

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
TEISĖS FILOSOFIJOS KATEDRA

DONATA ŠAULYTĖ

TOS PAČIOS LYTIES ASMENŲ SANTUOKOS
TEISINIS PRIPAŽINIMAS LIETUVOJE, EUROPOJE
BEI PASAULYJE
Magistro baigiamasis darbas

Vadovas:
prof. dr. S. Arlauskas

VILNIUS, 2009

TURINYS

Įvadas	4
I. TEORINIAI SANTUOKOS ASPEKTAI	9
1.1 Besikeičiančio santuokos instituto raida	9
1.1.1 Išskirtiniai santuokos instituto bruožai nuo Senovės Graikijos iki šiandien	9
1.1.2 Nuo papročių prie teisės	12
1.1.3 Meilė ir santuoka nuo Platono iki trubadūrų	13
1.1.4 Santuokos transformacija nuo Šviečiamojo iki XIX a.	17
1.1.5 Meilės ir santuokos harmonija XX a.	20
1.2 Šiuolaikinė santuokos ir šeimos samprata	21
1.2.1 Santuokos ir prokreacijos santykis	22
1.2.2 Modernios santuokos koncepcija	23
1.2.3 Santuokinių ir nesusituokusių porų teisės	24
1.2.4 Santuokos nutraukimas	25
1.2.5 Besikeičianti šeimos samprata	26
1.3 Lyties vaidmuo santuokoje	28
1.3.1 Lyčių vaidmens santuokoje istorija	29
1.3.2 Liberalusis Feminizmas	30
1.3.3 Lygybė santuokoje: rasė, lytis ir seksualinė orientacija	31
II. PRAKTINIAI IR TEISINIAI VIENALYČIŲ SANTUOKŲ PRIPAŽINIMOASPEKTAI	33
2.1 Santuokos sąvokos, tradicijų, religijos bei moralės stereotipų nepalenkiamumas	33
2.1.1 Santuokos sąvoka	34
2.1.2 Tradicijų puoselėjimas ir religiniai aspektai.....	36
2.1.4 „Teisingos“ moralės nusistatymas	38
2.2 Vienalyčių santuokų ar partnerysčių privalumai	40
2.2.1 Teisiniai vienalyčių sąjungų privalumai	41
2.2.2 Tarpasmeninių santykių privalumai	42
2.2.3 Monogamijos ir saugesnio sekso privalumai	43
2.2.4 Vaikai, augantys vienalytėse sąjungose	45
2.2.5 Vienalyčių porų bei visuomenės bendravimo privalumai	47
2.2.6 Konservatyvios ir liberalios homoseksualumo ištakos	48
2.3 Teisinis vienalyčių sąjungų sudarymo vertinimas	50
2.3.1 Vienalyčių porų teisių apsauga ir įgyvendinimas Lietuvoje	50
2.3.2 Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika vienalyčių porų atžvilgiu	56

2.4 Šalių, teisiškai pripažinusių vienalytes santuokas patirtis ir tendencijos.....	59
2.4.1 Kohabitacija – alternatyva santuokai.....	60
2.4.2 Santuokos atskyrimas nuo prokreacijos – tėvystės / motinystės	61
2.4.3 Teisinis santuokos liberalizavimas – altruizmo žlugdymas šeimoje	62
III. VIENALYČIŲ ASMENŲ SANTUOKOS TEISINIO PRIPAŽINIMO TYRIMAS	65
3.1 Tos pačios lyties asmenų santuokos teisinio pripažinimo Lietuvoje tyrimo metodika	65
3.1.1 Tyrimo pobūdis ir metodas	65
3.1.2 Respondentų atranka ir duomenų rinkimas	71
3.1.3 Tyrimo eiliškumas bei duomenų analizė	73
3.2 Tyrimo rezultatų apibendrinimas bei lyginamoji analizė	73
3.2.1 Teisinis vienalyčių sąjungų pripažinimas: visuomenė versus teisės ekspertai	74
3.2.2 Teisinis vienalyčių sąjungų pripažinimas: lytiškumo skirtumai bei panašumai	87
3.2.3 Teisinis vienalyčių sąjungų pripažinimas: skirtingos amžiaus grupės	92
3.2.4 Teisinis vienalyčių sąjungų pripažinimas: homo/heteroseksuali aplinka	97
3.2.5 Teisinis vienalyčių sąjungų pripažinimas: kaimo ir miesto demografinė aplinka ...	103
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS	108
SANTRAUKA	111
SUMMARY	112
NAUDOTA LITERATŪRA	113
PRIEDAI	119
Priedas Nr. 1 Kiekybinio tyrimo rezultatų pibendrinimas	119
Priedas Nr. 2 Teisinis vienalyčių sąjungų pripažinimas: lytiškumo požiūris	121
Priedas Nr. 3 Teisinis vienalyčių sąjungų pripažinimas: skirtingos amžiaus grupės	123
Priedas Nr. 4 Teisinis vienalyčių sąjungų pripažinimas: homo/heteroseksuali aplinka	124
Priedas Nr. 5 Teisinis vienalyčių sąjungų pripažinimas: kaimo/miesto gyventojai.....	126
Priedas Nr. 6 Santuokų ir registruotų partnerysčių statistika Nyderlanduose	128
Priedas Nr. 7 Kūdikių gimimo skaičius tenkantis 1000 yventojų Europoje	129
Priedas Nr. 8 Skyrybų skaičius tenkantis 1000 gyventojų Europoje	130

IVADAS

Santuoka – asmens išsipareigojimas, visuomenės šulai, dvasinis išsipareigojimas, teisinis ryšys, visuomeninė padėtis, lyčių skirtumo terpė, seksualinio reguliavimo įrankis, nykstantis institutas, „dauginimosi partnerystė“¹, būdas pasipelnyti, dieviškos meilės atspindys, „įteisinta prostitucija“². „Santuoka grindžiama šeima yra istoriškai ir moksliskai patvirtintas patikimiausias institutas, sudarantis geriausias sąlygas visų jos narių visapusiškam ir visaverčiam prigimtinių galių bei socialinių įgūdžių ugdymui(si). Todėl šeima yra visuomenės pažangos pagrindas, tautos gerovės ir išlikimo garantas“³.

Kaip vienas iš svarbiausių modernios visuomenės institutų, santuoka šiuo metu yra labiau ginčytinas dalykas negu konsensusas. Šiuolaikinėje visuomenėje santuokos institutas bei jo pažinimo ribos yra itin plačios tiek teisiniu tiek kultūriniu požiūriu. Nuožmios bei įnirtingos diskusijos narplioja tokius klausimus, kaip, kas turi teisę ir gali tuoktis, ką santuoka reiškia šiuolaikinėje visuomenėje bei kurlink ji keliauja. Santuoka niekada nebuvo statiškas institutas, keičiantis visuomeniniams santykiams kito ir santuoka, tačiau 21a. pradžioje, nesuklysimė teigdami, jog santuoka pasiekė savo transformacijų kulminaciją pasaulyje. Gėjų ir lesbiečių porų poreikis teisiškai, o taip pat ir socialiai, pripažinti tos pačios lyties asmenų santuoką, atspindi didelį iššūkį santuokos status quo. Gausybė tos pačios lyties asmenų porų siekia inkluzijos kaip santuokos instituto šalys bei kaip pilnaverčiai visuomenės nariai ir kreipiasi pagalbos į visuomenę, bažnyčią, teismus. Tuo tarpu daugelis tų, kurie oponuoja tokioms partnerystėms ar santuokoms, įvardija lesbiečių ir gėjų poras kaip grėsmę santuokos ištakoms bei sampratai, visuomenės stabilumui bei gerovei.

Jungtinėse Amerikos valstijose, bei daugelyje kitų vakarų civilizacijos šalių santuoka visada buvo tarp vyro ir moters. Pastaruoju metu daugelis valstybių skuba teisės normose uždrausti tos pačios lyties asmenų santuokas. Šie draudimai yra įkvėpti panikos, prieštaravimo homoseksualumui. Nors, remiantis atliktomis apklausomis, daugelis žmonių neprieštarauja, yra pozityviai nusiteikę, arba tokios sąjungos jiems nekelia neigiamų emocijų, tačiau gėjų santuokos visgi atrodo rizikingos; bet ar tokių santuokų draudimas nebūtų rizikingesnis? Remiantis statistika, „pasaulyje yra 3-5 % homoseksualų“⁴, kurie yra priversti atsisakyti santuokos – visuomenę stabilizuojančio ir praturtinančio teisinio bei socialinio instituto.

¹ Hull K. E. *Same-Sex Marriage: The Cultural Politics of Love and Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. P. 1.

² Kuhr F. *The Science of Same-Sex Marriage: With the Two-Year Anniversary of Same-Sex Marriage in Massachusetts Comes a Flood of Studies, Books, and Research Papers on the Benefits of Marriage for Gay Couples and the Harm Caused by Denying It* // *The Advocate*, 2006 geg. 23, P. 38.

³ Lietuvos Respublikos Valstybinė šeimos politikos koncepcija // <http://www3.lrs.lt/docs2/GYWHJWWE.DOC>; prisijungimo laikas: 2009-10-29.

⁴ Klise K. *Get Married or Move Out* // *People*, 2006 kov. 27, Nr. 65/12. P. 13.

Per pastaruosius tris dešimtmečius pasaulis itin daug svarstė, ar teisiškai pripažinti gėjų santuokas ir tuo pačiu suteikti visas teises, finansines bei socialines garantijas, įgyjamas santuokoje. Teismai, įstatymų leidžiamosios institucijos, tarptautinės organizacijos susidūrė su gėjų ir lesbiečių reikalavimais į teisę tuoktis nepaisant jų seksualinės orientacijos. Tai tapo bene įdomiausiu ir svarbiausiu teisiniu klausimu, tuo pačiu ir socialiniais visuomenės pokyčiais.

Tyrimo objektas:

Tiriamąjį darbo objektą yra tos pačios lyties asmenų santuokos teisinio pripažinimo sistema Lietuvoje, Europoje bei pasaulyje.

Tyrimo problema:

Suvokiant vienalyčių santuokų teisinio pripažinimo klausimo aktualumą modernių papročių poveikio terpėje, kuris atsispindi skirtingų teorinių perspektyvų sankirtoje moksliniame lygmenyje, teisiniame ir politiniame valstybės lygmenyse, skirtingų poreikių ir gyvenimo prasmės sampratų įgyvendinime, visuomenės bei asmeniniame individo lygmenyje, reikia tirti, analizuoti ir pagrįsti galimas vienalyčių santuokų teisinio pripažinimo pasekmes bei jų poveikį tradicinei santuokai bei šeimai.

Tyrimo tikslas:

Šiuo darbu siekiama sisteminiu požiūriu ištirti ir įvertinti tos pačios lyties asmenų santuokos teisinio pripažinimo galimybes bei tendencijas pasaulyje, pabrėžti tokių santuokų teisinio pripažinimo privalumus bei trūkumus ir įvertinti Lietuvos visuomenės, skirtingų jos socialinių-demografinių grupių pasirengimą priimti homoseksualias santuokas.

Tyrimo uždaviniai:

Siekiant numatyto tikslo, darbe įgyvendintini sekantys uždaviniai: 1. išsiaiškinti į vienos lyties asmenų santuokos poreikio ištakas; 2. išanalizuoti tokių santuokų teisinio pripažinimo patirtį bei modelius pasaulyje; 3. chronologiškai atskleisti tos pačios lyties asmenų santuokos raidą pasaulyje; 4. sistemingai išdėstyti gėjų bei lesbiečių santuokų teisinio pripažinimo privalumus bei trūkumus; 5. įvertinti bendrą Lietuvos visuomenės pasirengimą bei poreikį priimti vienalytes santuokas bei išryškinti skirtingų socialinių-demografinių visuomenės grupių požiūrį į homoseksualias sąjungas; 6. numatyti tos pačios lyties asmenų santuokos teisinio pripažinimo strategijos pagrindines nuostatas.

Tyrimo metodai:

Tiriamajame darbe vyrauja sekantys metodai: lyginamosios analizės metodas, kuriuo siekiama išsiaiškinti bei palyginti skirtingose pasaulio šalyse sukurtus vienos lyties asmenų santuokos ar partnerystės modelius, jų raidą bei rasti skirtumus ir panašumus vienalyčių sąjungų atžvilgiu, lyginant visuomenės ir teisės ekspertų nuomones. Istorinio metodo pagalba atskleidžiamos tos pačios lyties asmenų santuokos poreikio ištakos, atsiradimo priežastys bei

raida. Nagrinėjant gėjų bei lesbiečių santuokos teisinio pripažinimo privalumus bei trūkumus, pasitelktas analitinis-kritinis metodas. Kiekybinis metodas naudojamas įvertinti Lietuvos visuomenės bendrą ir atskirų socialinių-demografinių grupių pasirengimą priimti homoseksualias santuokas.

Tyrimo hipotezė:

Remiantis įvairių pasaulio šalių patirtimi bei faktais numatyta tema, darytina prielaida, jog vienos lyties asmenų santuoka yra potencialiai progresuojantis visuomeninių santykių reiškinys, reikalaujantis ne tik moralinio, religinio toleravimo, bet ir teisinio pripažinimo, ką lemia demokratinų procesų sklaida bei globalizacijos poveikis. Tikėtina, jog dėl pastarųjų veiksnių atsirandančio moralinio pliuralumo, karta po kartos homoseksualias sąjungas priims kaip savaime suprantamą reiškinį. Taigi, turint omenyje, jog jaunesnioji karta pakeičia vyresniąją, su savimi atsineša ir naują vienos lyties asmenų santuokos sampratą bei požiūrį į ją, todėl, vykstant kartų kaitai, galima prielaida, jog santuoką tik tarp vyro ir moters prisiminsime kaip savo senolių bei prosenolių santuokos institutą.

Peržvelgus esamą literatūrą tos pačios lyties asmenų santuokos teisinio pripažinimo klausimu, pagal autorių pažiūras bei nuostatas galima išskirti sekančias autorių kategorijas: a) autoriai, kurie nagrinėja šį klausimą filosofiniu bei psichologiniu požiūriu; b) autoriai, daugiau dėmesio skiriantys moraliniams svarstymams; c) autoriai, kurie nepripažįsta gėjų bei lesbiečių santuokų dėl religinių įsitikinimų; d) autoriai, kurie teigia, jog tokių santuokų teisinis pripažinimas sukelia daug socialinių problemų; e) autoriai, besigilinantys į homoseksualumo istorines ištakas; f) autoriai, kurie pritaria tokių santuokų teisiniam pripažinimui; g) autoriai, kurie išskiria dvi teisinio vienalyčių santuokų pripažinimo puses, pirmoji, tai teisė į privatų žmogaus gyvenimą ir kita pusė – visuomeninis heteroseksualios santuokos naudingumas.

Donald J. Cantor savo veikalė „Same-sex Marriage: The Legal and Psychological Evolution in America“ analizuoja teisinį gėjų santuokų pripažinimą per psichologinę prizmę. Cretney S. knygoje „Same-Sex Relationships: From Odious Crime to Gay Marriage“ detalizuoja visuomenės požiūrį į homoseksualumą per pastarąjį dešimtmetį, paliečia švietimo bei ugdymo homoseksualumo klausimais problemas mokyklose, draudimą laisvai reikšti seksualinę orientaciją atskirose šalyse, seksualinės nuomonės laisvę bei saviraišką. Kathleen E. Hull savo veikalė „Same-Sex Marriage: The Cultural Politics of Love and Law“ analizuoja tos pačios lyties asmenų santuokos fenomeną šiuolaikinėje visuomenėje, ką gėjams ir lesbietėms reiškia teisinis santuokos pripažinimas, su kokiomis filosofinėmis problemomis bei išgyvenimais jie susiduria, ką jie jaučia būdami „atstumti“. Autorė labiau akcentuoja vidinius, dvasinius pojūčius.

Baird R. M. ir Rosenbaum S. E. bendrame kūrinyje „Same-sex Marriage: The Moral And Legal Debate (Contemporary Issues)“, kitaip nei Donald J. Cantor, tos pačios lyties asmenų

santuokas priešpastato žmonijos moralei. Autoriai teigia, jog teisinis santuokos pripažinimas žėistų susiklosčiusias ir nusistovėjusias moralės normas, jog abu, tiek teisinis, tiek moralinis gėjų bei lesbiečių santuokų pripažinimas kartu negali egzistuoti; dominuojant vienam, kitas bus nustumtas į šalį. Bamforth N. darbe „Sexuality, Morals and Justice: Theory of Lesbian and Gay Rights and Law (Lesbian & gay studies)“ taip pat teigia, jog tokių santuokų pripažinimas prieštarauja teisingai moralei, sukelia daug visuomenės nepasitenkinimo, taip skaldo ir priešina visuomenę.

Laycock B. ir Douglas H. kūrinys „Same-Sex Marriage and Religious Liberty: Emerging Conflicts“ gėjų ir lesbiečių seksualinės orientacijos laisvę prilygina religijos laisvei, tačiau tuo pačiu pabrėžia ir bažnyčios nusistatymą prieš tokias santuokas bei partnerystes. Šiems autoriams pritaria ir kita autorių pora – Kenedy D. J. ir Newcombe J. bendrame kūrinys „What's Wrong with Same-Sex Marriage?“, kuriame jie gilinasi į gėjų santuokas religijos atžvilgiu, autoriai teigia, jog tokios santuokos yra visuomenės išsigimimas, nuodėmė, kurią reikia žaboti ir neleisti plisti. Tos pačios nuomonės laikosi ir Staver M. D. savo veikale „Same-Sex Marriage: Putting Every Household at Risk“. Šis autorius pritaria ne tik dėl religinių nuostatų, bet įtraukia ir kitas problemas, atsiradusiais teisiškai pripažinus tos pačios lyties asmenų santuokas, t.y. neigiamą poveikį tokių porų vaikams, žmonėms bei pačiam santuokos institutui.

Autorius Sullivan A. savo veikale „Same-Sex Marriage: Pro and Con“ nagrinėja tos pačios lyties asmenų santuokų privalumus ir trūkumus, detalizuoja argumentus prieš ir už tokias santuokas, lygindamas jas su heteroseksualiomis santuokomis. Eskridge W. N. darbe „The Case for Same-Sex Marriage: From Sexual Liberty to Civilized Commitment“ pabrėžia seksualinės orientacijos laisvę, tai pagrįsdamas teisės normomis ir aktais, tuo pačiu lygina heteroseksulių ir homoseksualių santuokų stabilumą, tvirtumą bei įtaką vaikams. Pastarajam pritaria ir Stanton G. T. bei Maier B. leidinyje „Marriage on Trial: The Case Against Same-Sex Marriage and Parenting“ pabrėždami iki šiol buvusį santuokos instituto stabilumą bei vaiko mamos ir tėvo poreikį kaip skirtingų lyčių neatsiejamą buvimą šeimoje. Wardle L. D., Strasser M., ir Duncan W.C. bendrame darbe „Marriage and Same-Sex Unions: A Debate“ lygina tos pačios lyties asmenų santuokų ir civilinių partnerysčių bei bendro gyvenimo kartu privalumus ir trūkumus. Autoriai pabrėžia tokių asmenų santuokos privalumus bei pabrėžia partnerysčių trūkumus atsižvelgiant į santuokos sudarymo metu įgyjamas teises, socialines garantijas.

Lutzer E. W. kūrinys „The Truth About Same Sex Marriage: 6 Things You Need to Know About What's Really at Stake“ pristato savo prieštaravimus tos pačios lyties asmenų santuokos sudarymui, bei išsamiai išdėsto žingsnius, kurių reikėtų imtis, siekiant išvengti tokių santuokų teisinio pripažinimo, taip pat partnerysčių bei namų ūkio registravimų. Šis veikalas

apima religines, filosofines, socialines bei psichologines priežastis dėl kurių gėjų santuokų sudarymas yra negalimas

Pinello D. R. leidinyje „America's Struggle for Same-Sex Marriage“ detaliai pristato Amerikos kelią iki gėjų ir lesbiečių santuokų teisinio pripažinimo. Detalai aprašo visų valstijų istoriją, teisės aktus, judėjimus siekiant legalizuoti tokias santuokas. Tos pačios lyties asmenų santuokų istorijos raidą detalai nagrinėja ir Bullough V. L. veikale „Beyond Stonewall: Activists for Gay and Lesbian Rights in Historical Context“. Tuo tarpu Merin Y. darbe „Equality for Same-sex Couples: The Legal Recognition of Gay Partnerships in Europe and the United States“ smulkiai išdėsto santuokos raidą bei jos sampratos kaitą nuo Senovės Graikijos iki šiuolaikinių gėjų bei lesbiečių protesto akcijų. Boswell J. kūrinyje „Same Sex Unions in Premodern Europe“ aprėpia tik Europos šalių gėjų santuokų raidos istorinę raidą. Chauncey G. savo darbe „Why Marriage: The History Shaping Today's Debate Over Gay Equality“ gilinasi į istoriją nagrinėdamas bei analizuodamas įvairius gėjų bei lesbiečių judėjimus, siekius įgyti lygybę bei istorijoje pažymėtą jų kelią link santuokos.

Koppelman A. kūrinyje „Same Sex, Different States: When Same-sex Marriages Cross State Lines“ aptaria skirtingų Amerikos valstijų gėjų santuokų legalizavimą. Taip pat, ką reiškia tokių santuokų teisinis pripažinimas vienoje valstijoje kitų valstijų atžvilgiu. Veikale nagrinėjama santuokų migracija iš vienos valstijos į kitą, t.y. asmenys vyksta susituokti į tą valstiją, kurioje tos pačios lyties asmenų santuokos yra teisiškai pripažintos bei tokių asmenų problemas grįžus į savo valstiją. Strasser M. dviejuose savo kūrinuose „On Same-Sex Marriage, Civil Unions, and the Rule of Law: Constitutional Interpretation at the Crossroads“ ir „The Challenge of Same-sex Marriage: Federalist Principles and Constitutional Protections“ atkreipia dėmesį į konstitucijos nuostatas ir jų reikšmę gėjų bei lesbiečių santuokų teisinio pripažinimo rezultatams Amerikoje.

Taigi, apibendrinant esamą literatūrą numatyta tema, darytina išvada, jog, pirma, labai skurdus literatūros šaltinių pasirinkimas lietuvių kalba; antra, užsienio šalių autoriai dažniausiai nagrinėja vienos šalies gėjų santuokų teisinio pripažinimo klausimus; trečia, dažnai autoriai nagrinėjamą temą atskleidžia per tam tikrą vieną prizmę, pvz.: per religijos prieštaravimus, per moralės diskusijas, per poveikį tokių šeimų vaikams, per konstitucines teises, per visuomeninio vienalyčių santuokų nenaudingumo prizmę, per žmogaus teisę į privatų gyvenimą ir pan.

I. TEORINIAI SANTUOKOS ASPEKTAI

1.1 Besikeičiančio santuokos instituto raida

Santuoka nuolat kinta: pirma, nuo kai kurių šalių poligamijos pereita prie monogamijos; antra, buvęs santuokos sudarymo turtinis, turto perdavimo ar įgijimo, darbo pagrindas dabar grindžiamas meile, abipusiu lygiateisiškumu, pagarba, prokreacija, abipusiu išsipareigojimu; trečia, santuoka anksčiau buvo reguliuojama papročių, vėliau giminaičių, vergvaldžių, o galiausiai bažnyčios ir valstybės. Santuokos samprata kito tiek istoriniu, tiek geografiniu bei kultūriniu požiūriu, tačiau vienas svarbiausių santuokos kaitos aspektų – kaip santuoka organizavo seksualinį ir emocinį gyvenimą – daugumos autorių nuomone, yra daugiau paslaptis, nei kada yra atskleista.

1.1.1 Išskirtiniai santuokos instituto bruožai nuo Senovės Graikijos iki šiandien

Istorijos tėkmėje būta gausybės nesutarimų bei prieštaravimų apibrėžiant santuoką ir įtraukiant ar pašalinant tam tikras visuomenės grupes iš santuokos instituto. Santuoka yra ir visada buvo besikeičiantis reiškinys. Nuo Antikos laikų iki šių dienų galima stebėti plačią santuokos instituto raidą bei kaitą tiek istorinėje, tiek geografinėje plotmėje. Bene radikaliausi santuokos sampratos pokyčiai apima santuokos sudarymo būdus bei taisykles, santuokos sudarymo motyvus ir asmenų, sudarančių santuoką lygybę. Šiuolaikinė santuokos samprata yra grįsta sutuoktinių abipuse meile, lygiomis teisėmis, tuo tarpu praeityje meilė ir santuoka nebuvo tarpusavyje sietinos vertybės, o meilė nebuvo santuokos pagrindas.

Iki XX a. atsivėrimas gyvybei, ryšių tarp šeimų, klanų, šalių ar kitų socialinių grupių sutvirtinimas – tam kad suvienyti žemes, pinigus, galią ar politinius interesus – buvo pagrindinis santuokos tikslas, kur meilei, emociniam bei seksualiniam potraukiui nebuvo vietos, o pastarieji pasireikšdavo už santuokos ribų. Santuoka buvo suvokiama kaip turtinis susitarimas tarp dviejų šeimų, čia statusas ir ekonominės aplinkybės buvo kone svarbiausi veiksniai renkantis būsimą sutuoktinį.

Tuo tarpu šiuolaikinė santuoka suvokiama kaip valstybės reglamentuota, teisiškai pripažinta, pastovi bei privilegijuota sąjunga tarp dviejų vienas kitą mylinčių individų, turinčių lygias teises bei galimybes. Anot Boswell J., „Santuoka Europoje iš pradžių buvo kaip turtinis sandoris, vėliau jos pagrindinis tikslas buvo prokreacija, o galiausiai buvo tuokiamasi iš meilės,

tačiau daugumos porų meilė atsirasdavo vėliau - kartu tvarkant namų ūkį, auginant atžalas ir dalinantis gyvenimo patirtimi“⁵.

Žinoma, yra gana rizikinga daryti santuokos sampratos apibendrinimus, nes santuoka, pradžioje buvusi tik asmeniniu susitarimu, o tik vėliau institutu, nepaliko ganėtinai rašytinių šaltinių. Tačiau meilės atsiradimas santuokoje Romaniniame laikotarpyje, galima teigti, paliko gilų pėdsaką dabartinės modernios santuokos sampratoje. Kita vertus, nereikėtų manyti, jog, nors santuokai meilė nebuvo būtina, bet jau antai graikų ar romėnų santuokos sampratoje atsirado vietos lytiniam pasitenkinimui, seksualinei ištikimybei ar romantikai. Viduramžių krikščionybė itin vertino santuokinę meilę, laikydama ją ne aistringa, seksualine, bet labiau dvasine sąjunga. Paradoksalu, tačiau laikotarpiais, kuomet buvo žavimasi tokia sąjunga, gražiai kalbama ir aukštinama, pvz. vėlyvuoju Renesanso ir Romaniniu laikotarpiu, buvo vis sunkiau suderinti santuoką ir seksualinius santykius, kurie dažnai išeidavo už santuokos ribų, atsiribodavo nuo kultūros, visuomenės vertybių.

Kalbant apie kultūrinius bei religinius požiūrius į seksualumą, kuris tiesiogiai įtakoja santuokos sampratą, pastarieji itin plačia amplitude svyravo nuo tolerancijos ir liberalumo iki tokių santykių netoleravimo. Negalima teigti, jog visuomenė palaipsniui ėjo prie homoseksualių santykių įteisavimo ir pripažinimo. „Pavyzdžiui, ką šiandien mes suvokiame kaip pasileidėliškus santykius, senovės Graikijoje buvo savaime suprantamas dalykas; tuo tarpu XVI a. Europoje buvo laikomas gana tolerantišku seksualumo atžvilgiu, o XVII a. jau galime aptikti seksualumo represijos, tačiau XVIII a. vėl labiau tolerantiškas, o XIX a. ypač netolerantiškas moterų seksualumo atžvilgiu, tačiau XX a. vėl pastebimas grįžimas prie seksualumo tolerancijos ir liberalumo“⁶.

Lygiai taip pat nebuvo nuoseklaus judėjimo link vyro ir moters lygybės, nei nesantuokiniuose visuomeniniuose santykiuose, nei santuokoje. Pavyzdžiui, „XVI a. moteris daugeliu atžvilgiu buvo „lygesnė“ vyrui negu XIX a. moteris, o XIII a. moteris, nesvarbu, ar ji netekėjusi, ar našlė, nebūtų turėjusi priežasties pavydėti XVII a. ar XIX a. moteriai“⁷, teigia Mohr R. D. Taip pat, požiūris į homoseksualius santykius ir vienalytes sąjungas pergyveno smarkius pokyčius nuo visiško pripažinimo (tarp vyresnių ir jaunesnių, mažiau galingų ir įtakingų vyrų senovės Graikijoje) iki visiško pasmerkimo Viduramžiais.

Tačiau, „Taip pat galima teigti, kad filosofiniai ir moraliniai graikų (ypač sokratiškojoje-platoniškojoje tradicijoje) apmąstymai apie vyrų meilę susikoncentruoja ties ypatingo rūpesčio objektu – „privilegiuotu“ ryšiu: tai santykiai, kurie egzistuoja tarp skirtingo

⁵ Boswell J. *Same Sex Unions in Premodern Europe*. Vancouver: Vintage Books, 1995. P. 10.

⁶ Merin Y. *Equality for Same-sex Couples: The Legal Recognition of Gay Partnerships in Europe and the United States*. Chicago: The University of Chicago Press, 2002. P. 8.

⁷ Mohr R. D. *The Long Arc of Justice: Lesbian and Gay Marriage, Equality, and Rights*. New York: Columbia University Press, 2005. P. 146.

amžiaus partnerių, tarp kurių dėl to yra tam tikras statusų skirtumas ir iš kurių vienas, visai jaunas, dar galutinai nesusiformavo ir neįgijo savo galutinio statuso. (Foucault, 1999) (Алексеев, 2002) Taigi, pats intymaus gyvenimo būdas, pasak H. A. Алексеев (2002), rodė graikų socialinį statusą, o ne seksualinę identifikaciją. M. Foucault (1999) teigia, jog graikų meilė berniukams glaudžiai siejama su auklėjimo praktika ir filosofiniu mokymu. Su šia praktika susijusių filosofinių apmąstymų ištakos slypi paplitusiose, pripažintose ir gana kompleksiskose socialinėse praktikose: šie santykiai buvo tam tikro ritualizavimo objektas, kuris jiems primetė daugelį taisyklių, suteikė formą. Dar prieš atkreipiant dėmesį į juos filosofiniuose apmąstymuose, šie santykiai jau buvo dingstis ištisam socialiniam žaidimui⁸.

Panašiai yra ir su šiuolaikine „tradicinės šeimos“ samprata, kuri yra nenuspėjama ir kintama, lygiai taip pat kaip ir istorijoje kitęs požiūris į šeimą, santuoką bei homoseksualumą. Taigi, yra neišvengiama, kad mūsų supratimas ir nuovoka apie šeimą ir toliau keisis bei vystysis. Šiuo požiūriu istorikas Lawrence S. yra rašęs, jog „Nėra priežasties manyti, kad galutinis emociškai supančiotos, seksualiai uždarnos, į vaiką orientuotos šeimos tipo rezultatas dvidešimto amžiaus trečiajame ketvirtyje bus labiau pastovus, negu prieš jį einantys šeimos tipai. Šitai yra stipriai įtakojama fakto, jog pokyčių priežastis slypi besivaržančiuose interesuose, istorijos šaltiniuose įrašytos evoliucijos eigos, varijuojančioje visuomenės klasių įtakoje, vyraujančioje įtampoje bei geografiniame paplitime ir skirtumuose“⁹.

Taigi, istoriškai santuoka ir šeima buvo priklausomos nuo įvairių svyravimų, todėl atsirado skirtingi požiūriai į esmines santuokos savybes, jos prigimtį bei jos svarbą individui ir visai visuomenei. Todėl skirtingame istoriniame kontekste vyravo skirtingos santuokos ir šeimos vertybės. Goethe teigė, jog „santuoka yra didžiausias Europos kultūros pasiekimas ir tvirtas privataus gyvenimo pagrindas“¹⁰, Benedetto C. santuoką matė kaip „laukinės meilės ir jausmingumo kapą“¹¹, tuo tarpu graikų-romėnų santuokos pozicija buvo kitokia: „Štai ką reiškia būti susituokusiam: turėti sūnų, kuriuos galima būtų pristatyti kaimynams ir turėti nuosavų dukterų, kurias galima būtų atiduoti vyrams. Mes turime kurtizanių malonumui, sugulovių, patenkinti mūsų kūniškiems poreikiams, ir žmonių, vaikams auginti ir būti ištikimoms namų globėjoms“¹².

⁸ Jasiukevičiūtė T. *Homoseksualių žmonių santuokų moralumo ir teisėtumo problemos*: magistro baigiamasis darbas. soc. mokslai (asmeninis susirašinėjimas). 2008. P. 14.

⁹ Lawrence S. *The Family, Sex, and Marriage in England 1500-1800*. Cambridge: Cambridge University Press, 1977. P. 545.

¹⁰ Denis de Rougemont *Love in the Western World*. op. cit.: Merin Y. *Equality for Same-sex Couples: The Legal Recognition of Gay Partnerships in Europe and the United States*. Chicago: The University of Chicago Press, 2002. P. 9.

¹¹ Benedetto C. *Etica e politica, aggiuntov il „Contributo alla critica di me stesso“* 1931. op. cit.: Padilla Y. C. *Gay and Lesbian Rights Organizing: Community-based Strategies*. Philadelphia: Haworth Press Inc, 2003. P. 288.

¹² Demosthenes *Against Neaera*. op. cit.: Boswell J. *Same Sex Unions in Premodern Europe*. Vancouver: Vintage Books, 1995. P. 9.

Be abejo, tokie santuokos apibūdinimai nebetinka modernioje visuomenėje. Prasmės nebetenka ne tik santuokos tikslai bei funkcijos, bet ir pati reikšmė, nesvarbu religinė, socialinė ar teisinė, nes ji yra skirtinga skirtingose visuomenėse, skirtinga įvairiais laikotarpiais, o tuos skirtumus lemia šalies politika, kultūra bei religija, demokratijos sklaida, moralinis pliuralumas.

1.1.2 Nuo papročių prie teisės

Istorijos raidoje vyravo dvi santuokos sampratos. Pirma, santuoka kaip vieša, visuomenės valdoma institucija ir, antra, kaip individuali patirtis, paprotys. Skirtingais laikotarpiais vyravo arba viena, arba kita. Istorškai galima stebėti laipsnišką perėjimą nuo papročių prie teisės, nuo santuokos sakramento prie civilinės santuokos sudarymo sutarties. Pagal Romos ir Žydų teisę, santuoka buvo privatus asmens poelgis. Romaninio laikotarpio eigoje daugelis valstybių reguliavo tik santuokos padarinius, ne patį jos sudarymą, pavyzdžiui, buvo stebima, ar susituokę asmenys gyvena kartu. Iki Romaninio periodo pabaigos teisė turėjo mažai tiesioginės įtakos socialiniam santuokos institutui. Ankstyvosios teisės ištakos santuokoje buvo menkos, daugiau išitvirtinę įgyti santuokos papročiai, tokie kaip žmonos išlaikymas, kompensacija jai palikimo atveju, parama vaikams.

Viduramžiais santuoka buvo grindžiama ekonominiais, politiniais pagrindais, dažnai nesvarstant žmogaus, kaip individo siekių, arba, neturint nuosavybės, tiesiog asmenišką dviejų asmenų susitarimas gyventi kartu ir kurti šeimą. Jiems pakakdavo patiems save laikyti vyru ir žmona ir tai parodyti visuomenei, nebuvo jokių formalių religinių ceremonijų ar civilinių registracijų. Santuoka buvo asmeninis žmogaus reikalas, reguliuojamas papročių ir religinių normų. Du žmonės buvo laikomi susituokę ne todėl, kad jie atliko tam tikras ceremonijas ar apeigas, bet todėl, jog jie faktiškai gyveno kartu kaip vyras ir žmona, t.y., žmonės tuokdavosi paprasčiausiai tarpusavyje sutikdami ir kartu apsigyvendami.

Santuokos ceremonija, dalyvaujant kunigui, kas vėliau tapo vienas iš pagrindų santuokos sudarymo fakto tikrumui patvirtinti, nebuvo privaloma iki pat XVI a. pabaigos, o Anglijoje asmeniniai, neoficialūs susitarimai tuoktis buvo pripažįstami iki pat XVIII a. vidurio. Tačiau, „Nors Liuteris XVI a. pirmojoje pusėje tvirtino, kad santuoka nėra sakramentas, o tik asmenų žodinis susitarimas ir socialinis institutas pavaldus valstybei, protestantai išlaikė religinį santuokos aspektą (pavyzdžiui būtinybę santuoką sudaryti dalyvaujant dvasininkui) ir teigė, kad pagrindinis santuokos tikslas yra prokreacija“¹³. Taigi, pati mintis, jog santuokos reguliavimas turėtų būti atiduotas į bažnyčios ir dvasininkų rankas, nebuvo plačiai diskutuojama iki XVI a.

¹³ Toussaint D. *Gay and Lesbian Weddings: Planning the Perfect Same-Sex Ceremony*. Toronto: The Random House Publishing Group, 2004. P. 64.

Liuterio požiūris, o vėliau Prancūzijos Revoliucijos įtaka palaipsniui integravo civilinę santuoką ir registraciją beveik visoje Europoje ir Šiaurės Amerikoje. Tai buvo perėjimas nuo santuokos, kaip privataus susitarimo, prie valstybės reguliuojamos institucijos.

Industralinio kapitalizmo bei urbanizacijos epochoje žmonės pamažu liovėsi tuoktis tik asmeniškai susitarę, šis paprotys pamažu nyko, o valstybės perėmė iš bažnyčios santuokos instituto kontrolę. Taip pasikeitė ir santuokos samprata Europoje, o jau XIX a. santuoka tapo reguliuojama valstybės. Tiesa, kai kurios šalys, tokios kaip Amerika, ir toliau pripažino santuokas, sudarytas ne civilinės teisės ir bažnyčios pagrindu. Vėliau tokią santuoką, sudarytą dviejų asmenų savanorišku susitarimu, galėjo patvirtinti ir valstybė. Šitaip buvo išsaugoma santuoka, kaip asmeninis institutas, kuris palaipsniui tapo vis labiau ribotas ir peraugo į valstybės reglamentuotą institutą. Apibendrinant reikėtų pabrėžti, jog amžių tėkmėje santuoka tapo vis labiau valstybės reguliuojamu objektu, taip pereinant nuo papročių prie teisės. Kitas svarbus aspektas yra tai, jog meilė tapo pagrindiniu santuokos sudarymo pagrindu, aišku, tuokiamasi ir prokreacijos, pasitaiko ir turto pagrindu.

1.1.3 Meilė ir santuoka nuo Platono iki trubadūrų

Platono filosofija apie seksualiai pagrįstą bei romantišką meilę giliai įsikerojo vakarietiškoje sąmonėje. Tai puikiai iliustruoja Wilde O. kalba, pasakyta 1895 m.: „Meilė šiame amžiuje yra toks prisirišimas tarp jaunesnio ir vyresnio vyro kaip buvo tarp David ir Jonathan, toks, kurį Platonas padarė savo filosofijos pagrindu ir toks, kurį randame Michelangelo ir Shakespeare sonetuose – gilus dvasinis prisirišimas, kuris yra tyras, nes jis yra tobulas ir diktuoja didžius Michelangelo ir Shakespeare meno darbus.... Jis yra gražus; jis yra puikus; tai yra kilniausia susižavėjimo forma. Jis yra intelektualus ir pasikartojančiai egzistuoja tarp vyresnio ir jaunesnio vyro, kuomet vyresnysis yra protingas, o jaunesnysis, tai, kas teikia džiaugsmo, pasitenkinimo, gyvenimo žavesys ir viltis. Jis turi būti toks, kad pasaulis nesuprastų. Jis išjuokia pasaulį ir stato jį prie gėdos stulpo“¹⁴.

Nors homoseksualumas Graikijoje vaizduojamas daugelyje to laikotarpio meno bei literatūros kūrinių, tačiau jo samprata skiriasi nuo šiuolaikinės. „XX a. pabaigoje aukščiausia seksualumo išraiška, pasak F. M. Mondimore (2000), siejama su dviejų asmenų įsipareigojimu ir atidumu vienas kitam, kylančio iš abipusės pagarbos ir laisvo pasirinkimo: aukštinama ir branginama romantiška meilė, kuri suvokiama kaip suartėjimo įžanga, vedanti į „ilgą ir laimingą gyvenimą“. Tokie tarpusavio santykiai šiuolaikinėje kultūroje sukuria pagrindą giminės pratęsimui, vaikų auklėjimui bei šeimos santykiams. Romantiška meilė veda į santuoką, o ši – į

¹⁴ Kenedy D. J., Newcombe J. *What's Wrong with Same-Sex Marriage?* Wheaton: Crossway Books, 2004. P. 86.

lytinių gyvenimą bei giminės pratęsimą. Senovės Graikijos visuomenės tyrinėjimai, pasak šio autoriaus, rodo, kad joje ryšys tarp lytinio gyvenimo ir giminės pratęsimo buvo kitoks. Lytinis gyvenimas ir santuoka, kaip vienintelė teisėta aplinka giminei pratęsti, buvo būtini, tačiau vyrai įvairiais būdais galėjo turėti nesantuokinius lytinius santykius. Kadangi romantiškos meilės samprata dar nebuvo pakankamai išryškėjusi, vyrų santuokinė neištikimybė nebuvo laikoma negarbingu dalyku¹⁵.

Platono filosofijoje mažai pasakyta apie meilės ir santuokos ryšį. Galima pastebėti, kad savo veikale „Republic“ Platonas išreiškia pasipriešinimą santuokos institucijai, siūlo ją panaikinti ir teigia, kad „moterys turėtų būti žmonos bendrai visiems vyrams, o nei viena iš jų neturėtų gyventi su vienu vyru; vaikai taip pat turėtų būti auginami bendrai taip, kad nei vienas tėvas nežinotų, kuri yra jo atžala, ir nei vienas vaikas nežinotų, kas yra jo tėvai“¹⁶. Tačiau jeigu į šį veikalą žiūrėsime tik kaip į kolektyvinės respublikos kūrimo strategiją, tai nebūtinai yra ataka prieš santuoką, ir jeigu čia Platonas ne itin kalba apie meilę tarp dviejų asmenų, tai šią mintį jis plėtoja savo IV a. prieš mūsų erą „Simpoziume“ – pokalbiuose su Sokratu ir kitais, kurie garbino meilę. „Šie dialogai yra ankstyviausi moksliniai šaltiniai, įamžinę duomenis apie homoseksualius santykius. Jie vaizduoja homoseksualią, aistringą meilę kaip idealą“¹⁷. Kadangi Simpoziume nedalyvavo nei viena moteris, manoma, jog, anot Platono, „moterys negali patirti tikrosios meilės, heteroseksualūs troškimai neturi vietos idealioje meilėje“¹⁸. Meilė Platonui yra kūrybinė galia, gimdanti kūniško ir dvasinio grožio formas ir tokiu būdu laiduojanti nemirtingumą. „Puotoje (206e) skaitome: „Ką nors pagimdyti reiškia būti amžinu ir nemirtingu, kiek tai įmanoma mirtingajam“. Kadangi vyras ir žmona jokių dvasinių dalykų nesukuria ir nepagimdo, jų nemirtingumas tėra tik biologinis tęstinumas. Gimdymas yra vyro ir moters susijungimo padarinys. Žinoma, tai yra kažkas nuostabaus, nes pradėjimu ir gimdymu „mirtingoj būtybėj pasireiškia nemirtingumo pradai“¹⁹.

Platono filosofijoje skiriamos kelios meilės formos, priklausomai nuo subjekto. Pirmoji, tai jau minėta vyro ir žmonos meilė, antroji – vyro meilė vyrui. „Skirtingos formos, bet aukštesnės vertės yra vyro meilė vyrui. Ši meilė, kaip ir pirmoji, remiasi lytiniu potraukiu, nors su šia trauka ir lytiniu santykiavimu ji neprivalo baigtis. Negalime nutylėti, kad Platonas homoseksualų ne tik kad nekaltino, neniekino, bet net nekėlė jiems jokios dorovinės

¹⁵ Jasiukevičiūtė T. *Homoseksualių žmonių santuokų moralumo ir teisėtumo problemos*: magistro baigiamasis darbas. soc. mokslai (asmeninis susirašinėjimas). 2008. P. 13.

¹⁶ Lutzer E. W. *The Truth about Same-Sex Marriage: 6 Things You Need to Know about What's Really at Stake*. Chicago: Moody Publishers, 2004. P. 109.

¹⁷ Eaklor V. *Bringing Lesbian and Gay Rights into the Mainstream: Twenty Years of Progress*. Philadelphia: Haworth Press Inc, 2006. P. 92.

¹⁸ Silver D. *The New Civil War: The Lesbian and Gay Struggle for Civil Rights (The Lesbian and Gay Experience)*. London: Franklin Watts, 1997. P. 103.

¹⁹ Navickas J. L. *Meilės filosofija* // http://www.aidai.us/index.php?option=com_content&task=view&id=1733&Itemid=178; prisijungimo laikas: 2009-11-28.

atsakomybės²⁰. Aišku, Platonas gerai suprato, kaip tai matyti iš jo dialogų, kad homoseksualinis gyvenimas yra ir nenatūralus, ir nevaisingas, tokį gyvenimo būdą jis laikė nei geru, nei blogu — nei girtinu, nei peiktinu. Tačiau reikia pastebėti, kad pats Platonas neaukštino nė vyro ar moters erotinės meilės.

Tokios nuomonės laikėsi ir kiti to meto filosofai. Tame pačiame Simpoziume Pausanias teigė: „Aš esu įsitikinęs, kad vyras, kuris įsimyli kitą jaunesnį vyrą, yra pasiruošęs viskuo dalintis su tuo, kurį jis myli“²¹. Taip pat Phaedrus savo meilės garbinimo kalboje teigė, kad „meilė privers vyrus išdrįsti mirti už savo mylimuosius“²² ir savo žodžius iliustravo Achilles noru mirti dėl savo mylimojo Patroclus. Taigi, platoniškoje filosofijoje atsispindi meilė tarp dviejų vyrų, meilė, atskira nuo santuokos.

Tačiau, „Pasak M. Foucoult (1999), lytiniai santykiai tarp dviejų tos pačios lyties asmenų graikų filosofijoje buvo nerimą kelianti tema, o ne, kaip neretai manoma, apie toleranciją homoseksualumui, – jau vien šie du terminai netelpa graikų kultūros rėmuose. Pasak autoriaus, graikai meilės tai pačiai lyčiai ir meilės kitai lyčiai nesupriešino kaip dviejų radikaliai priešingų elgesio tipų: tai, kas skyrė nuosaikų ir susivaldantį vyrą nuo to, kuris atsiduodavo malonumams, žiūrint iš moralinio taško, buvo daug svarbiau negu malonumų, kuriems atsiduodama su didesniu noru, skirstymas į kategorijas. Būti pasileidusiam – tai reiškė neatsisipirti nei moterims, nei vyrams, ir antra nebuvo svarbiau negu pirma, o, kalbant apie graikų biseksualumą, autorius taip pat teigia, jog galimybės laisvai rinktis meilės objektą – vyriškos ar moteriškos lyties asmenį, graikai nepripažino kaip konkuruojančių „aistrų“, kurios dalintų vyrų sielą“²³.

Trečioji meilės rūšis, būdinga Platono filosofijai – „platoniška meilė. Tačiau, ši Platono meilė taip pat nėra tik skaistus jausmas kitam asmeniui, bet greičiau nepaprasta proto kelionė į aukščiausiąjį grožį. Užtat patirti ir išgyventi platoniškąją meilę nėra lengvas dalykas, o tai gali ne kiekvienas, nes ji pasiekama tik palaiptais ir įdedant daug proto ir valios pastangų. Šią kelionę į grožio idėją reikia pradėti nuo paprasčiausių grožio pavidalų, nuolat ieškant aukštesnio ir tobulesnio grožio. Mylėti – tai „lyg laiptais kilti nuo vieno gražaus kūno prie dviejų, nuo dviejų prie trijų, o nuo trijų – prie visų“²⁴. Toliau reikia kilti į gražų gyvenimo būdą ir ieškoti dar gilesnio pažinimo. Pagaliau nuo pasiekto pažinimo reikia kopti į aną pažinimą, kuris yra aukščiausiojo grožio pažinimas, nes tik šiame pažinime galima suvokti ir pilnai suprasti, kas tai yra grožis.

²⁰ Ten pat.

²¹ Plato Symposium. op. cit.: Merin Y. *Equality for Same-sex Couples: The Legal Recognition of Gay Partnerships in Europe and the United States*. Chicago: The University of Chicago Press, 2002. P. 14.

²² Ibid, P. 15.

²³ Jasiukevičiūtė T. *Homoseksualių žmonių santuokų moralumo ir teisėtumo problemos*: magistro baigiamasis darbas. soc. mokslai (asmeninis susirašinėjimas). 2008. P. 13-14.

²⁴ Navickas J. L. *Meilės filosofija* // http://www.aidai.us/index.php?option=com_content&task=view&id=1733&Itemid=178; prisijungimo laikas: 2009-11-28.

Pirmąkart bendruomenėse teisė buvo suaugusi su religija, krikščionybė siūlė kitą meilės subjektą – ne žmogų, bet Dievą. Ilgą laiką religinė meilė, meilė Dievui, buvo siejama su Dievo sąjunga. Viduramžiais buvo bandyta humanizuoti meilę, tačiau Europoje dominavo religinė samprata, kad meilė Dievui yra aukščiau visų kitų meilės rūšių. „V. Šlapkauskas (2004) teigia, jog tai lengva paaiškinti, nes žmonių elgesio modelius lėmė jų tikėjimas aukščiausia galia. Ir tik vėliau vyko laipsniškas elgesio normų sekuliarizacijos procesas, kuriame teisė atsiskyrė nuo religijos. Šiuolaikinių visuomenių religinėje teisėkūroje išvedamas teisingumo ir sąžinės skirtumas ir religija nagrinėja sąžinės klausimus. Teisė gali reglamentuoti tik išorinį elgesį, o ne sąžinę, kuri yra vidinis žmogaus apsisprendimas“²⁵.

Patys pirmieji, po Platono, kurie pradėjo kalbėti apie kitokią meilę, buvo XII a. Prancūzijos trubadūrai. Trubadūrų poezija išreiškė naują idealą, riterišką meilę, kuri paplito religinėje literatūroje Europoje. Pačią romantinės meilės sampratą istorikai kildina iš provansiškosios trubadūrų kultūros, kuri pradėjo formotis dar viduramžiais. Riteriška meilė yra tokia, kai moteris būdavo pasirenkama ne tik kaip grožio objektas, bet ir kaip visų moralinių vertybių visuma, kurią riteris galėtų garbinti ir siekti kaip idealo.

Trubadūrų poezija išreiškė idealizuotą, taurią ir kilnią meilę, viršesnę už ir nesutapatinamą su santuoka, nes pastaroji „yra ne daugiau negu fizinė sąjunga, bet meilė – aukščiausias Erotas – sielos vedlys į dvasinę sąjungą, kažkas, kas yra aukščiau už viską, pasiekiamą šiame pasaulyje“²⁶. Tuo tarpu, kai Švedų filosofas Denis de Rougemont vaizduoja konfliktą tarp meilės ir santuokos, istorikas Singer I. mano, kad „skirtingos meilės sampratos atsirado skirtingais laikotarpiais ir dėl to nėra konflikto tarp meilės, aistros ir santuokos“²⁷. 1984 m. Denis de Rougemont savo ruožtu nukeliavo dar toliau, sakydamas, kad „tai buvo santuoka, kuri XII a. tapo paniekos ir negarbės objektu, o aistra, kuri buvo garbinama buvo absurdiška, nes sukėlė savo aukoms kančias ir davė valią sumaiščiai pasaulyje ir žmogaus viduje“²⁸.

Nauja idealizuotos heteroseksualios riteriškos meilės koncepcija XII a. buvo pagrįdė siejama su nepasiekiamą meile, su svaiginančiu meilės ieškojimu, ir taip buvo visai atskirta nuo santuokos. Denis de Rougemont rašė, kad „ir kaip kultūros vaizdinys, ir kaip tikra galimybė, meilė buvo visada uždrausta, dažnai suklastota ir, žinoma, už santuokos ribų – apribota nesantuokinių ar ikivedybinių santykių – meilė buvo suvokiama kaip iš prigimties nesuderinama

²⁵ Ten pat, P. 17.

²⁶ Denis de Rougemont *Love in the Western World*. op. cit.: Merin Y. *Equality for Same-sex Couples: The Legal Recognition of Gay Partnerships in Europe and the United States*. Chicago: The University of Chicago Press, 2002. P. 15.

²⁷ Irving S. *The Nature of Love: Courtly and Romantic*. op. cit.: Sember B. Mc.W. *Gay and Lesbian Rights: A Guide for GLBT Singles, Couples and Families (Gay & Lesbian Rights)*. Naperville: Sphinx Publishing, 2006. P. 114.

²⁸ Denis de Rougemont *Love in the Western World*. op. cit.: Merin Y. *Equality for Same-sex Couples: The Legal Recognition of Gay Partnerships in Europe and the United States*. Chicago: The University of Chicago Press, 2002. P. 15.

su santuoka²⁹. Tai puikiai iliustruoja XII a. Abelard ir Heloise laišakai, kuriuose aprašoma pastarųjų santuoka. Heloise priešinosi Abelard piršimuisi pareikšdama, kad meilė ir santuoka yra nesuderinami dalykai. Galiausiai jie susituokė, to pasekoje Abelard'ą iškastravo Heloise dėdė, o Heloise tapo vienuole³⁰.

Vyraujanti krikščioniška viduramžių visuomenė santuoką suprato kitaip, ji smerkė neištikimybę, laikė ją nusikaltimu, o galiausiai santuoką pavertė sakramentu. Jiems prieštaringas požiūris smerkė katalikišką santuoką, svetimavimą laikė dorybe, vardijo daugybę vertybių, remiantis kuriomis santuoką laikė klaida. Vadinasi, santuoka skirtingose visuomenės grupėse buvo suvokiama skirtingai. Meilė ir aistra nebuvo suderinamos su santuoka, o ypač, kai santuoka nebuvo grindžiama aistra bet meile Dievui. Kaip atsakas į siaurą viduramžišką religijos idealizavimą, meilė Dievui tapo labiau antropocentiška, pradedant Dante ir plečiantis iki filosofijos ir mąstytojų, tokių, kaip Ficino, meilė pradėta suprasti esanti artima Platono ir trubadūrų idėjoms.

1.1.4 Santuokos transformacija nuo Šviečiamojo iki XIX a.

Kaip jau minėta, vakarų Europoje nuo XVI a. iki XVIII a. vidurio santuokos reguliavimas iš katalikiškos bažnyčios rankų vis labiau perėjo į teisinį valstybės reguliavimą, bažnyčia palaipsniui vis labiau prarado pagrindinį vaidmenį sudarant santuoką. Protestantų tikėjimo regionuose šis perėjimas atsirado kaip Reformacijos pasekmė. Nors bažnyčia prarado santuokos reguliavimo monopoliją, tačiau savo kanono taisykles inkorporavo į šalių teisę. Kartu su Šviečiamojo amžiaus įėjimais, tokiais kaip humanizmas, individualizmas, atsirado ir pirmoji tradicinių krikščioniškųjų požiūrių į santuoką priešprieša. Šeimos teisė pradėjo keistis sulig dinamiškomis laikmečio tendencijomis, santuoka vis labiau suvokiama kaip civilinė sutartis, ko pasekoje valstybė pradėjo reguliuoti ne tik santuokos sudarymą bei nutraukimą, bet ir patį santuokos turinį, kartu su turiniu, ir pačius intymiausius santuokos sudarymo aspektus.

To pasekoje atsirado naujas šeimos tipas, pagrįstas Lawrence S. „efektyvaus individualizmo principu – individualizmo kilimu, meile ir prisirišimu tarp vyro ir žmonos“³¹. Toks šeimos sampratos pokytis yra siejamas su modernizacija, t.y. urbanizacija, supasaulietinimu, individualizmu bei savarankiškumu. Žinoma, tokia sąsaja galima, nes pastarieji socialiniai bei politiniai pokyčiai ir branduolinė šeima evoliucionavo tuo pačiu metu. XVII a. šeima atsiskyrė nuo savo giminaičių, tuo pačiu pripažindama asmeninį savarankiškumą

²⁹ Ibid.

³⁰ *The Letters of Abelard and Heloise*. 1925. op. cit.: Ridinger R. B. M. *Speaking for Our Lives: Historic Speeches and Rhetoric for Gay and Lesbian Rights, 1892-2000*. Philadelphia: Haworth Press Inc, 2003. P.248.

³¹ Lawrence S. *The Family, Sex, and Marriage in England 1500-1800*. Cambridge University Press, 1977. P. 222.

bei siekdama asmeninės laimės. Tai lėmė ir tai, jog būsimo sutuoktinio ar sutuoktinės pasirinkimas nebe priklausė nuo išplėstinės šeimos narių valios, bet perėjo į pačių būsimų sutuoktinių rankas. Tiesa, „būsimų sutuoktinių tėvai vis dar turėjo veto teisę socialiai ar ekonomiškai netinkamiems kandidatams“³². Palaipsniui ji išnyko ir būsimo gyvenimo partnerio pasirinkimas priklausė tik būsimiems sutuoktiniams, o jų pasirinkimas tapo grįstas abipuse meile – šventos santuokos samprata – lyginant su ekonominiais ir socialiniais išskaičiavimais.

Pakito ir moters vaidmuo šeimoje: jeigu iki XVIII a. žmona ir meilužė buvo skirtingi asmenys, nes žmona buvo suvokiama kaip namų ūkio tvarkytoja ir vyro įpėdinė, o meilužė – vyro kompanjonė ir seksualinių malonumų teikėja, tai XVII a. simboliniai žmonos ir meilužės vaidmenys susijungė. Taip pat nuo šeimos patriarchyto pereita prie didesnės moters-žmonos autonomijos, moterys vis labiau įgijo teisinę lygybę. Moteriai buvo suteikta teisė priimti sprendimus, susijusius su šeima. Tačiau tuometinis moters lygybės fenomenas vis dar buvo ribotas aukštesnėse visuomenės klasėse, čia vis dar išliko moters pavaldumas vyrui.

Locke J., užbėgdamas už akių šiems socialiniams pokyčiams, savo veikalė „Two Treatises on Government“ (1698) yra rašęs, kad „vyras ir moters, kaip ir vyras ir žmonos yra laisvi ir lygūs“³³. Ši savo argumentą Locke J. grindė tuo, kad Adomas ir Ieva buvo sukurti lygūs prieš Dievą, turintys lygias teises ir pareigas. Nors santuoką Locke J. grindė kaip savanorišką dviejų lygių ir laisvų asmenų sutartį bei neigė žmonos priklausomybę vyrui, tačiau vyrą jis vis dar matė esantį stipresniu ir gablesniu bei fiziškai pajėgesniu. Savo filosofija bei veikalais Locke J. padėjo pamatus Anglijos bei Amerikos santuokos įstatymams, pavyzdžiui, paspartino santuokos atsiskyrimą nuo teologijos doktrinų. Tuo tarpu Blackstone W. 1765 m. aiškiai pabrėžė, kokia yra ištekęsios moters statuso koncepcija papročių teisėje: „susituokę vyras ir žmona yra vienas asmuo teisėje, moters teisinė lygybė santuokos laikotarpiu yra nutraukta arba bent jau inkorporuota ir konsoliduota į vyro, po kurio sparnu, prieglobsčiu ir apsauga ji (žmona) gyvena ... , o jos padėtis santuokos metu vadinama ištekęsios moters statusu“³⁴. Taigi, vyras santuokoje perimdavo žmonos teisinį identitetą, o žmona prarasdavo didelę dalį savo teisių, tokių kaip turto valdymas ir disponavimas juo, sandorių sudarymas ar ieškinio pareiškimas. Tokią santuokos sampratą ir moters padėtį Defoe D. savo kūrinyje „Roxana“ apibūdino taip: „pati santuokos sandorio prigimtis buvo ne kas kita kaip laisvės, turto, valdžios ir visko atidavimas vyrui, o moteris iš tikro buvo tik moteris – noriu pasakyti, vergė“³⁵.

³² Sherman S. *Lesbian and Gay Marriage: Private Commitments, Public Ceremonies*. London: Temple University Press, 1992. P. 73-74.

³³ Locke J. *Two Treatises on Government* (1698). op. cit.: Marcus E. *Together Forever: Gay and Lesbian Marriage*. New York: Anchor Books, 1999. P. 214.

³⁴ Blackstone W. *Commentaries on the Laws of England*. op. cit.: Staver M.D. *Same-Sex Marriage: Putting Every Household at Risk*. Nashville: B&H Publishing Group, 2004. P. 36.

³⁵ Defoe D. *Roxana*. op. cit.: Phillips M. *Should Gay Partnerships Be Equal to Marriage? Debate // The Daily Mail*, 2006 birž. 23, P. 67.

Pastarajam pritarė ir Mill J. S., kuris pripažino, kad „teisinė moters padėtis Anglijoje yra ta, kad ji yra visiškai priklausoma nuo savo vyro“ ir pabrėžė, jog „teisinis vienos lyties pavaldumas kitai yra blogis, o tai turėtų būti pakeista visiškos lygybės principu be jokių privilegijų ir diskriminacijos bet kuriai lyčiai“³⁶. Pamažu buvo artėjama prie vyro ir žmonos, vyro ir moters lygybės ne tik santuokos bet ir kitose privataus bei viešo gyvenimo srityse, įskaitant ir lygias vyro bei žmonos skyrybų ar naujos santuokos sudarymo teises. Anglijoje pasirodė *Matrimonial Causes Act of 1857*, kuris buvo ne tik pirmasis įstatymas, legalizuojantis skyrybas, bet ir perdavė santuokos bei skyrybų jurisdikciją iš bažnyčios teismų papročių teismams. Vienas iš svarbiausių šio dokumento naujovių buvo tai, kad jis pakeitė nusistovėjusią vaiko globos priklausomybę tėvui ir suteikė galimybę motinoms reikalauti vaiko globos teisių. Toliau pasaulio moters vaidmuo santuokoje, jos teisės tik plėtėsi. Pavyzdžiui, Anglijoje išleistas *Married Women's Property Act of 1870*, o po dvylikos metų ir *Married Women's Property Act of 1882*, kuris suteikė ištekjusioms moterims teisę valdyti, naudoti ir disponuoti savo turtu, teisę sudaryti sandorius, reikšti turtinius ieškinius teisme³⁷. Tuo moters-žmonos teisės nesibaigė, teisinės reformos susijusios su kontracepcija, abortais taip pat buvo svarbios einant prie moters lygybės bei naujos santuokos sampratos.

Meilė ir santuoka palaipsniui tapo vis labiau persipynusios, kol galiausiai susiliejo į vieną visumą, o santuoka tapo suvokiama kaip meilės padarinys, nes santuoka sudaroma tarp dviejų, vienas kitą mylinčių žmonių, kurie vienas kitam įsipareigoja, duoda įžadus. Pastaroji permaina siejama su keliais anksčiau minėtais pokyčiais: pirma, santuoka tapo nebe turtinis susitarimas; antra, laipsniškas vyro ir moters lygybės siekimas ir savarankiškas būsimo sutuoktinio pasirinkimas; trečia, meilės santuokos sampratoje atsiradimas.

XIX a. romantikai pradėjo itin idealizuoti meilę, kuri perauga į santuoką. Perėmę Platono idėją, jog tikra meilė yra idealūs santykiai, jie sujungė skirtingas meilės ir santuokos koncepcijas. To meto veikėjai buvo įsitikinę, kad tam, jog seksualinė meilė būtų pilnavertė, būtina tikra lygybė tarp vyro ir moters, ne tik santuokoje, bet ir kultūros srityje – lygios galimybės intelektualiai ir asmeninei plėtrai.

Įdomiai meilę suvokė ir filosofas Hegelis: “Tikrosios meilės esmė – gebėjimas atsisakyti savęs, užmiršti save kitame asmenyje, tačiau, taip išnykstant ir taip užsimirštant, iš naujo save suvokti ir save atrasti”³⁸. Meilės ir santuokos sąjungai artimos ir Kant I. idėjos. Nepaisant to, jog jis seksualumą laikė nemoralium iš prigimties, Kant I. teigė, kad „meilė ir seksas

³⁶ Mill J. S. *Collected Works of John Stuart Mill*. op. cit.: Whittman L. G. *The Year in Review* // The Advocate, 2001 saus. 16, P. 10.

³⁷ Wittes B. *Marital Differences: The National Divide over Gay Marriage Is a Recipe for Legal Confusion-But We Should Learn to Live with It* // The Atlantic Monthly, 2006 geg. Nr. 297, P. 46.

³⁸ J. M. *Meilę kiekvienas supranta savaip* // <http://www.mokslai.lt/referatai/rasinys/5673.html>; prisijungimo laikas: 2009-10-05.

gali būti suderinami tik teisėtoje monogamiškoje santuokoje“, o santuoką jis suprato kaip „dviejų asmenų susitarimą, kuris jiems abiemis suteikia lygias teises“³⁹.

1.1.5 Meilės ir santuokos harmonija XX a.

Nors XX a. santuoka ir meilė buvo tarpusavyje glaudžiai santykiuojančios, tačiau vis dar buvo mąstytojų, kurie meilę ir santuoką matė atskirai. Buvo skeptikų, kurie santuoką kildino ne iš idėjos, kad santuoka ir meilė yra atskiros ir nesusijusios, bet iš tikėjimo, kad ilgai trunkanti meilė yra nepasiekiamas idealas, kad meilė anksčiau ar vėliau baigiasi, tuo tarpu žmonės vis dar tebėra susituokę (pvz., Proust M.). Tačiau, nepaisant to, vakarų pasaulyje, ypač Amerikoje, meilė tapo svarbiausias, jei ne vienintelis, santuokos tikslas, o ilgus amžius gyvavusi santuokos ir meilės dichotomija išnyko.

Seksualumo brukimas, kuris prasidėjo XIX a. pabaigoje, plito visuomenėje, ypač XX a. septintame bei aštuntame dešimtmečiuose, šiuo metu itin sustiprėjo – pradedant reklamos stendais ir baigiant visuomenės informavimo priemonėmis. Seksualinė revoliucija privedė prie seksualumo gėdos, kurią per du tūkstantmečius įskiepijo krikščioniškoji moralė, praradimo, o nuo patriarchato perėjome prie lygių moters teisių (bent jau teoriškai). Įtakos turėjo ir kontracepcijos ir abortų legalizavimas, kas leido santuokoje atskirti seksualinį malonumą, lytinį santykiavimą nuo prokreacijos ir, pasak Graff E. J., santuoką suvokti kaip asmenų sąjungą, grįstą „poros artima draugyste ir seksualiniu pasitenkinimu“⁴⁰. Nebeliko tiesioginės tėvų įtakos renkantis būsimą sutuoktinį, o meilė tapo tokio pasirinkimo pagrindu, kur būsimi sutuoktiniai tikisi patirti tiek emocinę, tiek seksualinę vienovę.

Laisvos meilės poreikis visuomenėje persikėlė ir į teisės aktus. Pavyzdžiui santuokos nutraukimas tapo daug laisvesnis, sutuoktiniai gali nutraukti santuoką tiesiog nesutapusiems charakteriams, kai tuo tarpu praeityje reikėdavo sutuoktinio kaltės. Kito ir teisinė santuokos sąvoka, antai Amerikos *Uniform Marriage and Divorce Act of 1970* santuoką apibrėžia kaip „asmeniniai santykiai tarp vyro ir moters, kilę iš civilinės sutarties, kuriai šalių sutikimas yra būtinas“⁴¹, taip santuoka galiausiai tapo „seksualiniu sandoriu, sudarytu šalims pasitenkinti“⁴². Santuokos sudarymo laisvė ir seksualinis privatumas tapo pagrindiniais santuokos sudarymo

³⁹ Kant I. *Lectures on Ethics*. op. cit.: Rotello G., Graff E. J. *To Have and to Hold: The Case for Gay Marriage* // *The Nation*, 1996 birž. 24, Nr. 262. P. 11.

⁴⁰ Graff E. J. *Marital Blitz: This November, Anti-Gay-Marriage Bills Will Be Back on Ballots with a Vengeance But This Time around, the Gay and Lesbian Activist Network Is Ready to Play Hardball* // *The American Prospect*, 2006 kov. Nr. 17. P. 41.

⁴¹ The Uniform Marriage and Divorce Act. op. cit.: Witte J. Jr. *From Sacrament to Contract: Marriage, Religion, and Law in the Western Tradition*. Louisville, Kentucky: Westminster John Knox Press, 1997. P. 207.

⁴² Witte J. Jr. *From Sacrament to Contract: Marriage, Religion, and Law in the Western Tradition*. Louisville, Kentucky: Westminster John Knox Press, 1997. P. 209.

aspektais. „Heteroseksuali „tradicinė“ santuoka vos vos išlaiko savo vyraujančią poziciją: tikrovėje jos pozicija yra palaipsniui silpnėjanti ir ji yra pekeliui į tapimą tik vienu iš gyvenimo būdų“⁴³.

Tuo tarpu šiai nuomonei yra ir prieštaravimų. „Žvelgiant į homoseksualių santuokų teisinį pripažinimą istoriniu aspektu į akis krenta ta aplinkybė, kad vertybiniu lygiu tokios santuokos nebuvo pripažintos jokioje istorinėje epochoje“⁴⁴. Taigi, galima sakyti, kad „tiesiog istorinis pirmenybiškumo suteikimas heteroseksualioms santuokoms ir homoseksualių santuokų draudimas yra vienas iš svariausių vyro ir moters santuokos moralinio išaukštinimo argumentų netgi mūsų laikais“⁴⁵.

Taigi, iki XX a. septintojo dešimtmečio vyravusio lyčių skirtumo santuokoje buvo atsisakyta, kai kur tik visuomenės sąmonėje, kai kur ir konstitucijose. Tokios dichotomijos baigtis yra vienas iš svarbiausių faktorių suteikiančių perspektyvų gėjų santuokoms: „gėjai yra tokios perspektyvos pionieriai“⁴⁶. Nuolat besikeičiančios santuokos sampratos kontekste ir santuokos prigimtyje, nėra nieko nuostabaus, kad gėjai ir lesbietės mano kad „jie puikiai atitinka šiuolaikines lyties, meilės ir giminės vaidmenis santuokoje“⁴⁷. Vienalyčių santuokų siekimo judėjimai, taip pat yra natūrali vakarų visuomenės poreikių vystymosi išraiška, besikeičiančios santuokos instituto vystymosi padarinys, būtent perėjimas nuo aiškiai apibrėžtų lyties vaidmenų, patriarchalinio turtinio santuokos sandorio ir pagrindinio tikslo – prokreacijos iki santuokos, grįstos lygybe, ir dviejų asmenų meile.

1.2 Šiuolaikinė santuokos ir šeimos samprata

„...Šeima ir santuoka bei jos samprata keičiasi, nes keičiasi gyvenimas, ir mes jau negyvename tradicinėje visuomenėje, todėl tokia samprata, kad šeima yra tik heteroseksuali, tik santuokoje ir tik turinti vaikų, yra tikra atgyvena. Šeima, kaip ir pati visuomenė, modernėja, o tai yra neišvengiama“⁴⁸, teigia A. Zdanevičius. Pasak V. Laučiaus, čia iškyla pamatinių prielaidų ir svarstymo logikos problema. Pats visuomenės ar „gyvenimo“ pokyčių kaitos konstatavimas savaime neleidžia daryti normatyvinės išvados apie tai, kas pageidautina ir kas – ne, kas pažangu

⁴³ Giddens A. *The Transformation of Intimacy: Sexuality, Love, and Eroticism in Modern Societies*. Stanford, California: Stanford University Press, 1992. P. 38-39.

⁴⁴ Arlauskas S. *Turingieji teisės pagrindai. Pagrindinių subjektinių teisių teorijos metmenys*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004. P. 301.

⁴⁵ Ten pat.

⁴⁶ Giddens A. *The Transformation of Intimacy: Sexuality, Love, and Eroticism in Modern Societies*. Stanford, California: Stanford University Press, 1992. P. 154.

⁴⁷ Graff E. J. *Marital Blitz: This November, Anti-Gay-Marriage Bills Will Be Back on Ballots with a Vengeance. But This Time around, the Gay and Lesbian Activist Network Is Ready to Play Hardball* // *The American Prospect*, 2006 kov. Nr. 17. P. 41.

⁴⁸ Laučius V. *Supriešintos vertybės: šeima, santuoka ir draugystė* // <http://www.delfi.lt/news/ringas/lit/vlaucius-supriesintos-vertybes-seima-santuoka-ir-draugyste.d?id=12217148>; prisijungimo laikas: 2009-10-08.

arba „modernu“ ir kas – žalinga „atgyvena“. Apie vadinamuosius laiko reikalavimus sureikšminančią mąstyseną Gilbertas Keithas Chestertonas juokavo: „vertybės, kuriomis vadovaujamosi pirmadieniais, nebetinka antradieniais. Tai vertybinio reliatyvizmo padarinys“⁴⁹. Kita vertus, čia išryškėja santuokos bei šeimos socialinis vertingumas, kiek ir kaip ji yra vertinga kitiems visuomenės nariams, žmonijos išlikimui. „Kitaip sakant, pasak S. Arlausko (2004), moderniosios liberalios bendruomenės nariai, kad ir kaip stipriai pripažintų individualios ir moralinės autonomijos vertybiškumą, susisaistydami vieni su kitais asmeniniais ir turiniais interesais yra tiesiog priversti savo asmeninius gėrio planus derinti tarpusavyje“⁵⁰.

1.2.1 Santuokos ir prokreacijos santykis

Visuomenės raidoje niekada nebuvo vienos visuotinai priimtinos santuokos sampratos, o pats santuokos institutas nuolat kito – tiek jos sąvoka, tiek turinys. Socialiniai visuomeniniai pokyčiai keitė ir teisinę santuokos sampratą, nauji įstatymai atspindėdavo visuomenėje naują santuokos prasmę. Vienas iš pagrindinių pokyčių – perėjimas nuo santuokos, kaip prokreacijos pasekos prie šiuolaikinės santuokos sampratos. Tai yra gana nesenas pokytis, prasidėjęs XIX a. antrojoje pusėje, ir teismuose dar ilgai įtakojęs sprendimus teigiant, jog santuokos pagrindinis tikslas yra prokreacija, pavyzdžiui Amerikoje 1967 m. *Loving v. Virginia*⁵¹ byla, kurioje aukščiausias teismas nusprendė, kad jeigu dievas sukūrė skirtingas rases ir apgyvendino jas skirtinguose žemynuose, vadinasi jis neplanavo mišrių, t.y. tarp juodųjų ir baltųjų, santuokų. O kadangi prokreacija yra santuokos pagrindas, taip pat nenorėjo, kad rasės susimaišytų.

Tik vėliau XX a. pabaigoje santuoka jau labiau atsiribojo nuo prokreacijos. Antai 1987 m. byloje *Turner v. Safley* nagrinėjamas klausimas, ar valstybė gali riboti santuokas tarp kalinių, teismas nei karto nepaminėjo vaikų gimdymo kaip santuokos pagrindo⁵². Vadinasi, santuoka ir prokreacija gali gyvuoti ir atskirai. Sudėtinguose visuomenės santykiuose egzistuoja aplinkybių ir situacijų, kurios tiesiog nepalankios pilnaverčiam vaikų auginimui. Taigi, „moderni šeimos teisė nebesieja santuokos su prokreacija ir nereikalauja, kad susituokusi pora gyventų kartu, lytiškai santykiautų ir daugintųsi“⁵³. Daugybė porų, kurios tuokiasi, net neketina turėti palikuonių, daugybė porų tiesiog negali jų turėti. Kita vertus, kontracepcija yra legali ir

⁴⁹ Ten pat.

⁵⁰ Jasiukevičiūtė T. *Homoseksualių žmonių santuokų moralumo ir teisėtumo problemos*: magistro baigiamasis darbas. soc. mokslai (asmeninis susirašinėjimas). 2008. P. 4.

⁵¹ *Loving v. Virginia* No. 395 (April 10 – June 12, 1967) // <http://supreme.justia.com/us/388/1/case.html>; prisijungimo laikas: 2009-05-14.

⁵² *Turner v. Safley* No. 85-1384 (June 1, 1987) // http://www.law.depaul.edu/students/organizations_journals/student_orgs/lawdjsj/pdf/Turner%20v.%20Safley.pdf; prisijungimo laikas: 2009-05-23.

⁵³ Smith M. *Lesbian and Gay Rights in Canada: Social Movements and Equality-Seeking, 1971-1995*. Toronto: University of Toronto Press, 1999. P. 199.

naudojama didžiojoje pasaulio dalyje, vadinasi būti susituokus, lytiškai santykiuoti nereiškia gimdyti vaikus.

Pietų Afrikos Konstitucinis teismas 1999 m. byloje *National Coalition for Gay and Lesbian Equality v. Minister of Home Affairs* išaiškino santuokos ir prokreacijos santykį: „Teisiniu ir konstituciniu požiūriu prokreacijos potencialas nebėra aiškiai matomas santuokiniuose santykiuose. Priešingas požiūris būtų itin sunkus poroms, kurios dėl kokios nors priežasties negali gimdyti vaikų pradėdamos gyventi ar jau gyvenant santuokoje. Lygiai taip pat būtų poroms, kurios susituokia tokiaame amžiuje, kai jie nebenori ar nebegali lytiškai santykiuoti. Sunku būtų ir porai, kuri augina įvaikintus vaikus, nes santuokos esmė sudarytų išpūdį, jog tokia šeima nėra šeima. Sudėtinga ir poroms, kurios savanoriškai nuspręstų neturėti vaikų ar lytinių santykių. Visa tai yra porų laisvės ir privatumo pasirinkimo klausimas“⁵⁴.

1.2.2 Modernios santuokos koncepcija

Nepaisant valstybių teisinio ir politinio konteksto skirtumų vakarų Europoje bei Amerikoje, XX a. antroje pusėje santuokos samprata kito panašia linkme. Santuokos sampratai įtakos turėjo mažėjantis valstybės vaidmuo santuokoje, t.y. „progresyvus oficialaus santuokos sudarymo, nutraukimo, šeimyninio gyvenimo vedimo reguliavimo atsisakymas ir didėjantis ekonominis ir vaikų auginimo reguliavimas tiek santuokoje, tiek nesusituokus“⁵⁵. Pokyčiai šeimos teisėje ir santuokoje kilo iš įvairių socialinių bei politinių pokyčių, tokių kaip mažėjanti religijos įtaka, ekonominis bei socialinis moters vaidmens kitimas, šeimos narių individualizavimas – šeimos nariai suvokiami kaip atskiri individai su savo teisėmis ir laisvėmis, didėjanti šeimos tipų ar rūšių įvairovė, didėjantis šeimos ir prokreacijos atskyrimas bei šeimos dydžio (vaikų skaičiaus) planavimas, kuris atsirado kartu su kontracepcijos bei abortų legalizavimu. Šeimos teisė Amerikoje bei šiaurės Europoje šiandien pagrindinį dėmesį skiria atskiriems šeimos nariams, kaip atskiriems ir nepriklausomiems, o ne šeimai, kaip vienam vienetui. Taigi, artėjant XXI a. santuoka jau suvokiama visiškai kitaip, santuoka tai „asmeninė dvišalė sutartis, kurią sudaro, įgyvendina ir išardo pora taip, kaip ji mano esant geriausia“⁵⁶.

Vakarų pasaulyje santuoka laikoma teisine, sutartine institucija, atvira visiems žmonėms lygiais pagrindais. Santuokos sampratos bruožai ir jos padariniai didžiojoje vakarų pasaulio dalyje yra gana panašūs, kur santuokos teisės tendencija yra susilaikyti nuo mums įprastų

⁵⁴ National Coalition for Gay and Lesbian Equality v. Minister of Home Affairs No. CCT 10/99 // <http://www.saflii.org/za/cases/ZACC/1999/17.html>; prisijungimo laikas: 2009-05-19.

⁵⁵ Glendon M. A. *The Transformation of Family Law: State, Law, and Family in the United States and Western Europe*. Cambridge: University of Chicago Press, 1989. P. 1-2.

⁵⁶ Witte J. Jr. *From Sacrament to Contract: Marriage, Religion, and Law in the Western Tradition*. Louisville, Kentucky: Westminster John Knox Press, 1997. P. 328.

moralės normų artikuliacijos, ir vietoje to santuokos teisė „apsiriboja tik apibrėždama leistinos šeimos klausimų įvairovės ribas, o tuo pačiu palikdama vietos pasirinkimui ir vengdama santuokos vertės nuomonių, išskyrus tas, kurios pritaria asmens laisvei“⁵⁷. Darytina išvada, kad šios naujos santuokos charakteristikos ir padarė vienalytes santuokas perspektyvia galimybe.

1.2.3 Santuokinių ir nesusituokusių porų teisės

Moderni vakarų santuoka susituokusioms poroms suteikia unikalias teises bei pareigas, tokias, kaip socialinė apsauga, migracija, įdarbinimas, mokesčiai, o tų teisių ir pareigų nuolat daugėja. Pavyzdžiui Amerikoje 1997m. buvo 1049 tokios teisės ir pareigos, o jau 2004 m. – 1138⁵⁸. Nors, pasak Vaišvila A., teisė yra tiesi linija, kur nei teisės iškyla virš pareigų, nei pareigos virš teisių, tačiau nesusituokusių porų atžvilgiu galima pastebėti daugelį teisių, kurias jos praranda nesudarydamos santuokos, palyginus su susituokusiomis poromis. Neleisdami tuoktis gėjams bei lesbietėms, kartu atimame ir jų teises, kurias jie įgytų sudarę santuoką.

Vienas iš valstybės prioritetų yra palaikyti emocinius sutuoktinių ryšius santuokoje. Pavyzdžiui, sutuoktiniui yra suteikiama pirmumo teisė priimti medicininius sprendimus, jei pasiligojęs sutuoktinis gydomas, taip pat sutuoktiniai turi teisę išeiti laikinai iš darbo ir slaugyti vienas kitą arba vaikus. Sutuoktiniams suteikiama teisė lankyti savo sutuoktinį ligoninėje, įkalinimo įstaigoje, imigruoti su savo sutuoktiniu į atitinkamą šalį, neliudyti prieš sutuoktinį ir pan. Kitas valstybės vaidmuo yra ekonominė, turtinė sutuoktinių gerovė, įgyvendinama per tokias sutuoktinių teises, kaip turto padalijimas skyrybų atveju, pergyvenusio sutuoktinio teisė paveldėti pagal įstatymą, arba teisė pensinio amžiaus žmonėms gauti socialinę išmoką mirus jų sutuoktiniui. Trečia, valstybė remia ir palaiko tėvus, auginančius vaikus. Vienas iš svarbiausių teisinių galimybių susituokusiems asmenims yra jungtinė vaiko globa arba įsivaikinimas. Pavyzdžiui ne biologinis sutuoktinis gali daug lengviau ir greičiau įsivaikinti savo sutuoktinės vaiką, kai tuo tarpu „nesusituokusiai porai arba vienalytei nesusituokusiai porai tai padaryti būtų daug sudėtingiau, ilgiau ir brangiau, o taip pat daugelyje Amerikos valstijų ir daugumoje Europos šalių tai yra teisiškai neleistina“⁵⁹.

Daugumos šalių įstatymai nesuteikia aukščiau minėtų ir daugelio kitų teisių ir abipusių įsipareigojimų nesusituokusioms poroms. Žinoma, daugelis dalykų gali būti sukurti abipusių nesusituokusių partnerių susitarimu, sutartimis, testamentais. Tačiau tokie metodai, leidžiantys

⁵⁷ Glendon M. A. *The Transformation of Family Law: State, Law, and Family in the United States and Western Europe*. Cambridge: University of Chicago Press, 1989. P. 14.

⁵⁸ Marriage Equality USA // <http://www.marriageequality.org/index.php?page=1-138-federal-rights>; prisijungimo laikas: 2009-06-18.

⁵⁹ Franke K. M. *The Politics of Same-Sex Marriage Politics* // Columbia Journal of Gender and Law. 2006, Nr. 15, P. 236.

bent iš dalies užsitikrinti teises, suteikiamas santuokoje, reikalauja daugiau laiko, planavimo, o taip pat ir papildomų lėšų, kurių poros ne visada gali sau leisti investuoti į ateitį. Taip pat yra tokių privilegijų, kurios negali būti nustatytos šalių susitarimu, bet yra reguliuojamos valstybės, pavyzdžiui sutuoktinio atleidimas nuo nekilnojamojo turto dovanojimo mokesčio, kai turta jam dovanoja jo sutuoktinis.

1.2.4 Santuokos nutraukimas

Kitas modernios santuokos sampratą itin smarkiai pakeitęs veiksnys yra santuokos nutraukimas. Jei praeityje santuokos nutraukimas buvo sudėtingesnis, reikalaujantis sutuoktinio kaltės, moraliai nepriimtinas, tai modernioje santuokoje tai tapo daug paprasčiau. Gausus skyrybų, išsiskyrusių žmonių naujų vedybų, gyvenimo nesusituokus, santuokų mažėjimo skaičius santuokos sampratai, o kartu ir šeimos sampratai, suteikia naujų spalvų. Minėti pokyčiai taip pat turi tiesioginės įtakos ir vienalytėms partnerystėms.

Skyrybų ir santuokos koncepcijos yra glaudžiai susijusios, kadangi „glaudžiai sąveikauja santuokos sudarymo ir santuokos nutraukimo taisyklės“⁶⁰. Šiaurės Europos valstybės buvo pirmosios vakarų pasaulyje, kurios praktikavo skyrybas be kaltės. Tiek praktikoje, tiek teisėje šiaurės Europoje skyrybos be sutuoktinio kaltės buvo galimos jau ankstyvajame XX a. Viena iš pirmųjų buvo Švedija, kuri 1915 m. teisiniais pagrindais inicijavo santuokos nutraukimą be sutuoktinio kaltės, o norintys nutraukti santuoką sutuoktiniai abipusiu sutarimu turėjo gyventi vienerius metus atskirai, tai buvo žingsnis iki teisinio santuokos nutraukimo. Netrukus santuokos nutraukimas buvo inicijuojamas ir vieno iš sutuoktinių prašymu. „Švedijos pavyzdžiu sekė Norvegija (1918), Danija, Suomija, Islandija (1920)“⁶¹. Vėliau Švedija žengė dar vieną žingsnį toliau nei kitos šiaurės Europos valstybės, ji dar labiau liberalizavo santuokos nutraukimo pagrindus. Švedija rėmėsi principu, jog „ne tik santuokos sudarymas, bet ir jos egzistavimas turėtų būti grindžiamas laisva sutuoktinių valia, o vieno iš sutuoktinių pageidavimas nutraukti santuoką visada turėtų būti gerbiamas“⁶². Taigi, Švedija, o jos įtakoje ir kitos šiaurės Europos valstybės eliminavo sutuoktinio kaltę norint nutraukti santuoką, neberekėjo pateikti skyrybų priešasčių, skyrybas galėjo inicijuoti vienas iš sutuoktinių, o santuokos nutraukimas tapo trumpesne procedūra. Kitaip nei šiaurinė Europa, kitos Europos valstybės pasirinko ne panaikinti santuokos nutraukimą dėl sutuoktinio kaltės, bet papildė savo įstatymus teise nutraukti santuoką nesant sutuoktinio ar sutuoktinių kaltės. Pavyzdžiui, kaip viena iš Europos valstybių, Lietuva iki

⁶⁰ Ibid.

⁶¹ Glendon M. A. *The Transformation of Family Law: State, Law, and Family in the United States and Western Europe*. Cambridge: University of Chicago Press, 1989. P.184.

⁶² Ibid, P. 185.

šiol turi kelias santuokos nutraukimo alternatyvas. Kaip reglamentuojama LR Civilinio kodekso 3.49 str. 2d.“ Santuoka gali būti nutraukta abiejų sutuoktinių bendru sutikimu, vieno sutuoktinio prašymu arba dėl sutuoktinių (sutuoktinio) kaltės“⁶³.

Lyginant Europos valstybes ir Ameriką, daugumoje Amerikos valstijų XX a. santuokos nutraukimo pagrindas vis dar buvo grindžiamas sutuoktinio ar sutuoktinių kalte. „1969 m. Kalifornijos valstija tapo pirmąja, kuri įteisino santuokos nutraukimą vieno iš sutuoktinių prašymu, o santuokos nutraukimo taisyklę, esant sutuoktinio kaltei, panaikino“⁶⁴. Kaip ir Europoje, daugelis kitų Amerikos valstijų sekė Kalifornijos pavyzdžiu, daugelis tik praplėtė savo įstatymus papildoma taisykle. „Štai iki 1985 visos Amerikos valstijos teisiškai pripažino santuokos nutraukimą nesant sutuoktinio kaltės“⁶⁵.

Vėlgi, egzistuoja glaudus tarpusavio ryšys tarp laisvų santuokos nutraukimo bei santuokos sudarymo sąlygų ir didėjančio skyrybų skaičiaus, kuo lengviau sudaryti ir nutraukti santuoką, tuo daugiau skyrybų atvejų, o „toks liberalus santuokos nutraukimas be kaltės ir gausėjantis skyrybų skaičius dabar veda gėjus prie altoriaus“⁶⁶. Kitaip tariant, santuokos nutraukimo liberalizavimas grindžia kelią link vienalyčių santuokų teisinio pripažinimo. Kodėl? Todėl, kad laisvas santuokos nutraukimas kilo iš lyčių, giminės lygybės, o lyčių lygybė gali būti, o kaip jau minėta, kai kuriose valstybėse jau yra, tas indikatorius, kuris ir yra vienalyčių porų siekiamybė.

1.2.5 Besikeičianti šeimos samprata

Kaip jau minėta, keitėsi ne tik santuokos sudarymo bei nutraukimo taisyklės, kito ir šeimos samprata. Šeimos sampratos kaita labiausiai atsispindi mažėjančiuose santuokos sudarymo ir didėjančiuose gyvenimo nesusituokus skaičiuose (žr. priedas Nr. 7 ir priedas Nr. 8). Visuomenėje gausėja porų, kurios gyvena nesusituokusios, augina vaikus ir laiko save šeima. Registruota partnerystė yra teisiškai reglamentuota dviejų asmenų, t.y. vyro ir moters sąjunga, kuri labiau atsiskleidžia Europoje. Amerikoje tokia partnerystė yra gana ribota, o tokių porų procentaliai yra mažiau negu Europoje. Kita vertus, nederėtų registruotos partnerystės lyginti su santuoka. Skandinavijos valstybės turi, ir istoriškai turėjo, bene didžiausią tokių partnerysčių skaičių pasaulyje. Pavyzdžiui „apie 20% visų porų Švedijoje XIX a. aštuntame dešimtmetyje

⁶³ Lietuvos Respublikos Civilinis Kodeksas // http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=107687; prisijungimo laikas: 2009-04-12.

⁶⁴ Eaklor V. *Bringing Lesbian and Gay Rights into the Mainstream: Twenty Years of Progress*. Philadelphia: Haworth Press Inc, 2006. P. 118.

⁶⁵ Ellman I. M. *The Place of Fault in a Modern Divorce Law* // *Arizona State Law Journal*. 1997, Nr. 28. P. 796.

⁶⁶ Eskridge W.N. *The Case for Same-Sex Marriage: From Sexual Liberty to Civilized Commitment*. London: The Free Press, 1996. P. 304.

gyveno nesusituokusios⁶⁷. Heteroseksualių porų gyvenimas kartu nesusituokus šiaurės Europoje ir tokio gyvenimo teisinis reglamentavimas, galima teigti, yra vienalyčių porų kūrimosi ir gyvenimo nesusituokus pasekmė, kur vienalyčių porų statusas yra ganėtinai ryškiai pažengęs lyginant su kitomis pasaulio valstybėmis.

Kaip ir teisinėje santuokos nutraukimo srityje, Švedija buvo pirmoji, kuri ėmėsi teisiškai reguliuoti nesusituokusių, bet gyvenančių kartu heteroseksualių asmenų partnerystę. Kadangi teisė kyla iš visuomenės, toks „gausėjantis nesantuokinis gyvenimas Švedijoje susilaukė ir teisinių pasekmių, kurių tikslas buvo teisiškai sumažinti skirtumus tarp susituokusių ir nesantuokinių porų⁶⁸. Tokia Švedijos ideologija vienodai vertino visas gyvenimo nesusituokus formas kartu neišskirdama ir santuokos. 1969 m. tuometinis Švedijos teisingumo ministras patarė, kad ateities šeimos teisė „neturėtų sukelti sunkumų ar nepatogumų tiems, kurie turi vaikų ir kuria šeimas be santuokos, o teisė neturėtų suteikti privilegijų nei vienai partnerystės formai, tame tarpe ir santuokai. Ji turėtų būti kiek įmanoma neutrali visoms kohabitacijos formoms ir skirtingoms moralės idėjoms⁶⁹. Tai buvo ne tik žodžiai, skirtumai tarp santuokos ir kitų gyvenimo kartu formų buvo pašalinti 1973 m, o „1987m., priėmus *Cohabitees (Joint Homes) Act*, Švedija tapo pirmąja šalimi pradėjusia teisiškai reguliuoti ir vienalyčių porų gyvenimą kartu⁷⁰. Vienalytės poros, vedančios į santuoką panašų gyvenimą čia turi ir panašias teises, pavyzdžiui poros skyrybų atveju partnerių turtas dalijamas kaip ir sutuoktinių.

Nesantuokinis gyvenimas kartu vis labiau plito ir Amerikoje, tačiau, palyginus su Šiaurės Europos valstybėmis, tokių porų skaičius yra mažesnis, o teisinis tokių porų gyvenimas teisiškai yra mažiau reglamentuojamas. Amerika eliminavo mažiau skirtumų tarp santuokos ir gyvenimo nesusituokus kartu, o santuoka vis dar laikoma dominuojančia. Atitinkamai teisė, poroms gyvenančioms nesusituokus, suteikia tik keletą teisių lyginant su santuoka, tokių kaip turto padalijimas skyrybų atveju ar su darbu susijusios teisės.

„Tiek heteroseksualių, tiek vienalyčių porų kohabitacija ir jos teisinis reglamentavimas priklauso nuo santuokos instituto vietos vienoje ar kitoje teisės sistmoje⁷¹. Taigi, skirtingose šalyse skirtingas požiūris ir santuokos svarba turi didelę įtaką kitoms kohabitacijos rūšims. Pavyzdžiui unikali Švedijos kohabitacijos koncepcija yra skirtinga nuo kitų šiaurės bei vakarų Europos valstybių ar Amerikos. Vakarų šalyse, kitaip nei Švedijoje, pastebima tendencija

⁶⁷ Glendon M. A. *The Transformation of Family Law: State, Law, and Family in the United States and Western Europe*. Cambridge: University of Chicago Press, 1989. P. 273.

⁶⁸ Bullough V.L. *Beyond Stonewall: Activists for Gay and Lesbian Rights in Historical Context (Haworth Gay & Lesbian Studies)*. Philadelphia: Haworth Press Inc, 2002. P. 286.

⁶⁹ Elman R. *Sexual Equality in an Intergrated Europe: Virtual Equality (Europe in Transition: The NYU European Studies Series)*. New York: Palgrave MacmillanTM, 2008. P. 196.

⁷⁰ Glendon M. A. *The Transformation of Family Law: State, Law, and Family in the United States and Western Europe*. Cambridge: University of Chicago Press, 1989. P. 275-277.

⁷¹ Ibid. P. 284.

„apsaugoti“, išlaikyti bei skatinti santuoką, kaip vienintelę teisingą kohabitacijos formą. „Susituokusių porų teisinė padėtis yra geresnė, lyginant su nesantuokinėmis poromis, ir, nors kohabitacija jaučia augantį teisės palankumą jai, skitumas tarp santuokos ir kohabitacijos yra išlikęs visur, o santuokai šeimos teisėje suteiktas pagrindinis vaidmuo“⁷².

1.3. Lyties vaidmuo santuokoje

XIX a. 6 bei 7 dešimtmečių radikalios reformos, judėjimai bei socialinių normų pokyčiai transformavo teisinę santuokos reikšmę. Konstituciniai lygybės ir laisvės principai paneigė jau atgyvenusias šeimos bei santuokos taisykles, kurios buvo grįstos hierarchija bei konformistinėmis idėjomis. Taigi, buvo „pasėta visų šeimų vienodo vertinimo sėkla“⁷³, buvo duota pradžia vienalyčių santuokų teisiniam pagrindui, jų lygybės pagrindui.

Gėjų ir lesbiečių judėjimų metu santuoka buvo suvokiama kaip problema, ne kaip jos sprendimas. Santuokos problemišumą sudarė pirmiausia tai, jog ji reguliavo vyrų ir moterų gyvenimus pagal jų giminę, lytį ne tik santuokoje, bet ir už jos ribų, antra, santuoka buvo ta riba tarp visuomenėje priimtinių ir nepriimtinių seksualinių santykių išraiškos. Tuo tarpu maža visuomenės dalis, gėjai ir lesbietės, kurie norėjo gyventi atvirai, individualiai, netgi prieštaraujančiai, galėjo padaryti vos menką postūmį prieš santuokos institutą, kuriuo buvo siekiama juos palenkti ir patraukti link priimtinių heteroseksualių santykių normų.

Smarkiai prieštaraudami gėjų ir lesbiečių judėjimams, taip vadinamųjų normalių santuokos ir šeimos santykių šalininkai patys nejučia vis atviriau kalbėjo apie lyčių atskirties funkciją santuokoje, atsirado feminizmas. Pastarasis rėmė ir palaikė moters pasirinkimo laisvę, jos vaidmenį šeimoje, kritikavo santuokos bei šeimos santykius. Daugumai moterų feministinės idėjos įkūnijo teisę nesituokti, auginti vaikus ne santuokoje. Tam tikra prasme feminizmo apraiškos buvo lyg poslinkis į priekį homoseksualams.

Per ganėtinai trumpą laiką feministinės agitacijos, socialiniai ir kultūriniai pokyčiai santuokos ir šeimos srityse sparčiai žengė prie santuokos ir šeimos teisės transformacijos. Šimtus metų gyvavusios taisyklės numatė bausmes už seksualinius santykius ne santuokoje, buvo numatoma neigiamų pasekmių eilė vienišoms moterims, auginančioms vaikus, tam tikros sferos buvo suskirstytos į vyriškas ir moteriškas, draudžiamos skyrybos ir panašiai. Mažiau nei per dešimtmetį išsiplėtojo naujos taisyklės, numatančios daugiau laisvės sudarant santuoką bei daug paprastesnius skyrybų klausimus, o tuo pačiu santuoka tapo radikaliai skirtingas institutas, atviras pripažinti naujas šeimos formas, įtraukiant ir homoseksualias šeimas.

⁷² Ibid, P. 287.

⁷³ Polikoff N. D. *Beyond (Straight and Gay) Marriage: Valuing All Families under the Law*. Boston: Beacon Press, 2008. P.11.

1.3.1 Lyčių vaidmens santuokoje istorija

Feminizmo šalininkai buvo itin nepatenkinti šeimos teise. Pavyzdžiui, Anglijos paprotinėje teisėje, perimtoje iš Amerikos, vyras ir žmona buvo suvokiami kaip vienas asmuo, o tas asmuo buvo vyras. Pagal tuometinį ištekėjusios moters statusą, moteris neturėjo teisinio identiteto, t.y., ji negalėjo sudaryti sandorio, nuosavybės teise valdyti turto ar pareikšti ieškinio. Iš moters buvo reikalaujama nuolankiai dirbti savo vyrui, paklusti jam, o vyras privalėjo išlaikyti savo žmoną. Bet koks turtas, kurį moteris turėjo iki tapdama žmona, arba įgijo jau būdama žmona, priklausė vyrui. Ištekėdama ji prarasdavo galimybę išlaikyti save.

Dėl vyro ir žmonos teisinio vienumo jie negalėjo duoti parodymų ar liudyti vienas prieš kitą teisme, būti pripažinti bendrininkais įvykdžius nusikaltimą ar išieškoti skolą iš vienas kito. Susituokiant žmona įgydavo savo vyro pavardę, tuo pačiu prarasdavo ir teisę elgtis su savo kūnu savo nuožiūra – vyras nebuvo baudžiamas už savo žmonos prievartavimą, kadangi žmona, sutikdama tekėti, kartu sutinka ir lytiškai santykiauti su savo vyru pagal jo pageidavimą.

1848 m. liepos mėnesį Seneca Falls mieste įvyko pirmasis moterų teisių suvažiavimas „Declaration of Sentiments“⁷⁴, kuriame 68 moterys ir 32 vyrai pasirašė Declaration of Sentiments – tai buvo moterų teisių judėjimo pradžia. Pagrindinis tikslas buvo panaikinti draudimą moterims balsuoti, leisti joms būti žiuri narėmis teismuose bei pagerinti moters statusą santuokoje.

„Teisinė moterų negalia“⁷⁵ neapsiribojo jau minėtais faktais. 1873 m. Ilinojaus valstijos gyventoja M. Bradwell norėjo užėiti į vietinę kavinę, tačiau nebuvo įleista, nes ji buvo moteris. Teismas pripažino, jog „civilinė teisė, kaip ir pati gamta, visada pripažino didžiulį skirtumą tarp atitinkamų vyro ir moters gyvenimo sferų. Vyras yra, arba turėtų būti, moters saugotojas ir gynėjas. Natūralus ir tik moterims būdingas drovumas, baikštumas neabejotinai netinka tam tikrose gyvenimo sferose ... namų ir šeimos sritis yra ta, kuri geriausiai tinka moterims. Šeimos požiūrių ir interesų harmonija, bet ne individualumas, yra nesuderinamas su moterimi, perėmusia vyrui būdingas veiklas“⁷⁶.

Pirmieji vakarų pasaulyje moters statuso šeimoje ir jų teisių poslinkiai atsirado XIX a. viduryje, patvirtinus ištekėjusios moters teisę į nuosavybę, kas leido moteriai turėti ir įgyti nuosavybės teise turto, disponuoti pinigais ištekliais. Vėliau moterys turėjo teisę sudaryti sandorius ir savo nuožiūra disponuoti savo uždirbtais pinigais. Tuo tarpu Europoje moters

⁷⁴ *Declaration of Sentiments 1848*. Seneca Falls, New York // <http://www.nps.gov/wori/historyculture/declaration-of-sentiments.htm>; prisijungimo laikas: 2009-04-25.

⁷⁵ Polikoff N. D. *Beyond (Straight and Gay) Marriage: Valuing All Families under the Law*. Boston: Beacon Press, 2008. P.13.

⁷⁶ Cahill S., Ellen M., Tobias S. *Family Policy. Issues Affecting Gay, Lesbian, Bisexual, and Transgender Families*. New York: University of Michigan Press, 2003. P. 21-22.

nuosavybė buvo laikoma jungtine su vyro, išskyrus tai, ką moteris paveldėjo arba gavo dovanų. Jungtinė nuosavybė vis tiek reiškė, jog visas šeimos turtas buvo disponuojamas vyro, įskaitant ir žmonos uždarbį.

Žinoma, buvo šeimų, kurios turtinius šeimos išteklius valdė taip, kaip jiems atrodė geriausia, tačiau nebuvo galima teisiškai pripažinti jokių vyro ir žmonos susitarimų, kurie pakeistų nusistovėjusias ir giminės skirtumu grįstas šeimos ir santuokos taisykles. Vienas iš tokių taisyklių sulaužymo būdų būtų tai, jog tik vyrui buvo suteikta teisė spresti ir parinkti šeimai gyvenamąją vietą. Jei tuomet žmona būtų atsisakiusi persikelti gyventi į kitą vietą, kurią numatė jos vyras, ji būtų apkaltinta savo šeimos palikimu, kas vestų prie skyrybų, pagrįstų žmonos kalte.

Viena iš vyro pareigų santuokoje buvo žmonos išlaikymas. 1953 m. Nebraskos gyventoja kreipėsi į Aukščiausią teismą, tikėdamasi įpareigoti vyrą sumokėti už namuose atliktus santechnikos darbus, naują krosnį, įpareigoti jį duoti pinigų žmonos rūbams, baldams įsigyti. Žmona teigė, jog jau ketverius metus vyras jos neišlaiko bei draudžia tarptautinius skambučius. Vietinis teismas nusprendė, jog vyras turėtų nupirkti minėtų daiktų ir skirti žmonai mėnesinį išlaikymo mokestį. Tuo tarpu Aukščiausias teismas pakeitė šį sprendimą, teigdamas, jog žmona galėtų kelti tokį ieškinį jeigu ji būtų išsiskyrusi su vyru. Teismas pabrėžė, jog „kol yra išlaikomas namų ūkis, vadinasi vyras išlaiko ir žmoną“⁷⁷.

Žmonos teisės buvo siauresnės ne tik šeimos gyvenime, bet ir viešojoje aplinkoje. Pavyzdžiui, buvo teisėta moteriai mokėti mažiau už tą patį atliekamą darbą negu vyrui. Tik vėliau atsirado teisės aktai, draudžiantys lyties bei rasės diskriminaciją. Tačiau darbdaviai neskubėjo suvienodinti darbo užmokestį, net ir po XX a. septintojo dešimtmečio periodinėje spaudoje buvo spausdinami klasifikuoti darbo skelbimai atskirai vyrams bei moterims.

1.3.2 Liberalusis Feminizmas

Feminizmo doktrinoje yra keletas feministinio mąstymo krypčių: kiekviena jų į vyro ir moters santykius žiūri skirtingai, užduoda ir nagrinėja skirtingus klausimus. Literatūroje dažniausiai skiriamos keturios feminizmo kryptys, viena iš jų yra liberalusis feminizmas (XVIII a.pab. - XIX a.pr.), žinomas kaip intensyviausias laisvės ir lygybės siekimo laikotarpis, kur pagrindinis dėmesys sutelktas į vienodas galimybes tiek vyrams, tiek moterims. Lygybė buvo suvokiama kaip kiekvienam žmogui suteikta galimybė tobulėti, atskleisti savo talentus visuomenėje, nepriklausomai nuo įstatymų ar papročių.

1963 pasirodė Friedan B. išleista knyga „The Feminine Mystique“, kurioje autorė pabrėžė baltaodžių, išsilavinusių ir namuose uždarytų žmonių nerimą, kurį įvardijo kaip

⁷⁷ Klise K. *Get Married or Move Out* // People. 2006 kov. 27, Nr. 65/12. P. 13.

problema, kuri neturi pavadinimo. Autorė mini, jog ši problema neturi pavadinimo, nes niekas apie tai nekalba, išskyrus keletą aktyvesnių feminizmo veikėjų, tačiau to nepakanka, nes visa tai ir lieka tik kalbomis. Liberaliojo feminizmo laikotarpiu laisvės ir lygybės formuluotės sukūrė sąlygas, kurios buvo motyvas moterims reikalauti, kad šie idealai būtų taikomi joms lygiai tokia pat apimtimi kaip ir vyrams. Moterų pavaldumo vyrams iššaknijimas, liberaliųjų feminisčių manymu, įtakojo moterų atsisakymą nuo daugelio socialinių teisių bei galimybių. Liberaliosios feministės įrodinėja, kad moterys turėtų naudotis tomis pačiomis teisėmis, turėti tas pačias galimybes kaip ir vyrai. Moterys yra diskriminuojamos dėl jų lyties, dėl to iš jų atimamos teisės ir galimybės, kuriomis naudojasi vyrai. Taigi moterys yra tarsi išstumiamos iš aktyvaus visuomeninio gyvenimo.

Viena iš moterų diskriminacijos priežasčių, pagal liberalaus feminizmo doktriną, - lyčių vaidmuo socializacijos procese. Įprastos šeimos modelis formuoja vyriškumo ir moteriškumo identitetą, kur aiškiai nubrėžta linija tarp vyrams ir moterims tinkančių gyvenimo sferų. 1966 m. Amerikoje buvo įsteigta moterų organizacija (National Organisation for Women), kurios pagrindinis tikslas buvo siekti teisinės vyrų ir moterų lygybės. Organizacijos vienas pirmųjų ir sariausių pasiekimų yra lygių teisių pataisa Amerikos valstijų konstitucijose, kuri skelbia, jog „lygybė lyties atžvilgiu negali būti valstybės paneigta ar susiaurinta“⁷⁸, iki 1974 m. trisdešimt aštuonios Amerikos valstijos ratifikavo šią pataisą. Liberaliojo feminizmo tarpsnyje susiformavo ir įsivyravo liberalios moters koncepcija, tuo pačiu atsirado daugiau galimybių moterims veikti kaip vyrams. Lygybės principas plačiai imtas taikyti ir darbo teisiniuose santykiuose. 1971 m. įvyko feminizmo atstovų politinis pasitarimas, kurio tikslas buvo siekti teisės moterims dalyvauti šalies valdyme, pabrėžti lygybės ir socializacijos idėjas.

1.3.3 Lygybė santuokoje: rasė, lytis ir seksualinė orientacija

Vis didėjanti laisvė nutraukti santuoką ir mažėjantis valstybės vaidmuo santuokoje yra glaudžiai susiję su didėjančia laisve sudaryti santuoką, nes pastarosios glaudžiai tarpusavyje sąveikauja ir įtakoja viena kitą. XX a. yra ta laiko terpė, kuomet vis labiau liberalėja teisė sudaryti santuoką, o ypač moters atžvilgiu. Vienas iš svarbiausių pokyčių šiame amžiuje yra lyčių vaidmuo ir vis didėjantis jų pokyčių pagreitis. Lygių teisių moterims įgyvendinimas šeimos teisėje yra pasirtis link vienalyčių santuokų teisinio pripažinimo.

Būtina paminėti, jog visuomeninis elgesys šeimos, ir ne tik, srityje niekada nežengia koja kojon su teisės normomis. Visuomeniniai santykiai visada yra bent vienu žingsniu

⁷⁸ Wetzstein C. *Group Fights Lesbian 'Divorce': Back Door to Same-Sex Marriage, Brief Argues* // The Washington Times, 2007 rugp. 16, P. A07.

teisėkūros priekyje. „Visada yra laiko atotrūkis tarp teisės ir priekyje einančio visuomeninio elgesio, kuris ir kuria teisę“⁷⁹. Taigi, šeimos teisės reformos – moters statusas santuokoje ir rasinė nelygybė – vykusios XX a. antrojoje pusėje yra ne kas kita, kaip socialinio fenomeno pasekmė, visuomeninio elgesio rezultatas. Vadinasi, to paties galime tikėtis ir vienalyčių santuokų teisinio pripažinimo srityje, kai vienalytės poros daugelyje pasaulio šalių jau gyvena kaip šeimos, o kai kur jų santuokos teisiškai pripažintos.

Remiantis anksčiau minėtais rasės bei lyties lygybės judėjimais, galima daryti analogišką išvadą, jog tas pats gali įvykti ir dėl seksualinės orientacijos laisvės. Tarp šių trijų grupių – rasinės mažumos, moterų ir homoseksualų – yra daug panašumų siekiant lygybės. Visos trys grupės siekia lygybės santuokos kontekste, o išanalizavus juodaodžių ir moterų diskriminacijos šaknis santuokos srityje tikėtina, jog pastarosios yra vienalyčių porų teisinio santuokos pripažinimo pagrindas. Kitaip tariant, be pokyčio visuomenės sąmonėje ir iš to išplaukusių antidiskriminacinių rasinių mažumų ir moters lygybės judėjimų, o to pasekoje ir teisės normų, reglamentuojančių šiuos visuomeninius santykius, šiandien apie vienalyčių porų santuokos teisinį pripažinimą net nebūtų diskutuojama. Rasinių mažumų ir moters lygybės santuokoje pasiekimas atvėrė duris ir vienalytėms santuokoms: „Kai baltųjų vyravimo teorija pašlijo, tarprasinės santuokos nebebuvo įkalintos. Lygiai tuo būdu, kai vyro viršenybės, o moters žemesnio statuso teorija buvo sugriauta – teorija, kad vyras privalo valdyti, o moteris aptarnauti – nebėra jokių pateisinančių aplinkybių, kad uždrausti santuoką tarp dviejų moterų ar dviejų vyrų“⁸⁰. Vadinasi, valstybėse, kuriose vyriškoji ir moteriškoji giminė yra pasiekusios didesnės lygybės, gėjai ir lesbietės gali labiau tikėtis, jog jų santuoka bus teisiškai pripažinta, ir atvirkščiai, valstybėse, kuriose vyro ir moters lygybė yra mažesnė, yra ir mažesnė tikimybė, kad vienalytės santuokos bus teisiškai pripažintos.

⁷⁹ Lutzer E. W. *The Truth about Same-Sex Marriage: 6 Things You Need to Know about What's Really at Stake*. Chicago: Moody Publishers, 2004. P. 96.

⁸⁰ Graff E. J. *What is Marriage For?* Boston, Massachusetts: Beacon Press, 1999. P. 223

II. PRAKTINIAI TEISINIO VIENALYČIŲ SANTUOKŲ PRIPAŽINIMO TRUKDŽIAI

Šiuolaikinis mokslas homoseksualumo ar biseksualumo nebelaiko nei liga, nei iškrypimu: „1973 m. Amerikos psichiatrų asociacija (the American Psychiatric Association) pašalino homoseksualumą iš savo protinių ligų sąrašo“⁸¹. Pasaulio sveikatos organizacijos (World Health Organization) patvirtintame ligų sąrašo taip pat nerasime homoseksualumo, mat „1990 m. gegužės 17 d. keturiasdešimt trečiojoje Pasaulios sveikatos organizacijos asamblėjoje homoseksualumas buvo išbrauktas iš ligų sąrašo“⁸². Vadinasi, pasaulio protinių ligų specialistai nelaiko homoseksualumo ar biseksualumo protine liga ir pasisako prieš bet kokias terapijas ar kitokias priemones kuriomis gydomi ne heteroseksualios orientacijos žmonės. Kitaip sakant, tai kas būdinga tam tikrai žmonių daliai („manoma, kad homoseksualios ir biseksualios orientacijos žmonės sudaro atitinkamai 5 ir 5 proc. visų individų ir šis skaičius yra vienodas visose šalyse“⁸³) yra normalu, natūralu, neišvengiama ir negali būti pakeista pačio asmens ar kitų asmenų valia.

Jei homoseksualumas nėra liga, jo „neišgydysime“, tačiau vis dar mėginama jo nepaisyti, nepastebėti, ignoruoti arba pripažinti moraliai žalingu, visuomenei nenaudingu reiškiniu, ardančiu mūsų tradicijas, reiškiniu, kuris yra prieštaringas religijai. Lietuvoje, kaip ir daugelyje kitų šalių, atviros diskusijos apie seksualumą ar seksualinę orientaciją vis dar sukelia prieštaringas reakcijas: nuo paprasčiausio nepadorumo ar gėdos iki labai kategoriškų ir drastiškų pasisakymų.

2.1 Santuokos sąvokos, tradicijų, religijos bei moralės stereotipų nepalenkiamumas

Argumentai, prieštaraujantys tos pačios lyties asmenų santuokai, dažniausiai yra grindžiama keturiais kriterijais:

- a) santuokos samprata,
- b) religinėmis dogmomis,
- c) ilgametėmis tradicijomis,
- d) „teisinga“ morale.

Šiais klausimais daug kalbama ir rašoma, tačiau plačias teorijas ir išvedžiojimus galima apibendrinti vienu sakiniu. Santuoka turi išlikti heteroseksuali, kadangi tai yra būtent tai, kas yra santuoka, ir kas ji visą laiką buvo, t.y. santuoka išskirtinai tarp vyro ir moters; religijos požiūriu

⁸¹ D. Sanders. *Human Rights and Sexual Orientation in International Law* // International Journal of Public Administration. 2002, Nr. 25. P. 13.

⁸² M. Smith. *Cardinal links Gay Marriage to Paedophiles and Bestiality; New Laws 'Leading to Moral Decline'* // The Mirror, 2006 gruodž. 4, P. 10.

⁸³ Barclay S., Fisher S. *The States and the Differing Impetus for Divergent Paths on Same-Sex Marriage, 1990-2001* // Policy Studies Journal. 2003, Nr. 31, P. 331.

santuoka yra ir visada buvo suprantama kaip vyro ir moters sąjunga. Lygiai taip pat santuoka apibrėžiama ir tradicijų atžvilgiu.

Vadovaujantis tokiais požiūriais, nieko nuostabaus, jog teisė nuolat atsilieka nuo besikeičiančių visuomenės poreikių bei savalaikiai nereaguoja į sparčius socialinius, ekonominius bei politinius pokyčius. Taigi, toks ganėtinai siauras santuokos suvokimas nėra tinkamas šiuolaikinėje visuomenėje. Atsižvelgiant į visuomenės (gėjai ir lesbietės taip pat yra mūsų visuomenės nariai) poreikius, reikėtų analizuoti, kas nutiktų, jei vienalytės santuokos būtų teisiškai pripažintos, o ne pernelyg gilintis, kas santuoka buvo. Tikėjimas, jog heteroseksuali santuoka yra smarkiai išsisknijusi mūsų religijoje bei tradicijose, gana tvirtai klesti ir visuomenės sąmonėje. Netgi Clinton R. H., kuri, būdama liberalių pažiūrų ir gėjų teisių šalininkė, yra viešai pasakiusi, jog „santuoka turi istorinį, religinį ir moralinį turinį, kuris siejamas su žmonijos pradžia, ir aš manau, jog santuoka yra ir visada buvo tarp vyro ir moters“⁸⁴. Visi šie argumentai formuoja mūsų visuomenės nuomonę, tačiau jie neatskleidžia, kodėl, nenurodo priežasčių kodėl pasaulyje vyrauja heteroseksualios santuokos pripažinimo monopolija.

2.1.1 Santuokos sąvoka

Santuokos sąvokos argumentas, jog santuoka galima tik tarp vyro ir moters, buvo neįveikiamas nuo pat vienalyčių asmenų porų kreipimosi pagalbos į teismus pradžios. Viena iš pirmųjų bylų, nagrinėjančių vienalyčių asmenų siekį susituokti Amerikoje buvo *Jones v. Hallahan* (1973) byla, kur dvi Kentukio valstijos gyventojos lesbietės negavo leidimo tuoktis. Draudimą tuoktis teismas pagrindė tuo, kad „Kentukio įstatymai nors ir nedraudžia tuoktis tos pačios lyties asmenims, bet nesuteikia leidimo (pažymos) tokiems asmenims tuoktis“⁸⁵. Toje pačioje byloje teismas pacitavo trijuose skirtinguose žodynuose įtvirtintą santuokos sąvoką tam, kad pabrėžti, jog santuoka visada buvo galima tik tarp vyro ir moters. Šios bylos atveju matyti, kaip nusistovėję stereotipai įtakoja teismo sprendimą. Jei santuoka tarp dviejų vienos lyties asmenų nėra santuoka, darytina išvada, jog vienalytės santuokos ar sąjungos neegzistuoja. Šiuo klausimu Duncan R. F. yra rašęs, jog „homoseksuali santuoka yra oksimoronas. Ji paprasčiausiai neegzistuoja, kadangi teisinis santuokos apibrėžimas yra toks, jog ji yra sąjunga tarp vyro ir moters“⁸⁶.

Santuokos sąvokos kriterijus žlunga išsigilinus į klausimą, o kas yra sąvoka? Juk sąvoka yra arbitriška, ji yra pasirenkama. Tarkim, turime dvi sąvokas: kalva ir kalnas. Jeigu geografsai

⁸⁴ Clinton R. H. op. cit.: Sullivan A. *Same-Sex Marriage: Pro and Con*. New York: Vintage Books, 2004. P. 22.

⁸⁵ Jones v. Hallahan No. 501S.W.2d.588 (October 9, 1973) // http://www.freedomtomarry.org/rights/tr_docs.htm; prisijungimo laikas: 2009-07-14.

⁸⁶ Duncan, R. F. *Homosexual marriage and the myth of tolerance: Is Cardinal O'Connor a "homophobe"?* // Notre Dame Journal of Law, Ethics and Public Policy. 1996 spal. Nr.10, P. 587-607.

pasirinktų kalnu vadinti tik aukštesnį negu trys šimtai metrų virš vandens lygio, o visi žemesni būtų vadinami kalvomis, tai, vadinasi, kalnu negalėtume vadinti kalvos, kurios aukštis du šimtai devyniasdešimt devyni metrai. Tikrai nustebtume, jei geografai pasakytų, jog tos kalvos negalime vadinti kalnu ir ji nėra kalnas, nes iki kalno sąvokos jai trūksta vieno metro. Tokį pasakymą suprastume kaip intelektualiai irracionalų, nes savo aukščiu tokia kalva tikrai labiau prilygsta kalnui negu kalvai. Akivaizdu, jog vienalyčių santuokų atžvilgiu tvirtai laikomės santuokos apibrėžimo. Turėdamas omenyje, kad santuoka galima tik tarp skirtingų lyčių asmenų, ir norėdamas pabrėžti besąlygišką santuokos sąvokos nepakeičiamumą, Trosino J. teigia, jog „santuoka yra sąjunga tarp vyro ir moters, nes santuoka yra sąjunga tarp vyro ir moters“⁸⁷.

Žinoma, ne visos sąvokos yra neteisingos ar neprotingos, vienos sąvokos yra labiau universalios, kitos yra labiau laisvos ir lanksčios, trečios pagrįstos mokslo dėsniais, kuriuos neigti būtų neprotinga, arba, ketvirtos interpretuojamos, nes ne visada viską galima tiksliai apibrėžti žodžiais. Taigi, santuokos apibrėžimo laikymasis yra labai siauras ir paprastas būdas „nesukti sau galvos“. Taigi, vertėtų pamąstyti, jog kažkas anksčiau apibrėžė santuoką, įvardijo jos sampratą ten ir tada, o mes gyvename čia ir dabar.

Beje, tradicinę šeimą ginantys įvairių šalių politikai pastaruosius aštuonerius metus nebegali remtis žodynuose pateikiamais šeimos ar santuokos apibūdinimais. Antai „2001 metais išleistame Oksfordo anglų kalbos žodyne santuoka apibūdinama kaip tapimas vyru ir žmona, santykiai tarp susituokusių asmenų“⁸⁸. O „nuo 2003-ųjų leidžiamuose populiariausiuose Amerikos žodynuose santuokos apibrėžimas papildytas fraze „santykiai, prilygstantys tradicinės santuokos santykiams, tarp vienos lyties žmonių“⁸⁹. Ši tendencija nesikeičia, antai 2006 m. Anglijoje išleistas anglų kalbos žodynas „Longman Exams Dictionary: Your Key to Exam Success“ santuoką apibūdina kaip „santykius tarp dviejų žmonių, kurie yra susituokę“⁹⁰.

Žinoma, teisinės santuokos sąvokos, kurios subjektai yra vyras ir moteris, pakeitimas reikštų tradicinės santuokos praradimą, o grįžimas prie jos būtų nepalyginamai sudėtingesnis. Antai „religijos atstovai – Tikėjimo mokslo kongregacija (2003) teigia, kad visuomenė išlieka santuoka grįstos šeimos dėka, todėl neišvengiamas homoseksualių sąjungų teisinio pripažinimo padarinys būtų naujas santuokos apibrėžimas paverčiant ją institucija, kuri savo teisiniu pavidalu nebeturėtų esminio ryšio su tokiais nuo heteroseksualumo neatsiejamaiais veiksniais, kaip gyvybės pratęsimo ir auklėjimo pareiga. Jei dviejų skirtingos lyties asmenų santuoka teisės požiūriu

⁸⁷ Trosino J. *American Weddings: Same –Sex Marriage and the Miscegenation Analogy* // Boston University Law Review, 1993, Nr. 93. P. 112.

⁸⁸ Wittes B. Marital Differences: The National Divide over Gay Marriage Is a Recipe for Legal Confusion-But We Should Learn to Live with It // *The Atlantic Monthly*, 2006 geg. Nr. 297. P. 46.

⁸⁹ K. Bunch. If Racial Desegregation, Then Same-Sex Marriage? Originalism and the Supreme Court's Fourteenth Amendment // *Harvard Journal of Law & Public Policy*. 2005, Nr. 28. P. 781.

⁹⁰ *Longman Exams Dictionary: Your Key to Exam Success*. Harlow: Pearson Education Limited, 2006. P. 936.

tebūtų laikoma viena iš kelių galimų santuokos formų, tai santuokos idėja iš pagrindų pakistų, ir pakistų didelei bendrojo gėrio nenaudai⁹¹.

2.1.2 Tradicijų puoselėjimas ir religiniai aspektai

Remiantis Dabartinės lietuvių kalbos žodynu, tradicija, tai 1. papročių, apeigų, vaizdinių, idėjų, simbolių išlaikymas, perdavimas iš kartos į kartą. 2. tai, kas išlaikoma⁹². Kaip matyti iš tradicijos sąvokos, nėra aišku, kurio laikmečio ir kurios papročius, apeigas, idėjas ar simbolius išlaikyti. Ar viską turime išlaikyti? Atrodo, kad mes patys nusprendžiame, ką laikome tradicijomis, o dažniausiai jomis laikome tai, kas mums čia ir dabar patogu. Kalbant apie santuoką, kuris norėtų, jog sutuoktinis jam ar jai būtų parinktas vos gimęs, kas norėtų atsisakyti teisės pats susirasti sau tinkamą sutuoktinį, o kuri moteris norėtų tapti savo vyro šešėliu? Kodėl mes neišlaikėme šių tradicijų?

Pasiklojimas tradicijomis taip pat neatitinka modernios visuomenės pokyčių bei laiko kriterijaus. Atsakydamas į tradicijų, religijos bei santuokos apibrėžimo besilaikančių teiginius, Sullivan A. teigia, kad „Netgi paviršutiniškas istorijos peržvelgimas atskleidžia, jog tradicijos nėra pastovios. Civilinis santuokos institutas, kaip ir dauguma institutų, pergyveno didžiulius pokyčius per pastaruosius du tūkstantmečius⁹³“. Šiuos pokyčius lemia nemažai faktorių, tokių kaip ekonominis bei kultūrinis šalies išsivystymo lygis, dominuojanti religinė pasaulėžiūra, istoriniai visuomenės ypatumai, liberalumo ir tolerancijos laipsnis, geografinė padėtis, priklausymas tarptautinėms organizacijoms ir daugelis kitų. Santuokos transformaciją ir alternatyvių šeimos modelių atsiradimą lemia modernizacija, globalizacija bei demokratiniai procesai, jų sklaida, ko pasekoje pliuralėja moralinės vertybės. Taigi, jeigu santuoka būtų tokia pati kaip pastaruosius du tūkstančius metų, būtų galima, pavyzdžiui, vesti dvylikametę, kurios niekada nesutikome, valdyti žmoną kaip nuosavybę, ar įkalinti asmenį, kuris vedė ar ištekėjo už kitos rasės asmens.

Pagarba tradicijoms rodo ne sąstingį ir jų pastovumą, bet labiau atsargumą; dažnai nežinodami, kaip pokyčiai atsilies, kaip paveiks tam tikras sritis, mieliau pasirenkame nieko nekeisti. Netgi Bruce E., vienas iš žymiausių filosofų ir istorikų, „kuris buvo įspėjęs apie skaudžias tradicijų nepaisymo pasekmes, sutiko, jog tradiciniai institutai turi ir gali keistis⁹⁴“. Kaip 1897 m. teigė amerikietis Holmes O. H., „didžiausią pasipiktinimą kelia tokie įstatymai,

⁹¹ Jasiukevičiūtė T. *Homoseksualių žmonių santuokų moralumo ir teisėtumo problemos*: magistro baigiamasis darbas. soc. mokslai (asmeninis susirašinėjimas). 2008. P. 43.

⁹² Dabartinės lietuvių kalbos žodynas // <http://www.autoinfa.lt/webdic/>; prisijungimo laikas: 2009-07-08.

⁹³ Sullivan A. *State of the Union* // *The New Republic*, 2000 geg. 8, P. 20.

⁹⁴ Wittes B. *Marital Differences: The National Divide over Gay Marriage Is a Recipe for Legal Confusion-But We Should Learn to Live with It* // *The Atlantic Monthly*, 2006 geg. Nr. 297. P. 46.

kurie buvo užrašyti Henrio IV laikais⁹⁵. Ne tik žodžiai skamba dinamiškai, bet ir pats santuokos institutas labai kito istorijos tėkmėje, o ypač lyčių lygybės santuokoje požiūriu.

Vakarų pasaulis vadovaujasi požiūriu *cessante ratione legis, cessat et ipsa lex* (jeigu baigiasi įstatymo priežastis, baigiasi ir pats įstatymo veikimas). Kai lesbietės ir gėjai kreipiasi į teismus, teigdami, kad vienalyčių santuokų draudimas žeidžia juos tiek teisiškai, tiek ekonomiškai bei, žinoma, emociškai, visuomenė yra įpareigota jiems paaiškinti, kodėl santuoka turi išlikti heteroseksuali, nepakitusi, kai viskas aplinkui nuolat kinta.

„Religija - tikėjimas, kad egzistuoja atgamtinės jėgos“⁹⁶. Viena vertus, santuoka, o ypač jos teisinis pripažinimas, visai nėra susijusi su atgamtinėmis jėgomis, kita vertus, tarp gėjų ir lesbiečių taip pat yra tikinčiųjų. O tikėti ar netikėti atgamtinėmis jėgomis ir būti vienokios ar kitokios seksualinės orientacijos vienas kitam netrukdo. Religija negali būti pakankamas homoseksualių santuokų draudimo, teisinio nepripažinimo motyvas. Pirmiausia, ne visos religijos prieštarauja vienalytėms santuokoms, yra religinių bendruomenių, kurios jas palaiko, pavyzdžiui, Universal Fellowship of Metropolitan Community Churches. Tai bendruomenės, kurios veikia daugiau kaip dvidešimtyje šalių bei atlieka daugiau nei du tūkstančius vienalyčių santuokų ceremonijų per metus, o vienas iš jų prioritetų yra globoti ir palaikyti gėjų bei lesbiečių atskirti⁹⁷.

Jeigu teisė ir valstybė yra neatsiejamos, o abi jos neatsiejamos nuo religijos ir jos normų, tai reiškia, kad katalikai ir baptistai ar reformistai turi vienodas ir lygias galimybes į religijos laisvę, nepaisant fakto, kad kurių nors visuomenėje yra žymiai daugiau. Lygiai taip pat turėtų būti ir su santuoka – heteroseksualių santuokų yra nepalyginamai daugiau negu vienalyčių. Kita vertus, skiriasi bažnytinė ir civilinė santuoka. Šiuo atveju analizuojamos tik vienalyčių santuokų teisinis-civilinis pripažinimas. Dauguma bažnyčių draudžia skyrybas, tačiau civilinės santuokos nutraukimas yra teisėtas.

Tačiau „anot sociologo E. Diurkheim'o (Leonavičius, 2004), būtent religija yra pagrindinis socialinis institutas, kuriantis ir legitimuojantis vertybių sistemas. Taigi, religija, kaip iš Dievo išvestų normatyvinių normų, kurios per tarpininkus perteikiamos žmonėms ir yra absoliučios bei veikia kaip imperatyvai, yra normatyvinė grįsta tikėjimo pagrindu sistema, iš žmonių reikalaujanti tam tikro socialinio elgesio. (Šlapkauskas, 2004)“⁹⁸. Jasiukevičiūtė T. teigia, jog „homoseksualias sąjungas pakeldama į santuokos ar šeimos lygmenį, valstybė elgtųsi

⁹⁵ Holmes O. H. op. cit.: Gerstmann E. *Same-Sex Marriage and the Constitution*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008. P. 25.

⁹⁶ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas // <http://www.autoinfa.lt/webdic/>; prisijungimo laikas: 2009-06-08.

⁹⁷ Wikipedia: The Free Encyclopedia // http://en.wikipedia.org/wiki/Metropolitan_Community_Church; prisijungimo laikas: 2009-06-12.

⁹⁸ Jasiukevičiūtė T. *Homoseksualių žmonių santuokų moralumo ir teisėtumo problemos*: magistro baigiamasis darbas. soc. mokslai (asmeninis susirašinėjimas). 2008. P. 17.

savavališkai ir prieštarautų savo pačios pareigoms. Pasak bažnyčios atstovų, būtų labai neteisinga aukoti bendrąjį gėrį ir teisėtas šeimos teises įgyti gėrybėms, kurias galima ir būtina laiduoti būdais, nekenkiančiais visai visuomenei: negalima pagrįstai apeliuoti ir į teisėtos asmens autonomijos principą, nes vienas dalykas yra tai, kad kiekvienas pilietis gali laisvai užsiimti jį dominančia veikla, iš esmės išsitenkančia tarp visuotinių pilietinių teisių bei laisvių, ir kitas bei visiškai skirtingas – tai, kad veikla, reikšmingai ir pozityviai neprisidedanti prie asmens bei visuomenės raidos, gali būti valstybės ypatingai ir kompetentingai teisiškai pripažįstama⁹⁹.

Lietuvos visuomenė, vis mažiau remiasi religija, tikėjimu, reikšdama savo nuomonę vienalyčių santuokų teisinio pripažinimo klausimais (žr. 1 priedas), kur net 58% respondentų teigia, jog jų religiniai įsitikinimai, įtakojantys jų požiūrį į vienalytes santuokas yra nesvarbūs arba jų požiūriu visai neįtakoja, ir tik 9% teigia, jog jų religiniai įsitikinimai šiuo požiūriu yra itin svarbūs. Kita vertus, jei esame Dievo kūriniai, vadinasi gėjai ir lesbietės taip pat yra jo fantazijų vaisius, jo tvariniai, taigi, Sutvėrėjas, galėjo ir turėjo žinoti, numatyti būsimas savo kūrybos pasekmes.

2.1.4 „Teisingos“ moralės nusistatymas

„A. Loisy aiškina, kad dvasiška žmogaus prigimtis pasireiškia religiniu tikėjimu ir moraline sąmone, o religijos ir moralės šaltinis yra įspūdis, kurį žmogui daro jį supantis universumas ir kurį žmogus daro pats sau. Jis tai pat teigia, kad religija išreiškia dvasinį žmogaus ryšį su pasaulio paslaptingu, o moralė – kreipia elgesį žmoniškumo idealo linkme – t.y. moralė skiriasi nuo religijos, tačiau be jos paramos negali atlikti savo paskirties, nes religija yra tikėjimas žmoniškumu ir kai kuo, kas jį pranoksta. (Kuzmickas, 2003)“¹⁰⁰.

Demokratiųjų procesų sklaida, globalizacijos įtaka sudaro palankias sąlygas „moralinių „rinkinių“ įvairovei reikštis – moraliniai-vertybiniai pasirinkimai didžiąją dalimi „privatizuojami“ ir priskiriami laisvai individų pasirinkimų sričiai“¹⁰¹. Tačiau, nors moralė vis labiau „privatėja“, pasak V. Aleknaitės-Abramikienės, „Šeimos teisės institutas nėra jau toks „privatus“, kaip galėtų atrodyti ar kaip norėtų kai kurie aktyvistai: jis aprėpia ir socialinę tikrovę, nustato tam tikrą žmogiškųjų santykių tvarką, kuri užtikrina visuomenės stabilumą, ir tampa viešosios tvarkos dalimi“¹⁰². Pasak S. Arlausko, „santuokos institutas tampa viešojo intereso dalimi jau vien dėl to – kad yra susijęs su vaikų interesais ir sutuoktinių lygiateisiškumu, kurių

⁹⁹ Ten pat, P. 44.

¹⁰⁰ Ten pat, P. 17.

¹⁰¹ Ten pat, P. 53.

¹⁰² V. Aleknaitė-Abramikienė. *ES teisės iššūkiai Lietuvos šeimos institutui* // <http://www.balsas.lt/naujiena/189841/es-teises-issukiai-lietuvas-seimos-institutui/rubrika:naujienos-lietuva-politikutribuna>; prisijungimo laikas: 2009-11-09.

užtikrinimo poreikis jau savaime yra viešosios teisės dalykas ... šeimos reprodukcinė funkcija yra ne tik kad viešojo, bet ir individualaus gėrio dalis – intymus seksualinis ryšys ne tik užtikrina fiziologinių poreikių tenkinimą, bet ir santykių objektiškumą – vaikus – kaip tėvų ryšio vientisumo įrodymą.¹⁰³ „A. Giddens’as (2000) taip pat pripažįsta, kad asmeniniai sprendimai taip pat daro įtaką globaliems dalykams. Socializuota reprodukcija susieja individualius sprendimus su šioje žemėje gyvenančios žmonių rūšies tęstinumu...“¹⁰⁴.

Tačiau, yra ir kitokių nuomonių, pasak Eskridge W. N., „moterų diskriminacijos, rasizmo bei homofobijos reiškiniai yra panašūs, nes visuose vyrauja Richards A. J. taip vadinamoji moralinė vergija (angl. moral slavery). „Išankstinė homofobijos nuostata, kaip ir moterų diskriminacija bei rasizmas neteisingai iškreipia bei išstumia žmogaus teisių idėją, galiojančią tiek viešame, tiek privačiame gyvenime. Kaip ir kitos moralinės vergijos formos (rasizmas ir moters diskriminacija), išankstinės nuostatos, nukreipiančios homoseksualus į žeminančią privačią sferą, žeidžia jų pagrindines žmogaus teises tiek privačiame, tiek viešajame gyvenime“¹⁰⁵.

Taigi, homofobija atspindi moralinės vergijos tradiciją, kuri, kaip ir moters diskriminacija yra griežta ir nusistovėjusi skirtingų lyčių vaidmenų samprata, kur moteris ir vyrai turėjo savo skirtingas gyvenimo sferas, tik homofobija apima lyčių vaidmenį intyminiame seksualiniame bei emociniame gyvenime. „Lygiai taip pat irracionalus, pasipiktinimą keliantis požiūris į vienalytes santuokas, kuris formuoja nehumanišką homoseksualumo identiteto sampratą, yra ne kas kita, kaip ydinga kultūrinė degradacija, kuri anksčiau pasireiškė ir tarprasinės santuokos draudimu“¹⁰⁶.

Didžioji visuomenės dalis vis dar laikosi idėjos, kad lytiniai santykiai susideda iš vyro ir moters lytinių santykių, o ši idėja yra suvokiama kaip vienintelis, geros ir teisingos moralės modelis. Tačiau vien tas faktas, kad pasaulyje egzistuoja gėjai bei lesbietės yra pakankamas tam, kad iš naujo įvertintume tradicines moralės normas (kas yra tradicijos žr. 2.1.2 skyriuje). Anot Eskridge W. N. „Kadangi homoseksualai „pažeidžia“ tas nusistovėjusias moralės normas, lyčių vaidmenis, jie praranda teisę sudaryti santuoką ... pagrindinis neigiamas faktorius, lemiantis neigiamą požiūrį į homoseksualumą yra poreikis išlaikyti vyrus vyrais, o moteris moterimis“¹⁰⁷. Heteroseksualumas yra pagrindas diskriminuoti homoseksualumą. Kitaip tariant,

¹⁰³ Arlauskas S. *Turingieji teisės pagrindai. Pagrindinių subjektinių teisių teorijos metmenys*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004.

¹⁰⁴ Jasiukevičiūtė T. *Homoseksualių žmonių santuokų moralumo ir teisėtumo problemos*: magistro baigiamasis darbas. soc. mokslai (asmeninis susirašinėjimas). 2008. P. 46.

¹⁰⁵ Richards D. A. J. *Women, Gays, and the Constitution: The Grounds for Feminism and Gay Rights in Culture and Law*. Chicago: The University of Chicago Press, 1998. P. 546.

¹⁰⁶ Graham C. *European Unions // The Advocate*, 2004 geg. 25, P. 36.

¹⁰⁷ Eskridge W. N. *Gaylaw: Challenging the Apartheid of the Closet*. London: Harvard University Press, 2002. P. 224.

homoseksualiems žmonėms teisė į privatų asmens gyvenimą įsigalios tik tuomet, kai, arba jei, nusistovėję lyčių vaidmenys nebeįtakos esamos situacijos.

Kiekvienas „santuokos karas“¹⁰⁸, pavyzdžiui moters lygių galimybių ar tarprasinių santuokų siekimas, kiekvienas santuokos, šeimos ar jos narių statuso sampratos pokytis buvo pasitiktas su moralės pasipriešinimu. Siekimas teisiškai pripažinti vienalytes santuokas taip pat yra lydimas „teisingos“ moralės priešpriešos. Imkime tarprasines santuokas, tokių santuokų oponentai teigė, kad „skirtingų rasių santuoka ir seksualiniai santykiai tarp skirtingų rasių yra gyvuliški, ištvirkę ir gėdingi“¹⁰⁹, tačiau tarprasinės santuokos teisiškai pripažintos. Lygiai taip pat XIX a. pabaigoje, kai moterys siekė teisės įgyti, naudoti ir disponuoti turtu, arba kai XX a. feminizmo šalininkai siekė moters teisės kontroliuoti savo vaikų skaičių, įteisinti abortus, konservatyvių pažiūrų atstovai šiuos siekius pasitiko su ta pačia „teisingos“ moralės priešprieša. Jie teigė, kad „kontracepcijos ir abortų legalizavimas nuves mus prie kraujomaišos, poligamijos, svetimavimo, šeimos instituto išniekinimo, sukels grėsmę vaikams, šeimai ir visai visuomenei“¹¹⁰, tačiau šito neįvyko.

Šiandieninis pasipriešinimas teisiniam vienalyčių santuokų pripažinimui yra grįstas tomis pačiomis nuostatomis. Reikia pastebėti, kad kiekvienas socialinis ar ekonominis pokytis yra pasitinkamas su panašiu nepasitenkinimu, tačiau „tokie spėjimai ir prieštaravimai nėra pagrįsti, ir visada būdavo nugalimi“¹¹¹.

2.2 Vienalyčių santuokų ar partnerystės privalumai

Heteroseksualiems visuomenės nariams sunku suprasti bei pamatyti priežastis, skatinančias homoseksualias poras siekti teisinio vienalyčių santuokų pripažinimo. Tarp pačių homoseksualų taip pat nėra vienos tokios priežasties, kiek homoseksualių porų, tiek ir priežasčių, tačiau galima išskirti svarbiausias, kurios ir yra vienalytės santuokos skatinimo stimulus. Viena iš tokių priežasčių yra teisinio saugumo jausmas, teisinis užtikrintumas, jog susituokę vienalyčiai asmenys įgyja santuokines teises ir pareigas. Antra, teisinis vienalyčių santuokų pripažinimas suteikia ir emocinio saugumo, komforto bei išipareigojimo vienas kitam jausmą. Žinoma, teisiniai bei finansiniai-ekonominiai veiksniai yra tik dalis priežasčių, skatinančių homoseksualias poras tuoktis, vienalytė santuoka teigiamai veikia ne tik pačius sutuoktinius,

¹⁰⁸ Merin Y. *Equality for Same-sex Couples: The Legal Recognition of Gay Partnerships in Europe and the United States*. Chicago: The University of Chicago Press, 2002. P. 50.

¹⁰⁹ Graff E. J. *What is Marriage For?* Boston, Massachusetts: Beacon Press, 1999. P. 157.

¹¹⁰ Alderson K. G. A. *Phenomenological Investigation of Same-Sex Marriage // The Canadian Journal of Human Sexuality*. 2004, Nr. 13. P. 107.

¹¹¹ Graff E. J. *What is Marriage For?* Boston, Massachusetts: Beacon Press, 1999. P. 87.

tačiau ir jiems artimus žmones – jų šeimas, draugus, kaimynus bei visą visuomenę. Teisinis homoseksualios santuokos pripažinimas sutvirtina poros santykius, skatina monogamiją, mažina lytiškai plintančių ligų riziką. Taigi, remiantis šalių, teisiškai pripažinusių vienalytes partnerystes ar santuoką ir taip suteikusių homoseksualioms poroms galimybę integruotis į visuomenę patirtimi, galima išskirti keletą teigiamų veiksnių, argumentų už homoseksualių sąjungų įteisinimą.

2.2.1 Teisiniai vienalyčių sąjungų privalumai

Eskridge W. E. savo veikalė „Gay Marriage: For Better or for Worse“ aprašo elektroninę Danijos apklausą, kurioje „iš 812 homoseksualių asmenų 49% respondentų teigia, jog pagrindinė priežastis, dėl kurios jie sudarė arba sudarytą registruotą partnerystę buvo, arba būtų teisinis saugumas pačiam sau ir partneriui, 39.5% teigia, jog norėjo parodyti savo įsipareigojimą partneriui, tuo tarpu 1,3% respondentų tvirtino, jog pagrindinė partnerystės priežastis buvo siekis pademonstruoti įsipareigojimą savo bendruomenei“¹¹².

Persikelkime į situaciją, kai užsienietis atvykęs į tam tikrą šalį negali ten užsibūti ilgiau, nei numatyta, aišku su tam tikromis išimtimis. Viena iš tų išimčių yra sutuoktiniui ar registruotam partneriui. Taigi, jei homoseksualios poros atstovai yra iš skirtingų valstybių, pavyzdžiui, Lietuvos ir Rusijos, jie negali kartu gyventi, nes vieno iš jų buvimo laikas šalyje yra ribotas – trys paros; lietuvis, norėdamas viešėti Rusijoje ilgiau privalo kas tris paras užsiregistruoti, o tai sukelia nepatogumų. Žinoma, imigracija tėra tik dalis teisinio saugumo – kaip minėta anksčiau, yra daugybė santuokos ir partnerystės teisių bei privalumų, kurie yra prieinami tik ekonomiškai integruotai bei socialinei sąjungai – santuokai, kur abu iš sutuoktinių ar partnerių turi teisę priimti naudingus sprendimus kitai savo pusei. Vienos teisės tėra tik patogumo reikalas, kitos – itin svarbios partnerių saugumui užtikrinti, ypač paveldėjimo teisė, mokesčių mokėjimas, sveikatos ir darbo klausimai.

Būtina paminėti sutuoktinio ar registruoto partnerio paveldėjimo teisę pagal įstatymą. Įsivaizduokime, vyras-gėjus A, bijodamas visuomenės reakcijos ir šeimos pasmerkimo bei neturėdamas teisės įregistruoti vienalytę santuoką, vedė moterį ir susilaukė vaiko; aišku, laikui bėgant jo homoseksualumas nedingo ir jis išsiskyrė, vėliau sutiko gėjų B, su kuriuo kartu apsigyveno vyro A bute. Kyla klausimas, kas nutiks, vyrui A mirus? Aišku, butas atiteks vyro A vaikui – vyras B jaučiasi teisiškai nesaugus. Žinoma, teisė numato paveldėjimo teisę pagal testamentą, tačiau tai yra papildomos išlaidos, laiko ištekliai, testamentas, kaip pomirtinio

¹¹² Spendale D. R., Eskridge W. N. Jr. *Gay Marriage: For Better or for Worse?*. New York: Oxford University Press, 2006. P.134.

dokumento rašymas taip pat nėra malonus, o tuo tarpu teisiškai pripažinta registruota vienalytė partnerystė arba santuoka galėtų užtikrinti teisinį saugumą.

Itin svarbus klausimas yra mokesčių lengvatos sutuoktiniams ar registruotiems partneriams. Pavyzdžiui Danijoje, jei vienas iš sutuoktinių dar yra studentas, jiems abiem taikomos tam tikros mokesčių lengvatos; arba, jauni šeimai, norinčiai pradėti ūkininkauti, garantuojama finansinė parama, tuo tarpu nesusituokusiems, ar neįregistravusiems partnerystės, parama neskiriama. Svarbus klausimas yra ir sveikatos draudimas. Pavyzdžiui Amerikoje, kur asmeninis sveikatos draudimas yra brangus, o sutuoktinis ar registruotas partneris nedirba, vieno sutuoktinio darbovietė garantuoja sveikatos draudimą kitam. Žinoma, kitose šalyse, tokiose kaip Skandinavijos šalys, tai nėra itin aktualu. Pagrindinis sveikatos apsaugos klausimas yra sutuoktinio ar registruoto partnerio teisė priimti svarbius sprendimus, jei partnerį ištiko nelaimė, pavyzdžiui, teisė duoti leidimą operacijai. Danijoje, kitose Skandinavijos šalyse, Amerikoje sutuoktinis ar registruotas partneris turi pirminę teisę savo nuožiūra organizuoti sutuoktinio laidotuves, žinoma, jis gali igalioti kitą asmenį tai atlikti, tačiau manoma, jog būtent sutuoktinis, ar partneris geriau negu kraujo giminės žino mirusiojo norus bei poreikius.

Daug lengvatų suteikiama darbo srityje, *angl. spousal benefits*. Tarkim jei vienas sutuoktinis dirba Danijos geležinkeliuose, tai kitas taip pat naudojasi traukinio bilieto nuolaidomis. Jei žmogus susirgo, tai jo sutuoktinis gali naudotis atostogomis, skirtomis sutuoktiniui slaugyti, jei šeimoje gimė vaikas, sutuoktinis gali naudotis atostogomis, skirtomis vaiko priežiūrai. Darbdavių teikiamos lengvatos vienalyčiams sutuoktiniams nėra tik paprasčiausia finansinė-ekonominė, teisinė, tačiau ir darbdavio pripažinimo, gėjų bei lesbiečių lygių galimybių įsidarbinant tarpė.

2.2.2 Tarpasmeninių santykių privalumai

Vienalyčių santuokų ar partnerysčių teisinis pripažinimas padidintų galimybę vienalytėms poroms ilgiau išlaikyti tarpusavio santykius, nes be teisinio pripažinimo jaučiamas neigiamas visuomenės požiūris, kuris daro didžiulę įtaką vienalytėms poroms. Visuomenės pripažinimas teigiamai veiktų vienalyčių porų santykių stiprinimą, tarpasmeninį įsipareigojimą, sąjungos bei pačių partnerių emocinį saugumą.

Tiek valstybės, tiek visuomenės požiūris į tam tikrus reiškinius daro didžiulę įtaką jaunajai kartai. Socializacijos laikotarpiu berniukai ir mergaitės suvokia, jog santuoka yra ypatinga institucija – palaiminta Dievo, tėvų, valstybės, palaikoma bendraamžių ir yra kažkas, ko kiekvienas siekia, kaip romantiškos meilės išraiškos, šeimos sukūrimo, vaikų auginimo. Pastarojoje kartoje santuoka prarado savo reikšmę, savo skiriamuosius bruožus, tačiau santuoka

išlieka ypatinga, ypatinga dėl trijų institucijų – valstybės, religijos ir visuomenės – besikartojančio pripažinimo, kas sukelia daug diskusijų.

Heteroseksualioms poroms santuoka išlieka kaip tikslas, gyvenimo siekis, kuris parodo, kurlink eina poros santykiai. Jei jaunas žmogus pradeda mąstyti, kalbėti apie santuoką, tai signalizuoja, jog jis yra pasirengęs įsipareigoti. Jei, pavyzdžiui, prancūzas teigia, jog jis dar nėra pasiruošęs santuokai, bet norėtų įregistruoti partnerystę (pranc. *pacte civil*), kurią yra lengviau nutraukti negu santuoką, tai moteris mano, jog vyras, priešingai nei ji, nenori sieti su ja bendro gyvenimo, įsipareigoti jai, taip parodo jausmų jai nepatvarumą; tai žlugdo jų santykius. Taigi, kol santuoka suteikia daugiau teisių, daugiau pareigų bei yra sunkiau nutraukiama nei registruota partnerystė, tol neišvengsime vienalyčių porų siekio teisiškai pripažinti jų santuoką.

Vienalytė santuoka, kaip ir heteroseksuali santuoka, yra viešas jausmų vienas kitam deklaravimas, kuris sutvirtina santykius. Formalus, teisinis santuokos ar partnerystės pripažinimas parodo poros draugams, šeimoms, bendradarbiams, valstybei ir visai visuomenei, jog pora yra pasiryžusi vienas kitam įsipareigoti, pasižadėti, parodo vienas kitam jausmus bei pasitikėjimą, santykių tvirtumą. Visa tai stiprina poros emocinę būklę, emocinį prisirišimą, kartu teikia pagrindo ilgesniems poros santykiams, tuo tarpu be santuokos ar registruotos partnerystės, santykių nutraukimas tampa tik lagaminų susikrovimu.

2.2.3 Monogamijos ir saugesnio sekso privalumai

„Vienas iš pagrindinių argumentų, prieštaraujančių vienalytėms sąjungoms buvo tas, jog homoseksualai, ypač vyrai, buvo pasileidę, doroviškai pakrikę, ir todėl moraliai neatitinkantys visuomenės narių teisių“¹¹³. Tiesa, jei asmuo yra nesusituokęs, neturi nuolatinio partnerio, tikėtina, jog jis turi daugiau lytinių partnerių, taigi, didėja rizika susirgti lytiškai plintančiomis ligomis. Tačiau, kaip jau minėta, teisinis santykių deklaravimas sustiprina santuoką – juo artimesni partnerių santykiai, tuo mažiau tikėtina, jog vienas iš partnerių sieks lytinių santykių už santuokos ar partnerystės ribų. Bet, jei tokie santykiai yra, „...partneris bus atsargesnis. Jei jis ar ji užsikrečia lytiškai plintančia liga, tai ne tik atskleidžia išdavystę, bet ir sukelia riziką (užsikrėsti lytiškai plintančia liga) mylimam sutuoktiniui. Ir nors santuoka niekada visiškai nesunaikino paleistuvavimo bei sutuoktinių apgaulinėjimo, dauguma ekspertų mano, jog ji (santuoka) tam daro didžiulį poveikį“¹¹⁴. Tiek heteroseksuali, tiek homoseksuali santuoka – emocinis prisirišimas prie partnerio, atsakomybė už vienas kitą, ištikimybės jausmas sumažina lytinių partnerių skaičių, o tuo pačiu ir lytiškai plintančių ligų riziką.

¹¹³ Wikipedia // http://en.wikipedia.org/wiki/Anita_Bryant; prisijungimo laikas: 2009-08-02.

¹¹⁴ Eskridge W. N. *The Case for Same-Sex Marriage: From Sexual Liberty to Civilized Commitment*. London: The Free Press, 1996. P. 120.

Du Amerikos Emorio universiteto (Emory University) profesoriai Mialon H. ir Francis A. atliko tyrimą, kuris pagrindžia vienalyčių santuokų draudimo bei lytiškai plintančių ligų tarpusavio sąveiką, ir nustatė, jog „2008 m. valstijose, kuriose vienalytės santuokos ar partnerystės nėra teisiškai pripažintos, homoseksualių asmenų, sergančių ŽIV buvo 4/100 000, tuo tarpu vienalytės santuokas pripažinusiose valstijose – 3/100 000“¹¹⁵. „Nacionalinio Europos Tyrimo Biuro (National Bureau of European Research) duomenimis, dvylikoje Europos šalių, kurios iki 2004 metų teisiškai pripažino vienalytės sąjungas – santuokas ar partnerystes – gonorėjos ir sifilio atvejų rodikliai gerokai sumažėjo, lyginant su Europos šalimis, kurios nepripažįsta tokių sąjungų. Tyrimas parodė, jog vienalyčių sąjungų įteisinimas sumažino sifilio atvejus nuo 53% iki 26%“¹¹⁶. Žinoma, galima teigti, jog tai sutapimas, kitų veiksnių įtaka, tačiau pastebimas ir „žymus ŽIV infekcijos sumažėjimas tarp gėjų Danijoje, Norvegijoje ir Švedijoje po teisinio vienalyčių sąjungų pripažinimo. Pavydžiui, Danijoje po 1990 m., t.y., iki vienalyčių partnerystės įteisinimo, 190 gėjų ir biseksualių vyrų nešiojo ŽIV virusą – beveik 4/100 000. Tačiau 1991m. jų sumažėjo iki 152, 1992m. – 143, 1993m. – 130. To pasekoje, nuo 1994m. iki 2004m. – 103“¹¹⁷. Taigi, pastebimas ne tik „43% ŽIV viruso nešiotųjų skaičiaus sumažėjimas, bet ir 2/100 000 ŽIV atvejų, kas nukelia Daniją daug žemiau visos Europos rodiklių numatytu laikotarpiu“¹¹⁸.

Panaši situacija vyrauja ir Norvegijoje, kur 1993 m. teisiškai pripažinta registruota partnerystė vienalytėms poroms. „Nuo 1986 m. iki 1993 m. buvo užregistruota 50.5 ŽIV atvejų tarp homoseksualių asmenų, o nuo 1994 m. iki 2004 m. užregistruota 40.1 ŽIV atvejų, t.y. apytiksliai 20% mažiau negu prieš teisiškai pripažįstant vienalytės partnerystes“¹¹⁹. Tokia pati situacija vyrauja ir Švedijoje. „Nuo 1985 m. iki vienalyčių asmenų teisinio partnerystės pripažinimo buvo užregistruota apie 120 naujų ŽIV nešiotųjų kasmet, o nuo 1995 m. iki 2004 m. šis skaičius sumažėjo iki 75 atvejų tarp homoseksualių asmenų, t.y. ne tik žemesnis ŽIV nešiotųjų skaičius, bet ir 38% mažesnis rodiklis, t.y. žemiausias tuo metu Europoje“¹²⁰.

Taigi, šie duomenys rodo, jog vienalyčių partnerystės teisinis pripažinimas teigiamai įtakoja mažėjančią ŽIV nešiotųjų skaičių tarp homoseksualių asmenų, o tai reiškia ir mažėjančias valstybės išlaidas, kurios gali būti itin reikšmingos valstybės biudžetui, ypač ekonomino sunkmečio laikotarpiu.

¹¹⁵ Science Daily // <http://www.sciencedaily.com/releases/2009/06/0906071435.htm>; prisijungimo laikas: 2009-08-09.

¹¹⁶ Spendale D. R., Eskridge W. N. Jr. *Gay Marriage: For Better or for Worse?*. New York: Oxford University Press, 2006. P.163.

¹¹⁷ Ibid, P. 164.

¹¹⁸ Eurostat // http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/product_details/dataset?p_product_code = TPS00143; prisijungimo laikas: 2009-08-14.

¹¹⁹ Spendale D. R., Eskridge W. N. Jr. *Gay Marriage: For Better or for Worse?*. New York: Oxford University Press, 2006. P.164.

¹²⁰ Ibid, P. 165.

2.2.4 Vaikai, augantys vienalytėse sąjungose

„Kalbant apie vaikų augimą homoseksualioje šeimoje, daugelis (Lietuvos) ekspertų pasisakė kategoriškai prieš tokią galimybę – kaip nepamatuotos rizikos žalos vaikui šaltinį: kalbama ne tik apie vaiko orumą pažeidžiančią, bet ir psichologiškai „deformuojančią“ aplinką. Taip pat buvo akcentuojamas ir teisinis argumentas – vaiko kaip eksperimento subjekto negalimumas“¹²¹. Taigi, bene aktualiausias klausimas, kylantis kalbant apie vienalyčių sąjungų teisinį pripažinimą yra vaikai – pirma, galimybė vaikui augti homoseksualioje šeimoje ir, antra, jei tokia galimybė yra, vaiko gerovė tokioje šeimoje. Teigiama, jog „savanoriškai susikūrusi šeima dažniausiai netrukus susisaisto su trečiųjų asmenų – vaikų interesais, neabejotinai nustatančiais tėvams tam tikras viešąsias pareigas...“¹²², o kalbant apie homoseksualias šeimas svarbu išsiaiškinti, ar tokios šeimos gali ir sugeba atlikti šias pareigas, ar homoseksuali šeima yra tinkama terpė vaiko asmenybei formuotis.

1999 m. Švedijoje buvo sudaryta speciali komisija (Sweden's Commission on Children in Homosexual Families), skirta ištirti, kokį poveikį vaikui, jo socialinei raidai, gyvenimo sąlygoms daro vienalyčiai tėvai, kaip vaiko augimas vienalytėje šeimoje įtakoja jo psichologinį bei seksualinį vystymąsi. Specialistai atliko daugiau kaip keturiasdešimt tarptautinių tyrimų, savo gautus duomenis lygino su jau ankstesniais pasaulio tyrimais. 2001 m. Sweden's Commission on Children in Homosexual Families konstatavo, jog „Vaikai, kurių tėvai, arba vienas iš jų yra homoseksualus, socialiai ir psichologiškai vystosi vienodai, lyginant su vaikais, augančiais heteroseksualioje šeimoje. Neatsirado ir jokių skirtumų seksualiniame vaikų vystymesi“¹²³.

Kita vertus, minėtoji komisija taip pat pažymi, jog „vaikui augant, tam tikrais vystymosi laikotarpiais gali atsirasti vidinių konfliktų, kurie kyla dėl jo tėvų seksualinės orientacijos, tačiau tokie konfliktai gali atsirasti paauglystėje, bendraujant su heteroseksualių tėvų vaikais bendraamžiais“¹²⁴. Komisija taip pat pabrėžė, jog „gebėjimas tokius konfliktus įveikti priklauso nuo vaikų ir tėvų santykių, tarpusavio bendravimo, vaikai, augantys mylinčioje aplinkoje geba puikiai susidoroti su tokiomis krizėmis ir konfliktais“. Kyla klausimas, ar homoseksualios poros geba tinkamai bei deramai auklėti savo vaikus, o gal heteroseksualios poros sugeba ir daro tai geriau? Čia komisija teigia, jog tyrimų metu „neišaiškėjo jokių skirtumų tarp homoseksualių ir

¹²¹ Jasiukevičiūtė T. *Homoseksualių žmonių santuokų moralumo ir teisėtumo problemos*: magistro baigiamasis darbas. soc. mokslai (asmeninis susirašinėjimas). 2008. P. 46.

¹²² Arlauskas S. *Turingieji teisės pagrindai. Pagrindinių subjektinių teisių teorijos metmenys*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004. P. 298.

¹²³ Sweden's Commission on Children in Homosexual Families // http://209.85.129.132/search?q=cache:XbgJuYx5iKkJ:www.homo.se/upload/homo/pdf_homo/sou2002-10_summarypdf+children+in+homosexual+families+sweden+commission+report+summary&cd=1&hl=lt&ct=clnk&gl=lt; prisijungimo laikas: 2009-08-08.

¹²⁴ Ibid.

heteroseksualių tėvų gebėjimų ir galimybių pasiūlyti savo vaikui gerą auklėjimą, ugdymą bei rūpinimąsi juo¹²⁵.

Pietų Kalifornijos universiteto sociologai 2001m. baigė studijas, trukusias 20 metų (1980 – 2001), kurias sudarė 21 tyrimas, analizuojantis vaikų socialinę raidą vienarytėse sąjungose. Tyrimų metu buvo nustatyta, jog „vaikai, augantys gėjų ar lesbiečių šeimose, rodo daugiau empatijos, išgyvenimų socialinei įvairovei, yra mažiau prisitaikę prie nusistovėjusių visuomenės seksualinės orientacijos stereotipų, tačiau emocinė jų sveikata yra tokia pati, kaip ir vaikų, augusių heteroseksualiose šeimose“¹²⁶.

Kaip matyti iš minėtų tyrimų rezultatų, didžiausia problema, kylanti vaikui, augančiam homoseksualioje šeimoje yra ne pats faktas, jog vaikas auga būtent tokioje šeimoje, bet visuomenės požiūris, kuris vaikui gali sukelti neigiamų padarinių bendraujant su heteroseksualių šeimų vaikais. Taigi, teisinis homoseksualių sąjungų pripažinimas, tuo pačiu būtų ir signalas visuomenei, o ypač vaikui, kuris parodytų, jog jo šeima yra taip pat priimama visuomenėje, kaip ir heteroseksualios šeimos. Tuo tarpu nepripažinimas „siunčia žinią vienaryčių porų vaikams: visuomenė nemano, jog tavo tėvų santykiai yra tokie pat teisėti, kaip kitų vaikų tėvų santykiai“¹²⁷.

Pripažintina, jog nesvarbu, šalyje homoseksualios sąjungos teisiškai pripažintos, ar ne, yra vienaryčių porų, auginančių vaikus: „2000m. Amerikoje atliktas tyrimas parodė, jog 96% Amerikos valstijose gyvenančių vienaryčių porų iš viso augina apie 150 000 vaikų“¹²⁸. Svarbu pažymėti, jog valstybės politika, teisiškai nepripažindama homoseksualių sąjungų, kartu atima ir vaiko, augančio tokioje šeimoje, tiek teisinį, tiek finansinį saugumą. Pavyzdžiui, sąjungoje, kurioje abu partneriai yra teisiškai pripažinti vaiko tėvais, vaikas bus saugesnis, nes netekus biologinio tėvo ar gimdytojos lieka kitas tėvas, kuris bus atsakingas už vaiko gerovę. Priešingu atveju, nebiologinis tėvas neturi jokių teisinių pareigų auginant vaiką, kas gali neigiamai paveikti vaiko interesus. Taigi, teisinis vienaryčių sąjungų pripažinimas užkirstų kelią vaikų, jau augančių homoseksualiose porose, diskriminacijai. Viskas priklauso nuo to, ko mes siekiame – tradicinės santuokos puoselėjimo (reikėtų labiau išanalizuoti, ar dabartinė tradicinė santuoka yra verta būti pavyzdžiu) ar vaiko interesų apsaugos, juk vaikas turi teisę turėti abu tėvus.

Žinoma, svarbi yra tinkama aplinka vaikui augti, vystytis bei lavėti. Tai yra viena iš priešasčių, lemiančių vaikų auginimą ar įsivaikinimą homoseksualiose sąjungose. Jei valstybė,

¹²⁵ Ibid.

¹²⁶ National Association for Research and Therapy // <http://www.narth.com/docs/does.html>; prisijungimo laikas: 2009-07-20.

¹²⁷ Spendale D. R., Eskridge W. N. Jr. *Gay Marriage: For Better or for Worse?*. New York: Oxford University Press, 2006. P.148.

¹²⁸ Koop G. *Children in Homosexual Households: A Research Review* // <http://www.goshen.edu/~gregk/Children%20in%20Homosexual%20Households.pdf>; prisijungimo laikas: 2009-09-01.

visuomenė mano, jog tokių sąlygų vaikas neturės augdamas homoseksualioje šeimoje, vertėtų pamąstyti, ar visos heteroseksualios šeimos gali, yra pajėgios tokią aplinką sukurti savo vaikui. Nors Lietuva ir pabrėžia, jog vaikas turi augti deramoje jam vystytis aplinkoje, tačiau nėra reikalaujama, jog heteroseksuali pora, prieš sudarydama santuoką, patvirtintų ar kitaip įrodytų, jog jų vaikas augs jam palankioje aplinkoje. Eskridge W. N. Teigia, jog valstybė suteikia santuokos liudijimą „daugybei skirtingos lyties asmenų porų, tame tarpe ir sunkiems nusikaltėliams, išsiskyrusiems tėvams, kurie atsisako mokėti alimentus vaiko išlaikymui ir netgi pedofilams“¹²⁹. Taigi, norint teigti, jog homoseksuali pora nėra pajėgi sukurti vaikui tinkamos aplinkos, jog homoseksuali santuoka ar partnerystė sužlugdytų tradicinę santuoką ir šeimą, turime turėti tinkamą pavyzdį šeimos, kuri nekenktų vaiko tiek socialinei, tike psichologinei raidai. Deja, to neturime. Pasaulio didaktai bei psichologai teigia, jog geriausias ugdymo būdas yra ne paskaitos, ne įtikinėjimo, bet pavyzdžio metodas. Ką vaikas mato šeimoje, tą jis įsisavina, o tėvų žodžiai „Kiek kartų aš tau sakiau...“ yra beprasmingi, vaikas turi matyti, pajusti. Įdomu, ką vaikas įsisavina heteroseksualioje šeimoje, kurioje „tėvai jam skiria septynias minutes per parą, o Lietuvos vaikai jaučiasi nelaimingiausi Europoje“¹³⁰. Ką vaikas įgyja šeimoje, kur nuolat smurtaujama, girtaujama, vagiliaujama? Taigi, ar yra teisinga manyti, jog skirtingų lyčių asmenys sukurs geresnę aplinką vaikui augti, vystytis bei tobulėti negu vianalyčiai partneriai? Atsakymą duoda Eskridge W. N., kuris teigia, jog „besikartojantys tyrimai rodo, kad vaikai, augantys gėjų, o ypač lesbiečių porose, yra tiek pat socialiai išsivystę, kaip ir psichologiškai prisitaikę, ir taip pat gebantys sukurti sveikus santykius su bendraamžiais, kaip ir vaikai, augantys heteroseksualiose šeimose ar nepilnose šeimose“¹³¹.

2.2.5 Vianalyčių porų bei visuomenės bendravimo privalumai

Žmogus negyvena vienas pats, sau pačiam. Vianalytės poros yra jas supančios visuomenės dalis, t.y. jų šeimų, draugų, bendradarbių, kaimynų, kur vyksta nuolatinis bendravimas. Pati artimiausia aplinka yra šeima, giminės bei artimieji. Pati pirma reakcija, sužinojus jog sūnus ar dukra yra homoseksualus, žinoma, yra neigiama. Svarbiausia yra tai, kaip šeima bando priimti, stengiasi suprasti savo vaiką. Bandytas atstumti ar bandyti pakeisti vaiko orientaciją gali būti psichologiškai žalingas, tuo tarpu supratimas bei palaikymas, pritarimas vaiko vianalytei santuokai ar partnerystei tik sustiprina šeimos narių tarpusavio santykius.

¹²⁹ Eskridge W. N. *The Case for Same-Sex Marriage: From Sexual Liberty to Civilized Commitment*. London: The Free Press, 1996. P. 12.

¹³⁰ <http://www.zebra.lt/lt/moterims/mamoms/vaikyste/Tyrimas-lietuviai-vaikams-skiria-septynias-minutes-per-para-2009-02-13.html>; prisijungimo laikas: 2009-07-23.

¹³¹ Eskridge W. N. *The Case for Same-Sex Marriage: From Sexual Liberty to Civilized Commitment*. London: The Free Press, 1996. P. 112-113.

Vienalytė santuoka yra reikšminga ne tik šeimos ar artimųjų, bet ir poros draugų bei pažįstamų atžvilgiu. Teisiškai nepripažinus poros santykių, draugams gali būti nevisiškai aišku, kokie yra vienalytės poros santykiai: ar jie tik susitikinėja, kokie rimti yra jų santykiai, kokie poros ketinimai, ar į vakarėlį juos kviesti atskirai, ar kaip porą ir pan. Poros gyvenimas kartu šiek tiek rodo jų santykių stabilumą, tačiau situacija nėra visiškai aiški. Tuo tarpu teisinė poros sąjunga siunčia visuomenei aiškia žinią: mūsų santykiai yra rimti ir ilgalaikiai, o mūsų santuoka yra lygiai tokia pat, kaip ir bet kurios kitos sutuoktinių poros. Galiausiai, vienalytės poros santuokos samprata gali teigiamai paveikti tradicinės santuokos sampratą. Vienalytės poros noras, užsidegimas įteisinti savo sąjungą rodo pavyzdį heteroseksualioms poroms, tarp kurių santuoka nėra taip vertinama, nėra iškeliamą į tam tikrą aukštą poziciją, nes pastarosios gali bet kada susituokti, o kas lengvai gaunama, lengvai ir prarandama.

Kitas svarbus klausimas yra vienalytės poros ir darbuotojų bei darbdavių santykiai. Jei šeima, giminės, artimieji ar draugai nepriima „kitos“ seksualinės orientacijos, galima, blogiausiu atveju, išvengti bendravimo su jais, tačiau žmogus negali atsisakyti darbo. Darbe labiau svarbu yra tai, ar žmogus yra susituokęs, negu tai, ar jis gėjus ar lesbietė. Darbo santykiuose visada išgirsi klausimą „Ar tu susituokęs?“, tačiau retai – „Ar tu gėjus/lesbietė? Taigi, darbo srityje santuoka yra kur kas svarbiau. Vien atsakymas, jog „taip, aš susituokęs“, o ne „ne, aš gyvenu kartu su kažkuo“ suteikia homoseksualios orientacijos žmogui galimybę kalbėti apie savo santuoką su didesniu pasitikėjimu savimi, savo šeima, o teisinė sąjungos prigimtis tik sustiprina pasitikėjimą, kuris atsiranda, jei ta sąjunga turi aiškų pavadinimą – santuoka. Įsivaizduokime, bendradarbių vakarėlyje gėjus pristato savo vyrą/sutuoktinį. Bendradarbiai greičiausiai ne taip nepalankiai vertins jų santykius – santuoką, negu deklaratyvus pasakymas „Aš esu gėjus, o tai mano draugas“, kas sukeltų didesnes emocijų bei moralinio pasmerkimo diskusijas. Taigi, pokalbis darbe apie šeimą, santuoką tarp kolegų kyla natūraliai, o vienalytė santuoka gali sulaužyti išankstinį nusistatymą, emocinį bei moralinį pasmerkimą homoseksualumo atžvilgiu ir paskatinti peržvelgti savo priešiškus, nepalankius jausmus homoseksualumui bei vienalytėms santuokoms.

2.2.6 Konservatyvios ir liberalios homoseksualumo ištakos

Nuostatos, lemiančios homoseksualių santykių teisinį pripažinimą skiriasi, kaip skiriasi ir kiekvieno žmogaus pasaulėžiūra, moralės nuostatos, religiniai įsitikinimai, vertybių skalė. Dėl šių skirtingų nuostatų pasaulyje tvyro skirtingos vienalyčių santuokų ar partnerysčių pripažinimo galimybės. Šiame skyriuje pateikiamos labiausiai konservatyvios bei labiausiai liberalios

visuomenės nuostatos homoseksualumo ir iš jo išplaukiančių vienalyčių sąjungų atžvilgiu, tačiau būtina paminėti, jog tarp šių dviejų kraštutinumų yra daugybė kitų vertinimų:

Homoseksualumas	Konservatyvus požiūris	Liberalus požiūris
Kas tai?	Pasirinktas, iškreiptas gyvenimo būdas	Prigimtis, genetiškai perduota seksualinė orientacija
Kas tai sukelia?	Daugybė priežasčių: netinkamas auklėjimas, seksualinis priekabiavimas vaikystėje, velnio apsėdimas, pripratimas, kuris atsiranda iš netinkamo gyvenimo būdo.	Genetiškai paveldėta seksualinė orientacija, kuri pasireiškia išoriniu homoseksualumo geno sužadiniu vaikystėje.
Kada pasireiškia homoseksualumas?	Paauglystėje, lytinio brendimo metu, kai pasirenkamas toks gyvenimo būdas.	Homoseksuali orientacija gali būti nustatoma ikimokykliniame amžiuje.
Ar homoseksualumas nuodėmė?	Taip. Homoseksualumas yra didesnė nuodėmė nei kitos, nes kelia pavojų šeimai bei visuomenės stabilumui.	Nei heteroseksualumas, nei homoseksualumas, nei biseksualumas nėra nuodėmė.
Ar homoseksualumas normalu?	Tai yra nenatūralus, nenormalus, iškrypėliškas ir nesveikas elgesys.	Tai yra normalus ir natūralus mažumos elgesys.
Kaip turėtų elgtis homoseksualūs asmenys?	Turėtų pasistengti pakeisti – gydytis – savo lytinę orientaciją į heteroseksualią.	Pakeisti seksualinę orientaciją yra neįmanoma.
Koks yra Dievo požiūris į homoseksualumą?	Dievas atleidžia nusidėjėliams, tačiau nepateisina homoseksualumo, kas yra didžiausia žmonijos nuodėmė.	Dievas myli žmogų. Jo seksualinę orientaciją pateisina meile bei abipusiu įsipareigojimu.
Ar galima pakeisti seksualinę orientaciją?	Taip. Galima pakeisti maldomis, tačiau tai yra taip tvirta ir reikalauja didžiulių	Ne. Seksualinė orientacija yra mūsų prigimtyje ir negali būti pakeista.

	pastangų.	
Ar gydymo terapijos yra efektyvios?	Taip. Tai yra efektyvus metodas homoseksualią orientaciją pakeisti heteroseksualia.	Ne. Tai yra neefektyvus būdas bei pavojinga terapija, kuri gali privesti prie savižudybės.
Ar antidiskriminaciniai įstatymai yra naudingi?	Ne. Jie suteikia seksualinėms mažumoms privilegijų ir skatina daugiau jaunų žmonių pasirinkti homoseksualią orientaciją.	Taip. Jie propaguoja antidiskriminaciją mažumų atžvilgiu. Niekas negali pasirinkti homoseksualios orientacijos.
Kas nutinka vaikams, augantiems vienalytėse porose?	Didelis procentas tampa homoseksualais. Tie, kurie netampa, yra veikiami homoseksualiai namuose.	Didžioji dauguma užauga heteroseksualios orientacijos, tačiau labiau priimantys ir neturintys nusistatymų prieš homoseksualią orientaciją.
Ar bažnyčia turėtų pripažinti vienalytes santuokas?	Ne. Vienalyčių asmenų santuoka yra pasibjaurėtina, Dievo nepalaiminama.	Taip. Visos mylinčios suaugusiųjų vienalytės poros turėtų būti palaikomos bažnyčios.
Ar vienalytėms poroms turėtų būti suteikiamos visos teisės kaip ir heteroseksualioms poroms santuokos atveju?	Ne. Vienalytės partnerystės ar santuokos kelia grėsmę tradicinei santuokai, šeimai ir visuomenės stabilumui.	Taip. Teisinis vienalyčių porų santykių pripažinimas yra žmogaus teisė.

2.3 Teisinis vienalyčių sąjungų sudarymo vertinimas

Liberaliose, konstitucinėse šalyse vis labiau pripažįstama, jog gėjų ir lesbiečių reikalavimai, išreikšti įvairiais judėjimais yra pagrįsti fundamentaliosiomis konstitucinėmis teisėmis, kurios remiasi žmogaus teisėmis. Pirma, tai pagrindinė laisvė ir teisė į privatų, intymų gyvenimą, antra, žmonių lygybė, nepaisant jų rasės, pažiūrų, lyties, odos spalvos bei seksualinės orientacijos.

2.3.1 Vienalyčių porų teisių apsauga ir įgyvendinimas Lietuvoje

Diskriminacija dėl lytinės orientacijos Lietuvoje sulaukia mažai dėmesio Europos Sąjungos plėtros procese. Ši dėmesio stoka iš dalies gali būti pateisinta išsamios informacijos apie diskriminavimą dėl lytinės orientacijos trūkumu, nes ne visi besijaučiantys diskriminuojami kreipiasi į atitinkamas institucijas. Dabartiniame ES teisyne yra du svarbūs teisiniai dokumentai, kalbantys apie diskriminaciją dėl lytinės orientacijos – Pagrindų direktyva dėl vienodų sąlygų taikymo darbe draudžia tokią diskriminaciją visuose darbo santykiuose, o Pagrindinių teisių chartija draudžia “bet kokią diskriminaciją” lytinės orientacijos pagrindu. Pagarba žmogaus teisėms apima ir pagarbą toms teisėms, kurias garantuoja Europos žmogaus teisių konvencija. „Europos Žmogaus Teisių Teismas jau septyniose bylose pripažino, kad įvairios diskriminavimo rūšys lytinės orientacijos pagrindu pažeidžia Konvenciją“¹³².

Vienas iš pagrindinių ir svarbiausių Lietuvos teisės šaltinių yra Lietuvos Respublikos Konstitucija, kurios 29 str. numatoma, jog „Žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu.“¹³³ Svarbu paminėti, jog LR Konstitucijos 29 straipsnio 2 dalyje nurodytas pagrindų sąrašas yra baigtinis ir seksualinė orientacija joje nėra įvardijama kaip vienas iš draudžiamų diskriminacijos pagrindų. Tačiau, remiantis 29 straipsnio 1 dalimi „Įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs“¹³⁴, galima būtų daryti išvadą, jog ši konstitucinė norma turėtų būti taikoma ir dėl asmenų seksualinės orientacijos. Gramatiniu, semantiniu teisės aiškinimo požiūriu „visi asmenys“ nepalieka nei mažiausios galimybės išskirti homoseksualios orientacijos žmones, priešingu atveju, homoseksualios orientacijos žmogus nėra asmuo ir nepatenka į kategoriją „visi asmenys“ arba jis nėra „lygus“ įstatymui, kitoms institucijoms ar pareigūnams.

Tolerancija ir nediskriminacija yra aukšti ir ypatingi Europos Sąjungos, taip pat tarptautinių institucijų – Jungtinių Tautų Organizacijos (JTO), Europos Saugumo ir Bendradarbiavimo Organizacijos (ESBO) prioritetai. Lietuva yra minėtųjų organizacijų narė, stojimo į jas metu prisiėmusi ir tam tikrus įsipareigojimus, susijusius ir su aptariamais reiškiniais, kova su jų plitimu, jų užkardymu ir prevencija. Kadangi Lietuva yra Europos Sąjungos dalis, vertėtų išanalizuoti, ką šiuo klausimu reglamentuoja tarptautinės sutartys. Konstitucijos 138 str. 6 d. numatyta, jog „Tarptautinės sutartys, kurias ratifikavo Lietuvos respublikos Seimas, yra

¹³² Caldwell J. *Is Gay Life Better in Europe? an Openly Antigay President Wins His Second Term. Voters OK a Dozen Statewide Marriage Bans. Gays Feeling Unwanted in the USA May Be Looking for Utopia Overseas. Here's a Reality Check from Gay Europeans Themselves* // The Advocate, 2004 gruod. 7, P. 42.

¹³³ Lietuvos Respublikos Konstitucija // <http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>; prisijungimo laikas: 2009-08-09.

¹³⁴ Ibid.

sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis¹³⁵. 1995 m. Lietuvos Respublikos Seimas ratifikavo 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją (EŽTK). Konvencijos 14 straipsnis numato, jog „Naudojimasis šioje Konvencijoje pripažintomis teisėmis ir laisvėmis yra užtikrinimas be jokios diskriminacijos dėl asmens lyties, rasės, odos spalvos, kalbos, religijos, politinių ar kitokių pažiūrų, tautinės ar socialinės kilmės, priklausymo tautinei mažumai, nuosavybės, gimimo ar kitais pagrindais“¹³⁶. Vėlgi, seksualinė orientacija nėra išskirta, kaip nediskriminacijos pagrindas, tačiau straipsnio sąrašas nėra baigtinis. Šiuo atveju, skirtingai nei LR Konstitucijoje įvardijami ir „kiti pagrindai“, nors homoseksualios orientacijos asmenis galima būtų priskirti ir tautinei mažumai.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 1995 m. sausio 24 d. pateikė išvadą dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 4, 5, 9, 14 straipsnių ir jos Ketvirtojo protokolo 2 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai¹³⁷. Padaryta išvada, jog „Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 4, 5, 9, 14 straipsniai ir šios Konvencijos Ketvirtojo protokolo 2 straipsnis neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Tačiau verta pasigilinti į Konstitucinio teismo motyvus, pagrindžiančius 14 Konvencijos straipsnio atitikimą LR Konstitucijai. Konstitucinis Teismas pažymi, jog tik pažodžiui lyginant Konstitucijos 29 straipsnio antrosios dalies ir Konvencijos 14 straipsnio tekstus galima teigti, kad Konvencija numato platesnes nediskriminacijos garantijas, nes draudžia diskriminuoti dar ir dėl odos spalvos, priklausymo nacionalinei mažumai, nuosavybės, gimimo ar kitokio statuso. Tačiau būtina atsižvelgti į esminį Konstitucijos ir Konvencijos normų dėl žmonių nediskriminacijos jokiais pagrindais tapatumą, o ne į atskirų nediskriminacijos požymių žodinės išraiškos skirtumus“¹³⁸.

Kalbant apie žodinę išraišką bei nediskriminaciją jokiais pagrindais svarbu pažymėti, jog Konstitucinis teismas tarp savo išvadą pagrindžiančių motyvų nepaminėjo nebaigtinio Konvencijos 14 straipsnio pagrindų sąrašo, tuo tarpu kai LR Konstitucijoje jis yra baigtinis, taigi, šių dviejų teisės šaltinių atitiktis kelia abejonių.

Lietuvos Respublikos Baudžiamasis Kodeksas 169str. reglamentuoja jog „Tas, kas atliko veiksmus, kuriais siekta žmonių grupei ar jai priklausančiam asmeniui dėl ... seksualinės orientacijos ... sutrukdyti lygiomis teisėmis su kitais dalyvauti politinėje, ekonominėje, socialinėje, kultūrinėje, darbo ar kitoje veikloje arba suvaržyti tokios žmonių grupės ar jai

¹³⁵ Ibid.

¹³⁶ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=19841; prisijungimo laikas: 2009-08-16.

¹³⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismo 1995 m. sausio 24 d. išvada dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 4, 5, 9, 14 straipsnių ir jos Ketvirtojo protokolo 2 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai <http://www.religija.lt/content/view/81/64>; prisijungimo laikas: 2009-07-19.

¹³⁸ Ibid.

priklausančio asmens teises ir laisves, baudžiamas viešaisiais darbais arba bauda, arba laisvės apribojimu, arba laisvės atėmimu iki trejų metų¹³⁹. Įdomu, ar valstybė savo veiksmais ar neveikimu netrukdo žmonių grupei dėl seksualinės orientacijos lygiomis teisėmis dalyvauti socialinėje veikloje neleisdama teisiškai sudaryti vienalyčių santuokų? Lietuvos respublikos Generalinė prokuratūra 2008 m. gruodžio 31 d. savo išvadoje „Nusikalstamų veikų, padaromų dėl rasinės, etninės, tautinės, religinės neapykantos, kitokios netolerancijos ir diskriminavimo, ikiteisminių tyrimų rezultatų, problematikos, tendencijų ir prevencijos priemonių apibendrinimas“ pabrėžia, jog „vis daugiau nusikalstamų veikų prieš asmenį padaroma užsienio piliečių ar Lietuvoje gyvenančių kitos rasės, tautybės, etninės kilmės ar netradicinės *seksualinės orientacijos* asmenų atžvilgiu išskirtinai dėl jų priklausomybės minėtosioms žmonių grupėms, tačiau pradedant ikiteisminius tyrimus ir jų metu priimant procesinius sprendimus tokios nusikalstamos veikos dažniausiai kvalifikuojamos, ikiteisminiai tyrimai dėl jų pradedami ir atliekami pagal kitus Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso straipsnius, numatančius baudžiamąją atsakomybę už nusikalstamas veikas asmens sveikatai ar viešajai tvarkai“¹⁴⁰. Vadinas, Lietuvoje silpnai ginama žmogaus lygiateisiškumo bei sąžinės laisvė, o diskriminacija iki smurto, iki grėsmės žmogaus sveikatai ar viešajai tvarkai (praktiškai) nelaikoma nusikalstama veika. Tame pačiame Generalinės prokuratūros 2007-2008 m. apibendrinime teigiama, kad yra „Padažnėjusios akivaizdžios, viešai demonstruojamos ir mūsų viešojoje aplinkoje vykstančios rasizmo, radikalaus nacionalizmo ar neapykantos *netradicinės seksualinės orientacijos* asmenims apraiškos policijos, valstybės saugumo pareigūnų, taip pat ir prokurorų, dažnai yra nuvertinamos iki mažareikšmių veikų ar administracinių teisės pažeidimų, neteikiant joms ypatingos reikšmės ir nepradedant ikiteisminio tyrimo pagal BK 169 ar 170 straipsnius, o atskirais atvejais – net ir dėl plėšimo, tyčinio sveikatos sutrikdymo, grasinimo nužudyti, viešosios tvarkos pažeidimo ar pan.“¹⁴¹. Pažymėtina, jog Generalinės prokuratūros apibendrinime operuojama, be kita ko, tik pradėtų ikiteisminių tyrimų skaičiais, tačiau nėra baigtų tyrimų skaičiaus, kuris atskleistų aiškesnę numatytų straipsnių taikymo situaciją Lietuvoje. Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso 3.7 str. 1 d. reglamentuoja, jog „Santuoka yra įstatymų nustatyta tvarka įformintas savanoriškas vyro ir moters susitarimas sukurti šeimos teisinius santykius“¹⁴². Minėtas įstatymas

¹³⁹ Lietuvos Respublikos Baudžiamasis Kodeksas // http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=111555; prisijungimo laikas: 2009-06-18.

¹⁴⁰ Lietuvos respublikos Generalinė prokuratūra 2008 m. gruodžio 31 d. Nr. 12.14-41. Nusikalstamų veikų, padaromų dėl rasinės, etninės, tautinės, religinės neapykantos, kitokios netolerancijos ir diskriminavimo, ikiteisminių tyrimų rezultatų, problematikos, tendencijų ir prevencijos priemonių apibendrinimas http://docs.google.com/gview?a=v&q=cache:_Hwn/8R7ZNBgJ:www.prokuraturos.lt/LinkClick.aspx%3Ffileticket%3DuJQexCkQIfk%3D%26tabid%3D221+rekomendacija+del+bk+169+ir+171+taikymo&hl=lt&gl=lt; prisijungimo laikas: 2009-08-24.

¹⁴¹ Ten pat.

¹⁴² Lietuvos Respublikos Civilinis Kodeksas // http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=107687; prisijungimo laikas: 2009-08-03.

nepalieka galimybės pasirinkti būsimą sutuoktinio lyties. Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare ir jos piliečiams ėmus naudotis viena iš svarbiausių Europos Sąjungos laisvių – laisvu asmenų judėjimu, kyla klausimas, ar Lietuvos Respublikos piliečio, sudariusio santuoką ar įregistravusio partnerystę užsienyje, santuoka ar partnerystė teisiškai pripažįstama Lietuvoje. LR civilinio kodekso 1.25 str. 4 d. nustatyta, kad „Užsienio valstybėje teisėtai sudaryta santuoka pripažįstama Lietuvos Respublikoje, išskyrus atvejus, kai abu sutuoktiniai, kurių nuolatinė gyvenamoji vieta yra Lietuvos Respublikoje, santuoką sudarė užsienio valstybėje turėdami tikslą išvengti santuokos pripažinimo negaliojančia pagal Lietuvos Respublikos įstatymus“. Ši įstatymo nuostata lyg ir užtikrina, jog lietuvaičiai gėjai ar lesbietės, išvykę į kitą valstybę nesudarytų vienalytės santuokos. Kyla klausimas, o jei vienalytę santuoką užsienyje sudaro asmenys, kur vienas iš jų yra Lietuvos pilietis, turintis nuolatinę gyvenamąją vietą Lietuvoje, o kitas – užsienio valstybės pilietis, arba Lietuvos pilietis, nuolat gyvenantis Lietuvoje. Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso 1.26 str. numato, jog „Santuokos sudarymo tvarka nustatoma pagal santuokos sudarymo vietos valstybės teisę. Santuoka taip pat pripažįstama galiojančia, jeigu jos sudarymo tvarka atitinka bent vieno sutuoktinio nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės arba valstybės, kurios pilietis jis buvo santuokos sudarymo metu, teisės reikalavimus“. Vadinasi, Lietuvos pilietis gali sudaryti santuoką ar partnerystę užsienio valstybėje, Belgijoje, Ispanijoje, Norvegijoje, Danijoje, Olandijoje, Švedijoje ir kitose valstybėse, kuriose tokios sąjungos yra teisiškai pripažintos.

Plačiau apžvelgsime santuokos sudarymo Nyderlanduose teisinį galiojimą Lietuvoje. Nyderlandų *Same Sex Marriage Act* numato vienalytės santuokos sudarymo taisykles, kai būsimi sutuoktiniai nėra Olandijos piliečiai arba neturi nuolatinės gyvenamosios vietos Olandijoje: „Jei nei vienas asmuo nėra Olandijos pilietis, jie gali sudaryti santuoką, jei bent vienas iš jų turi nuolatinę gyvenamąją vietą Olandijoje. Jei abu asmenys gyvena ne Olandijoje, jie gali sudaryti santuoką, jei bent vienas iš jų yra Olandijos pilietis. Asmenys, kurie abu nuolat gyvena Olandijoje, gali sudaryti santuoką netgi jei jie abu nėra Olandijos piliečiai“¹⁴³. Taigi, atsižvelgiant į Lietuvos ir Olandijos teisės aktus vienalytės santuokos sudarymo klausimais, galima daryti išvadą, jog Olandijoje sudaryta vienalytė santuoka turi galioti ir Lietuvoje.

Be to, užsienyje registruota partnerystė Lietuvoje taip pat turėtų būti pripažįstama pagal Lietuvos Respublikos įstatymą dėl užsieniečių teisinės padėties, kurio 2 str. 4 d. numatyta, jog „Europos Sąjungos valstybės narės piliečio šeimos nariai – sutuoktinis arba asmuo, sudaręs partnerystės sutartį, vaikai (įvaikiai) iki 21 metų, įskaitant sutuoktinio arba asmens, sudariusio partnerystės sutartį, vaikus (įvaikius) iki 21 metų, Europos Sąjungos valstybės narės piliečio, sutuoktinio ar asmens, sudariusio partnerystės sutartį, išlaikomi giminaičiai pagal tiesiąją

¹⁴³ english.justitie.nl/images/Same-sex%20marriages_tcm35-14198.pdf; prisijungimo laikas: 2009-08-17.

aukštutinę liniją¹⁴⁴. Vadinasi, asmuo, sudaręs partnerystės sutartį Europos Sąjungos Valstybėje narėje, pripažįstamas Europos Sąjungos valstybės narės piliečio šeimos nariu.

Itin daug klausimų keliantis yra Lietuvos Respublikos Lygių galimybių įstatymas, kurio 1 str. 1 d. reglamentuoja, kad „Šio įstatymo paskirtis – užtikrinti, kad būtų įgyvendintos Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintos žmonių lygios teisės, bei uždrausti bet kokią tiesioginę ir netiesioginę diskriminaciją dėl amžiaus, *lytinės orientacijos*, negalios, rasės ar etninės priklausomybės, religijos ar įsitikinimų¹⁴⁵. Gramatiniu bei semantiniu požiūriu „bet kokia“ diskriminacija turėtų užtikrinti visų diskriminacijos tipų draudimą, tame tarpe ir draudimą diskriminuoti dėl seksualinės orientacijos vienalytės santuokos sudarymo ar partnerystės įregistravimo, tačiau jau to paties straipsnio 2d. teigia, jog „Šio Įstatymo nuostatos šeimos ir privataus gyvenimo srityse netaikomos“¹⁴⁶. Vadinasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, įtvirtindama žmonių lygias teises, homoseksualios orientacijos padarus, geriausia juos pavadinti „gyvomis būtybėmis“, nelaiko žmonėmis. Paradoksas, tačiau to paties straipsnio 4 d. teigiama, jog „Netiesioginė diskriminacija – veikimas ar neveikimas, teisės norma ar vertinimo kriterijus, akivaizdžiai neutrali sąlyga ar praktika, kurie formaliai yra vienodi, bet juos įgyvendinant ar pritaikant gali atsirasti, atsiranda ar galėtų atsirasti faktinis naudojimosi teisėmis apribojimas arba privilegijų, pirmenybės ar pranašumo teikimas tam tikro amžiaus, tam tikros *lytinės orientacijos*, negalios, rasės ar etninės priklausomybės, religijos ar įsitikinimų asmenims“¹⁴⁷. Taigi, būtent netiesioginės diskriminacijos sąvoka suteikia prielaidą vienalyčių santuokų ar partnerysčių teisiniam pripažinimui Lietuvoje. Būtent teisės noma, leidžianti sudaryti santuoką tik tarp skirtingos lyties asmenų suteikia ir privilegijų, ir pirmenybės ir pranašumo heteroseksualios orientacijos asmenims sudarant santuoką.

Europos Bendrijos Steigimo Sutarties 3 str. numatoma, jog siekiant išskeltų tikslų, vienas iš Bendrijos veiklos sričių yra „vidaus rinka, kurioje tarp valstybių narių panaikinamos kliūtys laisvam prekių, asmenų, paslaugų ir kapitalo judėjimui“¹⁴⁸. Atitinkamai, Europos Bendrijos Steigimo Sutarties 39-55 straipsniai plačiau apibrėžia tokio judėjimo taisykles, subjektų teises ir pareigas, bei laisvo judėjimo ribojimus; 18str. 1d. numatyta, jog „Kiekvienas Sąjungos pilietis turi teisę laisvai judėti ir apsigyventi valstybių narių teritorijoje, laikydamasis šioje Sutartyje ir jai įgyvendinti priimtuose teisės aktuose nustatytų apribojimų bei sąlygų“.

¹⁴⁴ Lietuvos Respublikos įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties // http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_1?p_id=232378; prisijungimo laikas: 2009-08-05.

¹⁴⁵ Lietuvos Respublikos Lygių Galimybių Įstatymas // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=222522; prisijungimo laikas: 2009-08-09.

¹⁴⁶ Ten pat.

¹⁴⁷ Ten pat..

¹⁴⁸ Europos Bendrijos Steigimo Sutartis (suvestinė redakcija), Nr. 11997E // http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_1?p_id=9224; prisijungimo laikas: 2009-08-16.

Taigi, ką tai reiškia vienalytėms poroms? Žinoma, jei vienos lyties partneriai abu yra vienos ar skirtingų valstybių narių piliečiai ir nori vykti į kitą valstybę narę, gyventi, bei dirbti ar užsiimti kita ūkine veikla, jie galės tai padaryti remdamiesi Europos Bendrijos Steigimo Sutarties pagrindais, tačiau pvz. Lietuvos atveju, ne kaip šeima ar partneriai, bet kiekvienas individualiai. Dabartiniu intensyvios migracijos metu dažnai randame partnerį kitoje šalyje, nebūtinai valstybėje narėje, kur negalioja laisvo asmenų judėjimo, gyvenimo, darbo teisė. Ir jei pora susideda pavyzdžiui iš tailandiečio ir lietuvio, pora nesusituokusi, todėl negali kaip darbuotojai, šeimos nariai kartu laisvai judėti valstybės narėse.

1968 m. spalio 15d. Europos Tarybos Reglamente dėl laisvo darbuotojų judėjimo Bendrijoje Nr. 1612 teigiama, jog „norint, kad būtų galima pasinaudoti teise į judėjimo laisvę objektyviomis sąlygomis ir ja būtų galima laisvai ir garbingai naudotis, reikia, kad vienodų sąlygų taikymas visuose dalykuose, susijusiuose su pagal darbo sutartį dirbančio asmens veikla ir jo teise į būstą, būtų garantuotas ir faktiškai, ir įstatymais, o taip pat būtų pašalintos kliūtys, trukdančios darbuotojams keltis iš vienos vietos į kitą, ypač dėl darbuotojų teisės gyventi kartu su savo šeima bei sąlygų tokioms šeimoms integruotis į juos priėmusios šalies gyvenimą“¹⁴⁹.

2.3.2 Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika vienalyčių porų atžvilgiu

Europos šalių patirtis rodo, jog vienalyčiai partneriai, arba „vienalyčiai tėvai“¹⁵⁰, siekdami įgyvendinti pagrindines savo laisves bei teises, dažnai susiduria su nacionalinės teisės bei teismų trūkumais. Tuomet jie, išnaudoję visas teisminės gynybos priemones savo valstybėje, kreipiasi į Žmogaus Teisių Teismą Strasbūre. Čia į pagalbą jie pasitelkia Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją, kuri gina žmogaus asmeninio gyvenimo neliečiamybę: „Kiekvienas turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo asmeninis ir jo šeimos gyvenimas,...“ (8str, 1d.); teisę tuoktis: „Vyrai ir moterys, sulaukę santuokinio amžiaus, turi teisę tuoktis ir sukurti šeimą pagal šią teisę reguliuojančius valstybės vidaus įstatymus.“ (12str.); teisę į nediskriminavimą: „Naudojimasis šios Konvencijos pripažintomis teisėmis ir laisvėmis turi būti garantuojamas be jokios diskriminacijos dėl lyties, rasės, odos spalvos, kalbos, religijos, politinių ir kitokių įsitikinimų, nacionalinės ar socialinės kilmės, priklausymo tautinei mažumai, nuosavybės, gimimo ar kitokio statuso.“ (14str.).¹⁵¹

¹⁴⁹ Tarybos Reglamentas (EEB) dėl laisvo darbuotojų judėjimo Bendrijoje, Nr. 1312/68 // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:05:01:31968R1612:LT:PDF>; prisijungimo laikas: 2009-07-18.

¹⁵⁰ Polikoff N. D. *Beyond (Straight and Gay) Marriage: Valuing All Families under the Law*. Boston: Beacon Press, 2008. P.147.

¹⁵¹ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=19841; prisijungimo laikas: 2009-07-15.

Šiame skyriuje apžvelgiama, kaip daug ką žadantis konvencijos tekstas buvo interpretuojamas ir aiškinamas Europos Žmogaus teisių Teismo bylose dėl vienalyčių partnerių ar vienalyčių tėvų teisių. Bene pirmoji byla, patekusi į buvusią Europos Žmogaus teisių Komisiją, buvo *X and Y v. United Kingdom* 1981m. Malaizijos vyrui nebuvo leista likti Jungtinėje Karalystėje kur jis su savo tenykščiu partneriu gyveno, nes Malaizijos pilietis viršijo jam leistiną laiką likti toje valstybėje ir buvo deportuotas. Komisija pabrėžė, jog pareiškėjai nebuvo šeima: „Nepaisant modernios požiūrio į homoseksualumą evoliucijos, Komisija pripažįsta, kad pareiškėjų santykiai nėra šeimos santykiai¹⁵²“. Komisijos teigimu Jungtinė Karalystė nepažeidė Konvencijos 8str. 1d. reikalavimo gerbti šeimos gyvenimą.

1986 m. bylos *Simpson v. UK* duomenimis, moteris buvo iškeldinta iš vietinei valdžiai priklausančio būsto, kai mirė jos partnerė moteris, kuri buvo teisėta būsto nuomotoja. Jungtinės Karalystės įstatymai suteikia teisę perimti nuomą asmeniui, kuris „gyveno kartu kaip vyras ar žmona“ su nuomotoju. Apeliacinis teismas interpretavo tai kaip „nesusituokę skirtingų lyčių asmenys“. Komisija padarė išvadą, jog „stabilūs homoseksualiniai santykiai tarp dviejų moterų nėra prilyginami šeimos santykiams ir nėra reglamentuoti Konvencijos 8str. 1d., tačiau tokie santykiai reglamentuoti tame pačiame straipsnyje atsižvelgiant į asmeninio gyvenimo pagarbą“.¹⁵³

1986 – 1996 laikotarpio byloms, susijusioms su vienalyčių porų migracijos bei gyvenamosios vietos klausimais (*W. J. and D.P. v. UK* ir *Röösli v. Germany*), Komisija tik pritaikydavo ankstesnių dviejų bylų išvadas, kas parodo, jog Europoje niekas vienalyčių santuokų ar partnerysčių srityje praktiškai nepakito per minėtą dešimtmetį. Bylos *Röösli v. Germany* išvados buvo identiškos *Simpson v. UK* bylos išvadoms, nes Komisija nematė reikalo nuo pastarosios bylos nukrypti remdamasi ir Vokietijos teismo išvada, jog požiūris į santuoką ir šeimą visuomenėje yra pakitęs ir toks požiūris pateisina šeimos nario sampratos praplėtimą iki nesusituokusio partnerio, tačiau gėjų ir lebiečių poros yra nepriimtinos visuomenėje.

Įdomu, ar vaiko faktorius keistų situaciją. Vienoje iš vėlesnių imigracijos bylų, *C. and L. M. v. UK*, australė ir Jungtinės Karalystės pilietė kartu augino dirbtinio apvaisinimo būdu pradėtą dukterį. Ši byla nepakeitė Komisijos nuomonės, jog du tos pačios lyties asmenys gyvenantys kartu „nesudaro šeimos“¹⁵⁴. Tačiau byloje *Kerkhoven v. Netherlands* Komisija nebebuvo tokia ryžtinga. Byloje teigiama, kad dvi lesbietės partnerės, viena iš kurių pagimdė vaiką dirbtinio apvaisinimo būdu, siekė jungtinės tėvystės. Komisija pasikartojo, „jog dvi lesbietės gyvenančios kartu nėra šeima ir kad nebuvo pažeista jų teisė numatyta Konvencijos 8

¹⁵² X and Y v. United Kingdom No. 75/1982/667 // <http://www.pfc.org.uk/node/340>; prisijungimo laikas: 2009-06-2

¹⁵³ Simpson v. UK No. 11716/85 (May 14, 1986) // <http://www.informaworld.com/smpp/content~content=a741596876~db=all>; prisijungimo laikas: 2009-07-19.

¹⁵⁴ C. and L. M. v. UK No. 14753/89 (October 9, 1989) // <http://www.socresonline.org.uk/6/1/mcghee.html>; prisijungimo laikas: 2009-07-19.

str., t.y. gerbti šeimos gyvenimą¹⁵⁵. Komisijos manymu „Danų įstatymai netrukdo joms trims gyventi kaip šeimai ir nereikalauja jungtinės tėvystės ir nebuvo pažeisti nei 8 nei 14 Konvencijos straipsniai“¹⁵⁶. Komisija pažymėjo, jog nesusituokę skirtingų lyčių asmenys, auginantys dirbtinio apvaisinimo būdu pradėtą vaiką gali siekti jungtinės tėvystės – genetinės motinos ir negenetinio tėvo, tačiau homoseksuali pora negali būti prilyginama vyrui ir moteriai gyvenantiems drauge.

Kaip matyti iš aukščiau apžvelgtų bylų, daugelyje gyvenimo situacijų homoseksualios orientacijos asmenys nėra lygiaverčiai traktuojami heteroseksualios orientacijos asmenų atžvilgiu. Vadinas, kol teisiškai nepripažinsime homoseksualių santuokų, partnerysčių negalėsime kalbėti apie valstybę kaip apie liberalią, kaip apie demokratinę, nes tokioje gausybėje visuomeninių santykių yra ir gausybė privilegijų teikiamų heteroseksualioms poroms, tuo tarpu homoseksualios poros nėra laikomos šeima.

2003 m. Europos Žmogaus teisių Teismas byloje *Karner v. Austria* pripažino Austrijos Aukščiausiojo teismo sprendimą, kuriuo homoseksualui nebuvo leista pratęsti nuomos sutarties bute, kuriame jis anksčiau gyveno su partneriu, kuris mirė (nors heteroseksualiems partneriams tokia teisė po sugyventinio-partnerio mirties buvo išsaugoma). Nors Austrijos vyriausybė bandė įtikinti Teismą, kad tokiu draudimu siekta apsaugoti „tradicinę šeimą“, tačiau Teismo nuomone, draudimas nebuvo būtina priemonė šiam tikslui pasiekti.¹⁵⁷

Byloje *Smith and Grady v. UK* 1996 m. homoseksualūs asmenys – lebietė ir gėjus – kreipėsi į teismą dėl draudimo tarnauti Karališkosiose Oro Pajėgose (Royal Air Force) dėl jų seksualinės orientacijos. Pareiškėjai teigė, jog toks draudimas pažeidžia Konvencijos 3, 8, 10 ir 14 str. Europos Žmogaus teisių Teismas pripažino, jog pažeistas buvo tik Konvencijos 8 str. ir teigė, jog „vienintelė priežastis bei draudimas... buvo jų seksualinė orientacija... labiausiai intymus žmogaus privataus gyvenimo aspektas, tai yra ypač svarbi priežastis“¹⁵⁸. To pasekoje EŽTT pažymėjo, jog analogiškai, kaip ir etninių ar rasinių mažumų diskriminacija, taip ir gėjų, lesbiečių ar biseksualių žmonių diskriminacija yra draudžiama.

Byloje *Salgueiro da Silva Mouta v. Portugal* buvo nagrinėjamas atvejis, kuomet portugalas vedė moterį ir susilaukė dukters, vėliau jis paliko šeimą ir pradėjo gyventi su vyru. Po skyrybų vaiko globa atiteko motinai, tačiau vyras kreipėsi į teismą teigdamas, jog duktė gyvena ne su motina, bet seneliais, jog motina nevykdo skyrybų proceso metu numatytų taisyklių, o jis galės geriau pasirūpinti vaiku. Tuo tarpu vaiko motina teigė, jog jos vaikas negali gyventi ir augti

¹⁵⁵ *Kerkhoven v. Netherlands* No. 15666/89 (19 May 1992) // <http://www.ucc.ie/law/blogs/ccjhr/labels/gay%20rights.html>; prisijungimo laikas: 2009-09-29.

¹⁵⁶ *Ibid.*

¹⁵⁷ *Karner v. Austria* No. 40016/98 (October 24, 2003) // <http://vlex.com/vid/case-of-karner-v-austria-26833879>; prisijungimo laikas: 2009-07-21.

¹⁵⁸ *Smith and Grady v. UK* Nos. 33985/96 and 33986/96 (September 27, 1999) // http://209.85.129.132/search?q=cache:knRUA1-OmNYJ:www.diskriminace.info/do-sexualni/smith_and_grady_v._uk.pdf+smith+grady+vs+UK&cd=4&hl=lt&ct=clnk&gl=lt; prisijungimo laikas: 2009-07-24.

tėvo aplinkoje, nes pastarasis yra homoseksualios orientacijos žmogus bei kartu gyvena su vyru. Ši priežastis buvo vienintelė, dėl kurios motina nenorėjo, jog vaikas gyventų kartu su tėvu. Nors Portugalijos teismas nepatenkino pareiškėjo ieškinio, tačiau visai kitokį sprendimą priėmė EŽTT. Palyginkime, Lisabonos Apeliacinis Teismas, remdamasis tik vyro homoseksualumu, pabrėžė, kad „vaikas turi gyventi tradicinėje šeimoje“ ir kad „Tai yra ne mūsų užduotis nuspręsti, homoseksualumas yra ar nėra liga, bet tai yra nenormalu, o vaikai neturėtų augti nenormalių situacijų šešėlyje“¹⁵⁹. Be to, Lisabonos Apeliacinis Teismas homoseksualumą traktavo kaip lemiamą sprendimo priėmimo priežastį bei uždraudė tėvui, pasimatymų su vaiku metu „vesti tokių elgesį, kuris leistų vaikui suprasti, kad tėvas gyvena kartu su kitu vyru sąlygomis atitinkančiomis tas, kuriomis gyvena vyras ir žmona“¹⁶⁰. Tuo tarpu Europos Žmogaus teisių Teismas konstatavo, jog „Lisabonos Apeliacinis Teismas priėmė sprendimą remdamasis pareiškėjo homoseksualia orientacija, kas yra nepriimtina pagal Konvenciją“¹⁶¹. Ir pabrėžė, jog šiuo atveju buvo pažeisti Konvencijos 8 ir 14 str.

Byloje *A.D.T. v. UK* policijos pareigūnai, atlikdami kratą homoseksualaus asmens namuose, rado nuotraukų bei vaizdajuosčių, kur vienoje iš jų užfiksuoti lytiniai santykiai tarp penkių suaugusiųjų – gėjų, tame tarpe ir pareiškėjo. Pareiškėjas buvo pripažintas nusižengęs dorovei bei moralei bei sąlyginai nuteistas dvejais metams. Tuo tarpu EŽTT pripažino, jog „vien tik teisės normų egzistavimas (turima omenyje *The Sexual Offences Act 1956*, 13 str.), draudžiantis vyrų homoseksualų elgesį privačiame gyvenime gali tiesiogiai paveikti žmogaus privatų gyvenimą“¹⁶². Taigi Teismas konstatuoja, jog „Buvo pažeista pareiškėjo teisė į privataus gyvenimo gerbimą dviem atvejais, pirma, teisės normos egzistavimu, kuri draudžia lytinius santykius tarp daugiau nei dviejų vyrų ir, antra, pripažinimu kaltu dėl nusižengimo dorovei bei moralei“¹⁶³.

Peržvelgus vėlesnes bylas, susijusias su homoseksualių asmenų teisių pažeidimais, galima teigti, jog, lyginant su ankstesnėmis, yra pripažįstama vis daugiau teisių homoseksualiems asmenims, jie vis labiau integruojasi į anksčiau jiems buvusius draudžiamus visuomeninius santykius. Tačiau, deja, kyla kita problema: ar žmogus savo kiekvieną teisę turi ginti ne tik savo valstybės teisminėse institucijose, bet ir Europos Žmogaus teisių Teisme? Ar kiekvieną menkiausią žingsnį homoseksualios orientacijos žmogus turi teikti vertinti teismams, ar žmogus turi švaistyti savo laiką, išteklius? Jei taip, tai ko vertas teisės normomis įtvirtintas žmogaus orumas bei garbė?

¹⁵⁹ Salgueiro da Silva Mouta v. Portugal No. 33290/96 (December 21, 1999) // http://www.idhc.org/esp/documents/Identidad/TEDH/SALGUEIRO_PORTUGAL.pdf; prisijungimo laikas: 2009-07-26.

¹⁶⁰ Ibid.

¹⁶¹ Ibid.

¹⁶² A.D.T. v. UK No. 35765/97 (July 31, 2000) // http://www.equalrightstrust.org/ertdocumentbank/Microsoft%20Word%20-%20A.D.T.%20v.%20UK%20_conviction_pdf; prisijungimo laikas: 2009-07-26.

¹⁶³ Ibid.

2.4 Šalių, teisiškai pripažinusių vienalytes santuokas patirtis ir tendencijos

Tradicinės santuokos bei šeimos šalininkai, siekdami užkirsti kelią vienalyčių santuokų teisiniam pripažinimui, teigia, jog homoseksualios santuokos sužlugdytų tradicinę santuoką, tradicinės šeimos vertybes. Tačiau ar tikrai tik, ar iš vis homoseksualios santuokos pripažinimas įtakoja tradicinę santuoką? Siekiant atsakyti į šį klausimą vertėtų pasitelkti šalis – Daniją, Švediją, Suomiją, Nyderlandus – kurios turi ilgiausią homoseksualių partnerystėms teisinio pripažinimo patirtį.

2.4.1 Kohabitacija – alternatyva santuokai

Kaip ir daugelyje kitų pasaulio šalių XVI – XVII a. tik santuoka buvo savaimė suprantamas dalykas. Tačiau, kaip teigia Kiernan K., ekonomikos profesorė (London School of Economics), XVIII – XIX a. viešumon iškilė kohabitacija, kai jauni žmonės ėmė gyventi kartu nesusituokę (žr. 1 pav.), o tai buvo laikoma arba kaip įžanga į santuoką, arba kaip jos alternatyva¹⁶⁴. Lentelėje matyti, jog tam tikrų šalių dauguma jaunų žmonių numatytu laikotarpiu mieliau gyveno nesusituokę arba sudarydavo santuoką po kohabitacijos.

1 pav. Kohabitacijos dažnumas 1995 m.¹⁶⁵

	Santuoka	Kohabitacija + santuoka	Kohabitacija
Respondentų amžius: 25-29			
Švedija	7	41	52
Norvegija	24	40	35
Suomija	17	43	40
Prancūzija	21	34	45
D. Britanija	37	33	31
Austrija	19	41	40
Šveicarija	19	44	37

Manoma, jog kohabitacijos plitimas, jos visuomeninis bei teisinis pripažinimas - nedraudimas galėjo įtakoti ir paspartinti Skandinavijos šalių siekį teisiškai pripažinti vienalytes partnerystes. Tačiau, Skandinavijos šalyse santuokos keitimas kohabitacija nebuvo vienkartinis reiškinys, jis tęsėsi beveik tris dešimtmečius – nuo pat XVIII a. pradžios – palaipsniui

¹⁶⁴ Kiernan K. *The Rise of Cohabitation and Childbearing outside Marriage in Western Europe* // International Journal of Law, Policy and Family. 2001, Nr.15, P. 1-21. <http://www.iesf.es/fot/ccom.pdf>; prisijungimo laikas: 2009-08-10.

¹⁶⁵ Ibid.

pasirenkant kohabitaciją kaip santuokos alternatyvą, o tai buvo gerokai prieš kurios nors Šiaurės Europos valstybės teisinį vienalyčių sąjungų pripažinimą. Arba, pavyzdžiui Amerikoje, „nuo 1970 iki 1980 m. kohabitacijos atvejų padaugėjo 12%, o Anglijoje skirtumas tarp santuokos ir kohabitacijos atsirado tik 1753 m., kai Lord Hardwicke kodifikavo santuoką“¹⁶⁶, vadinasi, kohabitacija apskritai yra ankstesnė negu santuoka.

William N. E. Jr. ir Darren R. S. išskiria ir kitus tradicinės santuokos puoselėtojų teiginius: „Vienalytės santuokos ar partnerystės kenkia tradicinei santuokai: (1) atskirdamos santuoką nuo prokreacijos ir tėvystės/motinstės; (2) įstatymais paspartindamos santuokos liberalizavimą ir taip griaudamos altruizmą tradicinėje santuokoje; (3) nukreipdamos šalį nuo tradicinės link liberalios šeimos vertybių“¹⁶⁷. Visi trys santuokos institucijos kitimo aspektai, žinoma, įtakoja ir šeimos vertybių skalės kitimą, tačiau vertėtų išsiaiškinti, ar tik vienalytės santuokos ar partnerystės neigiamai įtakoja tradicinę santuoką bei šeimą, o gal atvirkščiai – gal vienalytės sąjungos yra pakitusių santuokos bei šeimos vertybių padarinys?

2.4.2 Santuokos atskyrimas nuo prokreacijos – tėvystės / motinstės

Ar tikrai vienalytės sąjungos atskyrė santuoką nuo prokreacijos? Konservatyvūs šeimos vertybių puoselėtojai teigia, jog vienalytės santuokos paniekina, pamina pagrindinį santuokos tikslą bei paneigia pagrindines šeimos funkcijas, idėjas: „(1) vaikams reikia motinos ir tėvo, (2) visuomenei reikia vaikų kad išlikti ir klestėti“¹⁶⁸. Tačiau būtų nelogiška ir, dažnai fiziškai ar fiziologiškai neįmanoma, jog kiekviena susituokusi pora susilauktų palikuonių. Įsivaizduokime, susituokia pagyvenusi pora, tarkim virš penkiasdešimties, moteris, būdama pomenopauzinio amžiaus biologiškai nebegali susilaukti vaikų. Palyginkime, susituokia dvi jaunos lesbietės – galimybė susilaukti vaikų yra reali, taigi, teisinis vienalyčių santuokų pripažinimas negali neigiamai įtakoti tėvystės/motinstės ryšio.

Apie tai, kaip vaikas yra veikiamas augdamas vienalytėje sąjungoje jau kalbėjome, bet vertėtų pasigilinti, ar šalyse, kuriose vienalytės sąjungos yra teisiškai pripažintos, pakito ir kaip pakito vaikų gimstamumas. Remiantis Europos Sąjungos Statistikos tarnybos „Eurostat“ duomenimis (žr. 7 priedas), galima daryti išvadą, jog teisinis vienalyčių sąjungų pripažinimas neigiamai neįtakojo vaikų gimstamumo skaičiaus Europoje. Seniausiai vienalytes partnerystes bei santuoką teisiškai pripažino Nyderlandai. Nuo 1989 m., t.y. nuo teisinio vienalyčių asmenų registruotos partnerystės pripažinimo iki 2001m. (kai buvo teisiškai pripažintos ir vienalytės

¹⁶⁶ *Cohabitation – Trends and Patterns* // <http://family.jrank.org/pages/274/Cohabitation-Trends-Patterns.html>; prisijungimo laikas: 2009-08-02.

¹⁶⁷ Spendale D. R., Eskridge W. N. Jr. *Gay Marriage: For Better or for Worse?*. New York: Oxford University Press, 2006. P.180.

¹⁶⁸ *Ibid*, P. 181.

santuokos) vaikų gimstamumas šalyje padidėjo 3,6%, o tuo tarpu iki vienalytės registruotos partnerystės pripažinimo (1990m. – 1997m.) vaikų gimstamumas buvo sumažėjęs 4,6%. Tačiau, būtina paminėti, jog, kaip ir daugelyje Europos šalių, Nyderlandų vaikų gimstamumas nuo 2001m. iki 2007m. vėlgi sumažėjo iki 10,5%. Nuo 1989m. iki 2007m. Vienalyčių partnerysčių pripažinimas Danijoje taip pat nepakenkė vaikų gimstamumui, kuris išaugo iki 1,1%. Islandijoje iki vienalyčių partnerysčių įteisinimo, nuo 1990m. iki 1995m., vaikų gimstamumas sumažėjo 10,4%, o nuo 1996m. iki 2007m. – padidėjo 6,9%. Belgijoje nuo vienalyčių santuokų pripažinimo, t.y. nuo 2003m. iki 2007m. vaikų gimstamumo rodikliai išaugo 7,2%.

Įdomu, tačiau tokiose šalyse, kurios teisiškai nepripažįsta vienalyčių sąjungų, kuriose teigiama, jog tokios sąjungos kenkia visuomenei, dengiamasi nepagrįstu noru išsaugoti tradicinę šeimą, kalbama apie teisingą moralę, vertybes, vaikų gimstamumo skaičiai nėra adekvatūs šeimos puoselėjimo siekiams bei „teisingoms kalboms“. Labiausiai pažįstama situacija yra Lietuvoje, kur nuo 1990m. iki 2007m. vaikų gimstamumas sumažėjo 43,1%, Lenkijoje tuo pačiu laikotarpiu – 33,2%, Slovakijoje - 32%, Estijoje – 28,8%. Žinoma, yra ir išimčių, pavyzdžiui Graikijoje numatytu laikotarpiu vaikų gimstamumas išaugo 9,5%. Taigi, vienalyčių sąjungų pripažinimas tikrai nėra vienintelis ir pagrindinis faktorius, vedantis visuomenę prie išnykimo, o vienalytės santuokos neįtakoja, arba mažai lemia vaikų gimstamumą, kuris itin svarbus visuomenės išlikimui. Demografinę padėtį tiek Lietuvoje, tiek visame pasaulyje lemia kiti socialiniai, politiniai bei ekonominiai veiksniai, tačiau vietoj bandymo pašalinti minėtų viksnių priežastis, esame linkę kritikuoti visa, kas nauja ir tai darome visuomenės mažumos teisėtų interesų sąskaita.

2.4.3 Teisinis santuokos liberalizavimas – altruizmo žlugdymas šeimoje

Pasak konservatyvių pažiūrų autorių, tradicinės santuokos altruistinis pobūdis prieštarauja santuokai, kuria nesiekama sukurti sąjungą, kurioje gimtų ir augtų vaikai – visuomenės ateitis, žmonijos istorijos tęsia. Teigiama, jog būtent dėl altruistinių siekių santuokai suteikiamas ypatingas statusas, taigi, vienalytė santuoka ne tik neatitinka tradicinės santuokos tikslų bei siekių, bet ir moko jaunąją kartą, jog tokia santuoka „...yra egocentriškas satisfakcijos siekis, o ne vaikų gerovė“¹⁶⁹. Pastarasis argumentas verčia susimąstyti, ar tikrai homoseksualių asmenų poros, siekdamos sąjungų įteisinimo, mąsto tik apie seksualinį pasitenkinimą.

William N. E. Jr. ir Darren R. S. savo veikalė „Gay Marriage: For Better or for Worse?“ aprašo gausybę pokalbių su gėjų bei lesbiečių poromis, kur homoseksualios orientacijos žmonės lygiai taip pat kalba apie altruizmą, rūpinimąsi ne tik savo, savo partnerio, bet ir bendrąja

¹⁶⁹ Klise K. *Get Married or Move Out* // People. 2006 kov.27, Nr. 65/12. P.14.

visuomenės gerove. (Viena iš tokių aprašomų porų yra du pediatrai vyrai, kurie sąjungoje gyvena daugiau kaip dvidešimt metų, išvaikinę penkis ŽIV infekuotus kūdikius – ar teisinga teigti, jog jie yra savanaudžiai, egoistai? Juk būtent taip ir pasireiškia altruizmas.)

Lygiai taip pat, kaip ir heteroseksualių porų susižavėjimo vienas kitu pagrindas buvo meilė, seksualinis potraukis, tačiau susituokus atsiranda atsidavimas vienas kito bei visuomenės gerovei. Juolab, kad „apie 1/6 visų vienalyčių bei heteroseksualių registruotų partnerysčių Danijoje augina vaikus iki šešiolikos metų amžiaus ... 2000m. duomenimis 1/4 ar daugiau visų registruotų vienalyčių partnerių Amerikoje augina vaikus ... 2002m. duomenimis 27% vienalyčių porų Amerikoje augina vaikus ... 1 iš 5 gėjų porų augina vaikus iki aštuoniolikos metų amžiaus, lyginant su 1 iš 3 lesbiečių porų auginančių vaikus“¹⁷⁰.

Kas iš tiesų žlugdo (sužlugdė) tradicinę santuoką? Čia verta prisiminti santuokos institucijos raidą (žr. 2 pav.). „Demokratinės visuomenės reikalų tvarkymo sistema tampa palankia terpe moralinių „rinkinių“ įvairovei reikštis – moraliniai-vertybiniai pasirinkimai didžiąją dalimi „privatizuojami“ ir priskiriami laisvai individų pasirinkimų sričiai. Tai pat moralinių kontekstų pliuralumą nemaža dalimi veikia ne tik demokratinių procesų sklaida, bet ir globalizacijos „atneštų“ įtakos veiksnių įvairovė – kultūrų maišymasis bei vertybinių misijų kiekybiniai ir kokybiniai pokyčiai. Taigi, demokratinių ir globalizacijos procesų pasekoje „suprivatinta“ moralė skatina moralinių sampratų skaičiaus didėjimą“¹⁷¹.

Santuokos liberalizacijos pasekoje, sulaukėme mažesnių santuokos sudarymo, didesnių skyrybų skaičių, mažėjančio gimstamumo, daugiau vaikų, augančių nepilnose šeimose. Santuokos liberalizavimas, kaip visuma veiksnių, turėjo didžiulę įtaką šiuolaikinės santuokos sampratos atsiradimui. Pažymėtina, jog minėtame santuokos liberalizavime nėra homoseksualių santuokų, vadinasi, pats tokių santuokų sudarymo poreikis kyla būtent iš santuokos liberalizavimo pasekmių, t.y. homoseksualios santuokos yra tradicinės santuokos liberalizavimo padarinys. Jeigu sudarėme prielaidas atsirasti pasekmėms, vadinasi, jų neišvengsime, nes egzistuoja priežastinis ryšys: nėra pasekmių be priežasčių. Taigi, norint išvengti padarinių, turėjome nesudaryti pagrindo jiems atsirasti, juk problemą reikia spręsti išsiaiškinant ir pašalinant jos priežastis. Kita vertus, gal netradicinė santuoka nėra problema, juk jau dabar suprantame, kad konservatyvistai buvo neteisūs teigdami, jog skirtingų rasių santuoka pakirs tradicinę santuoką.

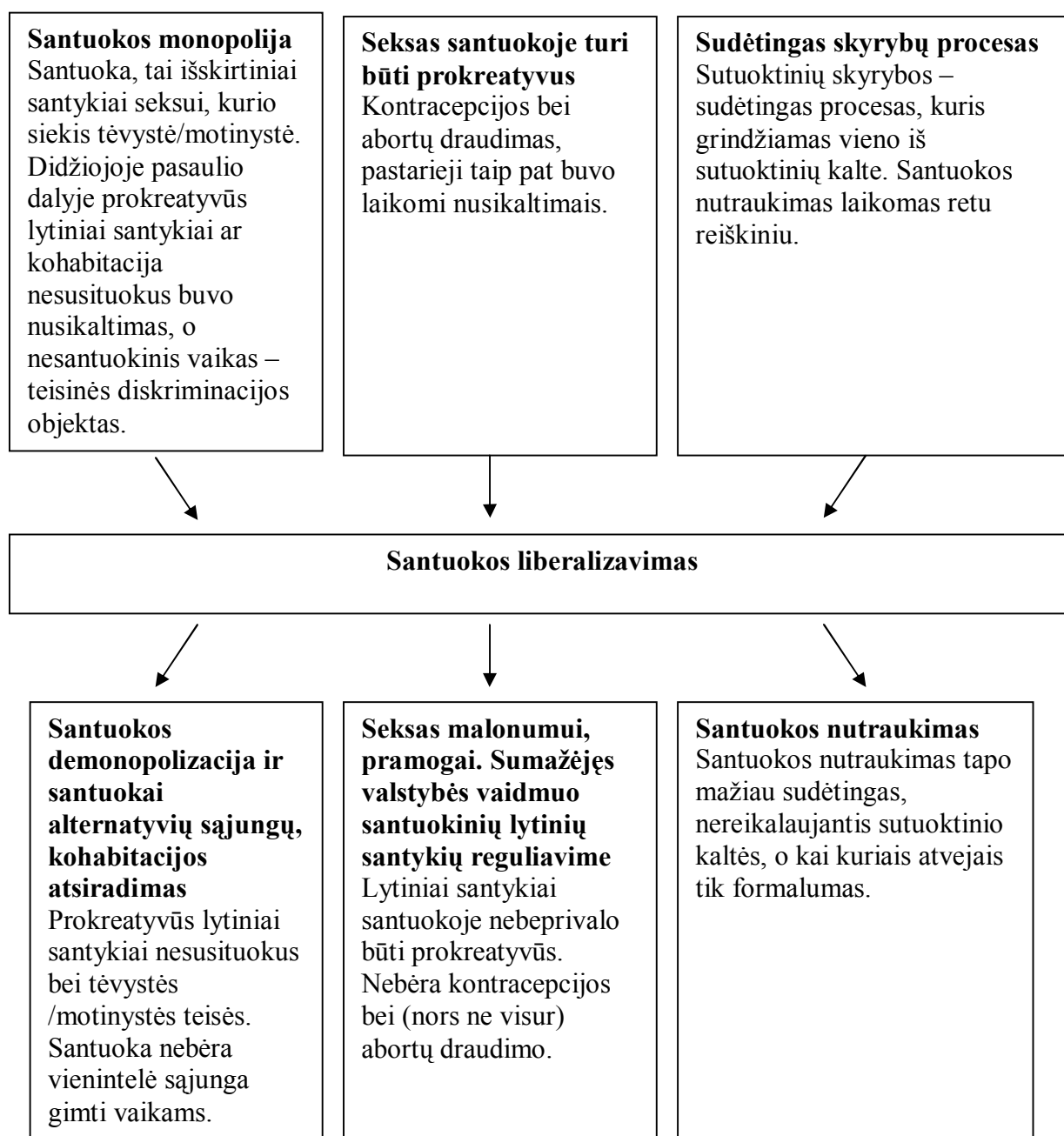
Remiantis istorine santuokos bei šeimos kaita (žr. 2 pav.), nuo santuokos monopolijos pereita prie jos demonopolizacijos ir alternatyvių sąjungų atsiradimo, nuo prokreatyvaus sekso

¹⁷⁰ Spendale D. R., Eskridge W. N. Jr. *Gay Marriage: For Better or for Worse?*. New York: Oxford University Press, 2006. P. 184.

¹⁷¹ Jasiukevičiūtė T. *Homoseksualių žmonių santuokų moralumo ir teisėtumo problemos*: magistro baigiamasis darbas. soc. mokslai (asmeninis susirašinėjimas). 2008. P. 34.

iki seksualinių santykių malonumui, pramogai, nuo sudėtingesnio, prie itin paprasto skyrybų proceso, kas įvyko palaipsniui liberalizuojant santuoką, o homoseksualių santuokų siekis yra šio palaipsniško santuokos liberalėjimo padarinys. Todėl, susizgribus, jog santuoka bei šeima kinta nesustabdomai, demokratinį procesų sklaida skatina moralinį pliuralumą, ko pasekoje plinta nauji šeimos modeliai, akcentuojamas „prigimtinės pasaulio tvarkos permanentiškumas ir įstatymų būtinybė skatinti tos pastovios ir neišvengiamos tikrovės ir sandaros palaikymą, kad būtų užtikrintos pilnavertės ir žmogaus biologinę raišką atitinkančios santuokos moralinis pagrindas ir iš jo kylančios funkcijos“¹⁷².

2 pav. Santuokos liberalizavimo schema

¹⁷² Ten pat, P. 70.

III. VIENALYČIŲ ASMENŲ SANTUOKOS TEISINIO PRIPAŽINIMO TYRIMAS

3.1 Tos pačios lyties asmenų santuokos teisinio pripažinimo Lietuvoje tyrimo metodika

3.1.1 Tyrimo pobūdis ir metodas

Nors vienalyčių santuokų ar partnersčių teisinis pripažinimas didžiaja dalimi yra visuomenės santuokos bei šeimos vertbių puoselėjimo priešreikškinys, kuri „neretai lydi mažai argumentuota nuomonė ir emocijos“¹⁷³, tačiau žmogaus vertybės yra individualios, kur kiekvienas individas turi savo vertybių sistemą ir ja vadovaujasi. Vadinasi, jei J. Jonaičiui vienalytės santuokos yra priimtinos, tai P. Petraitis teigia, jog tokios santuokos yra amoralios, žlugdančios tradicinės santuokos bei šeimos pamatus, tuo tarpu K. Kazlauskas gali teigti, jog Dievas sukūrė vyrą ir moterį tam, kad jie kurtų šeimą bei augintų vaikus ir pan. Taigi, atsižvelgiant į tai, kad kiekviena asmenybė turi savo nuomonę bei požiūrį į vienalyčių sąjungų pripažinimą, tyrimu siekiama kiekybinės problemos išraiškos.

Darbe naudojamas kiekybinis tyrimo metodas – elektroninė anoniminė apklausa derinama su papildoma padalomąja apklausa – kurio galutiniai rezultatai išreiškiami skaičiais. Kiekybinio tyrimo metu siekiama surinkti kuo tikslesnius duomenis numatyta tema, darbo teorinę dalį siejant su praktine. Apklauso procedūros metu respondentui pateikiamas fiksuotas klausimų rinkinys, o informacija renkama naudojant standartines procedūras, kurių pagalba kiekvienas asmuo vienodu būdu atsako į tuos pačius klausimus. Apklauso tikslas nėra sužinoti atskiro asmens nuomonę, tačiau sudaryti bendrą visos Lietuvos populiacijos, kurios amžius nuo 18 m., apibūdinimą.

Sudarant klausimyną, buvo balansuojama tarp glaustumo ir patikimumo, atsižvelgiama į respondentų motyvaciją bei taip derinama klausimyno apimtis. Klausimai sudaryti taip, kad neskatintų respondentą rinktis kurį nors atsakymą. Klausimyne vyrauja kelių tipų klausimai: a) dichotominiai klausimai, į kuriuos galima atsakyti tik „taip-ne“, dažnai jie patikslinami papildomu klausimu: „jei taip, tai kodėl?“, „jei pasirinkote „kita“, įrašykite savo atsakymą“, kur tikimasi savarankiško atsakymo; b) atviri klausimai, kurie numato laisvos formos atsakymą, taip suteikiant galimybę respondentui išsakyti papildomą nuomonę bei gauti pilną informaciją; c) uždari klausimai, kurie numato eilę paruoštų atsakymų, o respondentas išsirenka tą, kuris ar kurie labiausiai atitinka jo nuomonę.

¹⁷³ T. Jasiukevičiūtė *Homoseksualių žmonių santuokų moralumo ir teisėtumo problemos*: magistro baigiamasis darbas., 2008. P. 48.

Klausimyną sudaro sekančios dalys: a) įvadinė, kurioje supažindinama su tiriamąja situacija, formuluojamas kreipimasis į respondentą, pateikiamos apklausos sąlygos ir atsakymų teikimo taisyklės; b) padėties, kur pateikiami klausimai apie socialinę-demografinę respondento padėtį. Šie klausimai skirti analizės rezultatų interpretavimui palengvinti, palyginti skirtingos socialinės-demografinės padėties respondentų nuomonę; c) pagrindinė, kurią sudaro klausimai apie nagrinėjamą temą; d) baigiamoji, kur respondentui suteikta galimybė laisvai pasisakyti apie tiriamą problemą.

Anketos klausimai bei atsakymų variantai	Siekiamą informaciją
<p>Per pastaruosius tris dešimtmečius pasaulis itin daug svarstė, ar teisiškai pripažinti gėjų bei lesbiečių santuokas ir tuo pačiu suteikti visas teises, finansines bei socialines garantijas, įgyjamas santuokoje. Teismai, įstatymų leidžiamosios institucijos, tarptautinės organizacijos susidūrė su gėjų ir lesbiečių reikalavimais į lygybę nepaisant jų seksualinės orientacijos. Tai tapo bene įdomiausiu ir svarbiausiu teisiniu klausimu; tuo pačiu ir socialiniais visuomenės pokyčiais. Liberaliose, konstitucinėse šalyse vis labiau pripažįstama, jog gėjų ir lesbiečių reikalavimai, išreikšti įvairiais judėjimais yra pagrįsti fundamentaliosiomis konstitucinėmis teisėmis, kurios remiasi žmogaus pagrindinėmis teisėmis bei laisvėmis. Pirma, tai pagrindinė laisvė ir teisė į privatų, intymų gyvenimą, antra, žmonių lygybė, nepaisant jų rasės, pažiūrų, lyties, odos spalvos bei seksualinės orientacijos.</p> <p>Kai kuriose pasaulio šalyse vienalytės santuokos jau yra teisiškai pripažintos: Nyderlandai (2001), Belgija (2003), Masatčusetso valstija (2004), Ispanija (2005), Kanada (2005), Pietų Afrika (2006), Konektikuto valstija (2008), Norvegija (2009), Švedija (2009). Vermonto valstija nuo 2009 rugsėjo 1d. ir Meino valstija nuo 2009 rugsėjo 14d. planuoja teisiškai pripažinti vienalytes santuokas.</p> <p>Kai kurios pasaulio šalys teisiškai pripažįsta vienalytes registruotas partnerystes: Danija (1989), Švedija (1994), Vengrija (1996), Airija (1996), Islandija (1996), Nyderlandai (1997), Prancūzija (1999), Vokietija (2000), Belgija (2000), Suomija (2001), Portugalija (2001), Austrija (2003), Kroatija (2003), Jungtinė Karalystė (2004), Liuksemburgas (2004), Šveicarija (2004), Italija – kai kurie regionai (2004), Andora (2005), Slovėnija (2005), Čekija (2006), Norvegija (2008).</p> <p>Kai kurios pasaulio šalys teisiškai nepripažįsta nei vienalyčių santuokų, nei vienalyčių registruotų partnerystių: Albanija, Armėnija, Azerbaidžianas, Baltarusija, Bosnija ir Hercegovina, Bulgarija, Kipras, Estija, Džordžija, Graikija, Latvija, Lietuva, Malta, Moldavija, Monakas, Lenkija, Rusija, Serbija, Juodkalnija, Slovakija, Makedonija, Turkija, Ukraina, Vatikanas.</p> <p>Esu Mykolo Romerio universiteto Politikos ir</p>	<p>Įvadinė klausimyno dalis, kur aprašomas tyrimo dalykas, formuluojamas kreipimasis į respondentą bei pateikiamos apklausos sąlygos ir atsakymų teikimo taisyklės.</p>

<p>strateginio valdymo fakulteto Teisės ir valdymo magistrantūros studijų programos studentė. Rašau magistro baigiamąjį darbą „Tos pačios lyties asmenų santuokos teisinis pripažinimas Lietuvoje, Europoje bei pasaulyje“. Šiuo tyrimu planuoju atskleisti ne teisės specialistų nuomonę, moralines pažiūras, santuokos bei šeimos vertybes vienalyčių santuokų atžvilgiu. Prašau Jūsų pagalbos atsakant į žemiau pateiktus klausimus naudojantis šiomis liustracijomis:</p>				
TAIP	IŠ DALIES	NE	NETURIU NUOMONĖS	
Taip, pilnai (100%-70%) sutinku su teiginiu.	Taip, sutinku su teiginiu iš dalies (60%-30%), nes tai priklauso nuo kai kurių kitų aplinkybių.	Visiškai nesutinku su teiginiu, tai prieštarauja mano įsitikinimams.	Manęs tai nedomina, nesidomiu arba nežinau, man vienodai.	
<p>1. Galimas vienas atsakymas. 2. Galimi ir keli atsakymų variantai. 3. Jei Jums tinkamo atsakymo neradote, parašykite patys „kita:“</p>				
<p>1. Jūsų išsilavinimas: a) vidurinis b) profesinis c) aukštesnysis d) aukštasis e) kita: _____</p>				<p>Nuo 1 iki 5 klausimo, t.y. klausimyno padėties dalyje, siekiama sužinoti respondento socialinę – demografinę padėtį, kuri leistų išsamiau įsigilinti į tyrimo problemą bei atskleisti skirtingų visuomenės grupių nuomonę numatyta tema, ją palyginti, rasti skirtumus bei panašumus, išsiaiškinti skirtingų amžiaus grupių, gyvenamosios vietos, lyties, išsilavinimo, homoseksualios aplinkos veiksnius.</p>
<p>2. Jūsų amžius: a) 18-25 b) 26-36 c) 37-46 d) 47-56 e) 57-70</p>				
<p>3. Jūs gyvenate: a) kaime (vienkiemyje) b) miestelyje c) mieste</p>				
<p>4. Jūsų lytis: a) vyras b) moteris</p>				
<p>5. Ar turite giminaičių, draugų ar pažįstamų, kurie yra gėjai ar lesbietės?: a) taip b) ne</p>				
<p>6. Kaip reaguotumėte sužinoję, kad Jūsų draugas (-ė), artimas pažįstamas yra homoseksualus? a) priimčiau jį tokį, koks jis yra b) atsisakyčiau su juo bendrauti c) mėginčiau jį pakeisti</p>				<p>Siekiama išsiaiškinti respondentų elgesį, jei jų artimoje aplinkoje atsirastų homoseksualus asmuo bei palyginti homoseksualaus asmens vertinimą pačioje artimiausioje aplinkoje – šeimoje ir kiek tolesnėje – draugų bei pažįstamų rate.</p>
<p>7. Kaip reaguotumėte sužinoję, kad Jūsų dukra ar sūnus yra homoseksualus? Jei vaikų neturite, pabandykite įsivaizduoti. a) priimčiau jį tokį, koks jis yra b) atsisakyčiau su juo bendrauti c) mėginčiau jį pakeisti</p>				
<p>8. Kaip Jūs suprantate santuoką? a) laisva ir savanoriška tik vyro ir moters sąjunga; b) laisva ir savanoriška dviejų, vienas kitą mylinčių asmenų sąjunga, nepaisant jų lyties; c) kita:</p>				<p>Klausimo tikslas – palyginti, kiek teisinė santuokos samprata „gyvena“ žmonių sąmonėje.</p>
<p>9. Kokia, Jūsų nuomone, svarbiausia santuokos paskirtis? Dėl ko Jūs tuokėtės arba tuoktumėtės? a) vaikų gimdymas, auginimas ir išprasminimas istorijoje,</p>				<p>Siekiama sužinoti santuokos sudarymo priežastis, kas lemia žmogaus apsisprendimą</p>

<p>gyvybės tąsa;</p> <p>b) reikalingas partneris, kuris padėtų rūpesčiuose, senatvėje būtų linksmiau gyventi dviese;</p> <p>c) meilės išraiška, emocinių bei seksualinių interesų tenkinimas;</p> <p>d) dviejų žmonių asmeninis susitarimas kartu gyventi, vienas kitą globoti, savo nuožiūra spręsti bei planuoti šeimos apimtį;</p> <p>e) kita:</p>	<p>sudaryti santuoką.</p>
<p>10. Sakoma, kad santuoka turi savo istorinį-prasminį elementą – šeimą, kurios nariai susituokdami įsipareigoja valstybei bei visuomenei ir taip gali tikėtis tam tikrų teisinių, socialinių bei ekonominių gerovę užtikrinančių garantijų (pavyzdžiui, paveldėti sutuoktinio turtą po jo mirties, neliudyti teisme prieš sutuoktinį...). Kai Jūs tuokėtės, arba kai/jei planuojate tuoktis, jums svarbiausias santuokos sudarymo pagrindas buvo/bus:</p> <p>a) meilės ryšys ir iš jo išplaukiantys emocinis, dvasinis bei seksualinis pasitenkinimas;</p> <p>b) norėjau/noriu įsipareigoti valstybei bei visuomenei, o vykdydamas iš santuokos išplaukiančias pareigas, tikėjau/tikėjusi gauti teisinių, socialinių bei ekonominių garantijų, užtikrinančių mano šeimos gerovę;</p> <p>c) vaikas (-ai), kuriuos dera auginti tik santuokinėje heteroseksualioje šeimoje;</p> <p>d) mano moraliniu įsitikinimu, mano santuoka atneštų naudą ne tik mano šeimai, bet ir visai visuomenei, nes šeima – didžiausia vertybė, visuomenės bei valstybės pamatas;</p> <p>e) kita:</p>	<p>Siekama įsigilinti į 9 klausimo santuokos sudarymo priežastis, kai jos apibrėžiamos plačiau, bei papildomai pateikiamas teisinis santuokos sudarymo pagrindas.</p>
<p>11. Koks yra pagrindinis santuokos sudarymo tikslas?</p> <p>a) prokreacija – dauginimasis. Man svarbiausia turėti vaikų juos auginti ir deramai auklėti; santuoka man – pasižadėjimas atsiverti gyvybei, aš turiu poreikį išlikti savo vaikuose bei skatinti žmonijos išlikimą;</p> <p>b) santuoka įsipareigojama valstybei ir visuomenei, tai yra didžiausia vertybė, nes šeima – valstybės ir visuomenės pamatas, santuoka yra labai svarbus visuomenės gerovės ir naudos kriterijus, visuomenės ląstelė;</p> <p>c) meilė, emocinis ryšys, fizinis potraukis, dviejų žmonių asmeninių interesų tenkinimas bei teisė į privataus gyvenimo gerbimą;</p> <p>d) kita:</p>	<p>Atsižvelgiant į 9 klausimo abstrakčias santuokos sudarymo priežastis bei 10 klausime jas detalizavus, siekiama prieiti svarbiausių bei pagrindinių santuokos pagrindų. Pradedant nuo abstraktaus, pereinant prie detalesnio tiriamojo objekto analizavimo bei vėl jį apibendrinant, galima gauti tikslesnius tyrimo duomenis.</p>
<p>12. Koks Jūsų požiūris į homoseksualias poras?</p> <p>a) nederėtų tokių santykių viešinti, reikėtų pasistengti juos užgožti ir užmaskuoti, man jie trukdo;</p> <p>b) nederėtų tokių santykių slėpti, nes toks maskavimas neišsprendžia socialinių problemų, o tik dar labiau jas paaštrina; man asmeniškai tokie santykiai netrukdo;</p> <p>c) reikėtų organizuoti socialinį dialogą, iškelti problemą ir referendumo būdu pritarti arba nepritarti homoseksualioms santuokoms Lietuvoje;</p> <p>d) turėtume priimti seksualines mažumas lygiai taip pat, kaip ir vienodai gerbti bei nepaisyti žmogaus skirtumų dėl rasės, lyties, kultūros, pažiūrų ir pan., nes gyvename demokratinėje visuomenėje, o skirtingų vertybinių interesų raiška yra sudėtinis</p>	<p>Siekama pačios bendriausios visuomenės nuomonės tyrimo tema.</p>

demokratinės visuomenės bruožas; e) kita:	
13. Ar pritartumėte įstatymui, leidžiančiam vienalytėms poroms sudaryti santuoką? a) taip b) iš dalies c) ne d) neturiu nuomonės	Klausimas atskleidžia vienalyčių sąjungų – santuokos ar registruotos partnerystės – teisinio pripažinimo bei suteikiamų teisių ir pareigų pasiskirstymą respondentų pritarime ar nepritarime.
14. Ar pritartumėte įstatymui, leidžiančiui vienalytėms poroms įregistruoti civilinę partnerystę? a) taip b) iš dalies c) ne d) neturiu nuomonės	
15. Ar įregistravusios civilinę partnerystę vienalytėms poroms turėtų būti suteikiamos teisės ir pareigos, kylančios iš santuokos sudarymo? a) taip b) ne c) iš dalies d) neturiu nuomonės	
16. Sakoma, kad vienalyčių porų santuoka yra grėsmė tradicinei santuokai tarp vyro ir moters. Ar Jūs sutinkate su šiuo teiginiu? a) taip b) iš dalies c) nesutinku d) neturiu nuomonės	Remiantis teorine analize, siekiama sužinoti respondentų nuomonę, ar vienalytės santuokos yra grėsmė tradicinei santuokai. Jei taip, kaip tai paveiktų tradicinę santuoką.
16a. Jei taip, kaip tai paveiks tradicinę santuoką? _____ _____	
17. Sakoma, kad teisiškai neleisti tuoktis vienalytėms poroms yra jų diskriminacija. Ar Jūs sutinkate su šiuo teiginiu? a) taip b) iš dalies c) ne d) neturiu nuomonės	Siekiami gauti duomenų apie homoseksualių asmenų diskriminaciją bei jos stiprumo laipsnį numatyta tema. Siekiama sužinoti, ar respondantai mano, jog draudimas vienalytėms poroms tuoktis yra jų diskriminacija.
18. Sakoma, kad liautis diskriminavus gėjus bei lesbietes šiandien yra taip pat svarbu, kaip buvo liautis diskriminavus juodaodžius XX a. antrojoje pusėje. Ar sutinkate su šiuo teiginiu? a) taip b) iš dalies c) ne d) neturiu nuomonės	
19. Homoseksualios santuokos: a) sužlugdytų tradicinės santuokos vertybes, žmonijos išlikimo prioritetus; b) tai būtų pati didžiausia žmonijos socialinė degradacija, pasipriešinimas gamtos dėsniams; c) padėtų išsklaidyti dabar tvyrančią įtampą, judėjimus tarp homoseksualių ir heteroseksualių porų; d) homoseksualai yra mažuma, o jų poreikiai yra mažumos poreikiai, taigi, įteisinus jų santuokas nepadidės gėjų bei lesbiečių skaičius nei pasaulyje nei Lietuvoje. Todėl vienalytės santuokos nekeltų grėsmės visuomenės išlikimui; e) kita:	Klausimu siekiama sužinoti, visuomenės nuomonę, koks būtų homoseksualių santuokų teisinio pripažinimo rezultatas bei kaip, teigiamai ar neigiamai jis įtakotų ar neįtakotų tradicinę santuoką.
20. Homoseksualios poros santuoka: a) yra nereikalinga kitiems visuomenės nariams, nes neatlieka žmonių bendrijai išlikti reikalingos dauginimosi funkcijos – nėra galimybės pastoti natūraliu būdu esant poroje dviems tos pačios lyties asmenims; b) gali atlikti šią funkciją dirbtinio apvaisinimo būdu arba moteris, bendru sutarimu su savo sutuoktine, gali susilaukti vaiko už santuokos ribų; c) ši funkcija ne visada įgyvendinama ir heteroseksualiame	Remiantis teorine analize, siekiama išsiaiškinti visuomenės nuomonę apie žmogaus, kaip istorinės būtybės sąrašą svarbą. Kiek ir kaip vienalytės sąjungos paveiktų žmogaus išlikimą, kiek prokreacija yra svarbi santuokai.

<p>šeimose, žmogus gali nenorėti turėti vaikų, gali negalėti jų turėti dėl ligos, amžiaus ar kitų priežasčių (pavyzdžiui pastarieji du Lietuvos prezidentai); d) kita: _____</p>	
<p>21. Jūsų nuomone, vaikų auginimas homoseksualioje šeimoje: a) man nepriimtinas, nes vaikas augtų jo orumą pažeidžiančioje bei psichologiškai deformuojančioje aplinkoje; nevalia šitaip eksperimentuoti su vaiku; b) turint omenyje heteroseksualias santuokas, bei sutuoktinių skiriamą itin menką laiko tarpą savo vaikui (Lietuvoje apie 7min. per parą) bei smurtą šeimose, geriau vaikas augtų homoseksualioje šeimoje, bet juo būtų deramai rūpinamasi; c) vaiko asmenybei formuoti būtinas deramas vaiko auklėjimas bei priežiūra, laisva jo saviraiška, nesvarbu heteroseksualioje ar homoseksualioje šeimoje vaikas auga; d) kita: _____</p> <p>22. Jei vienalyčių porų santuoka ar civilinė partnerystė būtų teisiškai pripažinta, ar pritarumėte leidimui tokioms šeimoms įsivaikinti vaikų? a) taip b) iš dalies c) ne d) neturiu nuomonės</p>	<p>Klausimas skirtas nustatyti visuomenės požiūrį į vaikų auginimą homoseksualiose porose, kiek jis priimtinas bei nepriimtinas. Kadangi homoseksualios poros atstovai negali abu būti biologiniais vaiko tėvais, 22 klausimas leidžia atskleisti visuomenės požiūrį – pritarimo laipsnį homoseksualios poros įsivaikinimo klausimu.</p>
<p>23. Jūsų nuomone, kas įtakoja gėjų ir lesbiečių seksualinę orientaciją? a) jie gimsta su tokia seksualine orientacija; b) priklauso nuo to, kas ir kaip juos augina bei auklėja; c) tai yra suaugusio žmogaus teisė bei pasirinkimas vesti toki gyvenimą; d) homoseksualumas yra liga, kurią reikia gydyti; e) kita: _____</p>	<p>Visuomenėje vyrauja skirtingi homoseksualios orientacijos atsiradimo pagrindai, taigi klausimu siekiama išsiaiškinti daugumos nuomonę, kas sukelia, įtakoja žmogaus homoseksualumą.</p>
<p>24. Jūsų nuomone, valstybė (valdžia) į gėjų bei lesbiečių poreikius kreipia dėmesio: a) per daug b) per mažai c) kaip tik tiek, kiek reikia d) visai nekreipia e) kita: _____</p> <p>25. Jūsų nuomone, visuomenė į gėjų bei lesbiečių poreikius kreipia dėmesio: a) per daug b) per mažai c) kaip tik tiek, kiek reikia d) visai nekreipia e) kita: _____</p>	<p>Siekiama gauti informacijos apie visuomenės bei valdžios dėmesį jo pakankumą ar nepakankumą homoseksualios orientacijos žmonių atžvilgiu.</p>
<p>26. Jei vienalytė pora susituokė valstybėje, kurioje vienalytės santuokos yra teisiškai pripažintos, ar tokai porai atvykus / grįžus į Lietuvą, jų santuoka turėtų teisiškai galioti? a) taip b) iš dalies c) ne d) neturiu nuomonės</p>	<p>Siekiama sužinoti nuomonę apie santuokos galiojimo Lietuvos bei užsienio teisės požiūriu.</p>
<p>27. Kai kurie žmonės mano, kad santuoka yra teisės reikalas, kiti mano, kad religijos ar moralės. Jūsų nuomone tai: a) teisės b) religijos c) moralės d) pačių būsimų sutuoktinių e) visuomenės f) kita: _____</p>	<p>Šiais klausimais siekiama sužinoti, kas labiausiai lemia žmogaus nusistatymą, išankstinę nuomonę, smerkiančią ar palaikančią homoseksualių asmenų sąjungas. Mokslo doktrinoje vyrauja du pagrindiniai vienalyčių sąjungų nepalaikymą lemiantys</p>
<p>28. Kaip labai (jei iš vis) Jūsų religiniai įsitikinimai įtakoja Jūsų požiūrį į vienalytes santuokas? a) religiniai požiūriai labai stiprūs b) šiek tiek įtakoja c) visai nesvarbūs, neįtakoja</p>	<p>Siekiama sužinoti nuomonę apie santuokos galiojimo Lietuvos bei užsienio teisės požiūriu.</p>

<p>29. Kaip labai (jei iš vis) Jūsų moraliniai įsitikinimai įtakoja Jūsų požiūrį į vienalytes santuokas? a) moralinės nuostatos labai stiprios b) šiek tiek įtakoja c) visai nesvarbios, neįtakoja</p>	<p>veiksniai – moralė bei religija, todėl siekiama sužinoti, kaip labai pastarieji yra svarbūs bei kiek jie įtakoja žmogaus apsisprendimą numatyta tema.</p>
<p>30. Ar manote, kad teisinis vienalyčių santuokų pripažinimas neigiamai įtakotų tradicinės šeimos vertybes? a) taip b) iš dalies c) ne d) neturiu nuomonės</p> <p>30a. Jei taip, kokias tradicinės šeimos vertybes tokia santuoka pažeistų?</p> <hr/>	<p>Siekiama išsiaiškinti, ar visuomenės nuomone, vienalytės santuokos žlugdytų tradicinės santuokos vertybes. Jei taip, kokias būtent.</p>
<p>31. Vajomingo valstijoje gėjus buvo žiauriai sumuštas ir pririštas prie tvoros, kur jis galiausiai mirė. Jūsų nuomone, ar Jūsų gyvenamojoje aplinkoje galėtų nutikti tokia situacija? a) taip b) iš dalies c) ne d) neturiu nuomonės</p> <p>32. Pastaruoju metu pasaulyje vyksta nemažai su seksualine orientacija susijusių išpuolių. Jūsų nuomone, ar reikėtų plėsti įstatymus ir labiau bausti skriaudėjus? a) taip b) iš dalies c) ne, taip jiems ir reikia d) neturiu nuomonės</p>	<p>Siekiama gauti visuomenės nuomonę, apie juos supančios aplinkos homofobiškumą bei teisės reglamentavimo ir taikymo seksualinės orientacijos diskriminacijos atžvilgiu kokybės bei apimties pakankamumą ar stoka.</p>
<p>33. Įsivaizduokite, Jums suteikta teisė nuspręsti, ar Lietuvoje reikia teisiškai pripažinti vienalytes santuokas, duoti tik du galimi atsakymai, kurį Jūs rinktumėtės? a) taip b) ne</p>	<p>Kadangi, vienalytes santuokas galime teisiškai tik pripažinti arba nepripažinti, nėra tarpinių variantų, siekiama sužinoti, kaip visuomenė pasielgtų, jeigu jiems būtų suteikta galimybė tai padaryti.</p>
<p>34. Jei dar turite minčių, patirties, patarimų, susijusių su vienalyčių sąjungų teisiniu pripažinimu, galite juos parašyti čia:</p> <hr/> <hr/> <hr/>	<p>Baigiamoji klausimyno dalis, kur respondentui suteikta papildoma galimybė laisvai pasisakyti apie tiriamą problemą.</p>

3.1.2 Respondentų atranka ir duomenų rinkimas

Tyrimui atlikti bei tiriamos problemos duomenims gauti darbe naudota anketinės apklausos rūšis – elektroninė apklausa, parengta bei publikuota internetinėje svetainėje *www.apklausa.lt*. Tyrimas buvo atliekamas sekančiais etapais: a) atskirų klausimų sudarymas, remiantis teorinės analizės plėtojimo eiga; b) nuoseklus klausimyno sudarymas, vadovaujantis anketos rengimo metodika bei struktūrinėmis dalimis; c) anketos išbandymas nedidelėje grupelėje, siekiant išsiaiškinti ir pašalinti anketos trūkumus, nustatyti, ar respondentai teisingai suvokia klausimus bei pateiktus atsakymus; d) respondentų imties nustatymas; e) apklausos

publikavimas; f) elektroninės apklausos rezultatų apibendrinimas; g) kadangi tyrimo tikslas yra ne tik bendroji, bet ir atskirų visuomenės grupių nuomonė numatyta tema, o elektroninėje apklausoje negalimas išankstinis imties tūrio parinkimas, atlikus internetinę apklausą buvo atlikta papildoma padalomoji apklausa, kurios metu buvo siekiama gauti informacijos iš trūkstamų tiriamųjų grupių respondentų; h) elektroninės bei padalomosios apklausos rezultatų apibendrinimas; i) atskirų tiriamųjų grupių, t.y. pagal respondentų socialinę-demografinę padėtį, rezultatų apibendrinimas; j) gautų rezultatų fiksavimas; k) rezultatų analizė. Tyrimo trukmė – 4 mėnesiai (2009m. birželis – 2009m. rugsėjis).

Iš viso tyrime dalyvavo 384 respondentai; iš jų 322 – elektroninėje apklausoje ir 62 – papildomoje padalomojoje apklausoje. Tyrimui atrinkta visumos dalis buvo nustatyta naudojantis imties dydžio skaičiuokle, esančia adresu www.surveysystem.com. Remiantis Lietuvos respublikos Statistikos departamento duomenimis, Lietuvoje 2009 m. pradžioje gyventojų populiaciją sudarė 3349872 gyventojai, iš jų 1790625 moterys ir 1559247 vyrai, vienam šimtui vyrų teko 114,8 moterys. Kaimo vietovėse gyveno 1109400, miesto – 2240500 gyventojų. Tyrimui atlikti pasirinktas 95% patikimumas, kai patikimumo paklaidos intervalas yra 5, pavyzdžiui, jei į klausimą 50% respondentų atsakė „taip“, vadinasi, visos tiriamos visuomenės teigiamas atsakymas bus nuo 45% (50-5) iki 55% (50+5).

Respondentai pristatomi žemiau pateiktoje lentelėje:

Respondentų išsilavinimas	Amžius	Lytis	Gyvenamoji vieta	Gyvena homoseksualioje aplinkoje (turi giminaičių, draugų ar pažįstamų, kurie yra gėjai ar lesbietės)
Apklausoje dalyvavo 252 respondentai, turintys aukštąjį išsilavinimą, iš kurių 249 dalyvavo elektroninėje	Amžiaus grupėje nuo 18 iki 25 metų dalyvavo 94 respondentai (elektroninėje apklausoje – 92 respondentai, padalomojoje	Tyrimo dalyvavo 167 vyrai ir 217 moterų. Iš jų elektroninėje apklausoje dalyvavo 121	Kaimo vietovėje gyvena 122 respondentai, iš kurių 73 dalyvavo elektroninėje apklausoje, 49 – padalomojoje;	Elektroninėje bei padalomojoje apklausoje iš visų respondentų 75 teigia, jog turi giminaičių, draugų ar pažįstamų, kurie yra gėjai arba

apklausoje ir 3 padalomojoje apklausoje. 132 respondentai, turi kitą nei aukštąjį išsilavinimą, iš kurių 73 dalyvavo elektroninėje apklausoje ir 59 padalomojoje papildomoje apklausoje.	apklausoje – 2 respondentai); 26-35 metų amžiaus grupėje – 95 respondentai (elektroninėje – 91, padalomojoje – 3); 36-45 metų amžiaus grupėje dalyvavo 98 respondentai (elektroninėje – 86, padalomojoje – 12); 46 metų ir daugiau amžiaus grupėje – 97 (elektroninėje – 52, padalomojoje – 45)	vyras ir 201 moteris. Iš jų papildomoje padalomojoje apklausoje dalyvavo 46 vyrai ir 16 moterų.	Miesto vietovėje – 262, iš kurių 249 dalyvavo elektroninėje apklausoje, 13 – padalomojoje;	lesbietės. Tyrime analizuojami šių žmonių, gyvenančių homoseksualioje aplinkoje gauti duomenys bei lyginami su žmonių, negyvenančių homoseksualioje aplinkoje duomenimis.
--	---	---	--	---

3.1.3 Tyrimo eiliškumas bei duomenų analizė

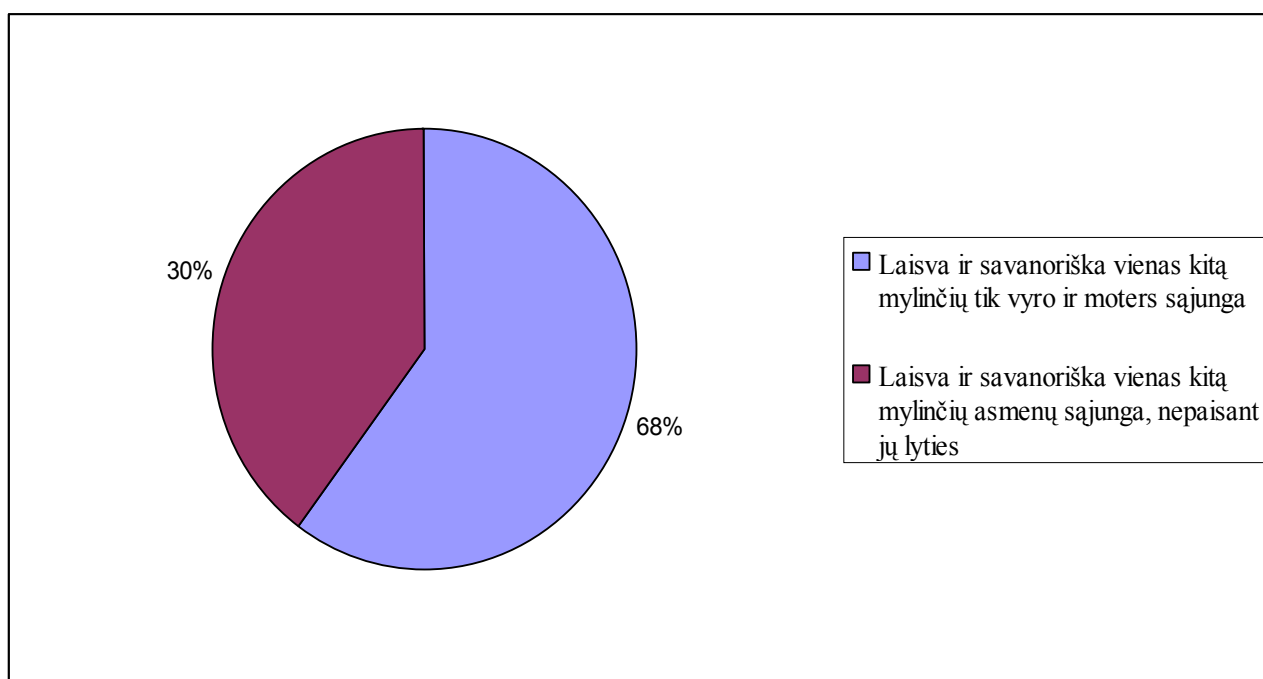
Tyrimo duomenų analizė susideda iš sekančių etapų: a) bendrosios nuomonės numatyta tema analizė, kur apibendrinami visų respondentų duomenys bei pateikiamos bendros išvados; b) skirtingų lyčių atstovų gautų tyrimo duomenų apibendrinimas, lyginamoji analizė bei išvados; c) skirtingų amžiaus grupių gautų duomenų apibendrinimas, lyginamoji analizė bei išvados; d) skirtingo išsilavinimo respondentų gautų duomenų apibendrinimas, lyginamoji analizė bei išvados; e) skirtingos gyvenamosios vietos respondentų gautų duomenų apibendrinimas, lyginamoji analizė bei išvados; f) žmonių, gyvenančių homoseksualioje aplinkoje gautų duomenų apibendrinimas, palyginimas su žmonių, kurie savo gyvenamojoje erdvėje nesusiduria su homoseksualiais asmenimis duomenimis bei išvados.

3.2 Tyrimo rezultatų apibendrinimas bei lyginamoji analizė

3.2.1 Teisinis vienalyčių sąjungų pripažinimas: visuomenė versus teisės ekspertai

Lietuvos įstatymai santuoką apibrėžia kaip tik vyro ir tik moters sąjungą. Kiekvienas žmogus, siekdamas visuomeninės naudos, vadovaudamasis savo orumo kriterijais pasirenka, veikti ar neveikti pagal įstatymo raidę bei dvasią. Ką reikėtų daryti tuomet, kai žmogus mano, jog viena ar kita teisės norma jam nėra priimtina? Vieno teisės eksperto nuomone „įstatymas turi, pirmiausia, būti manyje, tai tada aš būsiu atsakingas, o jeigu atsakingas – ir veiklus: ką nors padarysiu...“¹⁷⁴. Atlikus apklausą paaikškėjo, (žr. 4 pav.) jog teisinė santuokos samprata gyvena 68% respondentų, t.y. santuoką jie supranta kaip laisvą ir savanorišką tik vyro ir moters sąjungą. Vadinasi, ši teisės norma juose gyvena, tačiau 30% teigia, jog santuoką jie supranta kaip laisvą ir savanorišką dviejų, vienas kitą mylinčių asmenų sąjungą, nepriklausomai nuo lyties. Taigi, galime daryti išvadą, jog trečdalis visuomenės šios normos neturi savyje, tai ir nėra atsakingi, o jei nėra atsakingi, vadinasi, ir neveiklūs.

4 pav. Santuokos samprata

Teisės ekspertai dažnai pabrėžia santuokos istorinį-prasminį elementą, t.y. „šeimos, kuri pasižada sutvirtinti savo ryšius teisinėmis priemonėmis, įsipareigojimai tai teisinei sistemai, valstybei bei visuomenei idant galėtų tikėtis tam tikrų teisinių, socialinių bei ekonominių, jos gerovę užtikrinančių, garantijų“¹⁷⁵. Žinoma, juk teisėje nėra teisių be pareigų, ir atvirkščiai, o mokslo doktrinoje nagrinėjamos santuokos samprata, jos tikslas bei paskirtis remiasi proporcingu santuokos ir visuomenės gerovių abipusiškumu. Tai yra tiesa. Tačiau ar mes, sudarydami

¹⁷⁴ T. Jasiukevičiūtė *Homoseksualių žmonių santuokų moralumo ir teisėtumo problemos*: magistro baigiamasis darbas., 2008. P. 54.

¹⁷⁵ Ten pat, P. 56.

santuoką apie tai mąstome? Žmogiškoji patirtis sako, jog tuokiuosi iš meilės, tuokiuosi iš „reikalo“, tuokiuosi iš išskaičiavimo ir t.t., o tuokiuosi iš pareigos visuomenei – ne, tuokiuosi, nes tikiuosi kokių garantijų – ne. Taigi, visų pirma ir pagrindinė santuokos sudarymo priežastis yra emocija, jausmas – meilė. Jei kiekvienas prisimintume savo santuokos sudarymo dieną, laikotarpį iki santuokos, turbūt neatsirastų, arba labai mažai atsirastų žmonių, kurie paneigtų meilės, kaip svarbiausio santuokos sudarymo pagrindo, egzistavimą. Pabandykime įsivaizduoti, juk vienalyčių santuokų siekiantys homoseksualios orientacijos žmonės, nori galimybės sudaryti santuoką čia ir dabar, jie vadovaujasi meilės pagrindu, juos valdo emocijos, o santuokos ir visuomenės abipusės naudos samprata ateina vėliau, jau susituokus, kai žmogus praktiškai tai išgyvena.

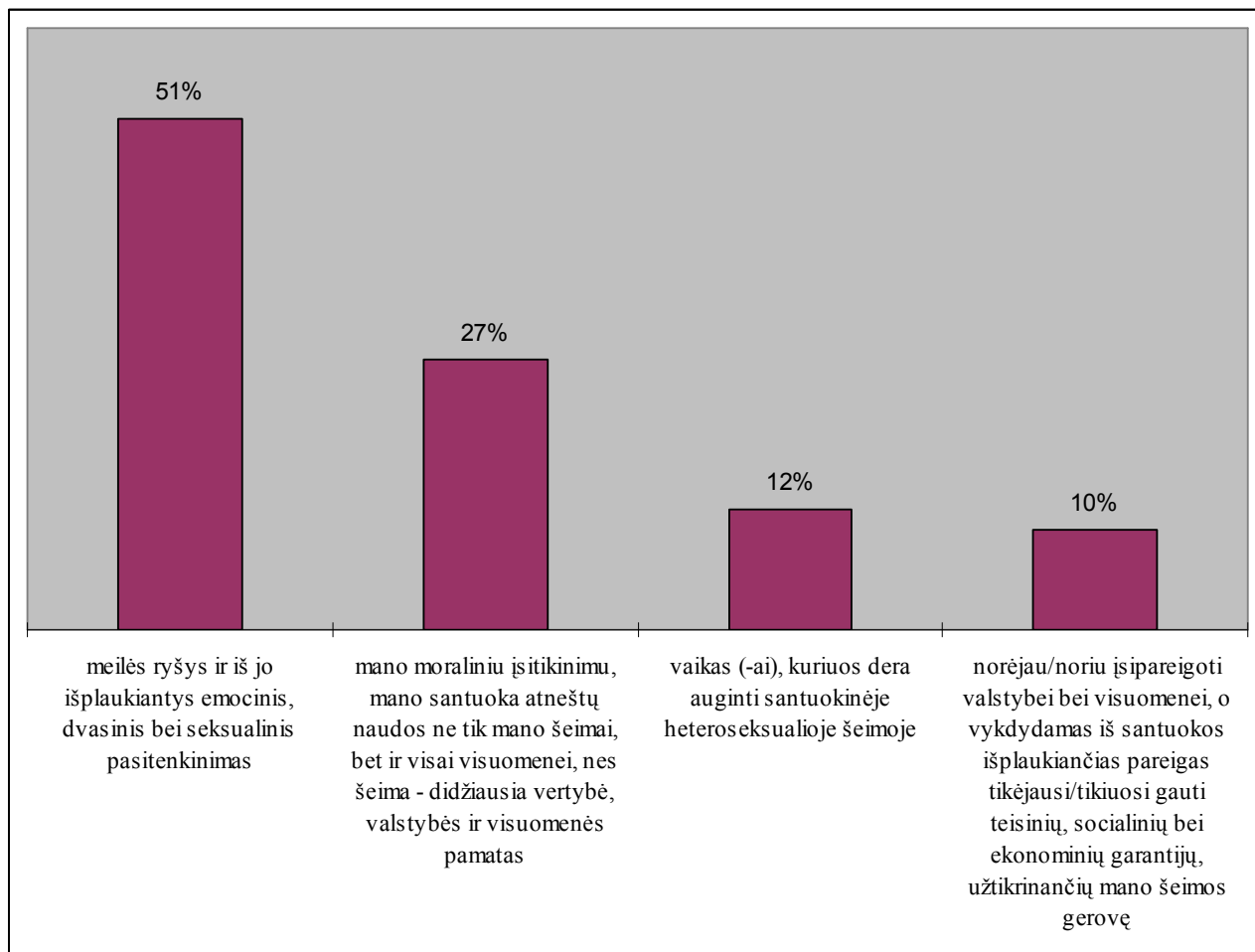
Tyrimo duomenimis, (žr. 5 pav.) 51% apklaustųjų teigia, jog kai jie sudarė santuoką arba jei ją sudarytų, jų santuokos pagrindas buvo ar būtų meilės ryšys ir iš jo išplaukiantys emocinis, dvasinis bei seksualinis pasitenkinimas, tuo tarpu tik 10% respondentų deklaravo įsipareigojimą visuomenei kaip pagrindinę santuokos sudarymo priežastį. Vadinasi, jei santuokos sudarymo pagrindas yra meilė, tai teisė apskritai neturėtų reglamentuoti santuokos sudarymo sąlygų, juk neįmanoma teisiškai sureguliuoti jausmų, emocijų, išgyvenimų, vaizduotės ar minčių, aišku, kol pastarieji nevirto teisei prieštaraujančiais veiksmais, neteisėtu elgesiu.

Pasak teisės ekspertų, vienas iš svarbiausių santuokos tikslų yra „moralinis įsipareigojimas sukurti tvirtą ir solidarią sistemą, kuri neša naudą ne tik jos nariams, bet ir visai visuomenei“¹⁷⁶. Šiuo požiūriu specialistų bei visuomenės nuomonės taip pat išsiskiria – tik 27% respondentų teigė, jog būtent moralinis naudos siekis ne tik savo šeimai, bet ir visai visuomenei buvo arba būtų vienas iš svarbiausių santuokos sudarymo priežasčių. Vadinasi, respondentai nesiekia savo šeima, santuokos sudarymu teigiamai įtakoti visą visuomenę, o moralinė pareiga nešti naudą ne tik sau, bet ir visiems visuomenės nariams nėra labai giliai įsišaknijusi.

Kalbant apie šeimos įsipareigojimą valstybei bei visuomenei, pažymėtina, jog anuomet egzistavusį šeimos turto išlaikymą bei paskirstymą jau turime pamiršti, nes pastarieji nebeteko savo prasmės, o pagrindinis šeimos socialinis vertingumas yra gyvybės reprodukcija. Čia visuomenė taip pat prieštarauja nusistovėjusioms idėjoms, mat tik 12% respondentų teigia, jog santuokos sudarymo tikslas yra vaikai, kuriuos dera auginti santuokinėje heteroseksualioje šeimoje. Vadinasi, gyvybės reprodukcija, tokiu būdu ir žmonijos tąsa nėra pagrindiniai santuokos prioritetai šiuolaikinėje visuomenėje, ką įtakojo ir nuolat įtakoja socialinė visuomenės raida, demokratijos bei globalizacijos veiksniai, moralės suprivatėjimas, asmeninio žmogaus gyvenimo interesas, vertybinių idėjų persiskirstymas. Kita vertus, gyvybės reprodukcija yra ne vien tik santuokinės šeimos prerogatyva.

¹⁷⁶ Ten pat.

5 pav. Santuokos sudarymo priežastys

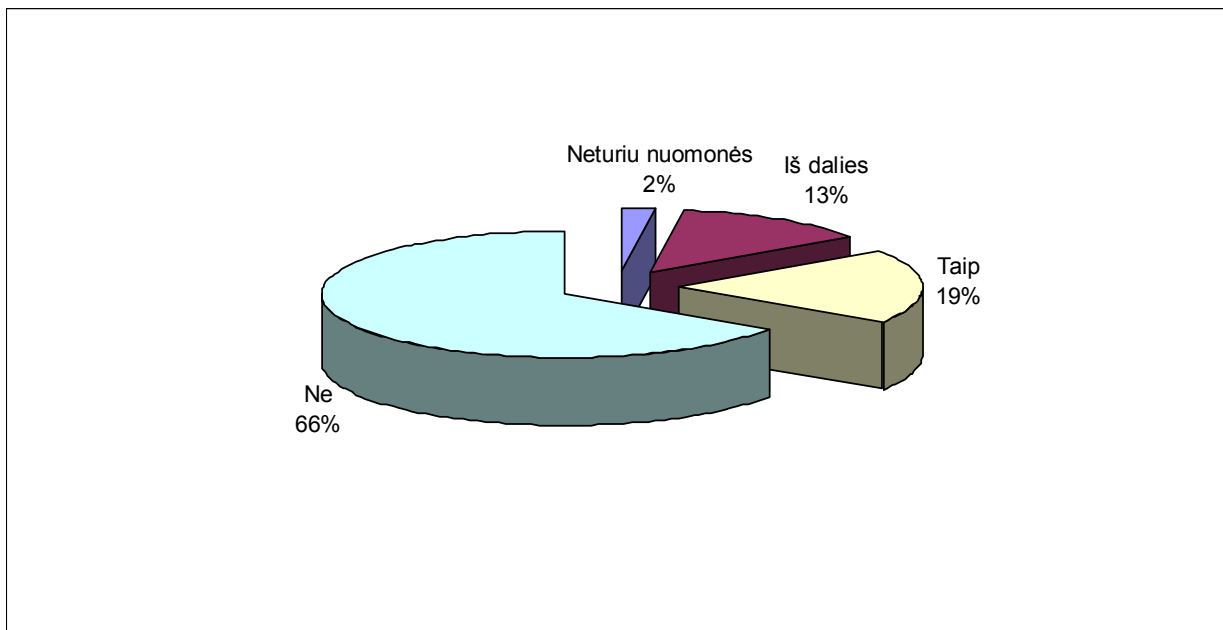

Nors visuomenės požiūriu santuoka nebėra pagrindinė terpė gyvybės pradžiai, tačiau (žr. 6 pav.) didžioji jos dalis nepritarė leidimui homoseksualioms poroms įsivaikinti – ką teigia 66% apklausoje dalyvavusių respondentų. Taigi, visuomenė toleruoja vienišus tėvus ir mamas, gyvybės pradžią ne santuokoje, vaiko augimą nepilnoje šeimoje, bet prieštarauja vienalyčių sąjungų galimybei įsivaikinti.

Pažymėtina, jog vienalytė pora, nors ir teisiškai sudariusi santuoką ar registruotą partnerystę, nesulauktų visuomenės paramos įsivaikinti. Vadinasi, visuomenė mano, jog homoseksuali šeima negebėtų deramai rūpintis ir tinkamai auklėti vaiką arba pati homoseksuali šeimos aplinka darytų neigiamą įtaką vaiko asmenybės formavimuisi.

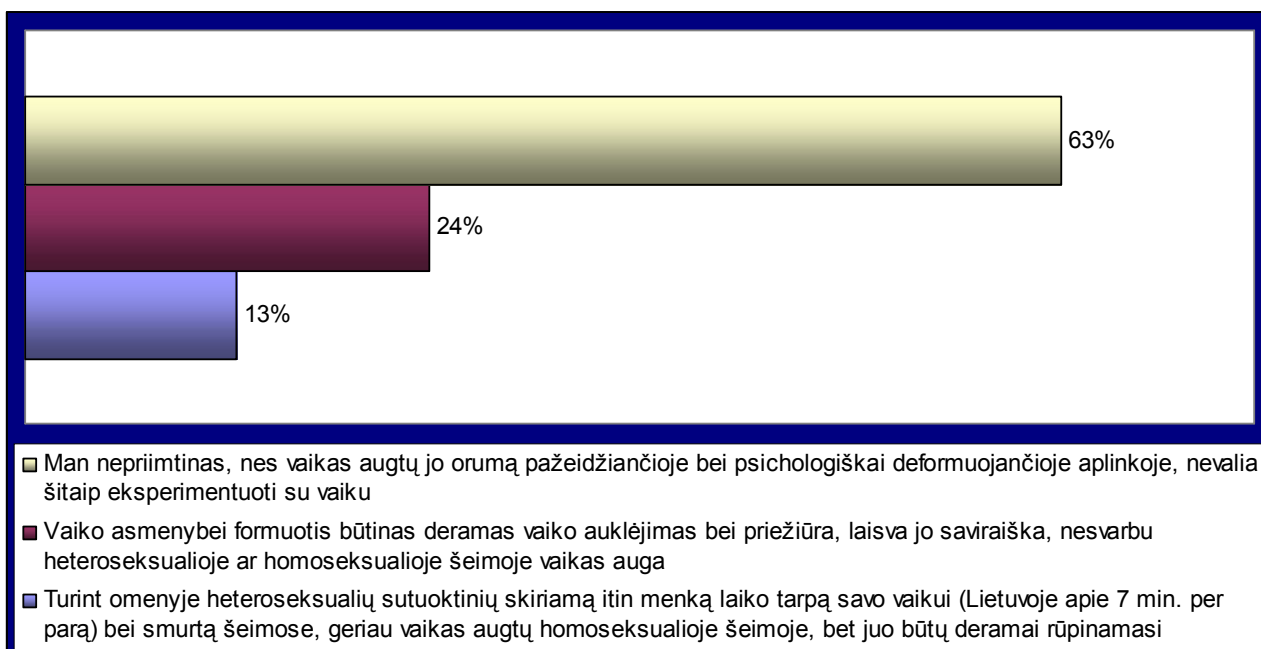
Priešingai manyti yra linkę 19% respondentų, jie tokiam leidimui pritarė. 13% respondentų tik dalinai sutiktų leisti homoseksualioms šeimoms įsivaikinti, o tokį jų apsisprendimą įtakoja tam tikros aplinkybės ar sąlygos, pvz. leidus homoseksualioms poroms įsivaikinti, turėtų būti vykdoma didesnė tokių šeimų priežiūra, kontrolė. Taip pat svarbus yra ir poveikis vaikui, augančiam homoseksualioje šeimoje, ar jis gyvens pilnavertėje aplinkoje, leidžiančioje jam vystytis kaip visapusiškai asmenybei, ar tokia aplinka nepakenks jo socialiniam vystymuisi bei raidai.

6 pav. Leidimas homoseksualiai šeimai įsivaikinti vienalytės santuokos įteisinimo atveju

„Kalbant apie vaikų augimą homoseksualioje šeimoje, daugelis ekspertų pasisakė kategoriškai prieš tokią galimybę – kaip nepamatuotos rizikos žalos vaikui šaltinį: kalbama ne tik apie vaiko orumą pažeidžiančią, bet ir psichologiškai „deformuojančią“ aplinką. Taip pat buvo akcentuojamas ir teisinis argumentas – vaiko kaip eksperimento subjekto negalimumas“¹⁷⁷. Šiuo klausimu ekspertams pritaria ir didžioji dauguma visuomenės (žr. 7 pav.) – 63% respondentų.

7 pav. Vaikų augimas homoseksualioje šeimoje

24% respondentų mano, jog vaiko asmenybei formotis būtinas deramas auklėjimas bei priežiūra, laisva jo saviraiška, nesvarbu, kokioje šeimoje, heteroseksualioje ar homoseksualioje,

¹⁷⁷ Ten pat, P. 57.

vaikas auga. 13% respondentų yra labiau linkę kreipti dėmesį į sąlygas, kuriose auga vaikas, t.y. laiko bei dėmesio skyrimas savo vaikui, smurtas šeimose. Jų manymu, pirmiausia turėtume užtikrinti vaikui jo vystymuisi palankias sąlygas, o jei tos sąlygos bei deramas rūpinimasis vaiku yra geresnis homoseksualioje šeimoje, tai tokioje šeimoje yra palankiau ir vaikui augti.

Autorius S. Arlauskas remdamasis sociologų tyrinėjimais pateikia šeimos instituto funkcijų katalogą, pagal kurį, viena iš šeimos funkcijų „Užtikrina organizuotą biologinę reprodukciją. Tai išreiškia tam tikrą bendrą visuomeninį interesą – visos visuomenės reprodukcijos poreikį¹⁷⁸“. Kiti teisės „Ekspertai savo pasisakymuose apie vienalyčių santuokų įteisavimo dilemą (taip pat) ypač stipriai akcentavo visuomenės gerovės ir naudos kriterijus, kuriais remiantis homoseksualių žmonių santuoka suvokiama kaip žmonių bendruomenei nenaudingas darinys¹⁷⁹. Šiuo požiūriu (žr. 8 pav.) jiems pritaria 49% respondentų, teigdami, jog vienalytė santuoka yra nereikalinga kitiems visuomenės nariams, nes neatlieka žmonių bendrijai išlikti reikalingos dauginimosi funkcijos.

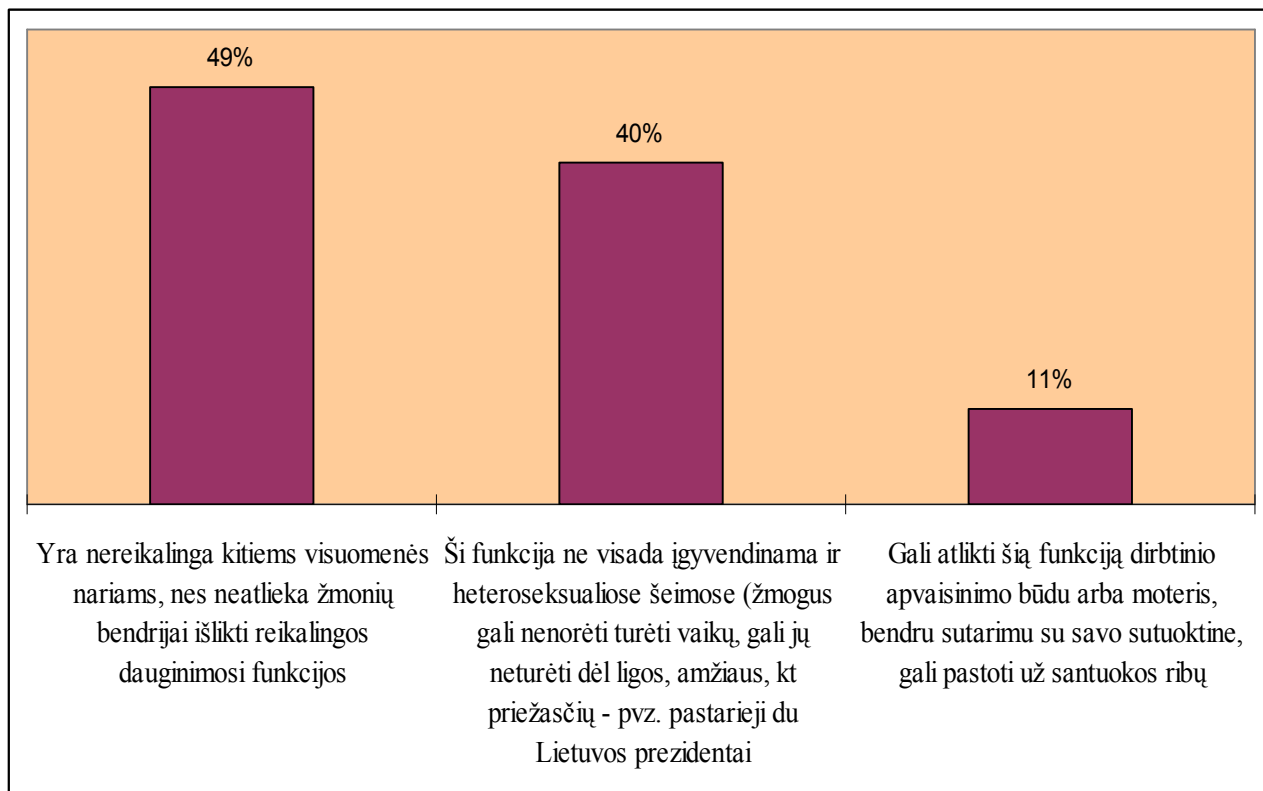
Kita vertus, jei žmogus gyvena visuomenei, tai kur jo privatus gyvenimas? Turint omenyje demografinę Lietuvos padėtį, t.y. nuolat mažėjantį gimstamumą, netrukus galime prieiti prie to, jog norėdami, kad mūsų santuoka ir šeima atitiktų bendruosius visuomenės poreikius, o svarbiausia išlikimą, būtų naudinga visuomenei, turėtume savo šeimoje susilaukti atitinkamą skaičių palikuonių. Pavyzdžiui, statistškai paskaičiavus, jog Lietuvos bendruomenė neišnyktų, jei kiekvienoje santuokoje gimtų mažiausiai trys vaikai, darytina prielaida, jog šeima, kuri turi tris ir daugiau palikuonių yra visuomeniškai vertingesnė negu ta, kuri turi du, vieną ar visai nesusilaukė palikuonių. O juk žmogus, turėdamas teisę į jo privataus gyvenimo gerbimą, gali visiškai nenorėti susilaukti vaikų. Taigi, kaip teigia 40% respondentų, gyvybės reprodukcijos funkcija ne visada įgyvendinama ir heteroseksualiose santuokose ar šeimose – žmogus nenori, negali dėl ligos, negali dėl amžiaus ar kitų priežasčių susilaukti palikuonių. 11% teigia, jog homoseksualios poros gali prokreacijos funkciją atlikti dirbtinio apvaisinimo būdu arba bendru sutarimu pastoti už santuokos ribų. Ekspertų nuomone „santuoka – pasižadėjimas atsiverti gyvybei ... meilės ir gyvybės neatsiejamo perdavimo raiška, todėl vienalytės santuokos vadinamos „neįprasminančiomis“, „asimetriškomis“, „betikslėmis“, „netelpančiomis“ į santuokos sampratą¹⁸⁰. Tuomet santuokos, kuriose negimsta vaikai gali „puoštis“ tokiais pat epitetais, nes atsivėrimo gyvybei – socialinio vertingumo požiūriu jos nėra reikalingos kitiems visuomenės nariams.

¹⁷⁸ Arlauskas S. *Turiningieji teisės pagrindai. Pagrindinių subjektinių teisių teorijos metmenys*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004.

¹⁷⁹ T. Jasiukevičiūtė *Homoseksualių žmonių santuokų moralumo ir teisėtumo problemos*: magistro baigiamasis darbas. 2008. P. 57.

¹⁸⁰ Ten pat, P. 58.

8 pav. Homoseksualios santuokos vertingumas atsivėrimo gyvybei požiūriu

„Kito respondento (eksperto) interviu buvo atkreiptas dėmesys į mokslininkų, kurie tyrinėja homoseksualumą ir žmogaus buvimą kitokiu, darbų svarbą siekiant ne tik suprasti homoseksualių žmonių unikalias patirtis, bet priimti juos tokius, kokie jie yra“¹⁸¹. Taip pat mano ir 30% apklausoje dalyvavusių respondentų (žr. 9 pav.), jų nuomone turėtume priimti seksualines mažumas lygiai taip pat, kaip ir vienodai gerbti bei nepaisyti žmogaus skirtumų dėl rasės, lyties, pažiūrų, visuomeninės padėties ar religijos. Čia atsispindi „aukštieji moralumo siekiniai – maksimalus „kitokių“ priėmimas“, taip pat „žmogaus teisių, kaip šiuolaikinių įstatymų, kuriuos padiktavo realybėje vykstantys socialiniai procesai, reikšmė ir neišvengiamumas notint įgyvendinti šiuolaikinės moralės esminį principą – padėti kitiems ir „kitokiems“ eiti visiškos integracijos į visuomenę keliu“¹⁸².

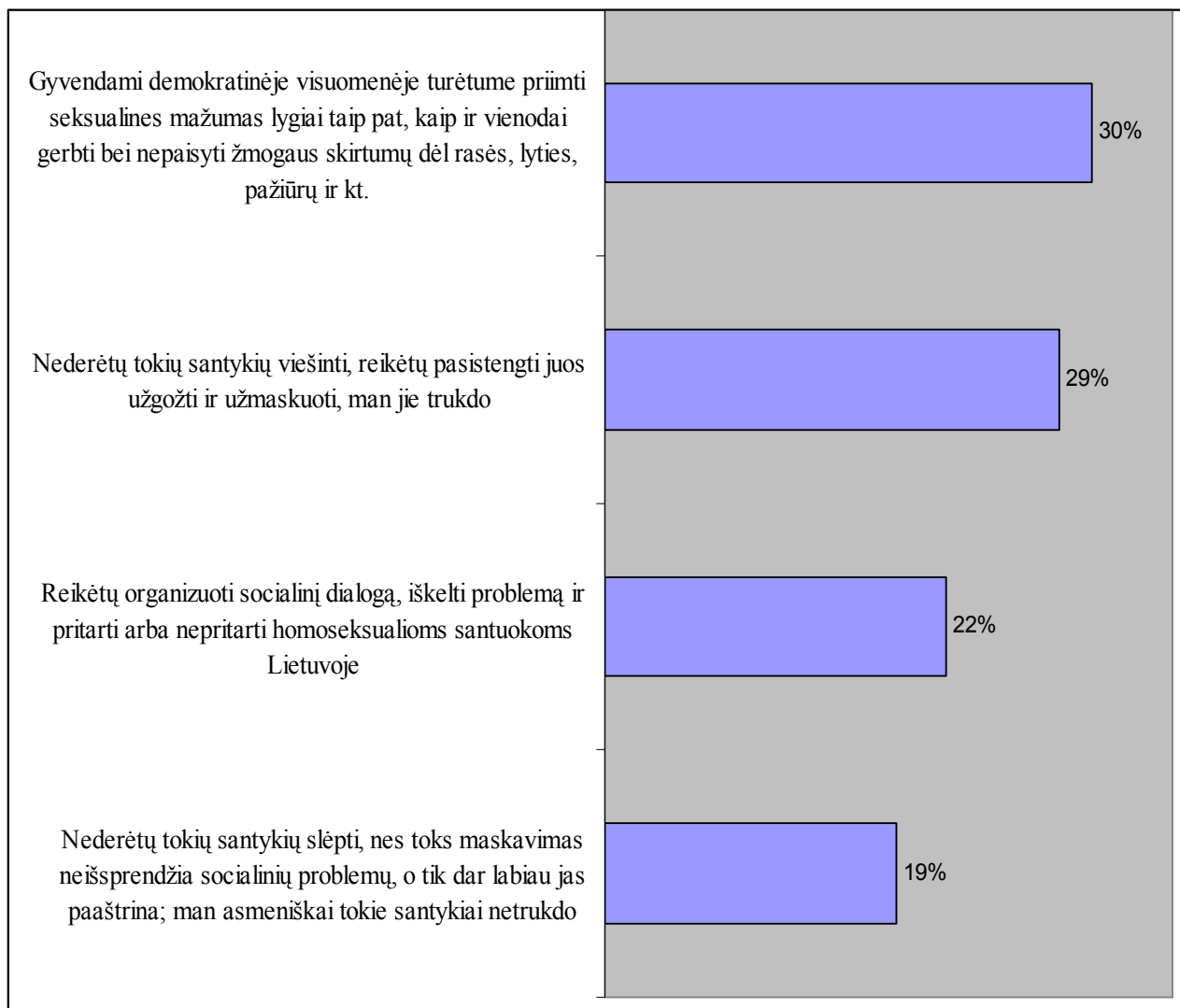
Vienas iš pagrindinių demokratinės valstybės bruožų yra visuomenės dalyvavimas valstybinių teisinių klausimų sprendime, todėl vienalyčių santuokų teisiniam pripažinimui yra svarbi visuomenės nuomonė, visuomenės požiūris. Tyrimas atskleidžia, jog 29% respondentų nėra pasirengę priimti homoseksualių santykių, jie teigia, jog nederėtų tokių santykių viešinti, reikėtų pasistengti juos užmaskuoti, užgožti, nes pastarieji jiems trukdo. Tuo tarpu teisės ekspertų interviu „pabrėžiamas poreikis atprasti ignoruoti ir slėpti socialinius nukrypimus nuo priimtinių normų, nes toks „maskavimas“ neišsprendžia socialinių problemų, o tik dar labiau jas

¹⁸¹ Ten pat, P. 59.

¹⁸² Ten pat, P. 60.

paaštrina¹⁸³. Tokiai opinijai pritaria 19% respondentų. „Žiūrint iš visuomeninių pozicijų, yra svarbu, kaip visuomenė mano, kokius išpareigojimus turi prisiimti besikurianti ir savo santykius ketinanti įteisinti šeima ir, ar vienytytė pora yra pajėgi tuos išpareigojimus įgyvendinti“¹⁸⁴. Vadinasi, visuomenė, įvertinusi vienytytės poros gebėjimą ar galėjimą įgyvendinti prisiimtus išpareigojimus, turėtų nuspręsti, ar teisiškai pripažinti vienytytes santuokas. Su tuo sutinka 22% respondentų, teigdami, jog reikėtų organizuoti socialinį dialogą, iškelti problemą bei pritarti ar nepritarti homoseksualioms santuokoms Lietuvoje.

9 pav. Požiūris į homoseksualias poras ir jų santykius

„Vienas ekspertas, kuris bandė pagrįsti homoseksualių žmonių santykių įprasminimą santuokoje teigė, jog homoseksualių žmonių poreikiai yra mažumos poreikiai, todėl jų santykių įteisinimas nepakeis visuomenės išlikimo vagos – o tokių santuokų legitimacija nepadidins vienytyčių šeimų skaičiaus labiau, nei jis buvo iki tol“¹⁸⁵. Jog homoseksualios santuokos nekelia grėsmės visuomenės išlikimui mano ir 30% respondentų (žr. 10 pav.).

¹⁸³ Ten pat, P. 58.

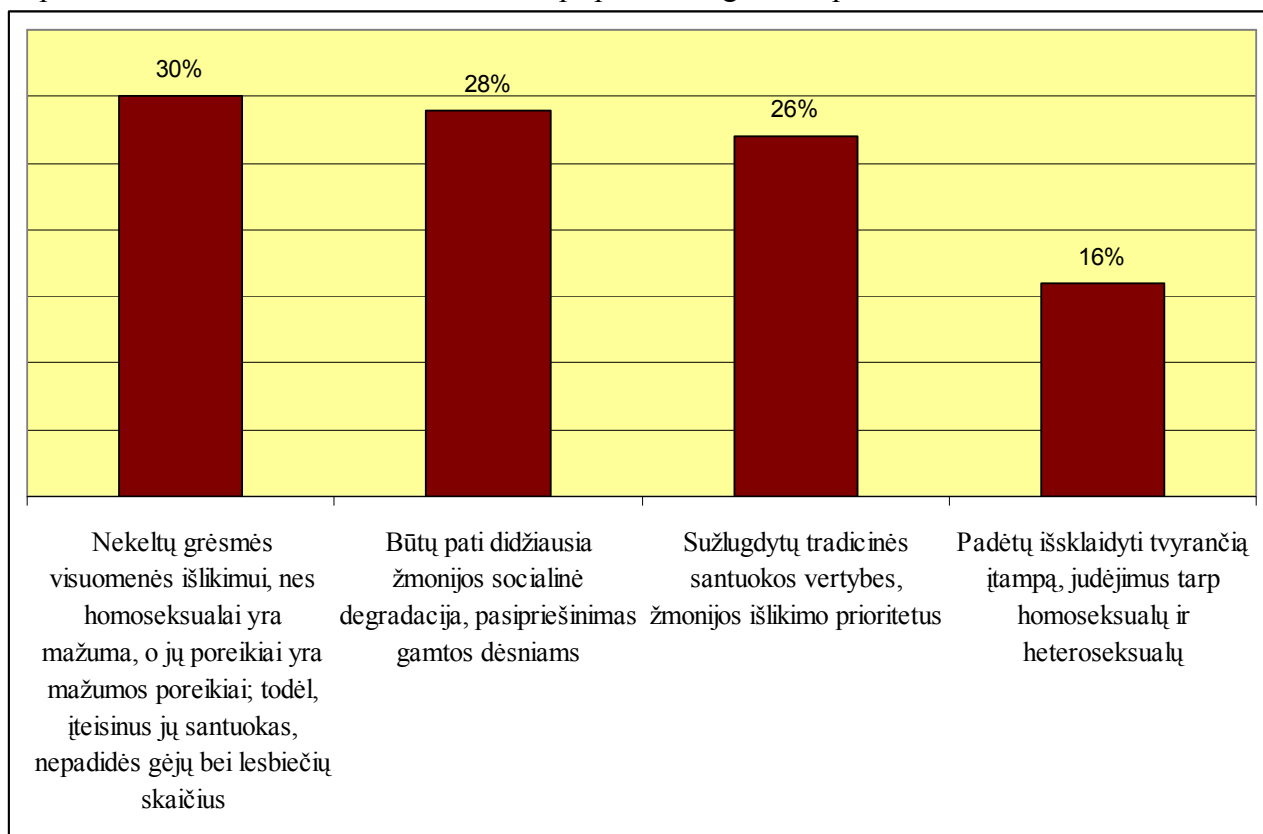
¹⁸⁴ Ten pat, P. 60.

¹⁸⁵ Ten pat, P. 58.

Žvelgiant iš moralinės vienalyčių santuokų teisinio pripažinimo pusės, ekspertai „akcentavo prigimtinės tvarkos – pasaulio ir žmogaus sandaros tvarumą ir nekintamumą moralės požiūriu. Žmogaus prigimtis suvokiama kaip nekintama, o vienalyčių santuokų modeliai – kaip prieštaraujantys prigimčiai“¹⁸⁶. 28% respondentų taip pat pripažįsta, jog homoseksualių santuokų įteisinimas būtų pasipriešinimas gamtos dėsniams, žmogaus prigimčiai, kas sukeltų didžiausią žmonijos socialinę degradaciją.

Bene didžiausias dėmesys homoseksualių santykių įteisinimo požiūriu mokslo doktrinoje kreipiamas į tradicinės santuokos vertybių žlugdymą, tradicinės santuokos pamato ardymą. Kalbant apie teisinį vienalyčių santuokų pripažinimą, svarbu pažymėti, jog teisė, reglamentuodama santuokos bei šeimos santykius, neapibrėžia santuokos vertybių (Lietuvoje), todėl teisiškai nėra aišku, kas tos šeimos vertybės. Vis dėlto, 26% respondentų mano, jog teisinis vienalyčių santuokų pripažinimas sužlugdytų tradicinės santuokos vertybes. 16% visuomenės narių teigia, jog vienalyčių santuokų legitimavimas padėtų išsklaidyti tyrančią įtampą visuomenėje – kaip nutiko ir šalyse, teisiškai pripažinusiose vienalytes santuokas ar registruotas partnerystes.

10 pav. Homoseksualios santuokos teisinio pripažinimo galimos pasekmės

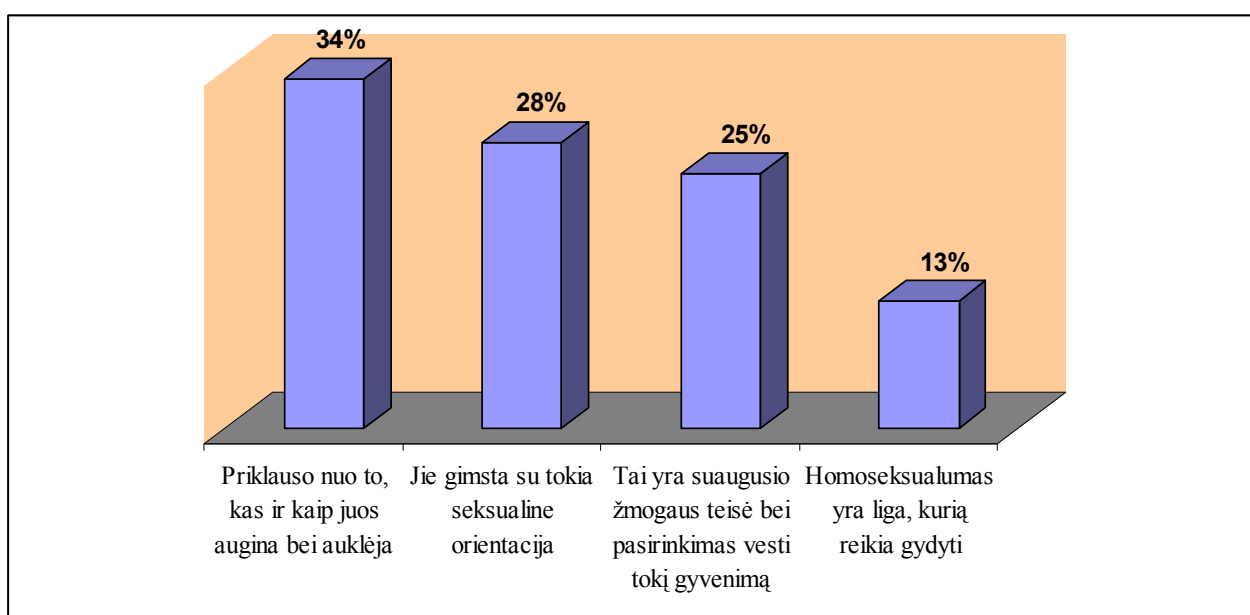

„Vienas respondentas (ekspertas) minėjo, jog pats homoseksualumo reiškinys nėra galutinai ištirtas ... nėra vieningo sutarimo, ar tai yra įgimtas dalykas, ar tai kažkoks tai socialinių psichologinių faktorių kažkokia tai suma palikta, gautas kažkoks tai kūrinys, tai čia mes –

¹⁸⁶ Ten pat, P. 60.

neturime jokio mokslinio pagrįstumo¹⁸⁷. Homoseksualumą sukeliančios ar įtakančios priežastys gana plačiai pasiskirsčiusios ir tarp visuomenės narių. Didžioji dauguma (žr. 11 pav.) apklaustųjų, t.y. 34%, mano, jog seksualinę orientaciją lemia žmogaus auklėjimas bei gyvenamoji aplinka, žmogaus homoseksualumas atsiranda kaip auklėjimo bei gyvenamosios aplinkos pasekmė. Tuo tarpu 28% teigia, jog žmogus gimsta su vienokia ar kitokia seksualine orientacija. Pastaruoju metu vis gausėja mokslinių tyrimų, pagrindžiančių genetinį homoseksualumo pradą, patvirtinančių, jog homoseksualumas yra įgimtas¹⁸⁸. 25% respondentų mano, jog homoseksualumas yra suaugusio žmogaus teisė bei apsisprendimas vesti tokį gyvenimą, o 13% - jog homoseksualumas yra liga, kurią reikia gydyti.

11 pav. Homoseksualumą įtakoiantys veiksniai

Tai, jog visuomenė nėra pakankamai pasiruošusi priimti homoseksualių asmenų santuokų rodo ir tai, jog visuomenė mano, kad valstybė (valdžia) kreipia per daug dėmesio į jų poreikius - 35% (žr. 12 pav.). Dažnai visuomenėje tvyro požiūris, jog tegul tie gėjai ir lesbietės sau gyvena, bet nereikalauja ypatingo dėmesio bei privilegijų. Lygiai taip pat manoma, jog visuomenė per daug gilinasi į homoseksualų poreikius - 34%. „Vienas respondentas (ekspertas) ironizuoja tokį visuomenės nusiteikimą: mes nenorime nieko su jais žinoti, jie tegul slepiasi, jie tegul kažką, jie, žodžiu, neformaliai, neįteisintai daro...“¹⁸⁹.

¹⁸⁷ Ten pat, P. 59.

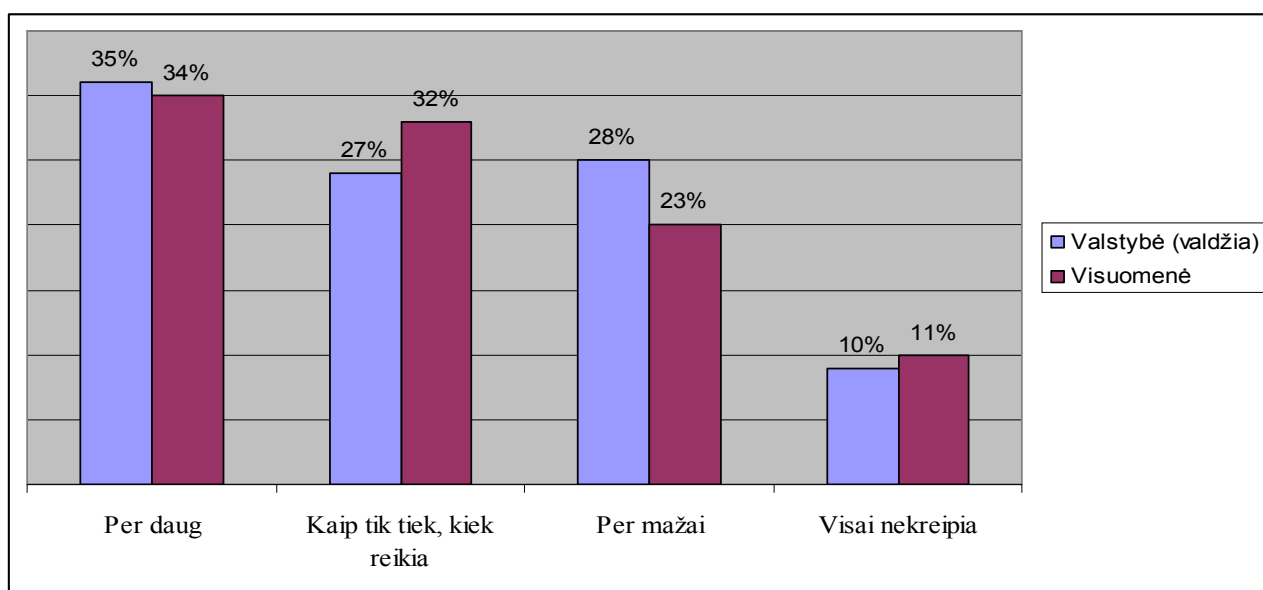
¹⁸⁸ Plačiau apie tai: Ridley M. *Nature via Nurture: Genes, Experience, and What Makes us Human*. New York: HarperCollins, 2003. P. 159.; NewScientist // <http://www.newscientist.com>. Coughlan A. *Gay Brains Structured like those of the Opposite Sex* // <http://www.newscientist.com/article/dn14146-gay-brains-structured-like-those-of-the-opposite-sex.html>; prisijungimo laikas: 2009-07-11.; BBC News // <http://news.bbc.co.uk> // *Scans see 'gay brain differences'* // <http://news.bbc.co.uk/2/hi/health/7456588.stm>; The Star // <http://www.thestar.com> // Hall J. *Gayness Linked to Brain: Study finds similarities in MRI scans of gay men and straight women; lesbians and straight men* // <http://www.thestar.com/article/444461>; Burr C. *A Separate Creation: The Search for the Biological Origins Of Sexual Orientation*. New York: Hyperion, 1996. P. 144.

¹⁸⁹ T. Jasiukevičiūtė *Homoseksualių žmonių santuokų moralumo ir teisėtumo problemos*: magistro baigiamasis darbas., 2008. P. 58.

Kalbant apie valstybės (valdžios) dėmesį, skiriamą homoseksualumui, Lietuvoje dar negalime kalbėti apie vienalytes sąjungas, reikėtų pažymėti, jog „skirtingų vertybinių interesų raiška yra sudėtinis demokratinės visuomenės bruožas – politinė arena tampa ta vieta, kur vertybiniai interesai gali būti palaipsniui įteisunami ... Šioje vietoje iškyla klausimas apie politinio lygmens, kaip skirtingų moralės konceptų legitimizacijos etapo, „skaidrumą“ ir pagrįstumą, nes ekspertai ypatingai skeptiškai vertino vienalyčių santuokų moralumo eskalavimą politinėje plotmėje kaip propagandinį „pasiūlymą“ visuomenei, „įvilktą“ į žmogaus teisių „leksiką“¹⁹⁰.

Vadinasi, reikia organizuoti viešą socialinį dialogą, įtraukti kuo daugiau socialinių grupių su skirtingomis pažiūromis, nuostatomis, moralinėmis vertybėmis, išsamiai aptarti aplinkybes už ir prieš vienalyčių sąjungų teisinį pripažinimą. Kita vertus, vienalyčių santuokų interesų atstovavimas politikoje vis dažniau papbrėžiamas savo neigiamąja prasme: „žmogaus teisės, tapusios politinių interesų taikiniu, įvelkamos į norimus vertybinius „marškinėlius“ tampa ginklu ir priemone norint įteisinti vienalytes santuokas neapsvarsčius visų šio reiškinio aspektų ir jo pasekmių visuomenei“¹⁹¹. Tačiau būtina paminėti, jog „nelegalizuotas tos pačios lyties asmenų sugyvenimas sukuria sudėtingų ir nevienareikšmių teorinių ir praktinių problemų, kurios turėtų būti sprendžiamos teisės aktų lygmeniu, pagrįstai derinant jų normas su nuostatomis, kuriomis siekiama unifikuoti ir harmonizuoti šeimos teisę Europoje, tokiu būdu palengvinant laisvą asmenų judėjimą joje, subalansuojant sutuoktinių ir visuomenės interesus, išlaikant lyčių lygybę, atsižvelgiant į įsistatymų saugomus vaiko interesus“¹⁹².

12 pav. Valstybė (valdžia) ir visuomenė į gėjų bei lesbiečių poreikius kreipia dėmsio

¹⁹⁰ Ten pat, P. 64.

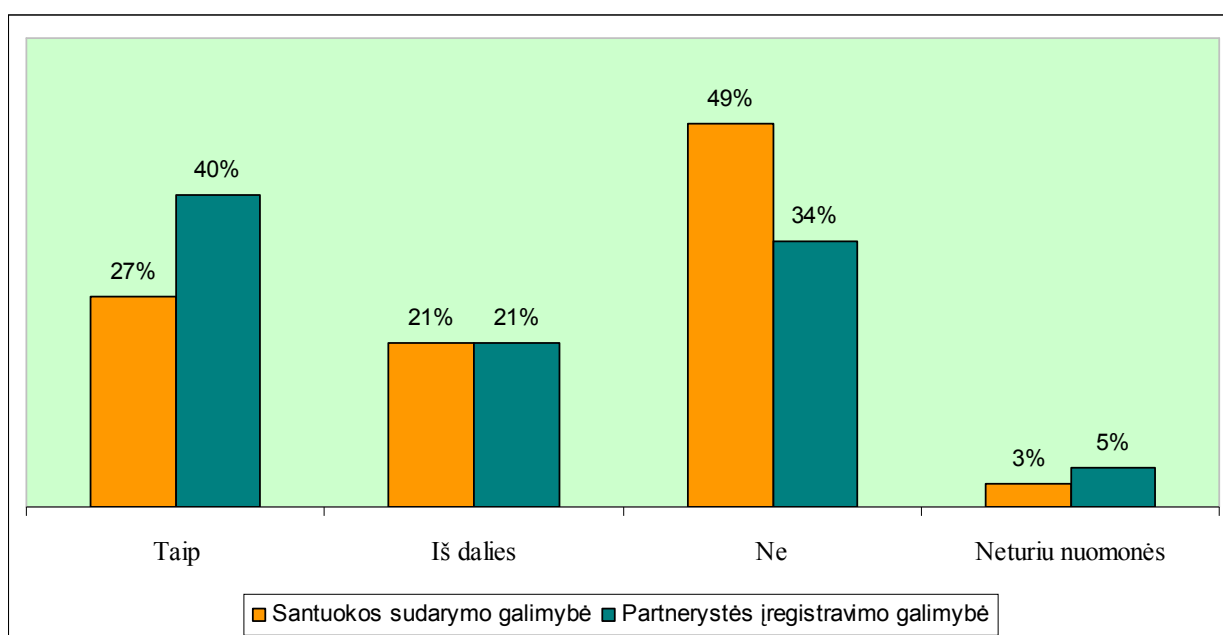
¹⁹¹ Ten pat, P. 56.

¹⁹² Kudinavičiūtė – Michailovienė I. Šeimos santykių kūrimo teisinis reglamentavimas Lietuvoje: daktaro dis. : soc. mokslai: teisė (01 S) /MRU. – V., 2006. P. 3.

Viena iš pasaulyje labiau paplitusių nei santuoka galimybių, kaip patenkinti homoseksualių asmenų emocinius, saugumo, ekonominius bei psichologinius poreikius yra registruota vienalytė partnerystė. Vienalytė partnerystė, skirtingai nei santuoka, neužtikrina visų teisių bei pareigų, kylančių iš santuokos, išskyrus kai kurias šalis, kurios vienalyčiams partneriams užtikrina tokias pat teises, kaip ir santuoka, įskaitant ir galimybę įsivaikinti. Tačiau „siūloma nelyginti partnerystės ir santuokos institutų kaip alternatyvų – nes alternatyvos remiasi analogijos pagrindu, o vienalyčių partnerystės atveju, pasak vieno iš ekspertų, negalima tokios santykių formos prilyginti santuokai, nes pastaroji turi daug reikšmingesnę socialinę misiją“¹⁹³.

Visuomenė taip pat nelygiavertiškai vertina vienalytes santuokas ir partnerystes. Jeigu būtų klausama visuomenės nuomonės, 27% respondentų pritartų įstatymui, leidžiančiam sudaryti vienalytes santuokas (žr. 13 pav.), tuo tarpu kur kas daugiau respondentų pritartų vienalytės partnerystės įregistravimo leidimui - 40%. Tai rodo, jog visuomenė santuoką laiko socialiai vertingesne institucija negu partnerystę, todėl yra mažiau linkę pritarti galimybei homoseksualioms poroms tuoktis, taip bandydami išsaugoti vadinamąją tradicinę santuoką. Po 21% respondentų dalinai pritartų tiek vienalyčių santuokų, tiek vienalyčių partnerystės teisiniui pripažinimui. Dalinis pritarimas reiškia, jog yra tam tikrų aplinkybių, kurioms esant arba kurioms nesant jie pritartų minėtų vienalyčių sąjungų įteisinimui, tos aplinkybės savyje apima teises ir pareigas, kurios kyla iš santuokos sudarymo arba partnerystės įregistravimo pasekoje. Atitinkamai 49% respondentų nepritartų teisiniui tos pačios lyties asmenų santuokos pripažinimui ir 34% - vienalyčių partnerystės teisei galimybei.

13 pav. Pritarimas įstatymui, leidžiančiam sudaryti vienalytes santuokas ir partnerystes

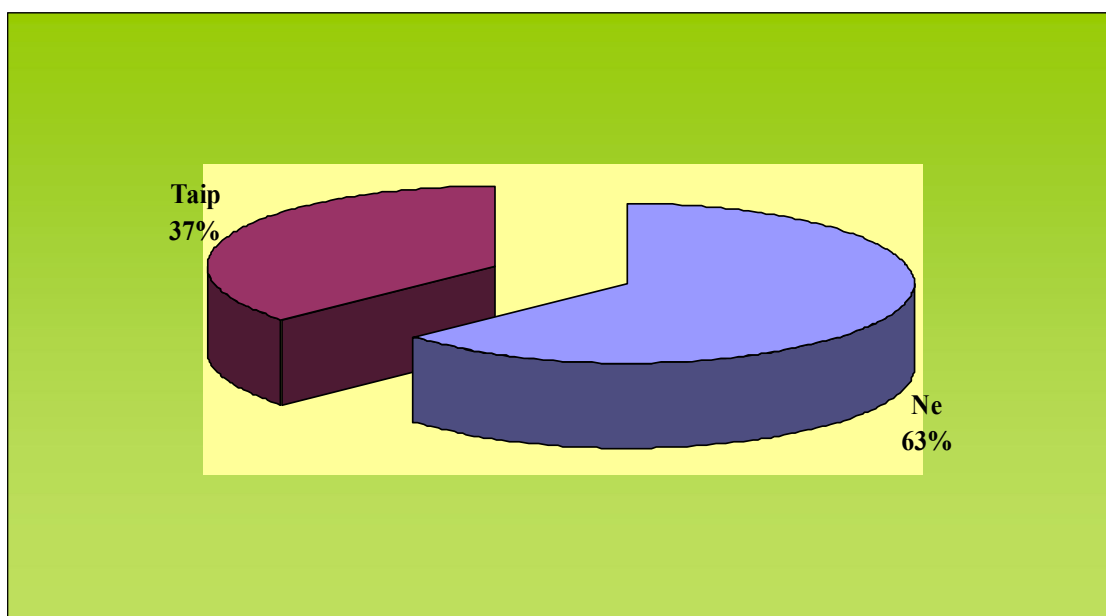

¹⁹³ T. Jasiukevičiūtė *Homoseksualių žmonių santuokų moralumo ir teisėtumo problemos*: magistro baigiamasis darbas., 2008. P. 57.

Problema yra tame, jog vienalyčių sąjungų negalime iš dalies arba nevisiškai pripažinti arba nepripažinti. Tai yra dilema, kur galimi tik du atsakymų variantai – pripažinti arba nepripažinti. Todėl respondentai buvo paprašyti išsivaizduoti, jog jiems suteikta teisė nuspręsti, ar Lietuvoje reikia teisiškai pripažinti vienalytes santuokas, o galimi atsakymų variantai – tik teigiamas arba neigiamas. Didžioji dauguma visuomenės narių, t.y. 63%, dar nėra pasirengę teisiškai pripažinti vienalyčių santuokų sudarymo galimybes (žr. 14 pav.). Tuo tarpu 37% respondentų pritartų tokiai galimybei.

„Vienalyčių santuokų įteisinimo klausime konfrontuoja dvi skirtingos interesų grupės, kurios remiasi skirtingais argumentais; galima išskirti dvi bendriausias jų, t.y. teisę į žmogaus privatų gyvenimą akcentuojanti pusė bei tie, kurie išryškina bendrus visuomenės poreikius“¹⁹⁴. Darytina išvada, jog tie 37% respondentų, kurie pritartų vienalyčių santuokų teisiniui pripažinimui, priklauso tai konfrontuojančiai pusei, kuri labiau akcentuoja žmogaus privatų gyvenimą bei iškelia jį aukščiau bendrojo visuomeninio gėrio ir visuomeninės naudos. Ir atvirkščiai, tie 63%, kurie yra nelinkę teisiškai pripažinti vienalyčių santuokų, priklauso kitai – visuomeninio gėrio ir visuomeninės naudos puoselėtojų pusei.

14 pav. Vienalyčių santuokų teisinis pripažinimas

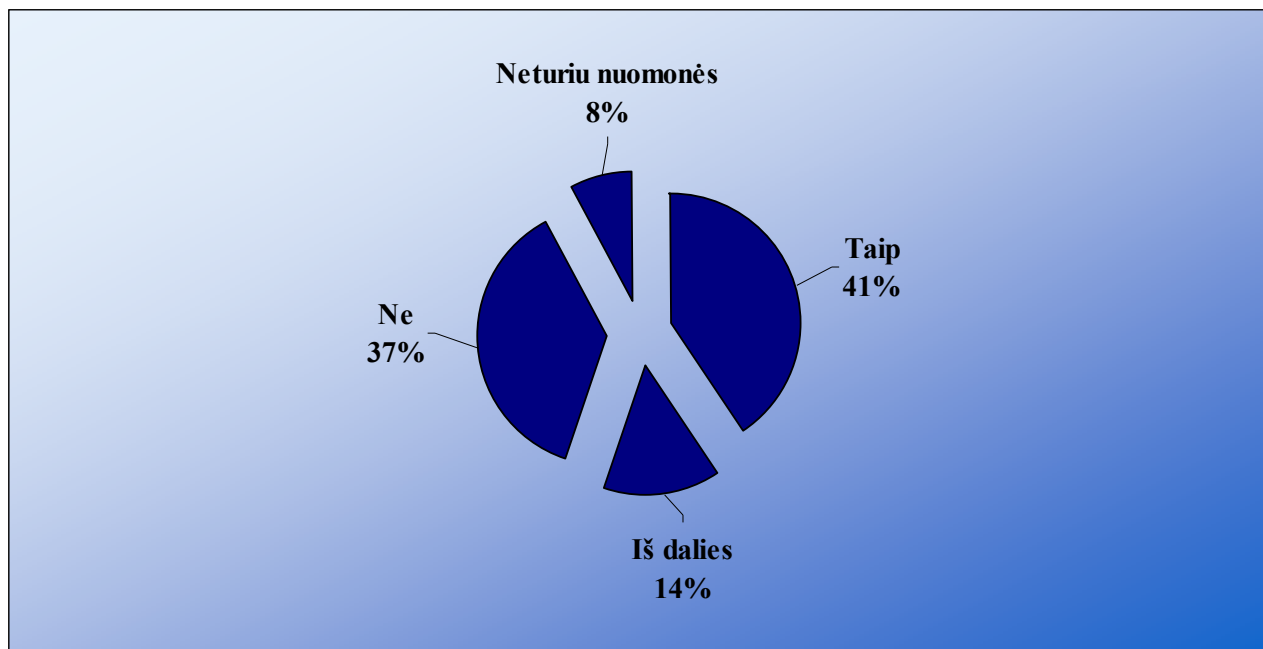

Vienas iš demokratijos ir globalizacijos padarinių yra kultūrų maišymasis, žmogus yra laisvas pasirinkti gyvenamąją vietą, gyvenamąją valstybę. Tai tik dar labiau paaštrina vienalyčių santuokų teisinio galiojimo klausimą. Jei žmogus, sudaręs vienalytę santuoką savo šalyje, kur tokios sąjungos yra teisiškai pripažintos, apsigyvena valstybėje, kur tokio pripažinimo nėra, pvz. Lietuvoje, kas tomet nutinka su sudaryta santuoka? Žmogus „apsigyvena“ reiškia čia įsigyja turto, jį paveldi, nori turtą parduoti, čia įsidarbina, čia naudojami medicinos paslaugomis –

¹⁹⁴ Ten pat, P. 66.

daugelyje sričių Lietuvoje jie yra nelaikomi sutuoktiniais, vadinasi, praranda ir teises, kylančias iš santuokos. Kad vienalytė santuoka, sudaryta valstybėje, kurioje ji yra teisiškai pripažinta, turi galioti ir Lietuvoje mano 41% respondentų (žr. 15 pav.), tačiau gana didelė visuomenės dalis – 37% tam nepritaria.

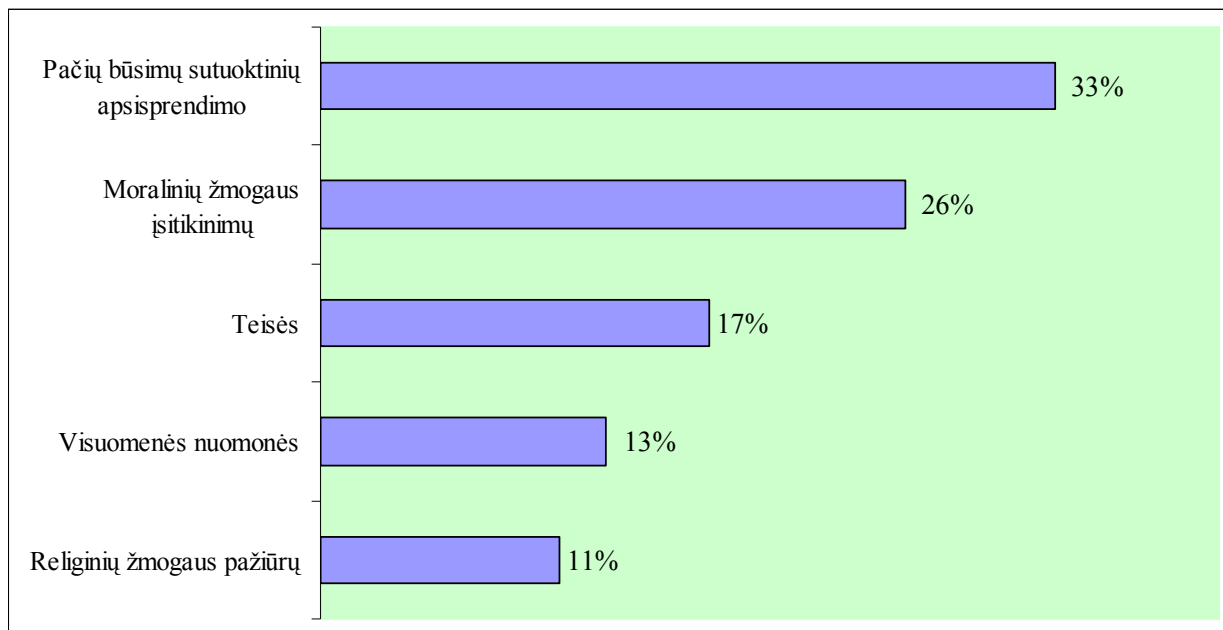
15 pav. Ar Lietuvoje turėtų galioti užsienyje sudaryta vienalytė santuoka?

Kyla klausimas, kas įtakoja santuokos sudarymą, kodėl du žmonės tuokiasi; gal visuomenės požiūris, gal itin stiprūs religiniai įsitikinimai, kurie nepripažįsta gyvenimo kartu nesusituokus, gal moraliniai žmogaus įsitikinimai bei nuostatos, kuriomis vadovaujantis vaikas turėtų augti santuokinėje šeimoje, gal net ne paties bet artimųjų raginamas asmuo yra lenkiamas sudaryti santuoką? Šiuo požiūriu visuomenė yra linkusi leisti sutuoktiniams patiems nuspręsti, ar jiems tuoktis, ar ne (žr. 16 pav.), nes santuokos sudarymą lemia pačių sutuoktinių apsisprendimas - 33%, tuo tarpu tik 13% respondentų teigia, jog sudarant santuoką jiems buvo arba būtų svarbi visuomenės nuomonė. Vadinasi, lygiai taip pat turėtų būti ir sudarant vienalytes santuokas, tačiau čia visuomenė, t.y. heteroseksualios orientacijos žmonės, nori reguliuoti tokių santuokų sudarymą, įtakoti teisinį jų pripažinimą ar nepripažinimą.

Svarbu yra ir tai, jog heteroseksualios orientacijos žmonės bando „tvarkyti“ jiems visai nežinomą, nesuprantamą bei nesuvokiamą sritį – privatų homoseksualios orientacijos žmonių sritį. Kas yra homoseksualumas, kaip jaučiasi homoseksualus žmogus, negalintis sukurti santuokinės šeimos, žino tik jis pats. Būtų itin keista, jei odontologas konsultuotų chirurgą, arba užsienio kalbos mokytojas mokytų vaikus fizikos; nors pirmieji abu yra medikai, o pastarieji mokytojai, jų sritys yra visiškai skirtingos. Taigi, nors heteroseksualios bei homoseksualios orientacijos asmenys yra žmonės, tačiau jie yra itin skirtingi.

16 pav. Santuokos sudarymas įtakojamas:

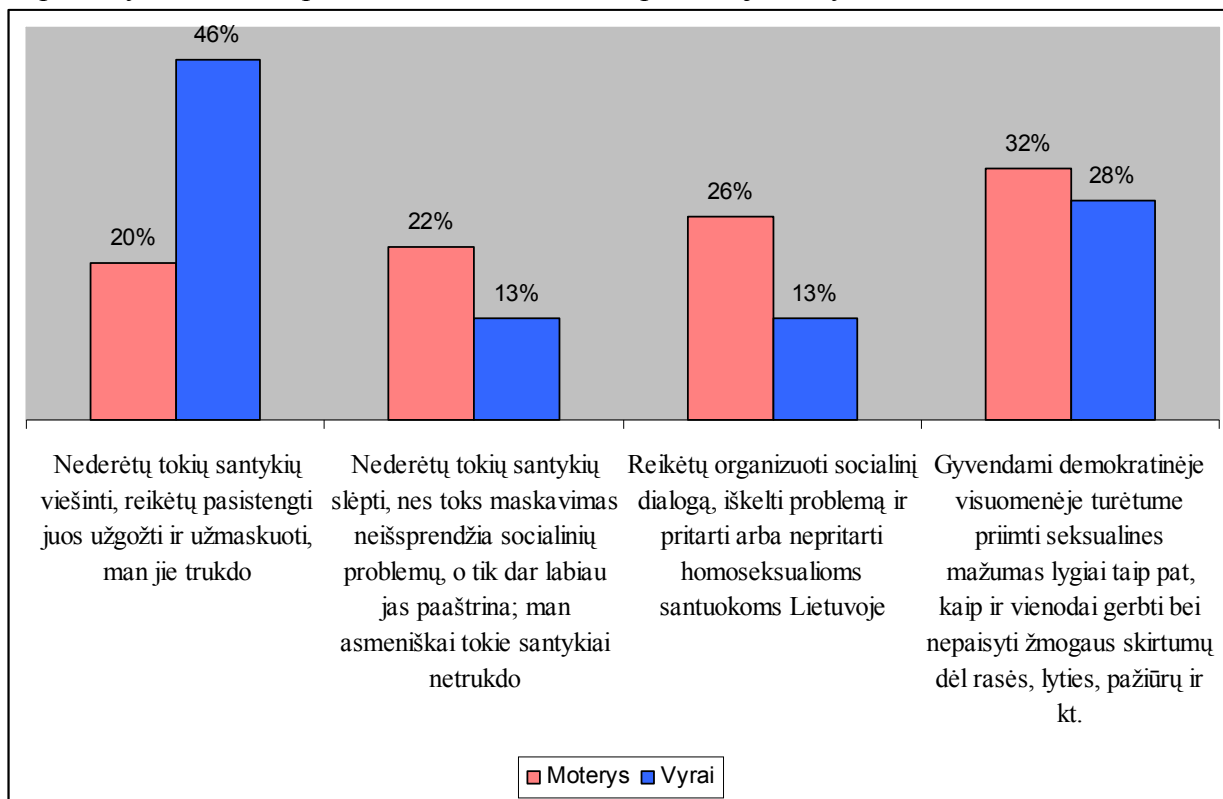
3.2.2 Teisinis vienalyčių sąjungų pripažinimas: lytiškumo skirtumai bei panašumai

Kiekvienas žmogus yra individualus, individualiai reaguoja į skirtingus socialinius pokyčius, skirtingai vertina ir interpretuoja skirtingas situacijas bei priima skirtingus sprendimus, tačiau tam tikros jų socialinės-demografinės grupės turi bendrumų. Mokslo doktrinoje atsispindi ne tik fiziologiniai, bet ir psichologiniai vyriškosios ir moteriškosios giminės atstovų skirtumai, kurie pasireiškia įvairiose gyvenimo sferose. Šio skyriaus tikslas yra palyginti skirtingų lyčių atstovų požiūrius į homoseksualius santykius, vienalyčių santuokų įteisinimą bei jo įtaką tradicinės šeimos vertybėms, vaikų augimą homoseksualioje šeimoje. Tyrimo metu paaiškėjo, jog moteriškosios bei vyriškosios lyties atstovai itin skirtingai vertina minėtus homoseksualumo aspektus. Tyrimo rezultatai atskleidžia, jog moterys yra kur kas palankiau nusiteikusios homoseksualių santuokų teisinio pripažinimo atžvilgiu negu vyrai (plačiau žr. priedas Nr. 2).

Analizuojant skirtingą lyčių požiūrį į homoseksualius santykius paaiškėja (žr. 17 pav.), jog 20% moterų mano, kad nedera tokių santykių viešinti, priešingai, juos reikėtų pasistengti užmaskuoti, mat tokie santykiai joms trukdo; tuo tarpu šitaip mano daugiau nei dvigubai vyrų – 46%. 22% moterų ir tik 13% vyrų respondentų teigia, jog homoseksualių santykių nedera slėpti, nes toks jų maskavimas neišsprendžia socialinių problemų, bet jas dar labiau paaštrina. Dvigubai daugiau moterų, atitinkamai 26% moterų ir 13% vyrų, mano, jog homoseksualių santuokų teisinio pripažinimo problemą reikėtų spręsti socialinio dialogo būdu. 32% moterų ir 28% vyrų

yra pasirengę priimti seksualines mažumas bei gerbti ir nepaisyti žmogaus skirtumo dėl seksualinės orientacijos.

17 pav. Vyrų ir moterų požiūris į homoseksualias poras ir jų santykius

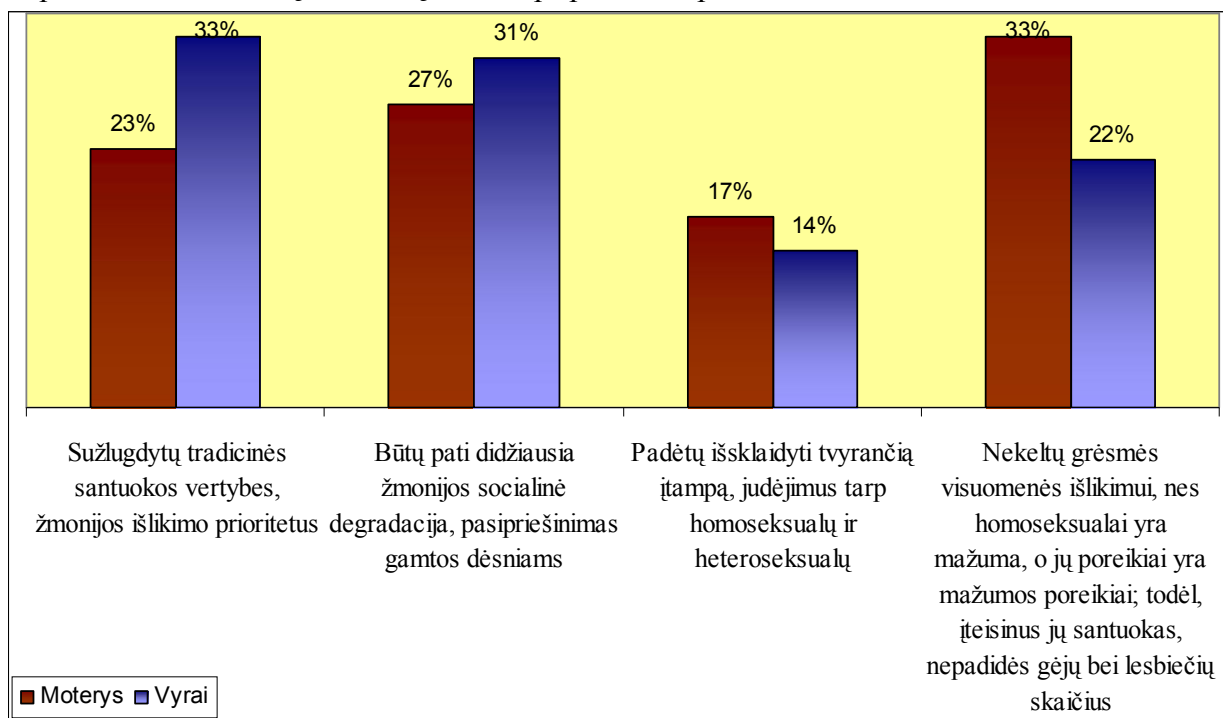

Moterys yra palankiau nusiteikusios ir vertindamos galimas būsimas vienyčių santuokų teisinio pripažinimo pasekmes (žr. 18 pav.): 23% moterų ir 33% vyrų mano, jog teisinis homoseksualių santuokų pripažinimas sužlugdytų tradicinės santuokos vertybes bei žmonijos išlikimo prioritetus. 27% moterų ir 31% vyrų teigia, jog tokių sąjungų įteisinimas būtų pati didžiausia žmonijos socialinė degradacija, pasipriešinimas gamtos dėsniams.

Liaudies išmintis byloja, jog uždraustas vaisius yra saldžiausias, vadinasi, homoseksualios orientacijos asmenys vienytytės santuokos – uždrausto vaisiaus – mažiau siektų, jei jos būtų teisiškai pripažintos; 17% moterų ir 14% vyrų mano, jog teisinis vienyčių santuokų pripažinimas išsklaidytų tvyrančią įtampą bei judėjimus. 33% moterų ir 22% vyrų mano, jog homoseksualių sąjungų įteisinimas nekeltų grėsmės visuomenės išlikimui, nes homoseksualai yra mažuma, o jų poreikiai yra mažumos poreikiai, taigi, nepadidės nei gėjų nei lesbiečių skaičius – kiek jų yra, tiek ir liks.

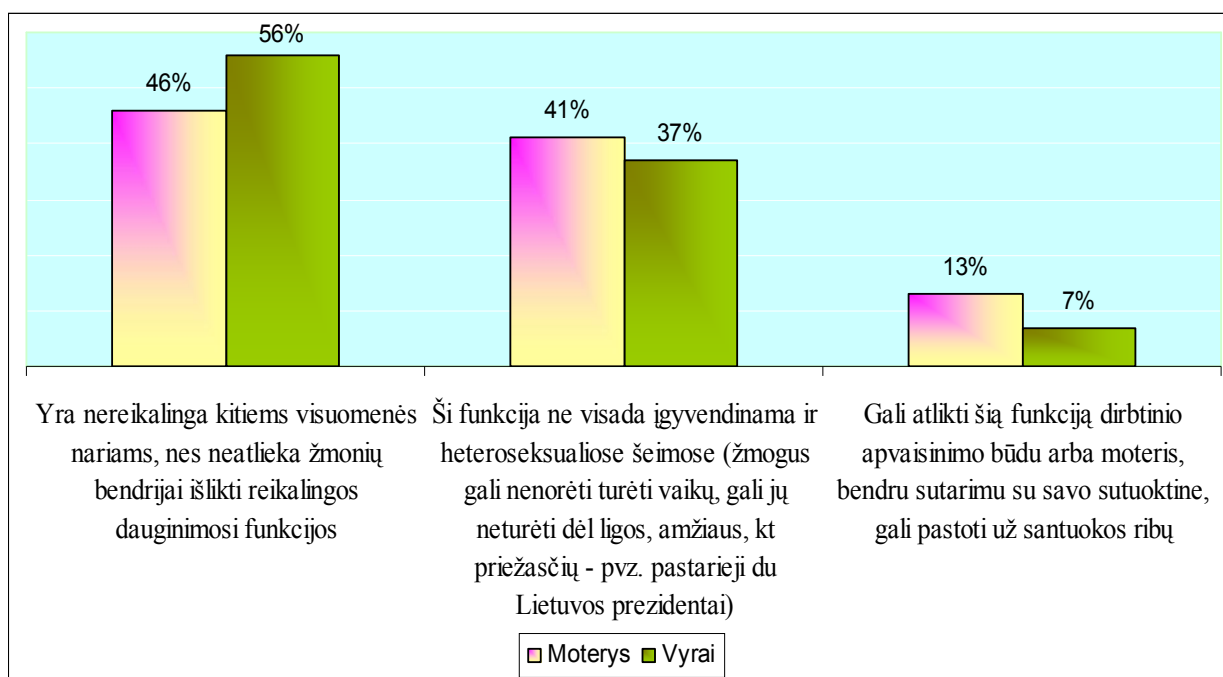
Homoseksualios poros, negalėdamos susituokti bei sudaryti registruotos partnerystės, niekur nedings bei nepakeis savo seksualinės orientacijos. Juo labiau, teisinis vienyčių santuokų nepripažinimas nesumažins homoseksualių šeimų skaičiaus, kaip ir vaikų, augančių jose. Vadinasi, tradicinės santuokos atžvilgiu niekas nepasikeis, tačiau homoseksualios orientacijos žmogus bus priverstas patirti tam tikrus emocinius, psichomoginius nepatogumus.

18 pav. Homoseksualių santuokų teisinio pripažinimo pasekmės

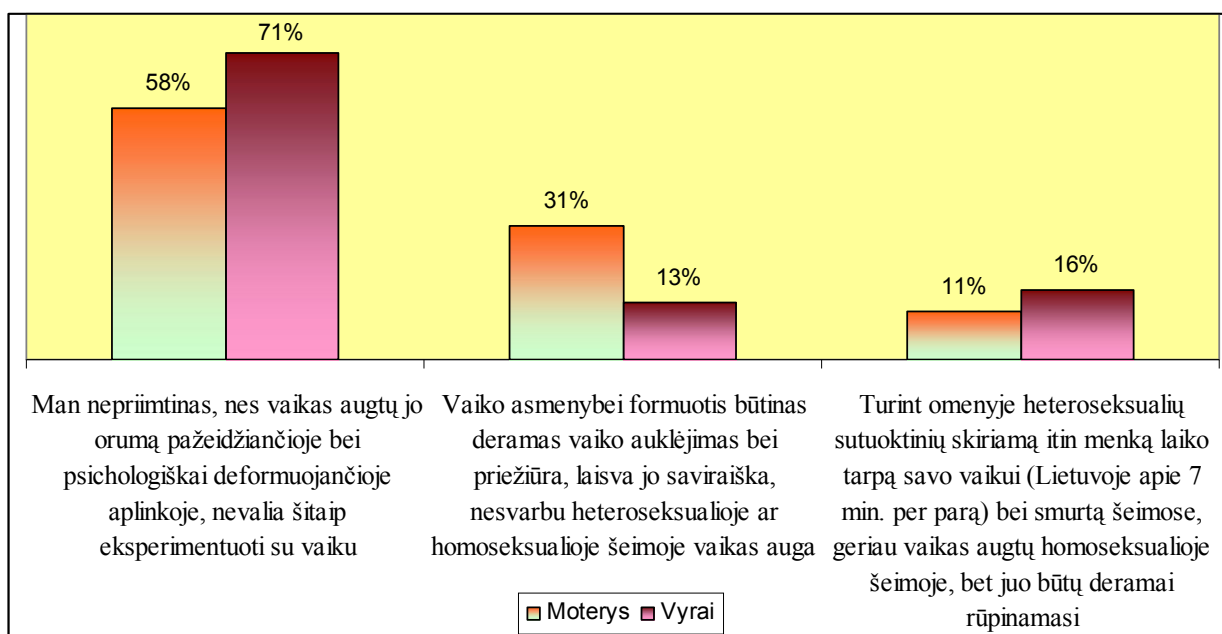
Bene vienas iš svarbiausių santuokos tikslų yra atsivėrimas gyvybei, žmonijos tąsa. Šiuo požiūriu vyrų ir moterų nuomonės vėlgi skiriasi (žr. 19 pav.). Jog homoseksuali santuoka nėra reikalinga visuomenei, jos išlikimui, nes neatlieka žmonių bendrijai išlikti reikalingos dauginimosi funkcijos, mano 46% moterų ir 56% vyrų. Jog ši funkcija ne visuomet įgyvendinama ir heteroseksualiose santuokose sutinka 41% moterų ir 37% vyrų. 13% moterų ir 7% vyrų sutinka, jog dauginimosi funkcija homoseksualiose šeimose gali būti įgyvendinama dirbtinio apvaisinimo būdu arba moteriai pastojant už santuokos ribų.

19 pav.: Homoseksuali santuoka atsivėrimo gyvybei požiūriu

Nors moteris, gimdytoja, specialiai dauginimosi funkcijai įgyvendinti gamtos sutvėrta stipresnė būtybė nei vyras, yra ir motina, tačiau tyrimo rezultatai rodo, jog moterys labiau linkusios pritariti vaiko auginimui homoseksualioje šeimoje (žr. 20 pav.). 58% moterų ir 71% nepritaria vaiko augimui homoseksualioje šeimoje, jiems tai nepriimtina, nes vaikas augtų jo orumą pažeidžiančioje bei psichologiškai deformuojančioje aplinkoje. Kone trečdaliu daugiau moterų, t.y. 31% moterų ir 13% vyrų, teigia, jog vaiko asmenybei formuotis svarbiausia yra deramas vaiko auklėjimas bei priežiūra, sąlygos jo saviraiškai, nesvarbu kokioje, heteroseksualioje ar homoseksualioje šeimoje vaikas auga. Tačiau vyrai labiau dėmesį kreipia į tinkamas sąlygas vaikui augti - 11% moterų ir 16% vyrų. Pastarieji pabrėžia tinkamas sąlygas vaikui augti bei vaiko priežiūrą – dėmesį, šeimą be smurto, materialinį aprūpinimą.

20 pav. Vaiko augimas homoseksualioje šeimoje

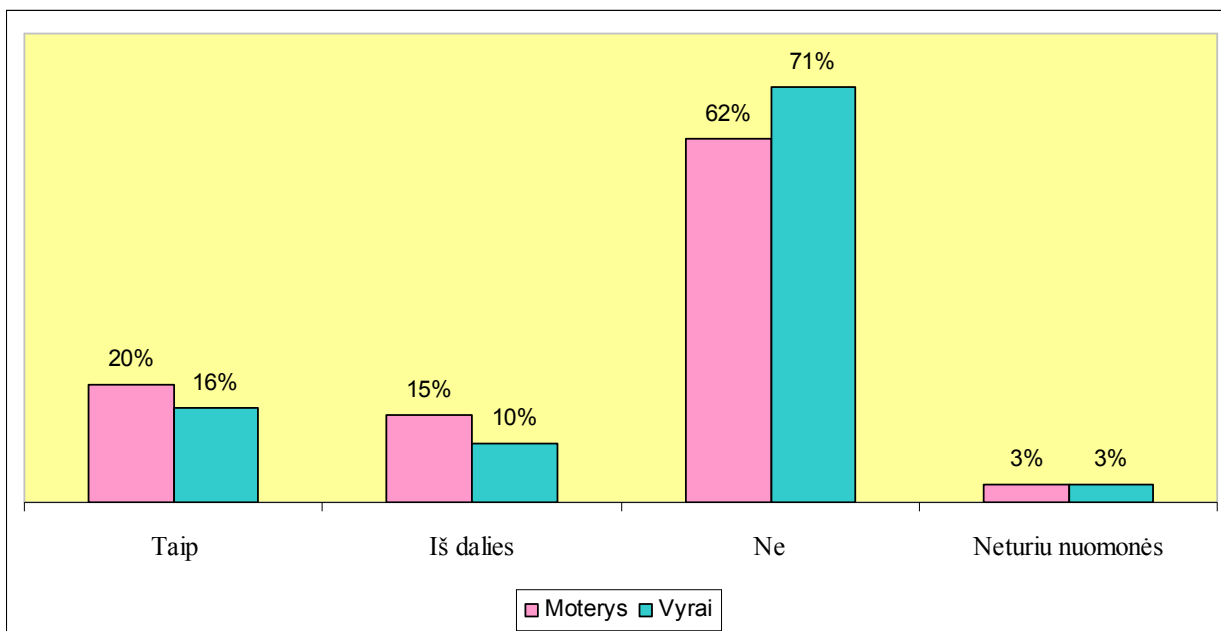

Kalbant apie galimybę homoseksualiai šeimai įsivaikinti, jei jų santuoka būtų teisiškai pripažinta, moterys yra labiau linkusios suteikti tokią galimybę (žr. 21 pav.) – 20% moterų ir 16% vyrų. Dalinai tokią galimybę patvirtintų 15% moterų ir 10% vyrų, t.y. esant tam tikroms aplinkybėms arba sąlygoms. Vėlgi, moteris, turėdama gamtos dovaną atsiverti gyvybei, yra labiau linkusi atiduoti vaiko auginimą, priežiūrą, auklėjimą į homoseksualių šeimų rankas.

Itin daug kalbama, jog teisinis leidimas homoseksualiems asmenims tuoktis neigiamai įtakotų ne tik tradicinę santuoką, bet ir šeimos vertybes. Teisiniu požiūriu apie šeimos vertybes kalbėti negalime, nes pati teisė neapibrėžia, kas yra tos “šeimos vertybės”, neduoda teisinės definicijos, tačiau daug apie tai kalba. Kur kas išradingesni yra tyrimo respondentai, kurie šeimos vertybes įvardija kaip: “tėvo ir motinos rolė”, “nuostata, kad tik tėtis ir mama gali susilaukti vaikų”, “žmogaus auklėjimo pagrindai”, “meilės prasmė”, “vakų auginimas”, “tėvo ir mamos sąvokos, jų funkcijos”, “padorumas”, “gimstamumas”, “vyro ir moters sąjunga”, “šeima

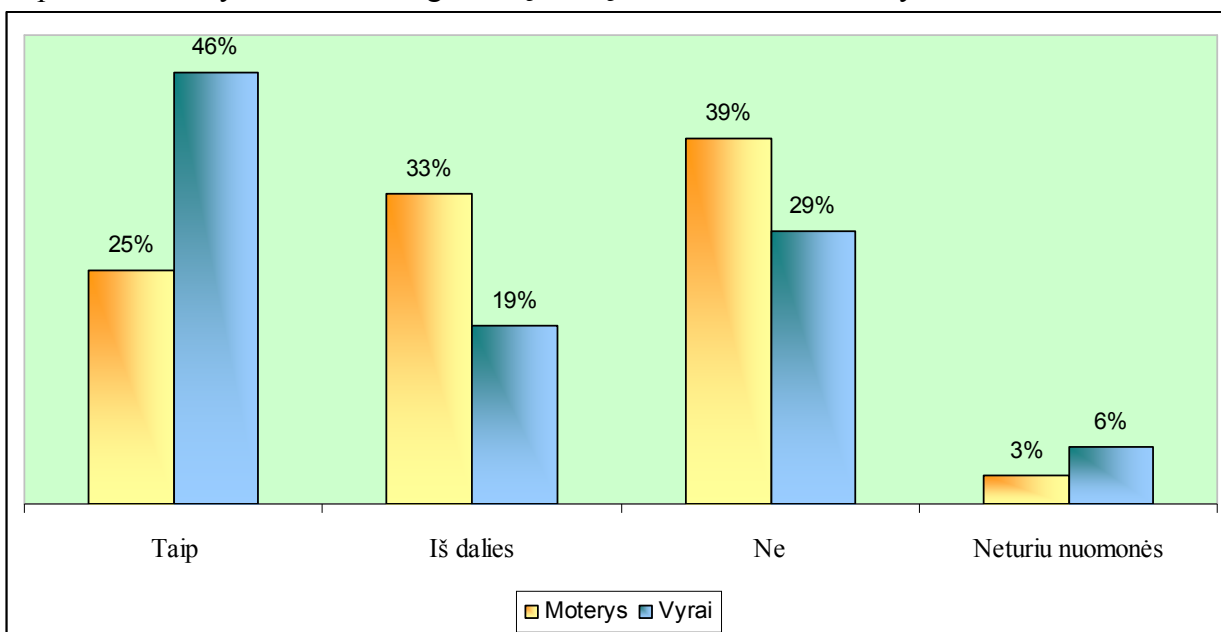
– tai vyras ir moteris”, “šeimos samprata”, “vaiko teisė turėti tėtį ir mamą”, “vyro ir moters meilė” ir pan.

21 pav. Pritarimas galimybei įsivaikinti homoseksualios sąjungos teisinio pripažinimo atveju

Jog vienarytė santuoka neigiamai įtakotų tradicinės šeimos vertybes sutinka 25% moterų ir žymiai daugiau - 46% vyrų (žr. 22 pav.). Dalinį neigiamą poveikį tradicinės šeimos vertybėms mato 33% moterų ir 19% vyrų. Nors moteris, minima kaip šeimos židinio puoselėtoja, turėtų būti labiau linkusi saugoti ir puoselėti šeimos vertybes, tačiau 39% moterų ir 29% vyrų neigia, jog vienarytės santuokos neigiamai paveiktų tradicinės šeimos vertybes.

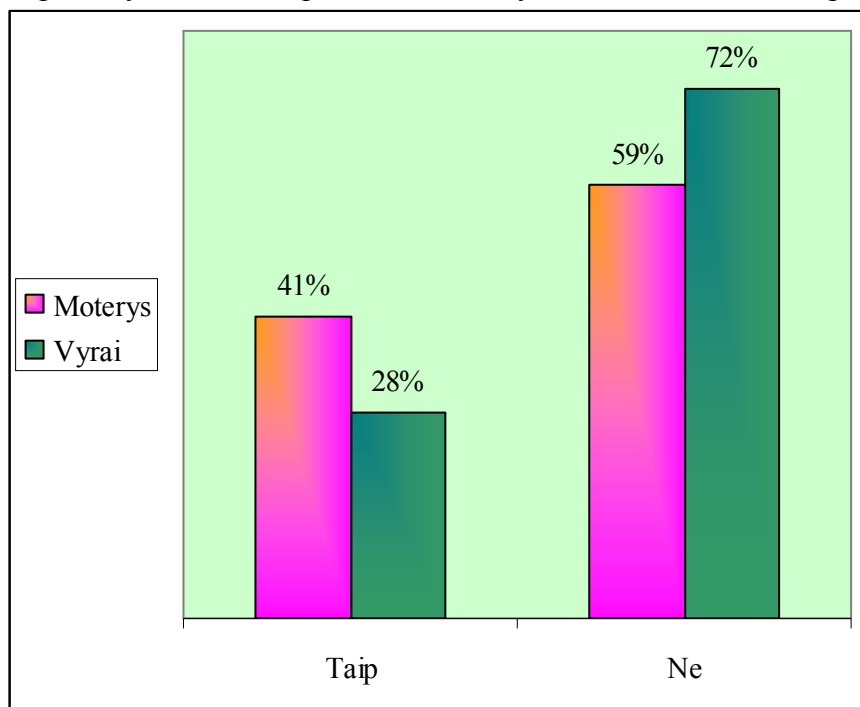
22 pav. Ar vienarytė santuoka neigiamai įtakotų tradicinės šeimos vertybes?

Respondentai buvo paprašyti įsivaizduoti, jog jiems suteikta teisė nuspręsti, ar teisiškai pripažinti vienarytės santuokas, kai duoti tik teigiamas ir neigiamas atsakymai. Čia vėl

libralesnės buvo moterys (žr. 23 pav.): 41% moterų ir 28% vyrų pritarė teisiniam homoseksualių santuokų pripažinimui.

23 pav. Vyrų ir moterų pritarimas vienalyčių santuokų teisiniam pripažinimui

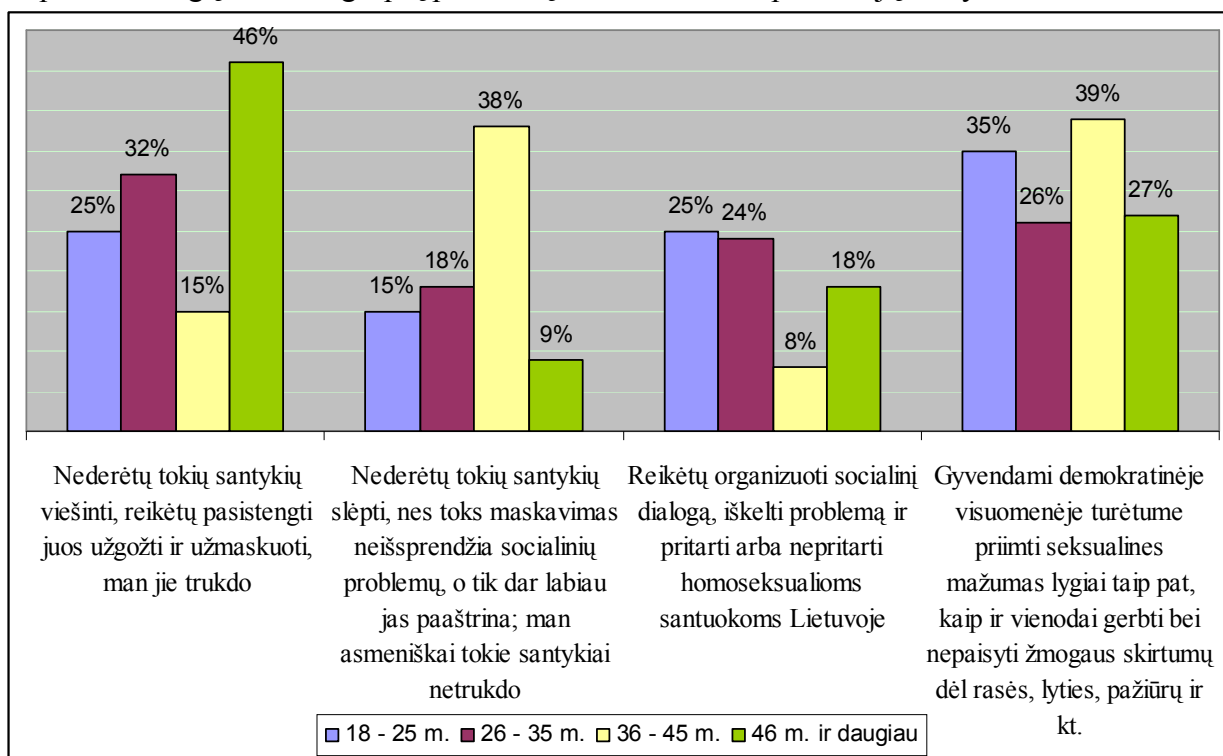

3.2.3 Teisinis vienalyčių sąjungų pripažinimas: skirtingos amžiaus grupės

Skirtingų amžiaus grupių žmonės skirtingai reaguoja į homoseksualumo apraiškas bei vienalyčių santuokų įteisavimo galimybes, tokių santuokų poveikį tradicinei santuokai bei vaiko vystymuisi, jo asmenybės formavimuisi homoseksualioje šeimoje. Šiame skyriuje lyginamas skirtingų amžiaus grupių visuomenės požiūris į nagrinėjamą problemą.

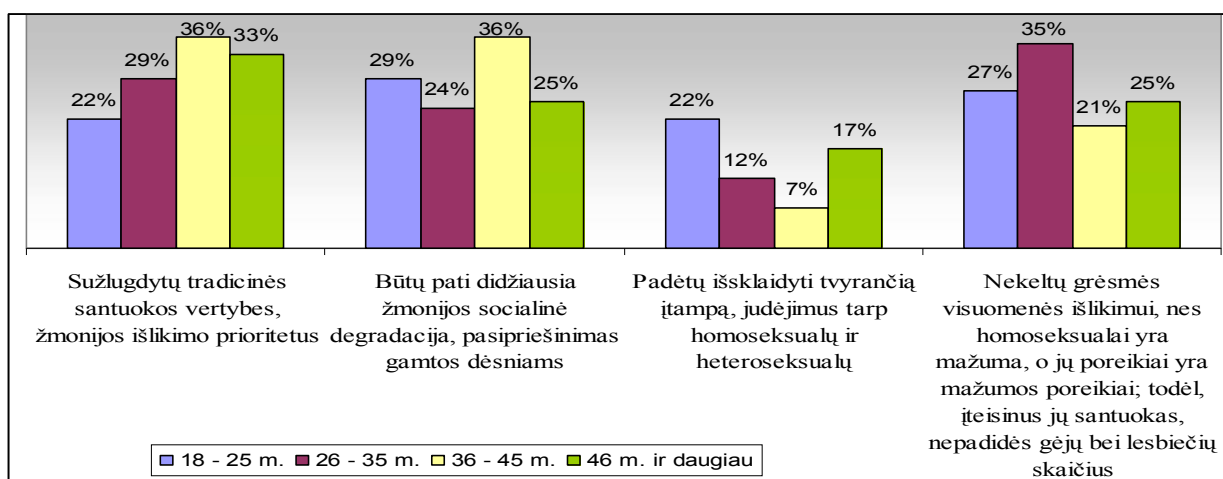
Nors manoma, kad juo vyresnio amžiaus, juo labiau tradicinių pažiūrų yra žmogus, tačiau nagrinėjant homoseksualumo priėmimo, galimybes homoseksualioms šeimoms įsivaikinti, homoseksualių santuokų poveikio tradicinei šeimai bei teisinio vienalyčių santuokų pripažinimo klausimus paaiškėjo, jog taip nėra. Nėra palapsniško homoseksualumo nepriėmimo kilimo augant respondentų amžiui, skirtingos amžiaus grupės skirtingai vertina atskiras negrinėjamos temos sritis. 36-45 m. amžiaus grupė (žr. 24 pav.), lyginant su kitomis yra mažiausiai linkusi manyti, jog nederėtų homoseksualių santykių viešinti, priešingai, reikėtų juos užgožti ar užmaskuoti, nes jie jiems trukdo. Atitinkamai, ta pati amžiaus grupė yra labiausiai linkusi (38%) neslėpti tokių santykių, nes tai neišspręstų šios socialinės problemos, bet tik dar labiau ją paaštrintų, taip pat pastaroji grupė yra linkusi manyti, jog turėtume priimti seksualines mažumas bei nepaisyti jų skirtumo – 39%.

24 pav. Skirtingų amžiaus grupių požiūris į homoseksualias poras ir jų santykius

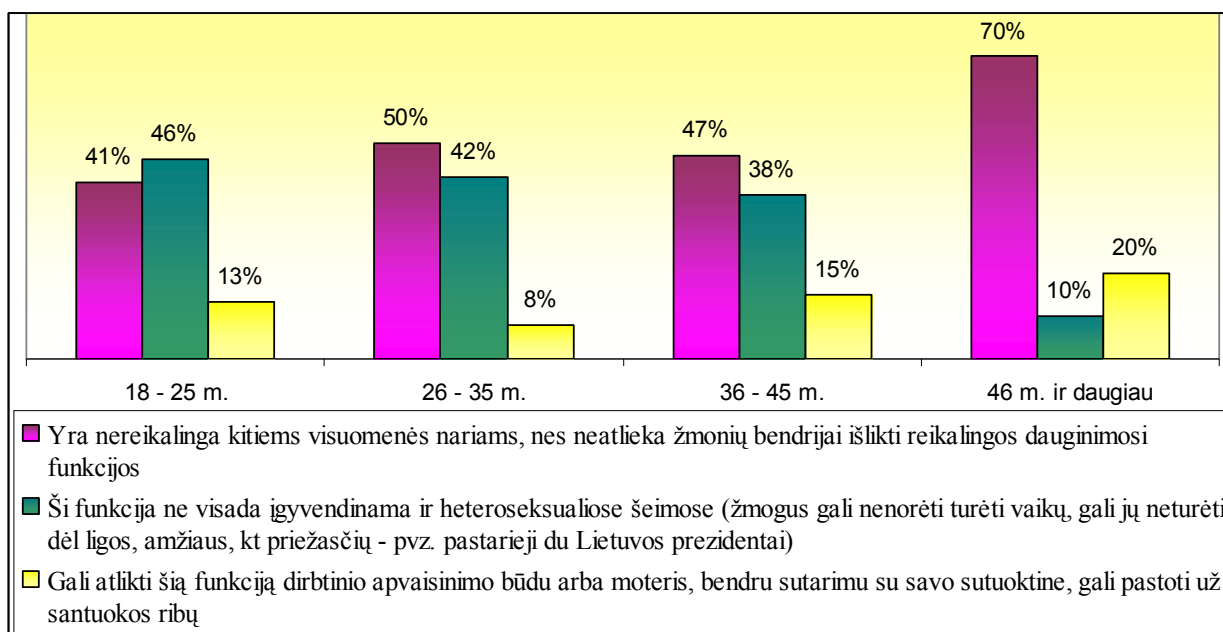
36-45 m. amžiaus grupės respondentai neigiamiausiai vertina homoseksualių santuokų teisinio pripažinimo pasekmes (žr. 25 pav.). 36% mano, jog tokių santuokų įteisinimas sužlugdytų tradicinės santuokos vertybes, žmonijos išlikimo prioritetus. Tiek pat, 36% tos pačios grupės respondentų mano, jog vienalyčių santuokų teisinis pripažinimas būtų pati didžiausia žmonijos socialinė degradacija bei pasipriešinimas gamtos dėsniams. Vadinasi, minėtosios amžiaus grupės respondentai labiausiai toleruoja homoseksualumą, vienalytes poras, tačiau yra labiausiai nusistatę prieš tokių santykių įteisinimą. Tuo tarpu 26-35 m. amžiaus grupės atstovai yra labiausiai linkę manyti, jog tos pačios lyties santuokos nekeltų grėsmės visuomenės išlikimui, nes homoseksualai yra mažuma, o jų poreikiai yra mažumos poreikiai, todėl, įteisinus jų santuokas, nepadidėtų nei gėjų nei lesbiečių skaičius.

25 pav. Homoseksualių santuokų teisinio pripažinimo pasekmės

Kalbant apie vienalyčių santuokų socialinį vertingumą visuomenei atsivėrimo gyvybei požiūriu (žr. 26 pav.), labiausiai neigiamą nuomonę išreiškė 46 m. ir vyresnė respondentų grupė, kurios atstovai teigė, jog vienalytė santuoka nėra reikalinga visuomenei, nes ji neatlieka žmonių bendrijai išlikti reikalingos dauginimosi funkcijos. Tuo tarpu pati jauniausia respondentų grupė – 18-25 m. – mano, jog dėl dauginimosi funkcijos neatlikimo negalima šeimos mažiau vertinti, nes ši funkcija ne visada įgyvendinama ir heteroseksualiose santuokose – dėl žmogaus nenoro, fizinės galimybės nebuvimo, kitų visuomenei naudingų prioritetų pasirinkimo. Pati vyriausia ir daugiausia patirties gyvybės reproduktivumo srityje turinti respondentų grupė yra labiausiai linkusi pritarti homoseksualioms šeimoms susilaukti palikuonių dirbtinio apvaisinimo arba nesantuokinio pastojimo būdu.

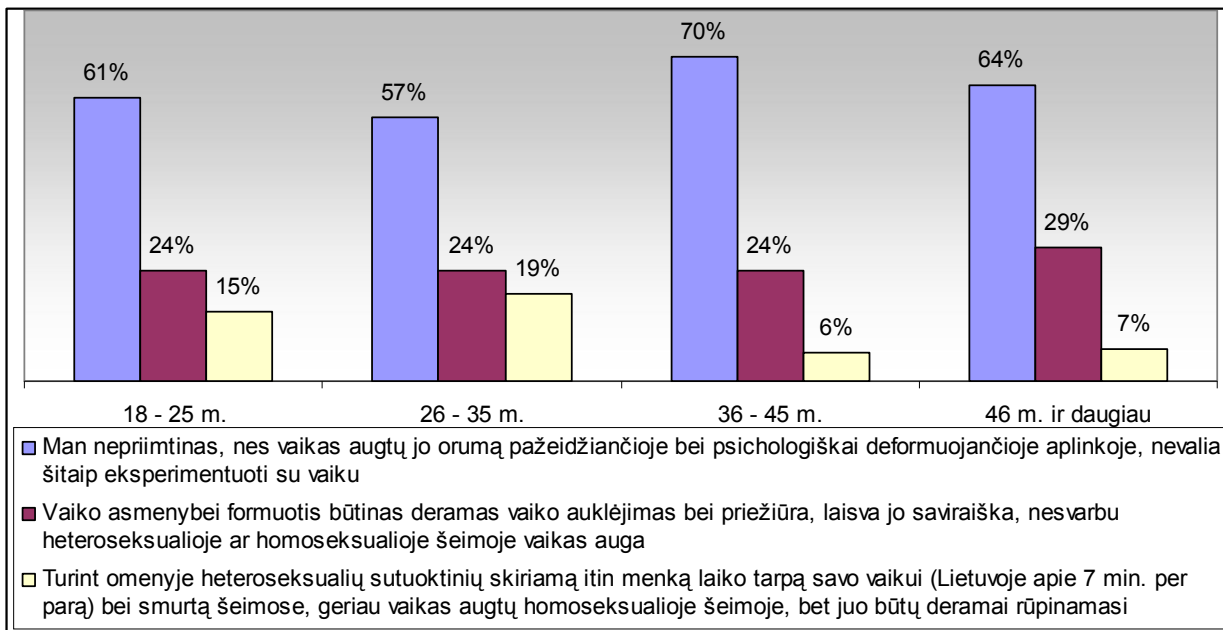
26 pav. Homoseksuali santuoka atsivėrimo gyvybei požiūriu

Vaiko augimui homoseksualioje šeimoje, kaip ir vienalyčių santuokų teisiniam pripažinimui, labiausiai nepritaria 36-45 m. amžiaus grupės nariai (žr. 27 pav.), teigdami, jog tai jiems yra nepriimtina, nes vaikas augtų jo orumą pažeidžiančioje bei psichologiškai deformuojančioje aplinkoje.

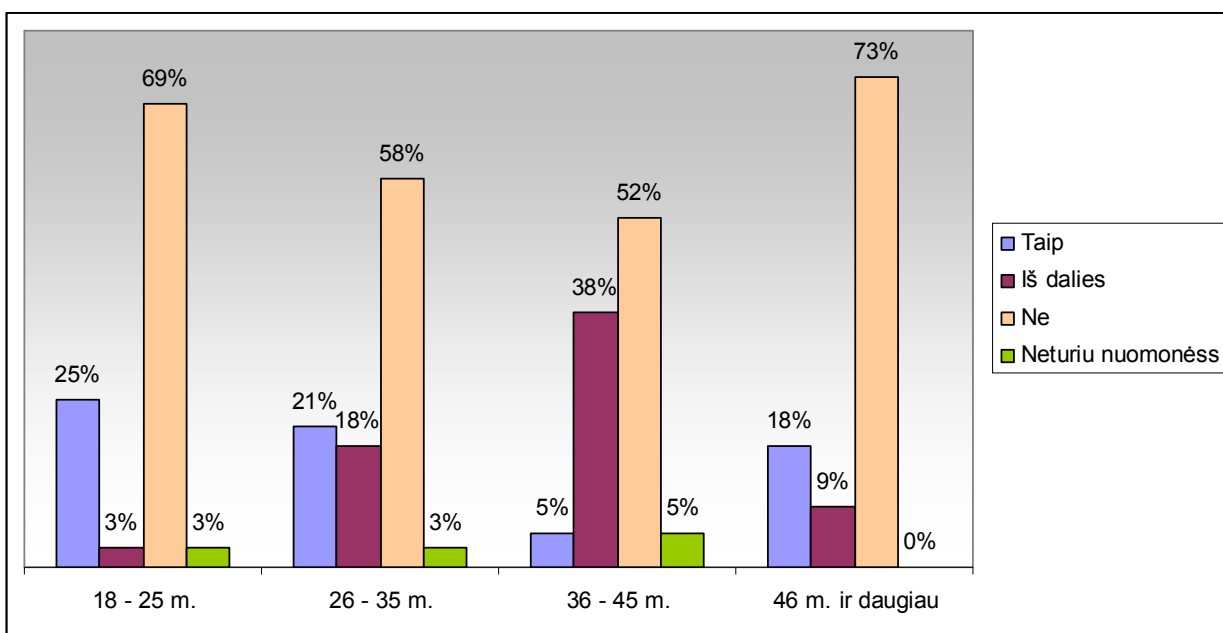
Gana vienodą nuomonę išreiškė visos amžiaus grupės vaiko asmenybės formavimosi požiūriu, teigdami, jog pastarajai formuotis būtinas deramas vaiko auklėjimas bei priežiūra, laisva jo saviraiška, nesvarbu kokioje, homoseksualioje ar heteroseksualioje šeimoje vaikas auga. 26-35 m. amžiaus grupė, vertindama vaiko augimą homoseksualioje šeimoje, labiausiai išryškino vaiko gyvenamosios aplinkos sąlygas, tokias kaip tinkamas dėmesio kiekis, smurtas, girtavimas, materialinė gerovė. Dabartinėje visuomenėje tai itin svarbus aspektas, nes ekonominio nuosmukio laikotarpis žymiai sumažino tėvų pajamas, sumažino galimybę įsidarbinti, motinų galimybę ilgesnį laiką praleisti su vaiku nuo jo gimimo.

27 pav.: Vaiko augimas homoseksualioje šeimoje

Vaiko augimas homoseksualioje šeimoje, kad ir kaip nepriimtinas būtų visuomenei, egzistuoja ir egzistuos. Tačiau teisiškai pripažindami homoseksualias santuokas, pritarume ir galimybei tokioms šeimoms įsivaikinti. Šiuo klausimu visuomenė reiškia griežtą nepritarimą (žr. 28 pav.), išskyrus 18-25 m. amžiaus grupės respondentus, kurių net ketvirtadalis pritarė įsivaikinimo galimybei. Tuo tarpu tik 5% 36-45 m. amžiaus grupės atstovų tam pritarė. Pati vyriausia respondentų grupė yra priešiškausiai nusistatę prieš galimybę homoseksualioms šeimoms įsivaikinti - 73% 46 m. ir vyresnės amžiaus grupės respondentų.

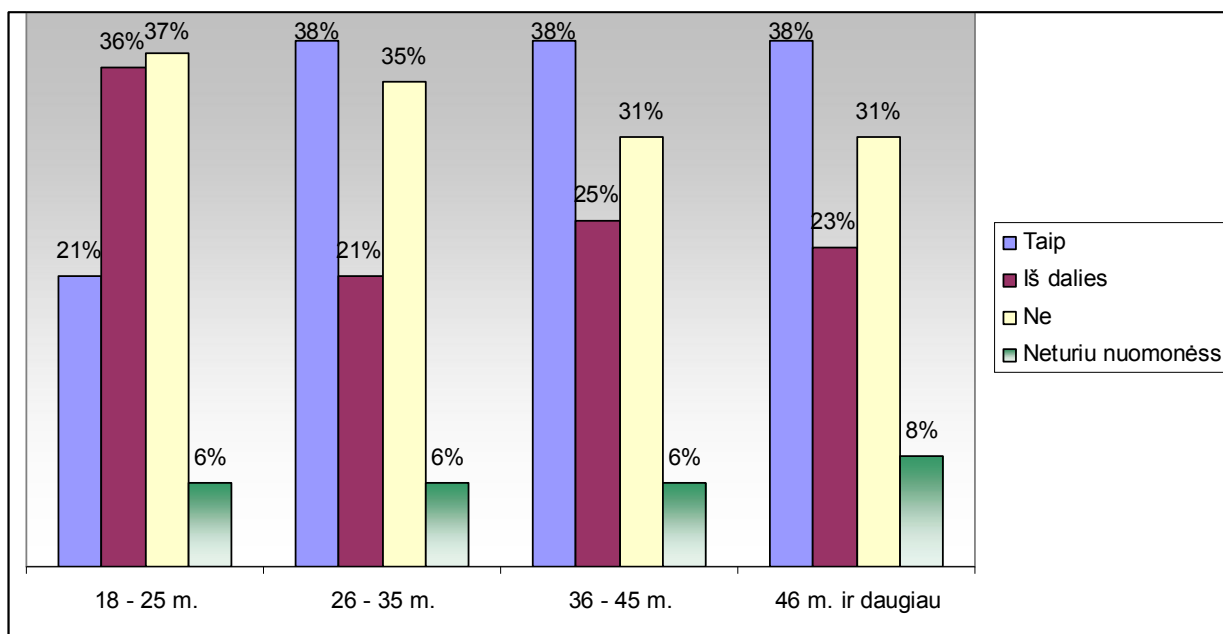
28 pav. Pritarimas galimybei įsivaikinti homoseksualios sąjungos teisinio pripažinimo atveju

Visuomenėje vyraujanti nuostata, jog teisinis vienalyčių santuokų pripažinimas neigiamai įtakotų tradicinės šeimos vertybes, tebėra gana tvirta (žr. 29 pav.). 21% 18-25 m.

amžiaus grupės respondentų pritaria šiai nuostatai, tuo tarpu vyresnių amžiaus grupių respondentai šiai nuostatai pritaria jau po 38%. Pastebėtinai ir nepritarimo šiai nuostatai palaipsniškai mažėjimas sulig didėjančiu respondentų amžiumi: 18-25 m. – 37%, 26-35 m. – 35%, 36-45 – 31%, 46 m. ir daugiau – 31%. Vadinasi, kuo vyresnis žmogus, tuo labiau jis yra linkęs manyti, jog vienalyčių santuokų teisinis pripažinimas neigiamai įtakotų tradicinės šeimos vertybes.

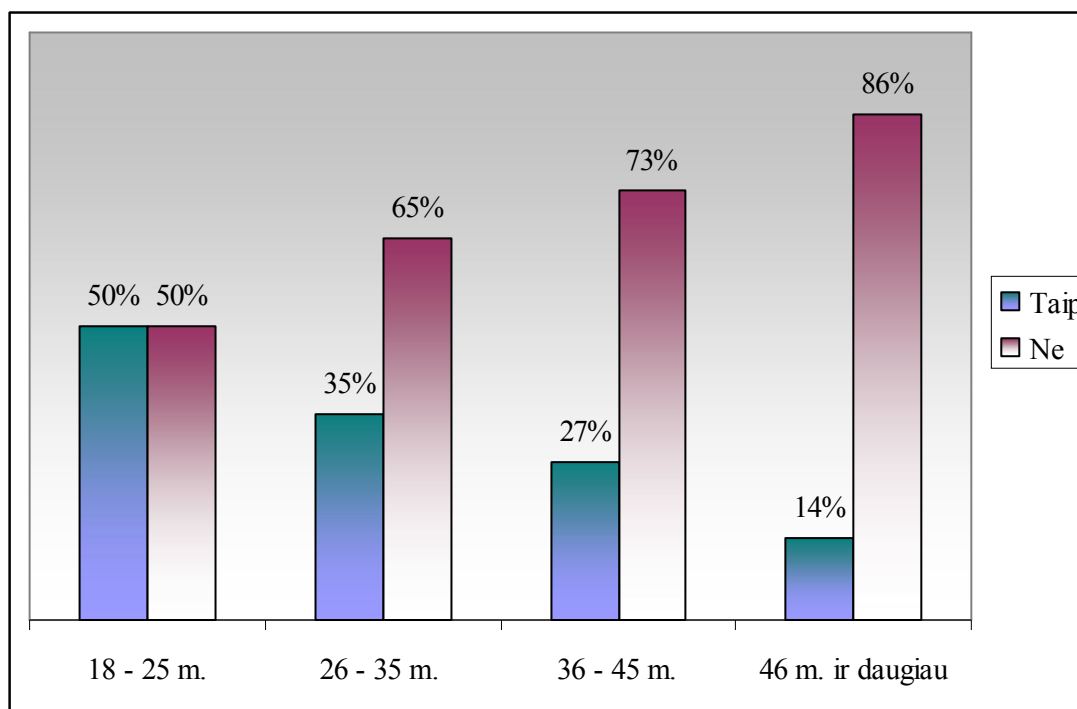
29 pav. Ar vienalytė santuoka neigiamai įtakotų tradicinės šeimos vertybes?

Nors skirtingais homoseksualių santuokų, vaiko augimo ar įsivaikinimo klausimais, tradicinės šeimos vertybių žlugdymo požiūriu bei homoseksualių sąjungų socialinio vertingumo visuomenei vertinimo aspektais skirtingų amžiaus grupių respondentų nuomonės nebuvo nuosekliai teigiamos ar neigiamos sulig didėjančiu amžiumi, tačiau pats teisinio vienalyčių santuokų pripažinimo faktas atitinka visuomenėje vykstančius globalizacijos, demokratinį procesų sklaidos, kultūrų maišymosi, moralės suprivatinimo bei pliuralumo poveikius (žr. 30 pav.). 50% 18-25 m. amžiaus respondentų grupės atstovų pritarė teisiniam vienalyčių santuokų pripažinimui. Didėjant respondentų amžiui, šis pritarimas mažėja: 26-35 m. – 35%, 36-45 m. – 27%, 46 m. ir daugiau - 14%. Atitinkamai, kuo vyresnis žmogus, tuo mažiau jis linkęs pritariti homoseksualioms santuokoms, jų teisiniam pripažinimui. Vadinasi, kuo jaunesnis žmogus, tuo labiau jis yra paveiktas minėtų socialinių procesų, kas lemia ir jo apsisprendimą tiriamu klausimu. Tyrimas atskleidžia, jog vienos lyties asmenų santuoka yra potencialiai progresuojantis visuomeninių santykių reiškinys, reikalaujantis ne tik moralinio, religinio toleravimo, bet ir teisinio pripažinimo. Vadinasi, jog dėl pastarųjų socialinių veiksmų atsirandančio moralinio pliuralumo, karta po kartos homoseksualias sąjungas priims kaip savaime suprantamą reiškinį. Taigi, turint omenyje, jog jaunesnioji karta pakeičia vyresniąją, su

savimi atsineša ir naują vienos lyties asmenų santuokos sampratą bei požiūrį į ją, vykstant kartu kaitai santuoką tik tarp vyro ir moters prisiminsime kaip savo senolių bei prosenolių santuokos institutą.

30 pav. Skirtingų amžiaus grupių pritarimas/nepritarimas vienalyčių santuokų įteisinimui

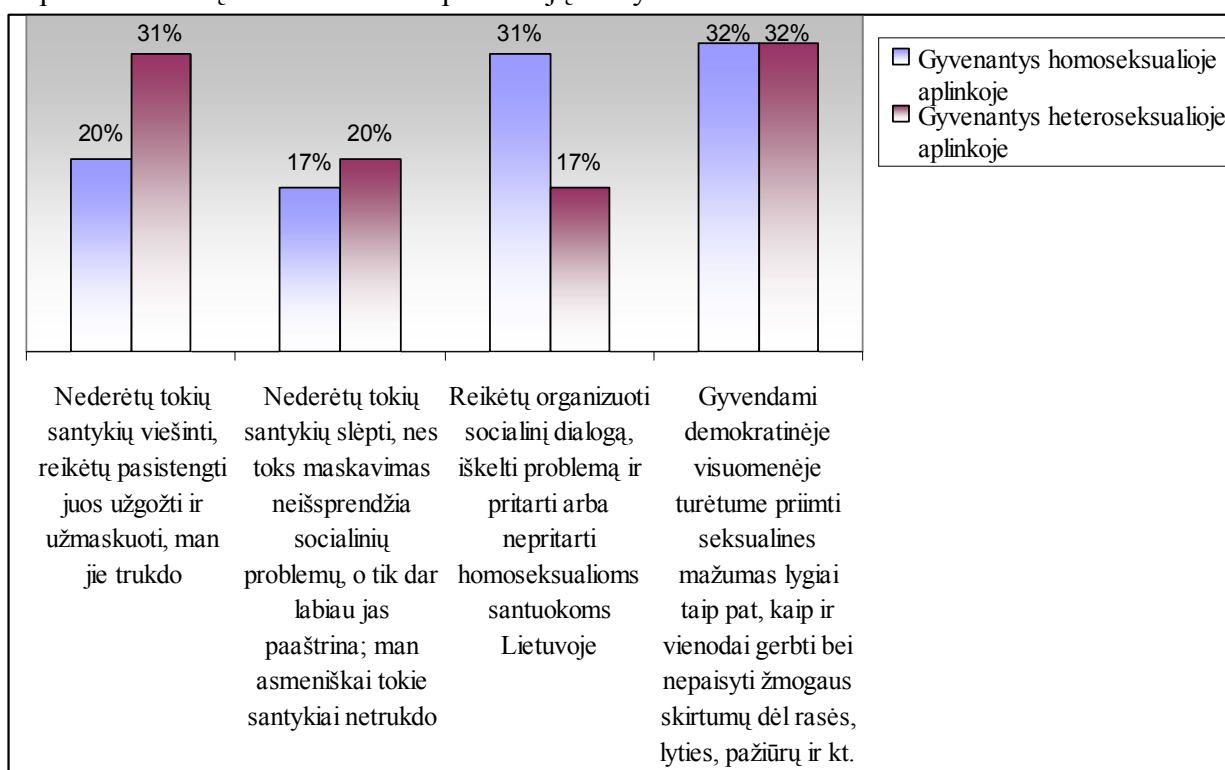
3.2.4 Teisinis vienalyčių sąjungų pripažinimas: homo/heteroseksuali aplinka

Tyrimo metu nustatyta, jog iš 384 apklausoje dalyvavusių respondentų 75 gyvena homoseksualioje aplinkoje, t.y. turi giminaičių, draugų, kaimynų ar pažįstamų gėjų ir lesbiečių, su kuriais bendrauja, susiduria savo gyvenamojoje aplinkoje. Dėl nepakankamų tyrimų Lietuvoje nėra žinomas homoseksualių asmenų skaičius (teigiama, jog pasaulyje jų yra apie 3 – 5%), taigi negalima išankstinė homoseksualių asmenų imties dydžio nustatymo metodika, todėl tyrimas remiasi 309 respondentų, gyvenančių heteroseksualioje aplinkoje, ir 75 respondentų, gyvenančių homoseksualioje aplinkoje, gautais duomenimis, jų lyginamąja analize.

Žmonių, gyvenančių heteroseksualioje ir homoseksualioje aplinkoje tyrimas numatyta tema yra būtinas tam, kad galėtume palyginti skirtingas patirtis homoseksualumo atžvilgiu. Žmogus, nors pats būdamas heteroseksualios orientacijos, gyvendamas homoseksualioje aplinkoje turi žymiai didesnę patirtį, supratimą bei suvokimą, kas tai yra homoseksualumas, kokie yra homoseksualios orientacijos asmenys kasdienėje veikloje, buityje, bendravime, darbinėje veikloje bei šeimoje. Lyginant gautus tyrimo duomenis apie požiūrį į homoseksualias poras bei jų santykius (žr. 31 pav.) gauta išvada, jog asmenys, gyvenantys homoseksualioje aplinkoje kur kas palankiau juos vertina. 20% respondentų, gyvenančių homoseksualioje, ir 31%

respondentų, gyvenančių heteroseksualioje aplinkoje, mano, kad homoseksualių santykių viešinti nederėtų, juos reikėtų užmaskuoti, nes tokie santykiai jiems trukdo. Respondentai, gyvenantys homoseksualioje aplinkoje, yra labiau linkę organizuoti socialinį dialogą, iškelti problemą bei pritari ar nepritari vienalyčių santuokų teisiniam pripažinimui, negu leisti viskam tekėti pasroviui, laukti ir leisti įvairiems judėjimams kelti sumaištį: lyginant su 31% gyvenančių homoseksualioje ir 17% gyvenančių heteroseksualioje aplinkoje respondentų duomenimis.

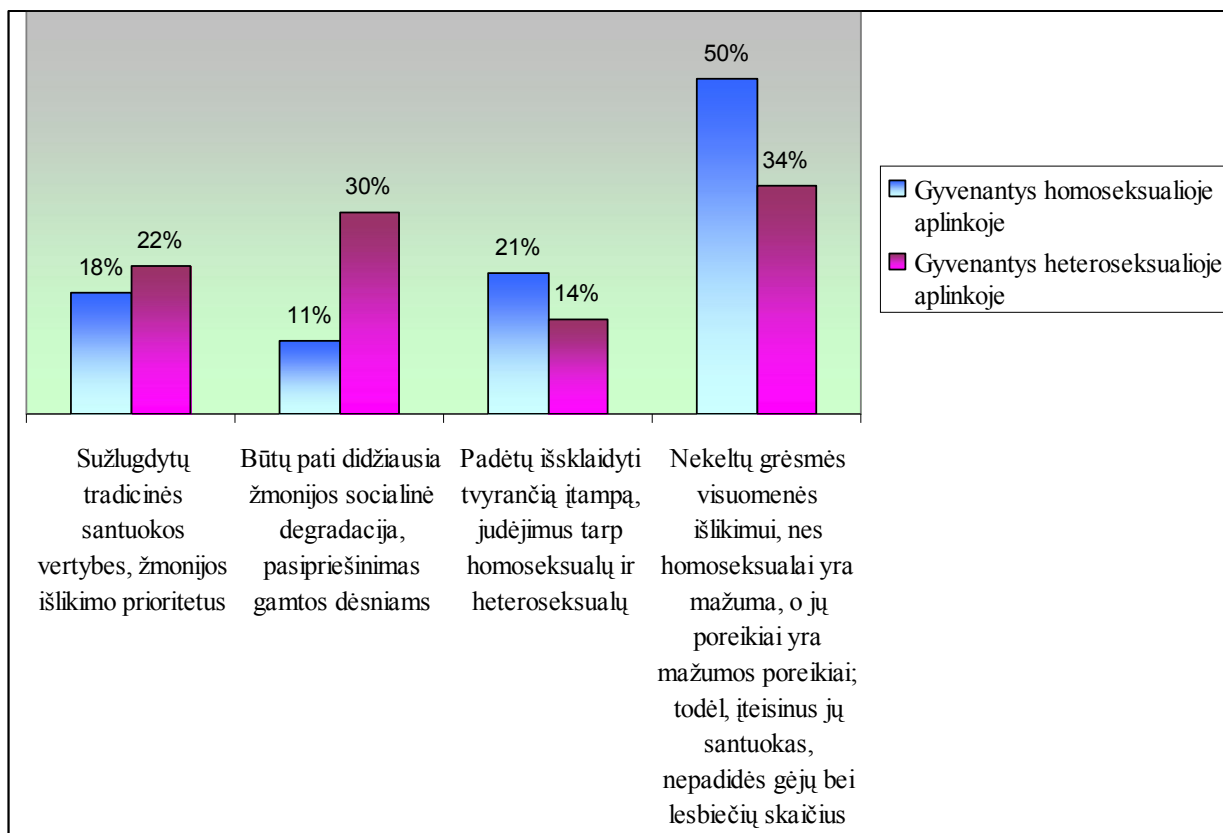
31 pav. Požiūris į homoseksualias poras ir jų santykius

Itin aktyviai diskutuojamos homoseksualių santuokų teisinio pripažinimo pasekmės yra skirtingai vertinamos asmenų, gyvenančių heteroseksualioje, ir asmenų, gyvenančių homoseksualioje aplinkoje (žr. 32 pav.). 18% respondentų, gyvenančių homoseksualioje aplinkoje, ir 22% respondentų, gyvenančių heteroseksualioje aplinkoje, mano, kad teisinis vienalyčių santuokų pripažinimas sužlugdytų tradicinės santuokos vertybes, žmonijos išlikimo prioritetus. 11% respondentų, gyvenančių homoseksualioje aplinkoje, ir 30% respondentų, gyvenančių heteroseksualioje aplinkoje, teigia, jog teisinis tos pačios lyties asmenų santuokos pripažinimas būtų pati didžiausia žmonijos socialinė degradacija, pasipriešinimas gamtos dėsniams. 21% respondentų, gyvenančių homoseksualioje aplinkoje, ir 14% respondentų, gyvenančių heteroseksualioje aplinkoje, mano, kad toks teisinis pripažinimas padėtų išsklaidyti tvyrančią įtampą, judėjimus tarp homoseksualų ir heteroseksualų. Bene ryškiausias skirtumas tarp gyvenančių homoseksualioje ir heteroseksualioje aplinkoje žmonių yra nuomonė, jog homoseksualių santuokų legalizavimas nekeltų grėsmės visuomenės išlikimui, nes

homoseksualai yra mažuma, o jų poreikiai tėra mažumos poreikiai, todėl, įteisinus jų santuokas, nepadaugės nei gėjų, nei lesbiečių - 50% ir 34%.

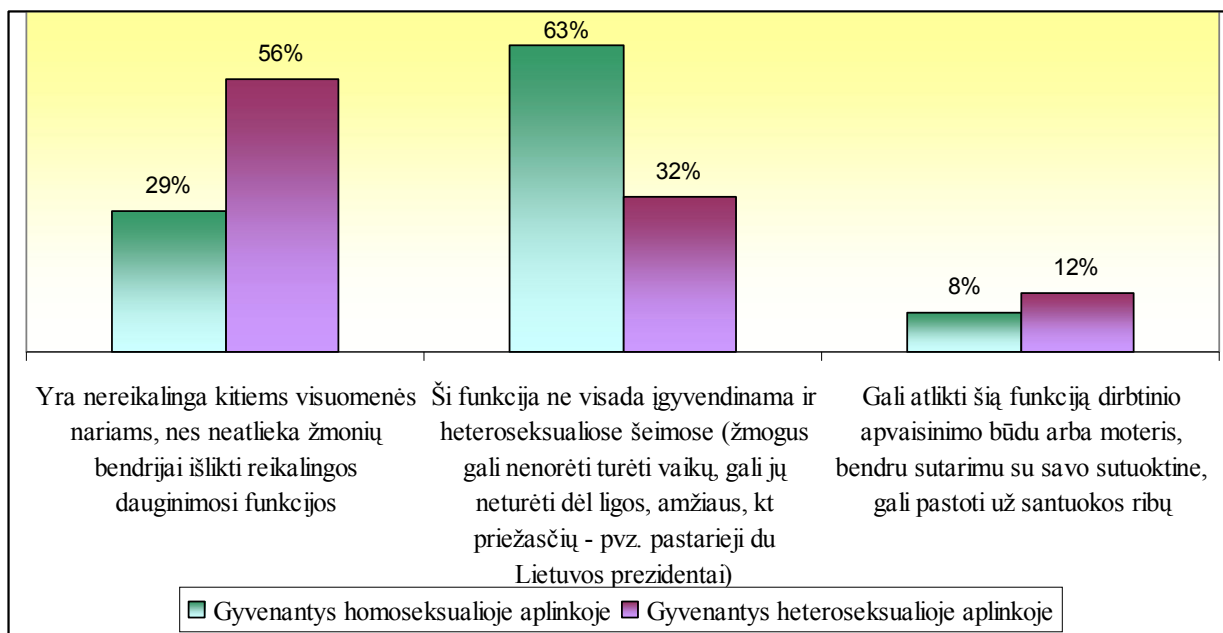
32 pav. Homoseksualių santuokų teisinio pripažinimo pasekmės

Respondentai, gyvenantys homoseksualioje ir heteroseksualioje aplinkose skirtingai vertina ir homoseksualios santuokos galimybę atsiverti gyvybei (žr. 33 pav.). 29% homoseksualioje ir 56% heteroseksualioje aplinkoje gyvenančių respondentų tvirtina, jog vienalytė santuoka yra nereikalinga kitiems visuomenės nariams, nes pastaroji neatlieka žmonių bendrijai išlikti reikalingos reprodukcinės funkcijos. Kone dvigubai respondentų, gyvenančių homoseksualioje aplinkoje mano, kad dauginimosi funkcija ne visuomet įgyvendinama ir heteroseksualiose šeimose: 63% ir 32%. Vadinasi, homoseksualioje aplinkoje gyvenantys asmenys, yra mažiau linkę santuoką bei šeimą vertinti pagal jos naudingumą visuomenei atsivėrimo gyvybei klausimu, nes šeimos ar žmogaus socialinis vertingumas visuomenei gali pasireikšti ir kitais vertybiniais kriterijais. Tuo tarpu 12% respondentų, gyvenančių heteroseksualioje aplinkoje, ir tik 8% respondentų, gyvenančių homoseksualioje aplinkoje, mano, kad atsivėrimo gyvybei funkciją galima įgyvendinti dirbtinio apvaisinimo, arba moters nesantuokinio pastojimo būdu. Šiuo požiūriu darytina išvada, jog asmenys, susidūrę su homoseksualių porų dauginimosi patirtimi, žino, kad dirbtinis apvaisinimas yra ganėtinai brangus, kita vertus, nėra garantuojama šimtaprocentinė pastojimo garantija. Taip pat tikėtina, jog homoseksuali pora nėra itin linkusi leisti vienai iš moterų pastoti lytiškai santykiaujant su

vyru. Tuo tarpu heteroseksualioje aplinkoje gyvenantys asmenys, kuriems dažniausiai nereikalingas dirbtinis apvaisinimas, mažiau suvokia apie dirbtinio apvaisinimo praktiką, jo kainą.

33 pav. Homoseksuali santuoka atsivėrimo gyvybei požiūriu

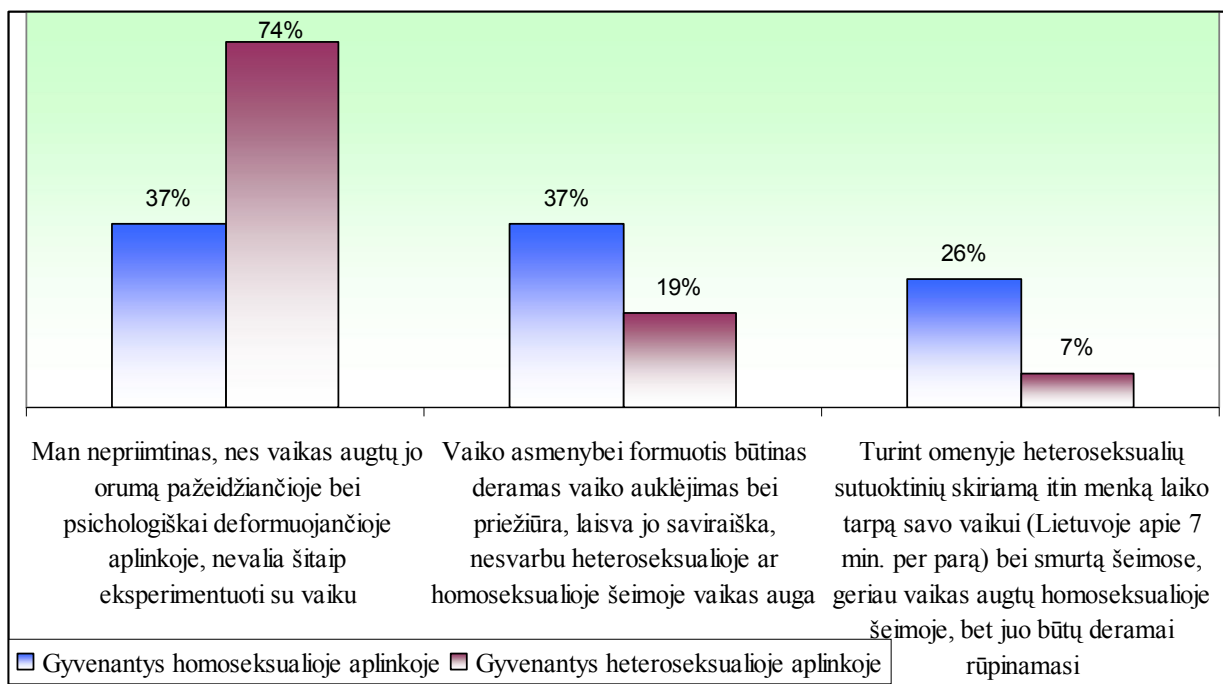

Vaiko augimui homoseksualioje šeimoje taip pat labiau pritaria asmenys, kurie savo gyvenamojoje aplinkoje susiduria su homoseksualios orientacijos žmonėmis, ko pasekoje jie, tikėtina, labiau žino, suvokia bei patiria homoseksualų problemas (žr. 34 pav.). Gyvendamas homoseksualioje aplinkoje, susidurdamas su homoseksualiais asmenimis, kurie galbūt yra draugai, kaimynai, darbdaviai ar kolegos, pažįstami ar net giminaičiai, žmogus iš arčiau, ne vien teoriškai, bet ir praktiškai susiduria su homoseksualiose šeimose augančiais vaikais.

37% respondentų, gyvenančių homoseksualioje aplinkoje, ir net 74% respondentų, gyvenančių heteroseksualioje aplinkoje, teigia, kad vaiko augimas homoseksualioje aplinkoje jiems yra nepriimtinas, nes vaikas augtų jo orumą žeidžiančioje bei psichologiškai deformuojančioje aplinkoje, o taip eksperimentuoti su vaiku nevalia. 37% homoseksualioje ir 19% heteroseksualioje aplinkoje gyvenančių respondentų mano, kad vaiko asmenybei formotis būtinas deramas vaiko auklėjimas bei priežiūra, laisva jo saviraiška, nesvarbu kokioje, homoseksualioje ar heteroseksualioje šeimoje vaikas augs. 26% homoseksualioje ir tik 7% heteroseksualioje aplinkoje gyvenančių respondentų yra linkę sukurti vaikui augti tinkamas sąlygas, nežiūrint į šeimos seksualinę orientaciją.

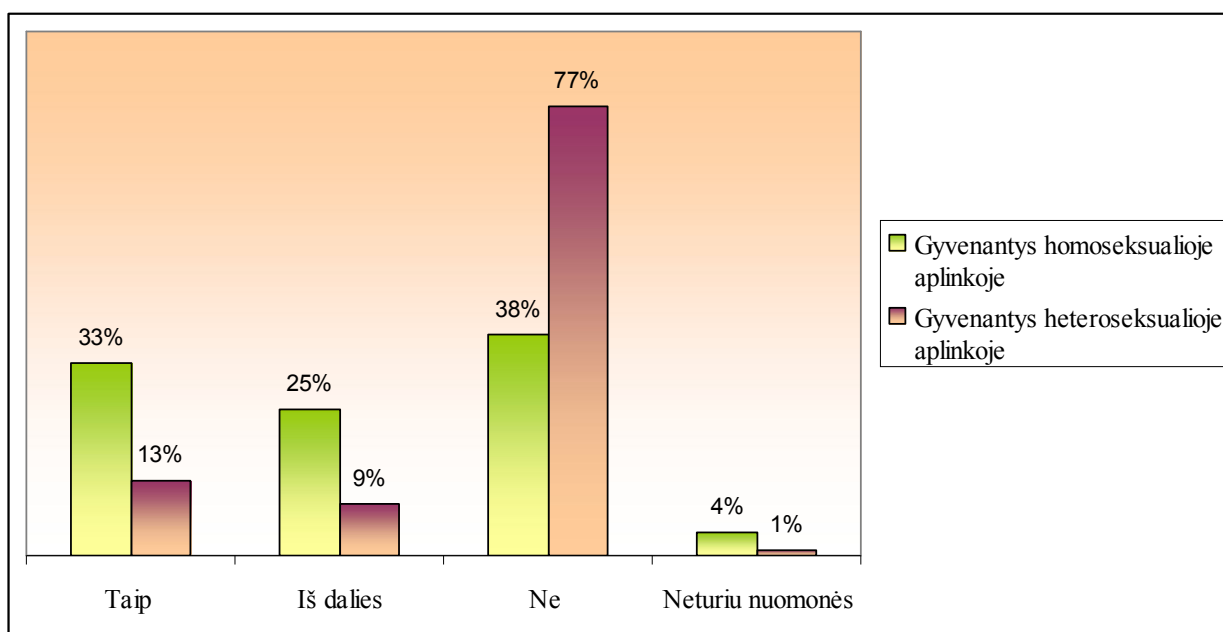
Žvelgiant į tyrimų rezultatus, galima daryti išvadą, jog dažnai visuomenėje trūksta žinių, supratimo, suvokimo, o svarbiausia noro įsigilinti, susipažinti su tam tikra problema, tačiau, nepaisant žinių ir patirties stygiaus, darome išankstines išvadas. Nėra mokslinio pagrįstumo, kaip vienalytė šeima paveiktų vaiko socialinį vystymąsi bei raidą.

34 pav. Vaiko augimas homoseksualioje šeimoje

Respondentai, gyvenantys homoseksualioje aplinkoje, labiau pritardami vaiko augimui homoseksualioje aplinkoje, labiau pritartę ir galimybei homoseksualiai šeimai išsivaikinti, jeigu vienalytės santuokos būtų teisiškai pripažintos (žr. 35 pav.). 33% respondentų, gyvenančių homoseksualioje aplinkoje, ir tik 13% respondentų, gyvenančių heteroseksualioje aplinkoje, pritartę tokiai galimybei. Atitinkamai, 38% ir 77% nepritartę leidimui homoseksualioms poroms išsivaikinti, nors vienalytės santuokos ir būtų teisiškai pripažintos.

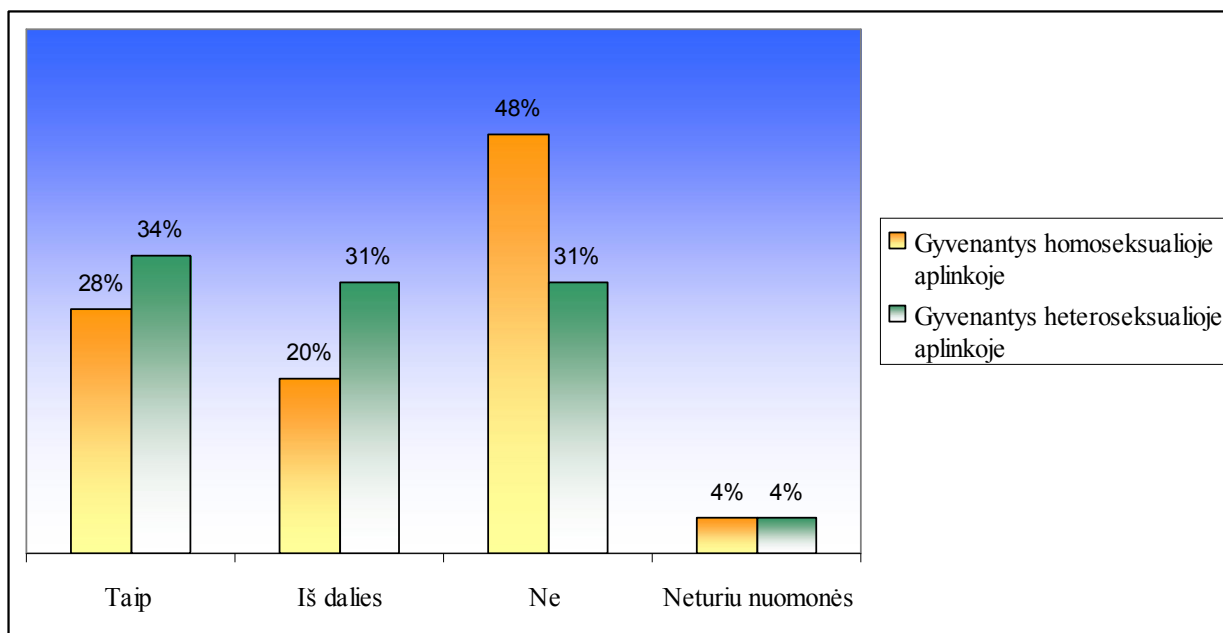
35 pav. Pritarimas galimybei išsivaikinti homoseksualios sąjungos teisinio pripažinimo atveju

Jog vienalytės santuokos teisinis pripažinimas neigiamai įtakotų tradicinės šeimos vertybes, mano 28% respondentų, gyvenančių homoseksualioje aplinkoje, ir 34% respondentų,

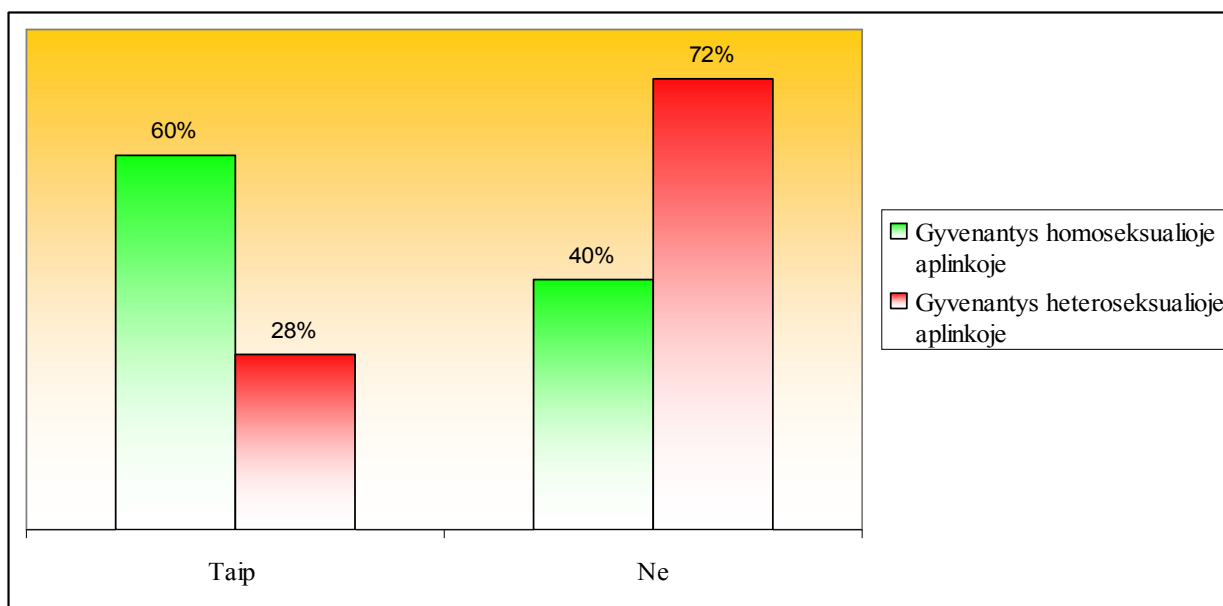
gyvenančių heteroseksualioje aplinkoje (žr. 36 pav.). Atitinkamai 48% respondentų, gyvenančių homoseksualioje aplinkoje, ir 31% respondentų, gyvenančių heteroseksualioje aplinkoje, teigia, jog vienalytės santuokos teisinis pripažinimas neigiamai neįtakotų tradicinės šeimos vertybių.

36 pav. Ar vienalytė santuoka neigiamai įtakotų tradicinės šeimos vertybes?

Respondentai, gyvendami homoseksualioje aplinkoje, yra labiau linkę pritarti vienalyčių santuokų teisiniam pripažinimui (žr. 37 pav.). 60% respondentų, gyvenančių homoseksualioje aplinkoje, ir tik 28% respondentų, gyvenančių heteroseksualioje aplinkoje, pritartę įstatymui, teisiškai pripažįstančiam vienalytes santuokas.

37 pav. Pritarimas / nepritarimas vienalyčių santuokų teisiniam pripažinimui

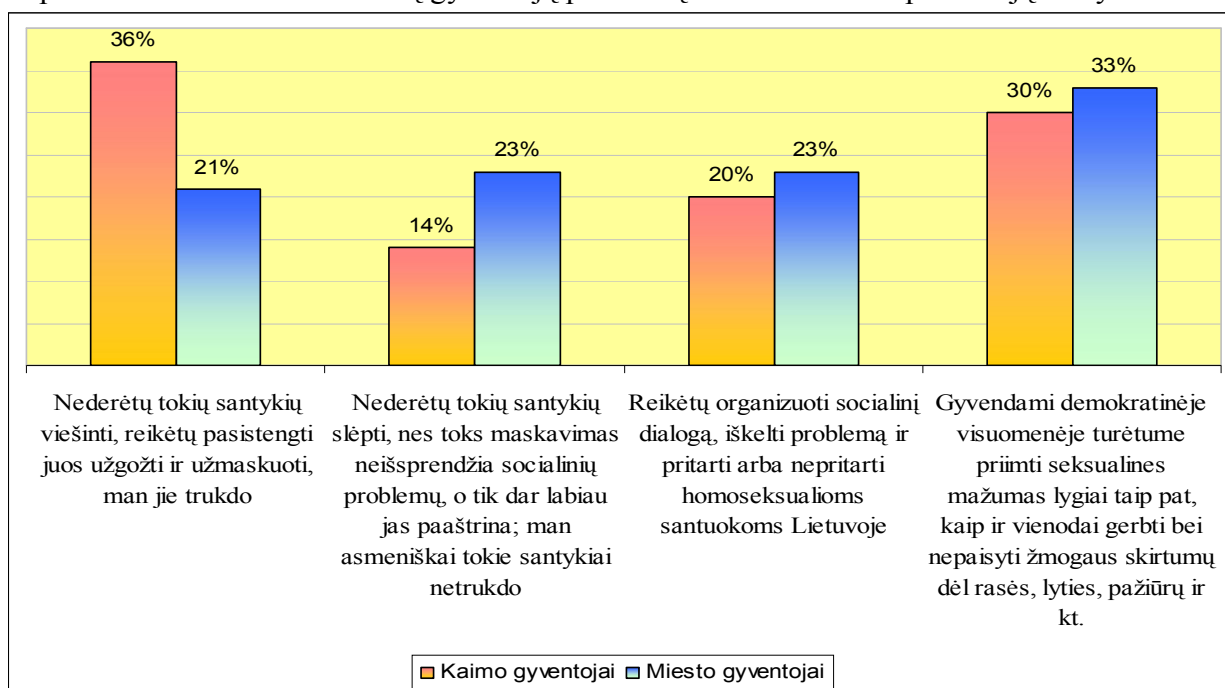
Toks itin ryškus skirtumas liudija, jog visuomenė, nepažindama, nežinodama homoseksualių asmenų požiūrio į santuoką, šeimą, sunkumą, su kuriais jie susiduria norėdami

integuotis į visuomenę, daro išankstines prielaidas, nusistatymus. Jei vienalytės santuokos ir būtų teisiškai pripažintos, tai 72% respondentų, praktiškai nesusidūrusių su vienalytėmis poromis ar homoseksualiais asmenimis savo gyvenamojoje aplinkoje, nepritartų tokių santuokų įteisinimui. Taigi, dar prireiktų gan ilgo laikotarpio, kol prieitume visiškos vienalyčių santuokos integracijos, jau nekalbant apie jų inkluziją.

3.2.5 Teisinis vienalyčių sąjungų pripažinimas: kaimo ir miesto vietovių gyventojai

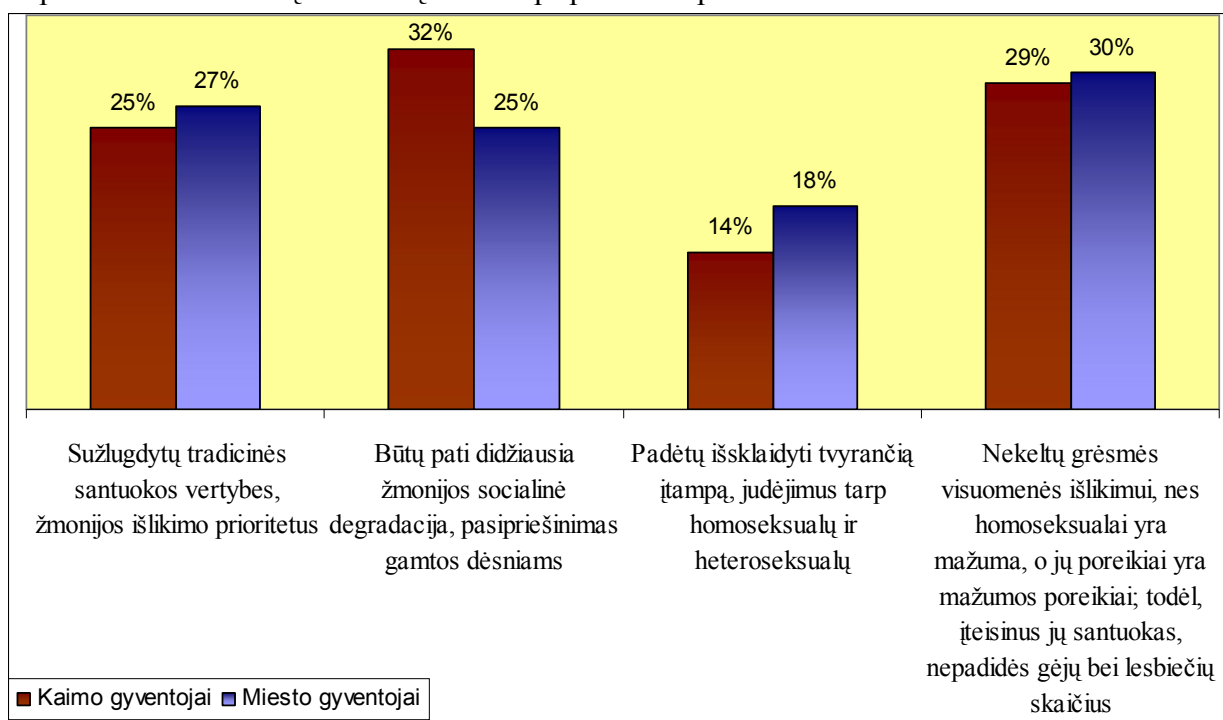
Šiame skyriuje analizuojamas ir lyginamas visuomenės nuomonės pasiskirstymas homoseksualių santuokų atžvilgiu skirtingų gyvenamųjų vietovių gyventojų požiūriu, t.y. kaimo vietovių ir miesto vietovių gyventojų nuomonės. Skirtingai nei lytiškumo ar skirtingų amžiaus grupių atvejais, nei kaimo, nei miesto gyventojai nėra labiau ar mažiau nusistatę vienalyčių santuokų pripažinimo vertinime; tam tikrose šios srities sferose homoseksualių sąjungų atžvilgiu palankesni yra kaimo gyventojai, kitose – miesto. 36% kaimo vietovių gyventojų ir 21% miesto vietovių gyventojų teigia, jog nederėtų homoseksualių santykių viešinti, juos reiktų užgožti, užmaskuoti, nes pastarieji jiems trukdo (žr. 38 pav.). Tuo tarpu 14% kaimo ir 23% miesto gyventojų teigia priešingai – nederėtų tokių santykių slėpti, nes tai neišsprendžia socialinės problemos, bet tik dar labiau ją paaštrina, o homoseksualių santykių egzistavimas jiems netrukdo. Tyrimo rezultatai atskleidžia, jog miesto gyventojai kur kas palankiau vertina homoseksualių santykių egzistavimą visuomenėje negu kaimo gyventojai ir yra labiau linkę šį klausimą spręsti socialinio dialogo būdu bei priimti seksualines mažumas.

38 pav. Kaimo ir miesto vietovių gyventojų požiūris į homoseksualias poras ir jų santykius

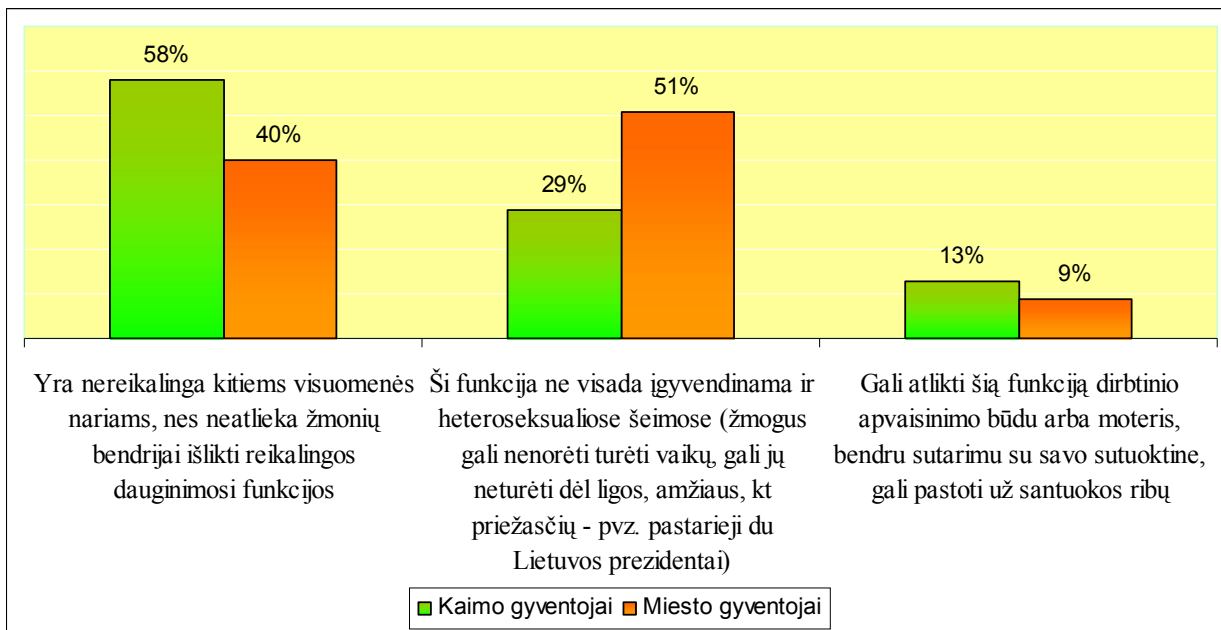
Kalbant apie galimas vienalyčių santuokų teisinio pripažinimo pasekmes (žr. 39 pav.), 25% kaimo ir 27% miesto gyventojų teigia, jog homoseksualių santuokų įteisinimas sužlugdytų tradicinės santuokos vertybes, žmonijos išlikimo prioritetus. 32% kaimo ir 25% miesto vietovių gyventojų mano, kad tokių santuokų teisinis pripažinimas būtų pati didžiausia žmonijos socialinė degradacija, pasipriešinimas gamtos dėsniams. 14% kaimo ir 18% miesto gyventojų respondentų tvirtina, jog teisinis leidimas homoseksualioms poroms tuoktis padėtų išsklaidyti tvyrančią įtampą bei anti- ir progėjiškus judėjimus. Gan didelė dalis respondentų – 29% kaimo ir 30% miesto respondentų mano, jog tos pačios lyties santuokų teisinis pripažinimas nekeltų grėsmės visuomenės išlikimui, nes homoseksualai yra mažuma, jų poreikiai yra mažumos poreikiai, todėl, įteisinus vienalytes santuokas, nepadidės nei gėjų, nei lesbiečių skaičius.

39 pav. Homoseksualių santuokų teisinio pripažinimo pasekmės

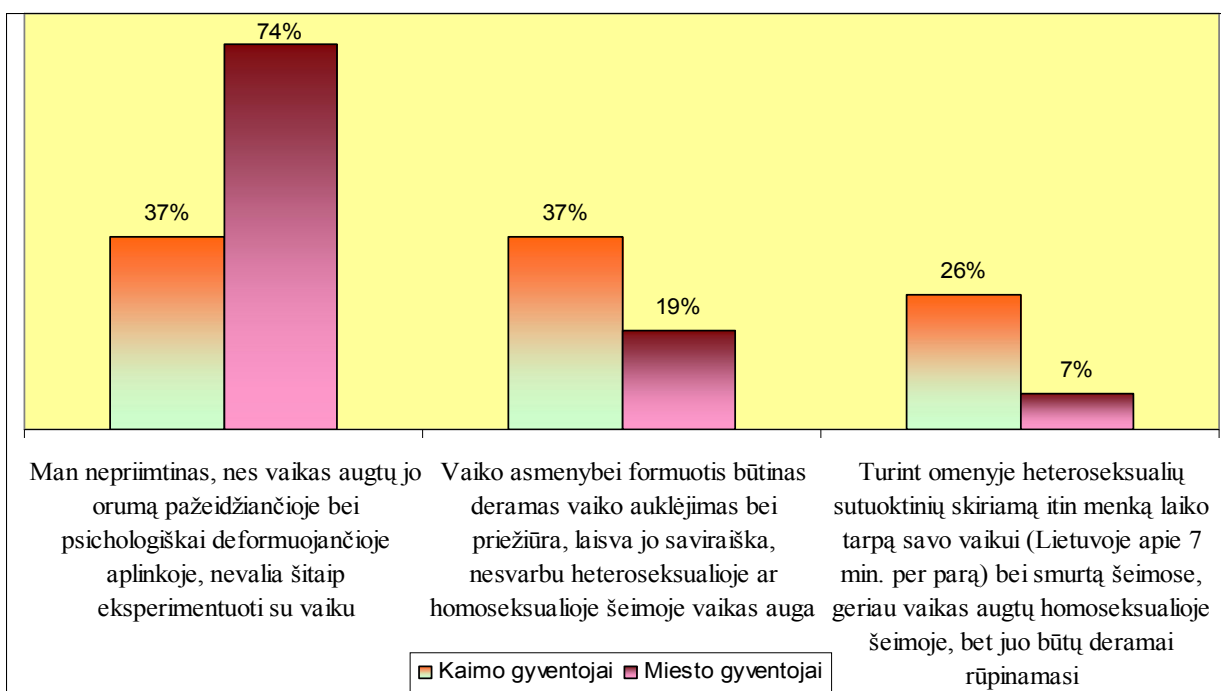
Bene pagrindinis argumentas, prieštaraujantis homoseksualių santuokų teisiniam pripažinimui, yra santuokos bei šeimos pareiga atsiverti gyvybei, santuoka bei šeima suvokiama kaip gyvybės tąsa, visuomenės išlikimas. Su šiuo požiūriu sutinka daugiau negu pusė kaimo ir 40% miesto respondentų (žr. 40 pav.), kurie mano, kad homoseksuali santuoka yra nereikalinga kitiems visuomenės nariams, nes neatlieka žmonių bendrijai išlikti reikalingos dauginimosi funkcijos. Dauginimosi funkcija ne visada įgyvendinama ir heteroseksualiose šeimose, taip mano 29% kaimo ir 51% miesto respondentų, nes žmogus gali nenorėti susilaukti palikuonių, fiziškai negalėti jų susilaukti dėl ligos, amžiaus, karjeros siekiamybės ar kitų priežasčių. Tačiau manytina, jog tokios šeimos nėra mažiau socialiai vertingos visuomenei, taigi ir homoseksualios šeimos neturėtų būti mažiau vertinamos.

40 pav. Homoseksuali santuoka atsivėrimo gyvybei požiūriu

Atsivėrimo gyvybei negalimumas homoseksualioje šeimoje nėra vienintelis argumentas, kuriuo remiamasi prieštaraujant vienalyčių santuokų teisiniam pripažinimui. Kita problema yra visuomenės nepasitikėjimas homoseksualiais tėvais bei tariamai galimas neigiamas poveikis vaikui, augančiam vienalytėje šeimoje. Itin priešiška prieš vaiko augimą homoseksualioje šeimoje pasisako miesto vietovių gyventojai respondentai (žr. 41 pav.). 74% miesto ir 37% kaimo gyventojų teigia, jog vaiko augimas homoseksualioje šeimoje jiems yra nepriimtinas, nes vaikas augtų jo orumą pažeidžiančioje bei psichologiškai deformuojančioje aplinkoje, taip pat – vaikas neturėtų būti tokių santykių eksperimento subjektu.

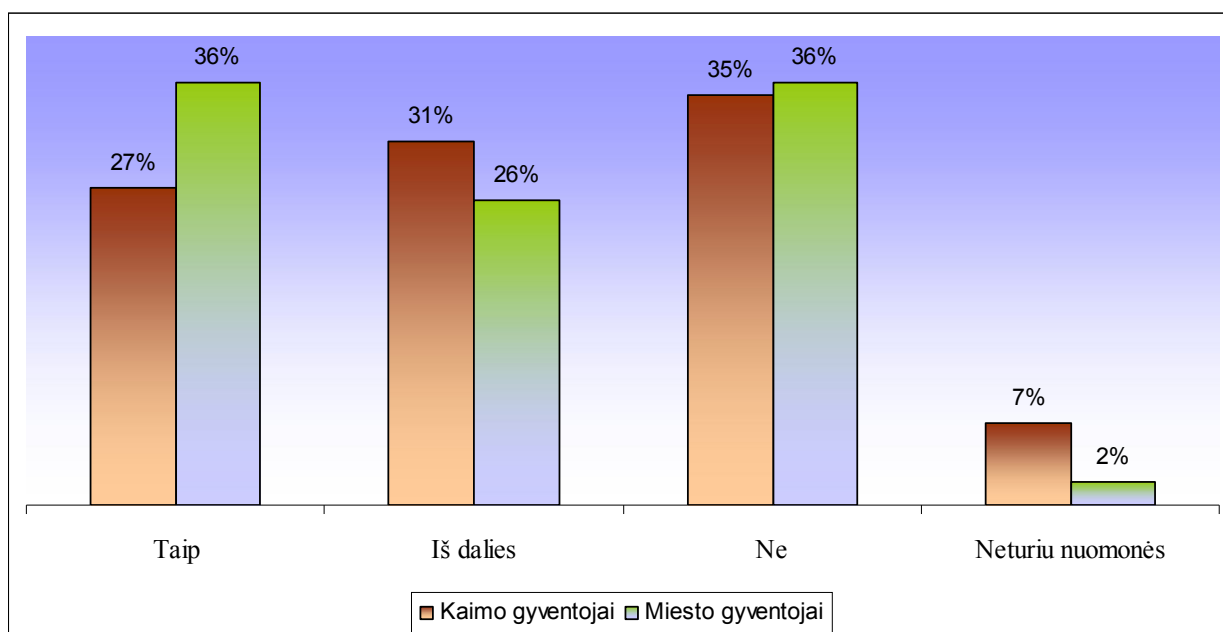
41 pav. Vaiko augimas homoseksualioje šeimoje

Nemaža kaimo respondentų dalis – 37% ir 19% miesto gyventojų mano, jog svarbiausia yra vaiko asmenybė, o jai formuoti palankios sąlygos gali būti sudaromos tiek heteroseksualioje, tiek homoseksualioje šeimoje. 26% kaimo ir 7% miesto respondentų išryškina dabartines visuomenės šeimos problemas, kur vaikui skiriama itin mažai dėmesio, smurtaujama, girtaujama, esama finansinių nepriteklių; respondentų nuomone, geriau vaikas augtų homoseksualioje šeimoje, bet juo būtų deramai rūpinamasi.

Jog vienalyčių santuokų teisinis pripažinimas neigiamai paveiktų tradicinės šeimos vertybes, mano 27% kaimo ir 36% miesto respondentų (žr. 42 pav.). Jog tai turėtų dalinį neigiamą poveikį šeimos vertybėms, mano 31% kaimo ir 26% miesto gyventojų. Su minėtu teiginiu nesutinka 35% kaimo ir 36% miesto gyventojų. Su minėtu teiginiu nesutinka 35% kaimo ir 36% miesto gyventojų.

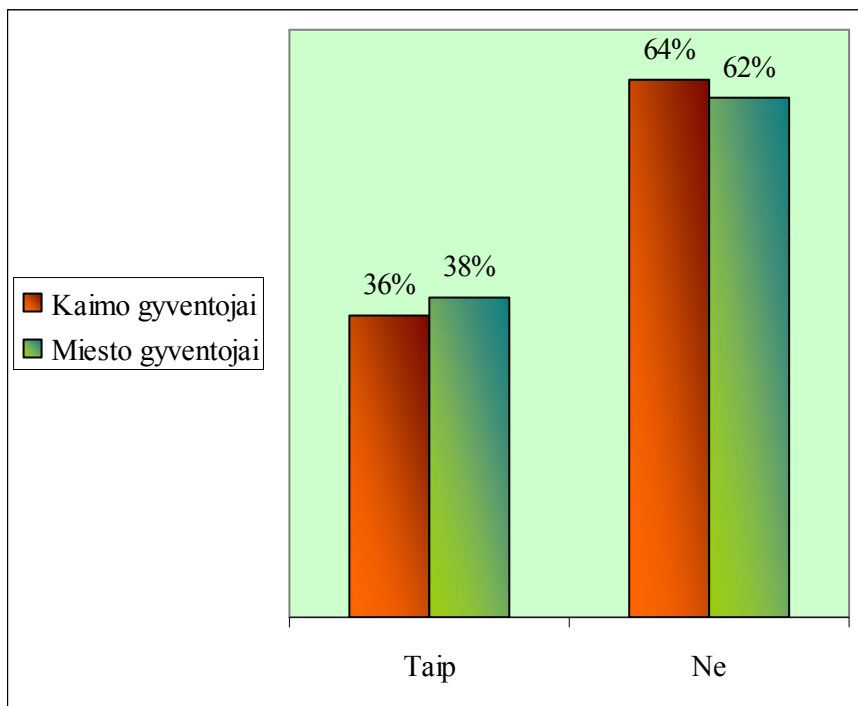
42 pav. Ar vienalytė santuoka neigiamai įtakotų tradicinės šeimos vertybes?

Nors atskirose homoseksualių santuokų teisinio pripažinimo sferose, tokiose, kaip vaiko augimas homoseksualioje šeimoje, vienalytės santuokos poveikis tradicinei šeimai bei santuokai, homoseksualios šeimos atsivėrimas gyvybei, vienalyčių santuokų teisinio pripažinimo pasekmės ir pan., kaimo ir miesto respondentai pasisakė gan prieštaringai, tačiau pastarieji beveik vienbalsiai pasisako už ir prieš tokių santuokų teisinį pripažinimą (žr. 43 pav.), kur 36% kaimo ir 38% miesto respondentų pritartų vienalyčių santuokų teisiniam pripažinimui. Atitinkamai, 64% kaimo gyventojų ir 62% miesto gyventojų nepritartų teisiniam vienalyčių santuokų pripažinimui.

Toks ganėtinai vienodas vienalyčių santuokų pripažinimas bei nepripažinimas rodo, jog nebėra itin didelės atskirties tarp miesto ir kaimo vietovių gyventojų. Lyginant su itin skirtingais skirtingų lyčių bei respondentų, gyvenančių homoseksualioje ir tik heteroseksualioje aplinkoje gautais tyrimo rezultatais, kaimo bei miesto vietovių gyventojai gana vienodai vertina vienalyčių santuokų teisinio pripažinimo galimybes.

43 pav. Kaimo ir miesto gyventojų pritarimas vienalyčių santuokų teisiniam pripažinimui

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Išvados:

1. Santuoka – nuolat kintantis institutas, jos samprata kito tiek istoriniu, tiek geografiniu bei kultūriniu požiūriu: nuo poligamijos prie monogamijos; buvęs santuokos sudarymo turtinis, turto perdavimo ar įgijimo, darbo pagrindas dabar grindžiamas meile, abipusiu lygiateisiškumu, pagarba, prokreacija, abipusiu išipareigojimu; santuoka reguliuojama papročių, vėliau giminaičių, vergvaldžių, o galiausiai bažnyčios ir valstybės.

2. Tradicinės šeimos samprata yra nenuspėjama ir kintama, lygiai taip pat kaip ir istorijoje kitęs požiūris į šeimą, santuoką bei homoseksualumą. Taigi, yra neišvengiama, kad mūsų supratimas ir nuovoka apie šeimą ir toliau keisis bei vystysis.

3. Vienalyčių santuokų įteisinimo klausime konfrontuoja dvi skirtingos interesų grupės, kurios remiasi skirtingais argumentais; galima išskirti dvi bendriausias jų, t.y. teisę į žmogaus privatų gyvenimą akcentuojanti pusė bei tie, kurie išryškina bendrus visuomenės poreikius.

4. Akcentuojant teisę į žmogaus privatų gyvenimą, galima išskirti sekančius teisinio vienalyčių santuokų pripažinimo privalumus: a) teisinis saugumas; b) monogamija bei saugesnis seksas; c) vienalytės poros tarpasmeninio bendravimo privalumai; d) vienalytės poros bei visuomenės bendravimo privalumai; e) emocinis saugumas.

5. Akcentuojant bendrus visuomenės poreikius, galima išskirti sekančius teisinio vienalyčių santuokų pripažinimo trūkumus: a) visuomenės gerovės ir naudos, visuomenės tęstinumo ir išlikimo kriterijaus per atsivėrimą gyvybei nebuvimas; b) prigimtinių tvarkos – pasaulio ir žmogaus sandaros tvarumo ir nekintamumo neigimas; c) socialinio vienalytės sąjungos vertingumo stoka; d) vaiko augimas homoseksualioje šeimoje – vaiko orumą pažeidžianti ir psichologiškai jį deformuojanti aplinka.

6. Nors visuomenėje priimtas santuokos socialinis vertingumas atsivėrimo gyvybei bei visuomenės išlikimo prioritetų požiūriu, tačiau teisiniu požiūriu prokreacijos potencialas nebėra aiškiai matomas santuokiniuose santykiuose. Priešingu atveju šeimos, kurios nenori, fiziškai negali dėl amžiaus ar ligos susilaukti palikuonių būtų laikomos mažiau socialiai vertingos visuomenei.

7. Lietuvoje didžioji dauguma visuomenės narių, t.y 63%, dar nėra pasirengę teisiškai pripažinti vienalyčių santuokų sudarymo galimybes, tuo tarpu 37% respondentų pritartų tokiai galimybei.

8. Labiau pritarti vienalyčių santuokų teisiniam pripažinimui yra linkusios moterys: 41% moterų ir 28% vyrų.

9. Respondentai, gyvenantys homoseksualioje aplinkoje, yra labiau linkę pritarti vienalyčių santuokų teisiniam pripažinimui – 60%. Atitinkamai tik 28% respondentų, gyvenančių heteroseksualioje aplinkoje, pritartų įstatymui, teisiškai pripažįstančiam vienalytes santuokas.

10. Kaimo ir miesto gyventojai beveik vienbalsiai pasisako už ir prieš vienalyčių santuokų teisinį pripažinimą, t.y. 36% kaimo ir 38% miesto respondentų pritartų vienalyčių santuokų teisiniam pripažinimui.

11. Gyvybės reprodukcija, tokiu būdu ir žmonijos tąsa nėra pagrindiniai santuokos prioritetai šiuolaikinėje visuomenėje, ką įtakojo ir nuolat įtakoja socialinė visuomenės raida, demokratijos bei globalizacijos veiksniai, moralės suprivatėjimas, asmeninio žmogaus gyvenimo interesas, vertybinių idėjų persiskirstymas. Lietuvoje, santuokos sudarymo tikslas, pagrindas tik 12% respondentų buvo vaikai, jų augimas tik santuokinėje heteroseksualioje šeimoje.

12. Vienos lyties asmenų santuoka yra potencialiai progresuojantis visuomeninių santykių reiškinys, reikalaujantis ne tik moralinio, religinio bet ir teisinio pripažinimo, ką lemia demokratinų procesų sklaida bei globalizacijos poveikis. Tikėtina, jog dėl pastarųjų veiksmų atsirandančio moralinio pliuralumo, karta po kartos homoseksualias sąjungas priims kaip savaime suprantamą reiškinį. Taigi, turint omenyje, jog jaunesnioji karta pakeičia vyresniąją, su savimi atsineša ir naują vienos lyties asmenų santuokos sampratą bei požiūrį į ją, todėl vykstant kartų kaitai, galima prielaida, jog santuoką tik tarp vyro ir moters prisiminsime kaip savo senolių bei prosenolių santuokos institutą. Apie tai byloja ir kiekybinis tyrimas Lietuvoje: 50% 18-25 m. amžiaus respondentų grupės atstovų pritartų teisiniam vienalyčių santuokų pripažinimui. Didėjant respondentų amžiui, šis pritarimas mažėja: 26-35 m. - 35%, 36-45 m. - 27%, 46 m. ir daugiau - 14%.

Rekomendacijos:

1. Pastaruoju metu itin smarkiai diskutuojama, ar homoseksualumas yra įgimtas, ar įgyjamas, tačiau nėra mokslinio pagrįstumo, skirtingi moksliniai šaltiniai pateikia skirtingus tyrimų rezultatus. Todėl yra būtina mokliškai ir vienareikšmiškai pagrįsti homoseksualumo ištakas, ko pasekoje, jei homoseksualumas yra įgimtas, nebeliktų ir diskutuojamos vienalyčių santuokų teisinio pripažinimo problemos.

2. Ne mažiau aktualus yra ir vaiko augimo homoseksualioje šeimoje bei įvaikinimo klausimas. Nors šalys, kurios teisiškai pripažįsta vienalytes santuokas, yra atlikusios gausius ir išsamius tyrimus homoseksualios šeimos poveikio vaikui klausimu, tačiau tyrimų duomenys ir lieka tose šalyse, o dėl nepakankamo žinojimo darome nepagrįstas prielaidas. Todėl yra būtinas šalių bendradarbiavimas siekiant mokliškai pagrįsti vaiko augimo homoseksualioje šeimoje pasekmes jo socialiniam vystymuisi bei raidai.

3. Vienalyčių santuokų teisinio pripažinimo klausimas neturėtų būti sprendžiamas vienos, tuo suinteresuotos grupės pagrindu, kas šiuo metu labai aiškiai pasireiškia, (pvz. pasaulyje prieš rinkimus). Reikėtų sudaryti atitinkamas darbo grupes, kurios, išanalizuotų galimus vienalyčių santuokų teisinio pripažinimo bei nepripažinimo padarinius, apie rezultatus informuotų visuomenę bei ieškotų abiem pusėms palankių sprendimų.

4. Istorijos raidoje santuoka neteko kai kurių savo funkcijų, todėl dabar itin apeliuojama į kone vienintelę jos funkciją – atsivėrimą gyvybei, visuomenės išlikimo prioritetus, tačiau nederėtų itin smarkiai akcentuoti santuokos, kaip vienintelės terpės prokreacijai, mat ne visos sutuoktinių poros nori, arba fiziškai gali susilaukti palikuonių, o savo išiprasminimą istorijoje įgyvendina kitais būdais. Todėl tokių santuokų laikymas mažiau socialiai vertingomis neatitinka šių žmonių teisėtų lūkesčių.

5. Visuomenės raidoje niekada nebuvo vienos visuotinai priimtinos santuokos sampratos, o pats santuokos institutas nuolat kito – tiek jos sąvoka, tiek turinys. Todėl skirtinguose laikotarpiuose vyrauja skirtingos santuokos ir šeimos vertybės. Be abejo, tokie santuokos apibūdinimai nebetinka modernioje visuomenėje. Prasmės nebetenka ne tik santuokos tikslai bei funkcijos, bet ir pati reikšmė, nesvarbu religinė, socialinė ar teisinė, nes ji yra skirtinga skirtingose visuomenėse, skirtinga įvairiais laikotarpiais. Todėl reikėtų iš naujo įvertinti santuokos institutą, jo paskirtį bei prioritetus.

SANTRAUKA

Kaip vienas iš svarbiausių modernios visuomenės institutų, santuoka šiuo metu yra labiau ginčytinas dalykas negu konsensusas. Šiuolaikinėje visuomenėje santuokos institutas bei jo pažinimo ribos yra itin plačios tiek teisiniu tiek kultūriniu požiūriu. Nuožmios bei įnirtingos diskusijos narplioja tokius klausimus, kaip, kas turi teisę ir gali tuoktis, ką santuoka reiškia šiuolaikinėje visuomenėje bei kurlink ji keliauja. Istorijos tėkmėje būta gausybės nesutarimų bei prieštaravimų apibrėžiant santuoką ir įtraukiant ar pašalinant tam tikras visuomenės grupes iš santuokos instituto. Santuoka yra ir visada buvo besikeičiantis reiškinys. Nuo Antikos laikų iki šių dienų galima stebėti plačią santuokos instituto raidą bei kaitą tiek istorinėje, tiek geografinėje plotmėje.

Santuoka niekada nebuvo statiškas institutas, keičiantis visuomeniniams santykiams kito ir santuoka, tačiau XXI a. pradžioje, nesuklysimė teigdami, jog santuoka pasiekė savo transformacijų kulminaciją pasaulyje. Gėjų ir lesbiečių porų poreikis teisiškai, o taip pat ir socialiai, pripažinti tos pačios lyties asmenų santuoką, atspindi didelį iššūkį santuokos status quo. Gausybė tos pačios lyties asmenų porų siekia inkluzijos kaip santuokos instituto šalys bei kaip pilnaverčiai visuomenės nariai ir kreipiasi pagalbos į visuomenę, bažnyčią, teismus. Tuo tarpu daugelis tų, kurie oponuoja tokioms partnerystėms ar santuokoms, įvardija lesbiečių ir gėjų poras kaip grėsmę santuokos ištakoms bei sampratai, visuomenės stabilumui bei gerovei. Vienalyčių santuokų teisinio pripažinimo srityje galima išskirti dvi pagrindines visuomenėje konfrontuojančias puses: tie, kurie vienalytes santuokas įvardija kaip žmogaus privataus gyvenimo sritį ir tie, kurie išryškina tos pačios lyties asmenų santuokų nereikalingumą visuomenės socialinio vertingumo požiūriu.

Pažymėtina, jog negalima nubrėžti griežtų ribų tarp minėtų dviejų visuomenės grupių, nes homoseksualių santuokų teisinis pripažinimas reikalauja visapusiško nagrinėjimo, nes teisinį vienalyčių santuokų pripažinimą lemia daugelis komponentų, tokių kaip teisinės santuokos sąvokos tvirtumas visuomenėje, santuokos sudarymo tikslas, homoseksualumo reiškinio priėmimas, vienalyčių santuokų sudarymo galimos pasekmės, vaiko augimas homoseksualioje šeimoje, galimybė vienalytėms poroms įsivaikinti, vienalytės santuokos socialinis vertingumas visuomenei, emocinės, psichologinės bei finansinės vienalyčių porų pasekmės, jei santuoka teisiškai nepripažįstama ir tik galiausiai teisinis homoseksualių santuokų pripažinimas arba nepripažinimas.

Nors Lietuvos visuomenė dar nėra pasirengusi teisiškai pripažinti vienalyčių santuokų (tik 37% visuomenės), skirtingos socialinės-demografinės visuomenės grupės skirtingai vertina visas minėtas vienalyčių santuokų teisinio pripažinimo komponentes. Bene ryškiausias skirtumas

pastebimas tarp vyrų ir moterų: moterys, nors ir gamtos sutvertos būti motinomis, atsiverti gyvybei, tačiau yra kur kas labiau liberalesnės, jos yra labiau linkusios pritarti homoseksualių santuokų teisiniam pripažinimui. Lyginant kaimo ir miesto vietovių gyventojų gautus tyrimo rezultatus, nenustatyta vienos kurios grupės ryškesnio pritarimo teisiniam vienalyčių santuokų pripažinimui, minėtų grupių nuomonės išsiskiria tik tam tikrais požiūriais. Gana ryškus skirtumas tarp teisinio vienalyčių santuokų pripažinimo ir nepripažinimo išryškėja tarp asmenų, gyvenančių homoseksualioje aplinkoje, susiduriančių su homoseksualumu savo kasdienėje veikloje, ir tų, kurie savo aplinkoje nesusiduria su homoseksualumu, taigi, yra mažiau linkę pripažinti vienalytes santuokas. Svarbiausias tyrimo etapas – skirtingų amžiaus grupių požiūrio į vienalytes santuokas gautų rezultatų vertinimas – atskleidžia, jog kuo jaunesnis žmogus, tuo labiau jis yra paveiktas globalizacijos, demokratinių procesų sklaidos, tuo jo moralinės nuostatos yra labiau privačios, taigi, tuo mažesnis visuomenės nuomonės poveikis, ko pasekoje – didesnis pritarimas teisiškai pripažinti vienalytes santuokas; ir atvirkščiai, su didėjančiu amžiumi pritarimas teisiniam homoseksualių santuokų pripažinimui mažėja.

Remiantis įvairių pasaulio šalių patirtimi bei kiekybinio tyrimo Lietuvoje rezultatais numatyta tema, galima teigti, jog vienos lyties asmenų santuoka yra potencialiai progresuojantis visuomeninių santykių reiškinys, reikalaujantis ne tik moralinio, religinio, visuomeninio toleravimo, bet ir teisinio pripažinimo, ką lemia demokratinių procesų sklaida bei globalizacijos poveikis. Tikėtina, jog dėl pastarųjų veiksnių atsirandančio moralinio pliuralumo, moralės suprivatinimo, karta po kartos homoseksualias sąjungas priims kaip savaime suprantamą reiškinį. Taigi, turint omenyje, jog jaunesnioji karta pakeičia vyresniąją, su savimi atsineša ir naują vienos lyties asmenų santuokos sampratą bei požiūrį į ją, todėl vykstant kartų kaitai, santuoką tik tarp vyro ir moters prisiminsime kaip savo senolių bei prosenolių santuokos institutą.

SUMMARY

Today marriage, as one of modern society institutions, is more a matter of argument than a consensus. The institution of marriage and its cognitive framework in modern society has a wide legal and cultural approach. Ruthless and fierce discussion, covering such questions as who has the right to marry and can marry, what marriage means in modern society and whether marriage continues to shift, are being tangled. Throughout history, there has been the dissension over the definition of marriage and over the exclusion or inclusion of particular societal groups within the institution of marriage. Marriage is and has always been the subject to alter. From antiquity up to the present day, the institution of marriage has displayed a wide geographical and historical variety.

Marriage has never been a static institution, together with rapid interpersonal intercourse the concept of marriage has alternated as well, however, there is no doubt, that the beginning of the 21st century has reached the very climax of marriage transformations all over the globe. Gay and lesbian couples continue to express the need for social, as well as legal recognition of same-sex marriage, what reflects a huge challenge to marriage as a status quo institution. More and more homosexual couples strive for inclusion into marriage as legal parties and as full-fledged members of the society, thus having recourse to society, church and courts. Meanwhile, many of those, opposing to same-sex marriage or partnership, approach same-sex couples as the threat to the origin and concept of marriage, as well as the stability and welfare of the whole society. There can be distinguished two confronting key attitudes towards homosexual marriage: those, who accept same-sex marriage as the sphere of private human life, and those, who accentuate the inutility of same-sex marriage as the socially valuable union.

It should be noted that one must not draw a clear-cut distinction between the latter groups of society, as the legal recognition of same-sex marriage, consisting of a wide variety of components, requires a more in depth analysis in such fields as the strength of legal concept of marriage, the main aim of entering the marriage, the acceptance of homosexualism, the ability to adopt for homosexual couples, the possible consequences of the legal recognition of same-sex marriage, childbearing in homosexual families, social value of same-sex marriage, emotional, psychological and financial result in case if same-sex marriage is not legally recognised, and, finally, the legal recognition of same-sex marriage.

Even though Lithuania is still not completely ready to legally recognise same-sex marriage (only 37% of society), various socio-demographic societal groups have different views on the different components of legal recognition of same-sex marriage. A great difference appeared when comparing men and women: although women, naturally created for procreation,

for being mothers, they are more likely to be liberal and more subject to legally recognise same-sex marriage. While comparing urban and rural dwellers, it appeared no weighty difference in liability to legally recognise same-sex marriage, although they qualify separate components rather differently. Quite strong difference appeared when comparing homosexual and heterosexual living environment of the respondents. Those, who face no homosexual people in their daily life, were less prone to legally recognise same-sex marriage, and vice versa, those who contact with homosexual relations in their lives, are much more ready to legalize same-sex marriages. The most important part of the survey – the approach generalization of legal recognition of same-sex marriage by different age groups – has revealed that the younger the person, the more he or she is affected by global influence, by spread of democratic processes, the more his or her moral attitudes are private, thus, the less his or her opinion is affected by the whole society and, as a result, he or she is more likely to legally recognise same-sex marriage; and vice versa, legal recognition of same-sex marriage decreases with the increasing age.

With reference to the experience of different countries all over the world and the quantitative research in Lithuania analysing the aforementioned problem, it is true to claim that same-sex marriage is a potentially progressive interpersonal phenomenon requiring not only moral, religious and social, but also legal recognition, what is influenced by the spread of democracy and globalisation. It is persumable, that due to the recent moral plurality, more and more private morality, generation after generation will percieve same-sex marriage as a matter-of-course expression. Thus, in consideration of the fact, that younger generation naturally changes elder generation and brings new concept of and new approach to marriage, it is presumable that the marriage only between a man and a woman will be retraced as the institution of our ancestors.

LITERATŪROS SĄRAŠAS:

Konstitucijos:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // <http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>
2. A Constitution for Europe // <http://gandalf.aksis.uib.no/~brit/EU-CONST-EN-cc/index.html>
3. The Constitution of Belgium // http://www.servat.unibe.ch/icl/be00000_.html
4. The Constitution of Finland // <http://www.servat.unibe.ch/icl/fi00000.html>
5. The Constitution of France // http://www.servat.unibe.ch/icl/fr00000_.html
6. The Constitution of the Netherlands // http://www.minbzk.nl/bzk2006uk/4800/the_constitution_of
7. The Constitution of the United States // <http://www.usconstitution.net/const.html>
8. The German Constitution // <http://www.vescc.com/constitution/germany-constitution-eng.html>;

Įstatymai ir kiti teisės dokumentai:

9. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=19841
10. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=111555
11. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=107687
12. Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymas // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=222522
13. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties // http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=232378
14. Lietuvos Respublikos Valstybinė šeimos politikos koncepcija // <http://www3.lrs.lt/docs2/GYWHJWWE.DOC>
15. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. sausio 24 d. išvada dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 4, 5, 9, 14 straipsnių ir jos ketvirtojo protokolo 2 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai // <http://www.religija.lt/content/view/81/64/>

16. Lietuvos respublikos Generalinė prokuratūra 2008 m. gruodžio 31 d. Nr. 12.14-41. Nusikalstamų veikų, padaromų dėl rasinės, etninės, tautinės, religinės neapykantos, kitokios netolerancijos ir diskriminavimo, ikiteisminių tyrimų rezultatų, problematikos, tendencijų ir prevencijos priemonių apibendrinimas // http://docs.google.com/gview?a=v&q=cache:_Hwn8R7ZNbgJ:www.prokuraturos.lt/LinkClick.aspx%3Ffileticke t%3DuJQexCkQIfk%3D%26tabid%3D221+rekomendacija+del+bk+169+ir+171+taik y mo&hl=lt&gl=lt
17. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymas dėl teisingumo ministro 2001 m. birželio 27 d. įsakymo Nr. 124 „Dėl pranešimo apie bažnyčios (konfesijų) nustatyta tvarka įregistruotą santuoką formos ir pranešimo tvarkos patvirtinimo“ pakeitimo // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=327979&p_query=santuoka&p_tr2=2.
18. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymas dėl teisingumo ministro 2006 m. gegužės 19 d. įsakymo Nr. 1r-160 „Dėl civilinės metrikacijos taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=325576&p_query=santuoka&p_tr2=2.
19. Lietuvos Respublikos seimo nutarimas dėl valstybinės šeimos politikos koncepcijos patvirtinimo // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=322152&p_query=santuoka&p_tr2=2.
20. American Uniform Marriage and Divorce Act of 1970 // http://www.animallaw.info/statutes/stus9a_ula_238_39.htm
21. Cohabitees (Joint Homes) Act of 1987 (Sweden) // http://www.ccbe.org/fileadmin/userupload/document/Family_law_Conference_bxl/Speeches/EN_Reich_Sjoergen.pdf
22. German Civil Code // http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.html
23. Married Women's Property Act of 1870 (England) // http://www.opsi.gov.uk/acts/acts1880/pdf/ukpga_18800026_en.pdf
24. Married Women's Property Act of 1882 (England) // http://www.opsi.gov.uk/RevisedStatutes/Acts/ukpga/1882/cukpga_18820075_en_1
25. Special Marriage Act 1954 // <http://weddings.iloveindia.com/indian-weddings/special-marriage-act.html>
26. The Civil Code of the Netherlands // <http://www.kluwerlaw.com/Catalogue/titleinfo.htm?ProdID=9041117695>
27. The Cohabitation Act of 2003 (Sweden) // <http://www.homo.se/o.o.i.s/1784>
28. The Italian Civil Code // <http://www2.law.uu.nl/priv/cefl/Reports/pdf2/Italy%20-%20Legislation.pdf>

29. The Royal Marriage Act of 1772 // [http:// www.heraldica.org/faqs/rma1772.html](http://www.heraldica.org/faqs/rma1772.html)
30. The Sexual Offences Act 1956 // http://www.opsi.gov.uk/RevisedStatutes/Acts/ukpga/1956/ cukpga_19560069_en_2#pt1-pb5-11g13

Bylos:

31. A.D.T. v. UK No. 35765/97 (July 31, 2000) // http://www.equalrightstrust.org/ertdocumentbank/Microsoft%20Word%20-%20A.D.T.%20v.%20UK%20_convict_.pdf
32. Baehr v. Mike. No. 20371, 91-1394-05 (Dec. 11, 1996) // <http://www.state.hi.us/jud/20371.htm>
33. Baker v. State. 170 Vt. 194 (Dec. 20, 1999) // <http://www.law.umkc.edu/faculty/projects/ftrials/conlaw/bakervvermont.html>
34. C. and L. M. v. UK No. 14753/89 (October 9, 1989) // <http://www.socresonline.org.uk/6/1/mcgee.html>
35. Frickie v. Lynch. 491 F. Supp. 381; 1980 U.S. Dist. LEXIS 11770 (May 28, 1980) // <http://www.aclu.org/FilesPDFs/fricke.pdf>
36. Goodbridge v. Department of Public Health. SJC-08860 (March 4, 2003. - November 18, 2003) // http://fl1.findlaw.com/news.findlaw.com/cnn/docs/conlaw/111803_opn.pdf
37. Jones v. Hallahan No. 501S.W.2d.588 (October 9, 1973) // http://www.freedomtomarry.org/rights/tr_docs.htm
38. Karner v. Austria No. 40016/98 (October 24, 2003) // <http://vlex.com/vid/case-of-karner-v-austria-26833879>
39. Loving v. Virginia No. 395 (April 10 – June 12, 1967) // <http://supreme.justia.com/us/388/1/case.html>
40. Minister of Home Affairs v. Fourie. CCT 60/04 (Dec. 1, 2005) // <http://marriage-lawfoundation.org/mlf/cases%5CFourie%20v.%20Minister.pdf>
41. National Coalition for Gay and Lesbian Equality v. Minister of Home Affairs No. CCT 10/99 (December 2, 1999) // <http://www.saflii.org/za/cases/ZACC/1999/17.html>
42. Salgueiro da Silva Mouta v. Portugal No. 33290/96 (December 21, 1999) // http://www.idhc.org/esp/documents/Identidad/TEDH/SALGUEIRO_PORTUGAL.pdf
43. Simpson v. UK No. 11716/85 (May 14, 1986) // <http://www.informaworld.com/smpp/content~content=a741596876~db=all>
44. Smith and Grady v. UK Nos. 33985/96 and 33986/96 (September 27, 1999) // http://209.85.129.132/search?q=cache:knRUAi-OmNYJ:www.diskriminace.info/dosexualni/smith_and_grady_v._uk.pdf+smith+grady+vs+UK&cd=&hl=lt&ct=clnk&gl=lt

45. Turner v. Safley No. 85-1384 (June 1, 1987) // http://www.law.depaul.edu/students/organizations_journals/student_orgs/lawdjsj/pdf/Turner%20v.%20Safley.pdf

Literatūra:

46. Andriulis V. *Lietuvos Statutų (1592, 1566, 1588 m.) šeimos teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003. P. 192.
47. Arlauskas S. *Turiningieji teisės pagrindai. Pagrindinių subjektinių teisių teorijos metmenys*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004.
48. Kudinavičiūtė J. *Santuokos sąlygos ir jų vykdymas*. Vilnius: Justitia, 2008. P. 224.
49. Mikelėnas V., Keserauskas Š., Smirnovienė Z. ir kt. *LR Civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2002. P. 700.
50. Vaišvila A. *Teisės Teorija*. Vilnius: Justitia, 2004. P. 528.
51. Baird R. M., Rosenbaum S. E. *Same-sex Marriage: The Moral And Legal Debate (Contemporary Issues)*. New York: Prometheus Books, 2004. P. 313.
52. Baird V. *No-Nonsense Guide to Sexual Diversity (No-Nonsense Guides)*. Oxford: New Internationalist™ Publicatons Ltd, 2007. P. 157.
53. Bamforth N. *Sexuality, Morals and Justice: Theory of Lesbian and Gay Rights and Law (Lesbian & gay studies)*. New York: Continuum International Publishing Group Ltd, 1997. P. 310.
54. Boswell J. *Same Sex Unions in Premodern Europe*. Vancouver: Vintage Books, 1995. P. 464.
55. Bullough V. L. *Beyond Stonewall: Activists for Gay and Lesbian Rights in Historical Context (Haworth Gay & Lesbian Studies)*. Philadelphia: Haworth Press Inc, 2002. P. 424.
56. Burr C. *A Separate Creationn: The Search for the Biological Origins Of Sexual Orientation*. New York: Hyperion, 1996. P. 354.
57. Cahill S., Ellen M., Tobias S. *Family Policy. Issues Affecting Gay, Lesbian, Bisexual, and Transgender Familes*. New York: University of Michigan Press, 2003. P. 184.
58. Cain P. A. *Lesbian and Gay Rights: The Legal Controversies (New Perspectives on Law, Culture & Society)*. Oxford: Westviev Press, 2003. P. 315.
59. Cameron J. E. *Legal Recognition of Same-sex Partnerships: A Study of National, European and International Law*. Oxford: Hart Publishing, 2001. P. 792.

60. Cantor D. J., Cantor E., Black J. C. ir kt. *Same-sex Marriage: The Legal and Psychological Evolution in America*. Middletown: Wesleyan University Press, 2006. P. 212.
61. Charles C. *The Sharon Kowalski Case: Lesbian and Gay Rights on Trial*. Kansas: University Press of Kansas, 2003. P. 305.
62. Chauncey G. *Why Marriage: The History Shaping Today's Debate Over Gay Equality*. Cambridge: Basic Books, 2005. P. 224.
63. Cretney S. *Same-Sex Relationships: From Odious Crime to Gay Marriage*. New York: Oxford University Press, 2006. P. 346.
64. Curry H., Hertz F., Clifford D. *A Legal Guide for Lesbian and Gay Couples (Legal Guide for Lesbian & Gay Couples)*. Berkeley: Special Sales Department, 2005. P. 355.
65. Douglas L. B. *Same-Sex Marriage and Religious Liberty: Emerging Conflicts*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, 2008. P. 344.
66. Eaklor V. *Bringing Lesbian and Gay Rights into the Mainstream: Twenty Years of Progress*. Philadelphia: Haworth Press Inc, 2006. P. 352.
67. Elman R. *Sexual Equality in an Intergrated Europe: Virtual Equality (Europe in Transition: The NYU European Studies Series)*. New York: Palgrave MacmillanTM, 2008. P. 228.
68. Eskridge W. N. *Equality Practice: Civil Unions and the Future of Gay Rights*. New York: Routledge, 2002. P. 271.
69. Eskridge W. N. *Gaylaw: Challenging the Apartheid of the Closet*. London: Harvard University Press, 2002. P. 480.
70. Eskridge W. N. *The Case for Same-Sex Marriage: From Sexual Liberty to Civilized Commitment*. London: The Free Press, 1996. P. 304.
71. Gerstmann E. *Same-Sex Marriage and the Constitution*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003. P. 221.
72. Gerstmann E. *Same-Sex Marriage and the Constitution*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008. P. 232.
73. Giddens A. *The Transformation of Intimacy: Sexuality, Love, and Eroticism in Modern Societies*. Stanford, California: Stanford University Press, 1992. P. 216.
74. Glendon M. A. *The Transformation of Family Law: State, Law, and Family in the United States and Western Europe*. Cambridge: University of Chicago Press, 1989. P. 386.
75. Goldberg-Hiller J. *The Limits to Union: Same-sex Marriage and the Politics of Civil Rights (Law, Meaning & Violence): Same-sex Marriage and the Politics of Civil Rights*

- (*Law, Meaning & Violence*). East Lansing: The University of Michigan Press, 2002. P. 304.
76. Graff E. J. *What is Marriage For?* Boston, Massachusetts: Beacon Press, 1999. P. 303.
 77. Herdt G. H. *Same Sex, Different Cultures: Gays and Lesbians Across Cultures*. Oxford: Westview Press, 1998. P. 224.
 78. Hull K. E. *Same-Sex Marriage: The Cultural Politics of Love and Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. P. 275.
 79. Hunter N. D., Joslin C. G., Gowan S. M. *The Rights of Lesbians, Gay Men, Bisexuals, and Transgender People: The Authoritative ACLU Guide to the Rights of Lesbians, Gay Men, Bisexuals, and Transgender ... and Transgender People (ACLU Handbook)*. New York: New York University Press, 2004. P. 218.
 80. Kenedy D. J., Newcombe J. *What's Wrong with Same-Sex Marriage?* Wheaton: Crossway Books, 2004. P. 144.
 81. Kirtsoglou E. *For the Love of Women: Gender, Identity and Same-sex Relations in a Greek Provincial Town*. London: Routledge, 2003. P. 189.
 82. Koppelman A. *Same Sex, Different States: When Same-sex Marriages Cross State Lines*. London: Yale University Press, 2006. P. 224.
 83. Lawrence S. *The Family, Sex, and Marriage in England 1500-1800*. Cambridge University Press, 1977. P. 698.
 84. Leavitt D., Prose F., Saunders G. ir kt. /red. Pories K. *The "M" Word: Writers on Same-Sex Marriage*. New York: Workman Publishing, 2004. P. 188.
 85. Lehmann J. M. *The Gay and Lesbian Marriage and Family Reader: Analyses of Problems and Prospects for the Twenty-first Century*. London, Gordian Knot Books, 2001. P. 330.
 86. Lutzer E. W. *The Truth about Same-Sex Marriage: 6 Things You Need to Know about What's Really at Stake*. Chicago: Moody Publishers, 2004. P. 128.
 87. Marcus E. *Together Forever: Gay and Lesbian Marriage*. New York: Anchor Books, 1999. P. 368.
 88. Merin Y. *Equality for Same-sex Couples: The Legal Recognition of Gay Partnerships in Europe and the United States*. Chicago: The University of Chicago Press, 2002. P. 385
 89. Mohr R. D. *The Long Arc of Justice: Lesbian and Gay Marriage, Equality, and Rights*. New York: Columbia University Press, 2005. P. 160.
 90. Newton D. E. *Gay and Lesbian Rights (Contemporary World Issues)*. Oxford: ABC-CLIO Ltd, 1994. P. 214.

91. Padilla Y. C. *Gay and Lesbian Rights Organizing: Community-based Strategies*. Philadelphia: Haworth Press Inc, 2003. P. 235.
92. Pinello D. R. *America's Struggle for Same-Sex Marriage*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. P. 230.
93. Purton P. *Sodom, Gomorrah and the New Jerusalem: Labour and Lesbian and Gay Rights from Edward Carpenter to Today*. New York: Routledge, 2006. P. 68.
94. Richards D. A. J. *Women, Gays, and the Constitution: The Grounds for Feminism and Gay Rights in Culture and Law*. Chicago: The University of Chicago Press, 1998. P. 546.
95. Ridinger R. B. M. *Speaking for Our Lives: Historic Speeches and Rhetoric for Gay and Lesbian Rights, 1892-2000*. Philadelphia: Haworth Press Inc, 2003. P. 806.
96. Ridley M. *Nature via Nurture: Genes, Experience, and What Makes us Human*. New York: HarperCollins, 2003. P. 336.
97. Sember B. Mc.W. *Gay and Lesbian Rights: A Guide for GLBT Singles, Couples and Families (Gay & Lesbian Rights)*. Naperville: Sphinx Publishing, 2006. P. 304.
98. Sherman S. *Lesbian and Gay Marriage: Private Commitments, Public Ceremonies*. Temple University Press, 1992. P. 288.
99. Silver D. *The New Civil War: The Lesbian and Gay Struggle for Civil Rights (The Lesbian and Gay Experience)*. London: Franklin Watts, 1997. P. 196.
100. Smith M. *Lesbian and Gay Rights in Canada: Social Movements and Equality-Seeking, 1971-1995*. Toronto: University of Toronto Press, 1999. P. 240.
101. Smith M. *Political Institutions and Lesbian and Gay Rights in the United States and Canada: 1 (Routledge Studies in North American Politics)*. New York: Routledge, 2008. P. 230.
102. Spendale D. R., Eskridge W. N. Jr. *Gay Marriage: For Better or for Worse?*. New York: Oxford University Press, 2006. P.336.
103. Stanton G. T., Maier B. *Marriage on Trial: The Case Against Same-Sex Marriage and Parenting*. Westmont: InterVarsity Press, 2004. P. 198.
104. Staver M. D. *Same-Sex Marriage: Putting Every Household at Risk*. Nashville: B&H Publishing Group, 2004. P. 154.
105. Stiers G. A. *From This Day Forward: Commitment, Marriage, and Family in Lesbian and Gay Relationships*. New York: St. Martin's Press, 1998. P. 236.
106. Strasser M. *On Same-Sex Marriage, Civil Unions, and the Rule of Law: Constitutional Interpretation at the Crossroads*. Westport: Praeger, 2002. P. 208.
107. Strasser M. *The Challenge of Same-sex Marriage: Federalist Principles and Constitutional Protections*. Westport: Praeger Publishers, 1999. P. 247.

108. Sullivan A. *Same-Sex Marriage: Pro and Con*. New York: Vintage Books, 2004. P. 416.
109. Toussaint D. *Gay and Lesbian Weddings: Planning the Perfect Same-Sex Ceremony*. Toronto: The Random House Publishing Group, 2004. P. 185.
110. Wardle L. D., Strasser M., Duncan W.C. ir kt./red. Coolidge D. O. *Marriage and Same-Sex Unions: A Debate*. Westport: Praeger, 2003. P. 408.
111. Williams W. L., Retter Y. *Gay & Lesbian Rights in the United States: A Documentary History (Primary Documents in American History and Contemporary Issue)*. Westport: Greenwood Press, 2003. P. 368.
112. Witte J. Jr. *From Sacrament to Contract: Marriage, Religion, and Law in the Western Tradition*. Louisville, Kentucky: Westminster John Knox Press, 1997. P. 328.

Periodiniai Leidiniai:

113. Alderson K. G. A. *Phenomenological Investigation of Same-Sex Marriage // The Canadian Journal of Human Sexuality*. 2004, Nr. 13, P. 107.
114. Allen D. *Gay Marriage Worldwide: 2001 Was a Year of Small but Numerous Victories for Same-Sex Partner Rights // The Advocate*, 2002 saus. 22, P. 22.
115. Allen D. W. *An Economic Assessment of Same-Sex Marriage Laws // Harvard Journal of Law & Public Policy*. 2006, Nr. 29, P. 949.
116. Barclay S., Fisher S. *The States and the Differing Impetus for Divergent Paths on Same-Sex Marriage, 1990-2001 // Policy Studies Journal*. 2003, Nr. 31, P. 331.
117. Bork R. H. *The Necessary Amendment // First Things: A Monthly Journal of Religion and Public Life*. 2004, Nr. 145, P. 17.
118. Bunch K. *If Racial Desegregation, Then Same-Sex Marriage? Originalism and the Supreme Court's Fourteenth Amendment // Harvard Journal of Law & Public Policy*. 2005, Nr. 28, P. 781.
119. Caldwell J. *Is Gay Life Better in Europe? an Openly Antigay President Wins His Second Term. Voters OK a Dozen Statewide Marriage Bans. Gays Feeling Unwanted in the USA May Be Looking for Utopia Overseas. Here's a Reality Check from Gay Europeans Themselves // The Advocate*, 2004 gruod. 7, P. 42.
120. Dinan S. *Senators Offer Amendment against Gay 'Marriage'; Ban Sought on Federal, State Recognition of Same-Sex Unions // The Washington Times*, 2002 lapkr. 26, P. A03.
121. Dugnan L. *Holy Matrimony! as Politicians Square off on Gay Marriage, Progressives Must Enter the Debate // The Nation*, 2004 kov. 15, Nr. 278, P. 14.

122. Duncan R. F. *Homosexual marriage and the myth of tolerance: Is Cardinal O'Connor a "homophobe"?* // Notre Dame Journal of Law, Ethics and Public Policy 1996 spal. Nr.10, P. 587-607.
123. Eliasson M. *Equality for Same Sex Couples: The Legal Recognition of Gay Partnerships in Europe and the United States* // Sex Roles: A Journal of Research. 2003, Nr. 49, P. 701.
124. Ellman I. M. *The Place of Fault in a Modern Divorce Law* // Arizona State Law Journal. 1997, Nr. 28, P. 773.
125. Franke K. M. *The Politics of Same-Sex Marriage Politics* // Columbia Journal of Gender and Law. 2006, Nr. 15, P. 236.
126. Gomes C. *The Need for Full Recognition of Same-Sex Marriage* // The Humanist, 2003 rugs.-spal. Nr. 63, P. 15.
127. Goodman C. *Debating Gay Marriage: Legislators Will Continue to Mirror the Rest of the Country as They Grapple with This Difficult Issue* // State Legislatures, 2005 vas. Nr. 31, P. 31.
128. Gorrod J. *Our Big Gay Day; Lesbian Couple's Joy as They Get Wed in First Same-Sex Ceremony* // The Mirror, 2005 gruodž. 20, P. 19.
129. Gourn D. B. *Gay Law Reform Does Not Include Marriage* // The Evening Standard, 2008 bal. 30, P. 27.
130. Graff E. J. *Marital Blitz: This November, Anti-Gay-Marriage Bills Will Be Back on Ballots with a Vengeance. but This Time around, the Gay and Lesbian Activist Network Is Ready to Play Hardball* // The American Prospect, 2006 kov. Nr. 17, P. 41.
131. Graham C. *European Unions* // The Advocate, 2004 geg. 25, P. 36.
132. Howard P. J. *Gay 'Marriage' Critics Hail Victories in Pair of Rulings* // The Washington Times, 2006 liep. 15, P. A01.
133. Kiernan A. *The Rise of Cohabitation and Childbearing outside Marriage in Western Europe* // International Journal of Law, Policy and Family. 2001, Nr.15, P. 1-21.
<http://www.iesf.es/fot/ccom.pdf>
134. Kinsella A. *We Just Want the Same Rights as Other Couples; Human rights: Lesbians in Legal Marriage Abroad Go to High Court* // Coventry Evening Telegraph, 2005 lapkr. 10. P. 11.
135. Klise K. *Get Married or Move Out* // People. 2006 kov. 27, Nr. 65/12, P.13.
136. Koop G. *Children in Homosexual Households: A Research Review* // <http://www.goshen.edu/~gregk/Children%20in%20Homosexual%20Households.pdf>

137. Kramer L. *Same-Sex Marriage, Conflict of Laws and the Unconstitutional Public Policy Exception* // Yale Law Journal. 1997, Nr. 106, P. 1965.
138. Kuhr F. *The Science of Same-Sex Marriage: With the Two-Year Anniversary of Same-Sex Marriage in Massachusetts Comes a Flood of Studies, Books, and Research Papers on the Benefits of Marriage for Gay Couples and the Harm Caused by Denying It* // The Advocate, 2006 geg. 23, P. 34.
139. Lisotta C. *The Domino Effect: White House Opposition to Gay Marriage in Massachusetts May Have Set off a Cascade of Antigay State Laws* // The Advocate, 2004 kov. 2, P. 13.
140. Lister A. *How to Defend (Same-Sex) Marriage* // Polity. 2005, Nr. 37. P. 409.
141. Phillips M. *Should Gay Partnerships Be Equal to Marriage? Debate* // The Daily Mail, 2006 birž. 23, P. 67.
142. Ramstack T. *Same-Sex 'Marriage' Likely to Prove Costly* // The Washington Times, 2004 geg. 18, P. A01.
143. Rauch J. *Gay Marriage Is Risky. But Banning It Is Riskier* // National Journal, 2004 geg. 18, P. 18.
144. Rotello G., Graff E. J. *To Have and to Hold: The Case for Gay Marriage* // The Nation, 1996 birž. 24, Nr. 262, P. 11.
145. Rottings B. *The Right Fights Back: Will the U.S. Pass a Constitutional Amendment to "Protect" Itself from Gay Rights?* // The Advocate, 2003 rugp. 19, P. 39.
146. Sanders D. *Human Rights and Sexual Orientation in International Law* // International Journal of Public Administration. 2002, Nr. 25, P. 13.
147. Seidman L. M. *Gay Sex and Marriage, the Reciprocal Disadvantage Problem and the Crisis in Liberal Constitutional Theory* // Harvard Journal of Law & Public Policy. 2008, Nr. 31, P. 135.
148. Smith M. *Cardinal links Gay Marriage to Paedophiles and Bestiality; New Laws 'Leading to Moral Decline'* // The Mirror, 2006 gruodž. 4, P. 10.
149. Sullivan A. *State of the Union* // The New Republic, 2000 geg. 8, P. 17-34.
150. Trosino J. *American Weddings: Same –Sex Marriage and the Miscegenation Analogy* // Boston University Law Review, 1993, Nr. 93, P. 110-114.
151. Wardle L. D. *"Multiply and Replenish": Considering Same-Sex Marriage in Light of State Interests in Marital Procreation* // Harvard Journal of Law & Public Policy. 2001, Nr. 24, P. 771.
152. Weimer J. *Foreword: The Next Normal-Developments since Marriage Rights for Same-Sex Couples in New York* // Columbia Journal of Gender and Law. 2004, Nr. 13, P. 48.

153. Weiss H. *The Homosexual Agenda* // Commonweal, 2000 spal.6, Nr. 127, P. 5.
154. Wetzstein C. *Group Fights Lesbian 'Divorce'; Back Door to Same-Sex Marriage, Brief Argues* // The Washington Times, 2007 rugp. 16, P. A07.
155. Wetzstein C. *N.Y. Court Overturns Same-Sex 'Marriage'* // The Washington Times, 2005 gruod. 9, P. A07.
156. Wetzstein C. *Same-Sex 'Marriage' Measure Advances; Massachusetts Lawmakers Vote* // The Washington Times, 2007 saus. 3, P. A01.
157. Whittman L. G. *The Year in Review* // The Advocate, 2001 saus. 16, P. 10.
158. Wittes B. *Marital Differences: The National Divide over Gay Marriage Is a Recipe for Legal Confusion-But We Should Learn to Live with It* // The Atlantic Monthly, 2006 geg. Nr. 297, P. 46.

Nepublikuoti dokumentai:

159. Jasiukevičiūtė T. *Homoseksualių žmonių santuokų moralumo ir teisėtumo problemos: magistro baigiamasis darbas. soc. mokslai (asmeninis susirašinėjimas). 2008. P. 95.*
160. Kudinavičiūtė – Michailovienė I. *Šeimos santykių kūrimo teisinis reglamentavimas Lietuvoje: daktaro dis. : soc. mokslai: teisė (01 S) /MRU. – V., 2006. P. 3.*

Svetainės:

161. Atviri.lt // <http://www.atviri.lt>
162. BBC News // <http://news.bbc.co.uk>.
163. EQUAL // <http://www.equal.lt>
164. Eurostat // epp.eurostat.ec.europa.eu
165. International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association (ILGA) // www.ilga-europe.org
166. Lietuvos Respublikos Statistikos departamentas // <http://www.stat.gov.lt>
167. Marriage Equality USA // www.marriageequality.org
168. National Association for Research and Therapy // <http://www.narth.com>
169. National Organisation for Women // www.now.org
170. NewScientist // <http://www.newscientist.com>.
171. Proceedings of the National Academy of Sciences // <http://www.pnas.org>
172. Sciencedaily // <http://www.sciencedaily.com>
173. The Star // <http://www.thestar.com>.
174. Wikipedia // en.wikipedia.org/wiki

PRIEDAI

Kiekybinio tyrimo „Tos pačios lyties asmenų santuokos teisinis pripažinimas Lietuvoje“ rezultatų apibendrinimas

Kaip reaguotumėte sužinoję, kad jūsų draugas (-ė), artimas pažįstamas yra homoseksualus?			
priimčiau jį toki, koks jis yra 63%	atsisakyčiau su juo bendrauti 8%	mėginčiau jį pakeisti 29%	
Kaip reaguotumėte sužinoję, kad Jūsų dukra ar sūnus yra homoseksualus? Jei vaikų neturite, pabandykite įsivaizduoti.			
priimčiau jį toki, koks jis yra 51%	atsisakyčiau su juo bendrauti 1%	mėginčiau jį pakeisti 48%	
Kaip Jūs suprantate santuoką?			
laisva ir savanoriška vienas kitą mylinčių tik vyro ir moters sąjunga 68%	laisva ir savanoriška dviejų, vienas kitą mylinčių asmenų sąjunga, nepriklausomai nuo jų lyties 30%		
Kokia, Jūsų nuomone, svarbiausia santuokos paskirtis? Dėl ko Jūs tuokėtės arba tuoktumėtės?			
vaikų gimdymas, auginimas ir išiprasminimas istorijoje, gyvybės tąša 22%	reikalingas partneris, kuris padėtų rūpesčiuose, senatvėje būtų linksmiau gyventi dviese 13%	meilės išraiška, emocijų bei seksualinių interesų tenkinimas 21%	dviejų žmonių asmeninis susitarimas kartu gyventi, vienas kitą globoti, savo nuožiūra spręsti bei planuoti šeimos apimtį 44%
Sakoma, kad santuoka turi savo istorinį-prasminį elementą – šeimą, kurios nariai susituokdami įsipareigoja valstybei bei visuomenei ir taip gali tikėtis tam tikrų teisinių, socialinių bei ekonominių gerovę užtikrinančių garantijų (pavyzdžiui, paveldėti sutuoktinio turtą po jo mirties, neliudyti teisme prieš sutuoktinį...). Kai Jūs tuokėtės, arba kai/jei planuojate tuoktis, jums svarbiausias santuokos sudarymo pagrindas buvo/bus:			
meilės ryšys ir iš jo išplaukiantys emocinis, dvasinis bei seksualinis pasitenkinimas 51%	norėjau/noriu įsipareigoti valstybei bei visuomenei, o vykdydamas iš santuokos išplaukiančias pareigas (pvz., auginamas vaikus, deramai jais rūpindamasis ir auklėdamas) tikėjau/tikėsiuosi gauti teisinių, socialinių bei ekonominių garantijų, užtikrinančių mano šeimos gerovę 10%	vaikas (-ai), kuriuos dera auginti tik heteroseksualioje santuokinėje šeimoje 12%	mano moraliniu įsitikinimu, mano santuoka atneštų naudos ne tik mano šeimai, bet ir visai visuomenei, nes šeima yra visuomenės bei valstybės pagrindas, žmonijos išlikimas 27%
Koks Jūsų požiūris į homoseksualias poras?			
nederėtų tokių santykių viešinti,	nederėtų tokių santykių slėpti, nes	reikėtų organizuoti socialinį dialogą,	gyvendami demokratinėje

reikėtų pasistengti juos užgožti ir užmaskuoti, man jie trukdo 29%	toks maskavimas neišsprendžia socialinių problemų, o tik dar labiau jas paaštrina, man tokie santykiai netrukdo 19%	iškelti problemą ir gal referendumo būdu pritarti arba nepritarti homoseksualioms santuokoms lietuvoje 22%	visuomenėje, turėtume priimti seksualines mažumas lygiai taip pat, kaip ir vienodai gerbti bei nepaisyti žmogaus skirtumų dėl rasės, lyties, kultūros, pažiūrų ir pan. 30%
Homoseksualios santuokos:			
sužlugdytų tradicinės santuokos vertybes, žmonijos išlikimo prioritetus 26%	tai būtų pati didžiausia žmonijos socialinė degradacija, pasipriešinimas gamtos dėsniams 28%	padėtų išsklaidyti dabar tvyrančią įtampą, judėjimus tarp homoseksualių ir heteroseksualių porų, valstybės 16%	homoseksualai yra mažuma, o jų poreikiai yra mažumos poreikiai, taigi, įteisinus jų santuokas nepadidės gėjų bei lesbiečių skaičius nei pasaulyje nei Lietuvoje. Todėl vienalytės santuokos nekelia grėsmės visuomenės išlikimui 30%
Homoseksualios poros santuoka:			
yra nereikalinga kitiems visuomenės nariams, nes neatlieka žmonių bendrijai išlikti reikalingos dauginimosi funkcijos – nėra galimybės pastoti natūraliu būdu esant poroje dviems tos pačios lyties asmenims 49%	gali atlikti šią funkciją dirbtinio apvaisinimo būdu arba moteris/vyras, bendru sutarimu su savo sutuoktine/sutuoktiniu, gali susilaukti vaiko už santuokos ribų 11%	ši funkcija ne visada įgyvendinama ir heteroseksualiose šeimose, žmogus gali nenorėti turėti vaikų, gali negalėti jų turėti dėl ligos, amžiaus ar kitų priežasčių (pavyzdžiui pastarieji du Lietuvos prezidentai), taigi, visuomenės išlikimo funkcija negali būti svarbiausia sudarant santuoką, nes tai pažeistų minėtų žmonių teisėtus lūkesčius 40%	
Vienalytės šeimos poveikis įvaikintam ar biologiniam vaikui nėra pakankamai ištirtas ir mokliškai argumentuotas. Jūsų nuomone, vaikų auginimas homoseksualioje šeimoje:			
man nepriimtinas, nes vaikas augtų jo orumą pažeidžiančioje bei psichologiškai deformuojančioje aplinkoje; nevalia šitaip eksperimentuoti su vaiku 63%	turint omenyje heteroseksualias santuokas, bei sutuoktinių skirtą itin menką laiką tarp savo vaikui (Lietuvoje apie 7min. per parą) bei smurtą šeimose, geriau vaikas augtų homoseksualioje šeimoje, bet jud būtų deramai rūpinamasi 13%	vaiko asmenybei formotis būtinas deramas vaiko auklėjimas bei priežiūra, laisva jo saviraiška, nesvarbu heteroseksualioje ar homoseksualioje šeimoje vaikas augs 24%	
Jūsų nuomone, kas įtakoja gėjų ir lesbiečių seksualinę orientaciją?			
jie gimsta su tokia	priklauso nuo to, kas	tai yra suaugusio	homoseksualumas yra

seksualine orientacija 28%	ir kaip juos augina bei auklėja 34%	žmogaus teisė bei pasirinkimas vesti tokį gyvenimą 25%	liga, kurią reikia gydyti 13%
Jei vienalyčių porų santuoka ar civilinė partnerystė būtų teisiškai pripažinta, ar pritartumėte leidimui tokioms šeimoms įsivaikinti vaikų?			
Taip 19%	Iš dalies 13%	Ne 66%	Neturiu nuomonės 2%
Sakoma, kad vienalyčių porų santuoka yra grėsmė tradicinei santuokai tarp vyro ir moters. Ar Jūs sutinkate su šiuo teiginiu?			
Taip 25%	Iš dalies 36%	Ne 35%	Neturiu nuomonės 4%
Ar manote, kad teisinis vienalyčių santuokų pripažinimas neigiamai įtakotų tradicinės šeimos vertybes?			
Taip 32%	Iš dalies 28%	Ne 36%	Neturiu nuomonės 4%
Ar pritartumėte įstatymui, leidžiančiam vienalytėms poroms sudaryti santuoką?			
Taip 27%	Iš dalies 21%	Ne 49%	Neturiu nuomonės 3%
Ar pritartumėte įstatymui, leidžiančiui vienalytėms poroms įregistruoti civilinę partnerystę?			
Taip 40%	Iš dalies 21%	Ne 34%	Neturiu nuomonės 5%
Ar įregistruojamos civilinė partnerystė vienalytėms poroms turėtų būti suteikiamos teisės ir pareigos, kylančios iš santuokos sudarymo?			
Taip 28%	Iš dalies 27%	Ne 37%	Neturiu nuomonės 8%
Sakoma, kad teisiškai neleisti tuoktis vienalytėms poroms yra jų diskriminacija. Ar Jūs sutinkate su šiuo teiginiu?			
Taip 22%	Iš dalies 38%	Ne 37%	Neturiu nuomonės 3%
Sakoma, kad liautis diskriminavus gėjus bei lesbietes šiandien yra taip pat svarbu, kaip buvo liautis diskriminavus juodaodžius XX a. antrojoje pusėje. Ar sutinkate su šiuo teiginiu?			
Taip 24%	Iš dalies 22%	Ne 51%	Neturiu nuomonės 3%
Vajomingo valstijoje gėjus buvo žiauriai sumuštas ir pririštas prie tvoros, kur jis galiausiai mirė. Jūsų nuomone, ar Jūsų gyvenamojoje aplinkoje galėtų nutikti tokia situacija?			
Taip 25%	Iš dalies 29%	Ne 37%	Neturiu nuomonės 9%
Pastaruoju metu pasaulyje vyksta nemažai su seksualine orientacija susijusių išpuolių. Jūsų nuomone, ar reikėtų plėsti įstatymus ir labiau bausti skriaudėjus?			
Taip 56%	Iš dalies 25%	Ne, taip jiems ir reikia 12%	Neturiu nuomonės 7%
Manoma, kad santuoka yra moralės reikalas, kiti mano, kad religijos, teisės ar visuomenės. Jūsų nuomone tai:			
Teisės 17%	Religijos 11%	Moralės 26%	Tik pačių būsimų santuoktinių 33% Visuomenės 13%
Kaip labai (jei iš vis) jūsų religiniai įsitikinimai įtakoja jūsų požiūrį į vienalytes santuokas?			
religiniai požiūriai labai	šiek tiek įtakoja		visai nesvarbūs, neįtakoja

stiprūs 9%		33%		58%
Kaip labai (jei iš vis) Jūsų moraliniai įsitikinimai įtakoja Jūsų požiūrį į vienalytes santuokas?				
moralinės nuostatos labai stiprios 12%		šiek tiek įtakoja 38%		visai nesvarbios, neįtakoja 50%
Jūsų nuomone, valstybė (valdžia) į gėjų bei lesbiečių poreikius kreipia dėmesio:				
per daug 35%	kaip tik reikia 27%	šiek tiek, kiek	per mažai 28%	visai nekreipia 10%
Jūsų nuomone, visuomenė į gėjų bei lesbiečių poreikius kreipia dėmesio:				
per daug 34%	kaip tik reikia 32%	šiek tiek, kiek	per mažai 23%	visai nekreipia 11%
Jei vienalytė pora susituokė valstybėje, kurioje vienalytės santuokos yra teisiškai pripažintos, ar tokai porai atvykus / grįžus į Lietuvą, jų santuoka turėtų teisiškai galioti?				
Taip 41%	Iš dalies 14%		Ne 37%	Neturiu nuomonės 8%
Įsivaizduokite, Jums suteikta teisė nuspręsti, ar Lietuvoje reikia teisiškai pripažinti vienalytes santuokas, duoti tik du galimi atsakymai, kurį Jūs rinktumėtės?				
Taip 37%			Ne 63%	

Kiekybinio tyrimo „Tos pačios lyties asmenų santuokos teisinis pripažinimas Lietuvoje“ rezultatų apibendrinimas

Teisinis vienalyčių sąjungų pripažinimas: lytiškumo požiūris

M – Moterys

V – Vyrai

Kaip reaguotumėte sužinoję, kad jūsų draugas (-ė), artimas pažįstamas yra homoseksualus?			
priimčiau jį tokį, koks jis yra M - 91%; V - 62%	atsisakyčiau su juo bendrauti M - 4%; V - 19%	mėginčiau jį pakeisti M - 5%; V - 19%	
Kaip reaguotumėte sužinoję, kad Jūsų dukra ar sūnus yra homoseksualus? Jei vaikų neturite, pabandykite įsivaizduoti.			
priimčiau jį tokį, koks jis yra M - 56%; V - 42%	atsisakyčiau su juo bendrauti M - 0%; V - 3%	mėginčiau jį pakeisti M - 44%; V - 55%	
Kaip Jūs suprantate santuoką?			
laisva ir savanoriška vienas kitą mylinčių tik vyro ir moters sąjunga M - 45%; V - 30%		laisva ir savanoriška dviejų, vienas kitą mylinčių asmenų sąjunga, nepriklausomai nuo jų lyties M - 55%; V - 70%	
Kokia, Jūsų nuomone, svarbiausia santuokos paskirtis? Dėl ko Jūs tuokėtės arba tuoktumėtės?			
vaikų gimdymas, auginimas ir išiprasminimas istorijoje, gyvybės tąša M - 17%; V - 31%	reikalingas partneris, kuris padėtų rūpesčiuose, senatvėje būtų linksmiau gyventi dviese M - 12%; V - 15%	meilės išraiška, emocinių bei seksualinių interesų tenkinimas M - 21%; V - 19%	dviejų žmonių asmeninis susitarimas kartu gyventi, vienas kitą globoti, savo nuožiūra spręsti bei planuoti šeimos apimtį M - 50%; V - 35%
Sakoma, kad santuoka turi savo istorinį-prasminį elementą – šeimą, kurios nariai susituokdami išipareigoja valstybei bei visuomenei ir taip gali tikėtis tam tikrų teisinių, socialinių bei ekonominių gerovę užtikrinančių garantijų (pavyzdžiui, paveldėti sutuoktinio turtą po jo mirties, neliudyti teisme prieš sutuoktinį...). Kai Jūs tuokėtės, arba kai/jei planuojate tuoktis, jums svarbiausias santuokos sudarymo pagrindas buvo/bus:			
meilės ryšys ir iš jo išplaukiantys emocinis, dvasinis bei seksualinis pasitenkinimas M - 59%; V - 40%	norėjau/noriu išipareigoti valstybei bei visuomenei, o vykdydamas iš santuokos išplaukiančias pareigas (pvz., augindamas vaikus, deramai jais rūpindamasis ir auklėdamas) tikėjaisi/tikėsiuosi gauti teisinių, socialinių bei ekonominių garantijų,	vaikas (-ai), kuriuos dera auginti tik heteroseksualioje santuokinėje šeimoje M - 9%; V - 16%	mano moraliniu įsitikinimu, mano santuoka atneštų naudos ne tik mano šeimai, bet ir visai visuomenei, nes šeima yra visuomenės bei valstybės pagrindas, žmonijos išlikimas M - 25%; V - 30%

	užtikrinančių mano šeimos gerovę M - 7%; V - 14%		
Koks Jūsų požiūris į homoseksualias poras?			
nederėtų tokių santykių viešinti, reikėtų pasistengti juos užgožti ir užmaskuoti, man jie trukdo M - 20%; V - 46%	nederėtų tokių santykių slėpti, nes toks maskavimas neišsprendžia socialinių problemų, o tik dar labiau jas paaštrina, man asmeniškai tokie santykiai netrukdo M - 22%; V - 13%	reikėtų organizuoti socialinį dialogą, iškelti problemą ir gal referendumo būdu pritarti arba nepritarti homoseksualioms santuokoms Lietuvoje M - 26%; V - 13%	gyvendami demokratinėje visuomenėje, turėtume priimti seksualines mažumas lygiai taip pat, kaip ir vienodai gerbti bei nepaisyti žmogaus skirtumų dėl rasės, lyties, kultūros, pažiūrų ir pan. M - 32%; V - 28%
Homoseksualios santuokos:			
sužlugdytų tradicinės santuokos vertybes, žmonijos išlikimo prioritetus M - 23%; V - 33%	tai būtų pati didžiausia žmonijos socialinė degradacija, pasipriešinimas gamtos dėsniams M - 27%; V - 31%	padėtų išsklaidyti dabar tvyrančią įtampą, judėjimus tarp homoseksualių ir heteroseksualių porų, valstybės M - 17%; V - 14%	homoseksualai yra mažuma, o jų poreikiai yra mažumos poreikiai, taigi, įteisinus jų santuokas nepadidės gėjų bei lesbiečių skaičius nei pasaulyje nei Lietuvoje. Todėl vienalytės santuokos nekelia grėsmės visuomenės išlikimui M - 33%; V - 22%
Homoseksualios poros santuoka:			
yra nereikalinga kitiems visuomenės nariams, nes neatlieka žmonių bendrijai išlikti reikalingos dauginimosi funkcijos – nėra galimybės pastoti natūraliu būdu esant poroje dviems tos pačios lyties asmenims M - 46%; V - 56%	gali atlikti šią funkciją dirbtinio apvaisinimo būdu arba moteris/vyras, bendru sutarimu su savo sutuoktine/sutuoktiniu, gali susilaukti vaiko už santuokos ribų M - 13%; V - 7%	ši funkcija ne visada įgyvendinama ir heteroseksualiose šeimose, žmogus gali nenorėti turėti vaikų, gali negalėti jų turėti dėl ligos, amžiaus ar kitų priežasčių (pavyzdžiui pastarieji du Lietuvos prezidentai), taigi, visuomenės išlikimo funkcija negali būti svarbiausia sudarant santuoką, nes tai pažeistų minėtų žmonių teisėtus lūkesčius M - 41%; V - 37%	
Vienalytės šeimos poveikis įvaikintam ar biologiniam vaikui nėra pakankamai ištirtas ir mokliškai argumentuotas. Jūsų nuomone, vaikų auginimas homoseksualioje šeimoje:			
man nepriimtinas, nes vaikas augtų jo orumą pažeidžiančioje bei psichologiškai deformuojančioje aplinkoje; nevalia šitaip eksperimentuoti	turint omenyje heteroseksualias santuokas, bei sutuoktinių skiriamą itin menką laiką tarpą savo vaikui (Lietuvoje apie 7min. per parą) bei smurtą šeimose, geriau	vaiko asmenybei formuotis būtinas deramas vaiko auklėjimas bei priežiūra, laisva jo saviraiška, nesvarbu heteroseksualioje ar homoseksualioje šeimoje	

su vaiku M - 58%; V - 71%	vaikas augtų homoseksualioje šeimoje, bet juo būtų deramai rūpinamasi M - 11%; V - 16%	vaikas auga M - 31%; V - 13%	
Jūsų nuomone, kas įtakoja gėjų ir lesbiečių seksualinę orientaciją?			
jie gimsta su tokia seksualine orientacija M - 28%; V - 29%	priklauso nuo to, kas ir kaip juos augina bei auklėja M - 30%; V - 42%	tai yra suaugusio žmogaus teisė bei pasirinkimas vesti tokį gyvenimą M - 32%; V - 11%	homoseksualumas yra liga, kurią reikia gydyti M - 10%; V - 18%
Jei vienalyčių porų santuoka ar civilinė partnerystė būtų teisiškai pripažinta, ar pritartumėte leidimui tokioms šeimoms įsivaikinti vaikų?			
Taip M - 20%; V - 16%	Iš dalies M - 15%; V - 10%	Ne M - 62%; V - 71%	Neturiu nuomonės M - 3%; V - 3%
Sakoma, kad vienalyčių porų santuoka yra grėsmė tradicinei santuokai tarp vyro ir moters. Ar Jūs sutinkate su šiuo teiginiu?			
Taip M - 18%; V - 39%	Iš dalies M - 43%; V - 23%	Ne M - 34%; V - 35%	Neturiu nuomonės M - 5%; V - 3%
Ar manote, kad teisinis vienalyčių santuokų pripažinimas neigiamai įtakotų tradicinės šeimos vertybes?			
Taip M - 25%; V - 46%	Iš dalies M - 33%; V - 19%	Ne M - 39%; V - 29%	Neturiu nuomonės M - 3%; V - 6%
Ar pritartumėte įstatymui, leidžiančiam vienalytėms poroms sudaryti santuoką?			
Taip M - 37%; V - 17%	Iš dalies M - 7%; V - 20%	Ne M - 50%; V - 63%	Neturiu nuomonės M - 6%; V - 0%
Ar pritartumėte įstatymui, leidžiančiui vienalytėms poroms įregistruoti civilinę partnerystę?			
Taip M - 37%; V - 47%	Iš dalies M - 24%; V - 13%	Ne M - 34%; V - 33%	Neturiu nuomonės M - 5%; V - 7%
Ar įregistravusios civilinę partnerystę vienalytėms poroms turėtų būti suteikiamos teisės ir pareigos, kylančios iš santuokos sudarymo?			
Taip M - 28%; V - 26%	Iš dalies M - 32%; V - 16%	Ne M - 32%; V - 48%	Neturiu nuomonės M - 8%; V - 10%
Sakoma, kad teisiškai neleisti tuoktis vienalytėms poroms yra jų diskriminacija. Ar Jūs sutinkate su šiuo teiginiu?			
Taip M - 21%; V - 21%	Iš dalies M - 46%; V - 18%	Ne M - 28%; V - 57%	Neturiu nuomonės M - 5%; V - 4%
Sakoma, kad liautis diskriminavus gėjus bei lesbietes šiandien yra taip pat svarbu, kaip buvo liautis diskriminavus juodaodžius XX a. antrojoje pusėje. Ar sutinkate su šiuo teiginiu?			
Taip M - 20%; V - 23%	Iš dalies M - 48%; V - 17%	Ne M - 29%; V - 57%	Neturiu nuomonės M - 3%; V - 3%
Vajomingo valstijoje gėjus buvo žiauriai sumuštas ir pririštas prie tvoros, kur jis galiausiai mirė. Jūsų nuomone, ar Jūsų gyvenamojoje aplinkoje galėtų nutikti tokia situacija?			
Taip M - 21%; V - 32%	Iš dalies M - 35%; V - 16%	Ne M - 36%; V - 42%	Neturiu nuomonės M - 8%; V - 10%
Pastaruoju metu pasaulyje vyksta nemažai su seksualine orientacija susijusių išpuolių. Jūsų nuomone, ar reikėtų plėsti įstatymus ir labiau bausti skriaudėjus?			
Taip M - 58%; V - 52%	Iš dalies M - 32%; V - 13%	Ne, taip jiems ir reikia M - 3%; V - 29%	Neturiu nuomonės M - 7%; V - 6%
Manoma, kad santuoka yra moralės reikalas, kiti mano, kad religijos, teisės ar visuomenės.			

Jūsų nuomone tai:				
Teisės M - 16%; V - 19%	Religijos M - 11%; V - 10%	Moralės M - 23%; V - 30%	Tik pačių būsimų sutuoktinių M - 43%; V - 22%	Visuomenės M - 7%; V - 19%
Kaip labai (jei iš vis) Jūsų religiniai įsitikinimai įtakoja Jūsų požiūrį į vienalytes santuokas?				
religiniai požiūriai labai stiprūs M - 8%; V - 10%	šiek tiek įtakoja M - 30%; V - 39%	visai nesvarbūs, neįtakoja M - 62%; V - 51%		
Kaip labai (jei iš vis) Jūsų moraliniai įsitikinimai įtakoja Jūsų požiūrį į vienalytes santuokas?				
moralinės nuostatos labai stiprios M - 9%; V - 15%	šiek tiek įtakoja M - 36%; V - 39%	visai nesvarbios, neįtakoja M - 55%; V - 46%		
Jūsų nuomone, valstybė (valdžia) į gėjų bei lesbiečių poreikius kreipia dėmesio:				
per daug M - 31%; V - 43%	kaip tik tiek, kiek reikia M - 29%; V - 23%	per mažai M - 33%; V - 17%	visai nekreipia M - 7%; V - 17%	
Jūsų nuomone, visuomenė į gėjų bei lesbiečių poreikius kreipia dėmesio:				
per daug M - 30%; V - 41%	kaip tik tiek, kiek reikia M - 35%; V - 28%	per mažai M - 28%; V - 10%	visai nekreipia M - 7%; V - 21%	
Jei vienalytė pora susituokė valstybėje, kurioje vienalytės santuokos yra teisiškai pripažintos, ar tokai porai atvykus / grįžus į Lietuvą, jų santuoka turėtų teisiškai galioti?				
Taip M - 42%; V - 39%	Iš dalies M - 20%; V - 3%	Ne M - 28%; V - 55%	Neturiu nuomonės M - 10%; V - 3%	
Įsivaizduokite, Jums suteikta teisė nuspręsti, ar Lietuvoje reikia teisiškai pripažinti vienalytes santuokas, duoti tik du galimi atsakymai, kurį Jūs rinktumėtės?				
Taip M - 41%; V - 28%		Ne M - 59%; V - 72%		

Kiekybinio tyrimo „Tos pačios lyties asmenų santuokos teisinis pripažinimas Lietuvoje“ rezultatų apibendrinimas

Teisinis vienalyčių sąjungų pripažinimas: skirtingos amžiaus grupės

Amžiaus grupės:

- A- 18 – 25 metų amžiaus
- B- 26 – 35 metų amžiaus
- C- 36 – 45 metų amžiaus
- D- 46 metų amžiaus ir daugiau

Kaip reaguotumėte sužinoję, kad jūsų draugas (-ė), artimas pažįstamas yra homoseksualus?			
priimčiau jį tokį, koks jis yra A-68% B-82% C-86% D-73%	atsisakyčiau su juo bendrauti A-2% B-9% C-0% D-18%	mėginčiau jį pakeisti A-26% B-9% C-14% D-9%	
Kaip reaguotumėte sužinoję, kad Jūsų dukra ar sūnus yra homoseksualus? Jei vaikų neturite, pabandykite įsivaizduoti.			
priimčiau jį tokį, koks jis yra A-39 B-68% C-50% D-82%	atsisakyčiau su juo bendrauti A-3% B-0% C-0% D-0%	mėginčiau jį pakeisti A-58% B-32% C-50% D-18%	
Kaip Jūs suprantate santuoką?			
laisva ir savanoriška vienas kitą mylinčių tik vyro ir moters sąjunga A-45% B-64% C-71% D-73%		laisva ir savanoriška dviejų, vienas kitą mylinčių asmenų sąjunga, nepriklausomai nuo jų lyties A-55% B-36% C-29% D-27%	
Kokia, Jūsų nuomone, svarbiausia santuokos paskirtis? Dėl ko Jūs tuokėtės arba tuoktumėtės?			
vaikų gimdymas, auginimas ir išprusminimas istorijoje, gyvybės tąsa A-16% B-20% C-27% D-36%	reikalingas partneris, kuris padėtų rūpesčiuose, senatvėje būtų linksmiau gyventi dviese A-16% B-12% C-9% D-14%	meilės išraiška, emocijų bei seksualinių interesų tenkinimas A-28% B-18% C-18% D-7%	dviejų žmonių asmeninis susitarimas kartu gyventi, vienas kitą globoti, savo nuožiūra spręsti bei planuoti šeimos apimtį A-40% B-50% C-46% D-43%
Sakoma, kad santuoka turi savo istorinį-prasminį elementą – šeimą, kurios nariai susituokdami įsipareigoja valstybei bei visuomenei ir taip gali tikėtis tam tikrų teisinių, socialinių bei ekonominių gerovę užtikrinančių garantijų (pavyzdžiui, paveldėti sutuoktinio turtą po jo mirties, neliudyti teisme prieš sutuoktinį...). Kai Jūs tuokėtės, arba kai/jei planuojate tuoktis, jums svarbiausias santuokos sudarymo pagrindas buvo/bus:			
meilės ryšys ir iš jo išplaukiantys emocinis, dvasinis bei seksualinis pasitenkinimas A-59% B-59% C-43% D-29%	norėjau/noriu įsipareigoti valstybei bei visuomenei, o vykdydamas iš santuokos išplaukiančias pareigas (pvz., auginamas vaikus, deramai jais rūpindamasis ir auklėdamas)	vaikas (-ai), kuriuos dera auginti tik heteroseksualioje santuokinėje šeimoje A-5% B-11% C-19% D-21%	mano moraliniu įsitikinimu, mano santuoka atneštų naudos ne tik mano šeimai, bet ir visai visuomenei, nes šeima yra visuomenės bei valstybės pagrindas, žmonijos išlikimas A-26% B-19% C-33% D-36%

	<p>tikėjaisi/tikėsiuosi gauti teisinių, socialinių bei ekonominių garantijų, užtikrinančių mano šeimos gerovę A-10% B-11% C-5% D-14%</p>		
Koks Jūsų požiūris į homoseksualias poras?			
<p>nederėtų tokių santykių viešinti, reikėtų pasistengti juos užgožti ir užmaskuoti, man jie trukdo A-25% B-32% C-15% D-46%</p>	<p>nederėtų tokių santykių slėpti, nes toks maskavimas neišsprendžia socialinių problemų, o tik dar labiau jas paaštrina, man asmeniškai tokie santykiai netrukdo A-15% B-18% C-38% D-9%</p>	<p>reikėtų organizuoti socialinį dialogą, išskelti problemą ir gal referendumo būdu pritarti arba nepritarti homoseksualioms santuokoms Lietuvoje A-25% B-24% C-8% D-18%</p>	<p>gyvendami demokratinėje visuomenėje, turėtume priimti seksualines mažumas lygiai taip pat, kaip ir vienodai gerbti bei nepaisyti žmogaus skirtumų dėl rasės, lyties, kultūros, pažiūrų ir pan. A-35% B-26% C-39% D-27%</p>
Homoseksualios santuokos:			
<p>sužlugdytų tradicinės santuokos vertybes, žmonijos išlikimo prioritetus A-22% B-29% C-36% D-33%</p>	<p>tai būtų pati didžiausia žmonijos socialinė degradacija, pasipriešinimas gamtos dėsniams A-29% B-24% C-36% D-25%</p>	<p>padėtų išsklaidyti dabar tvyrančią įtampą, judėjimus tarp homoseksualių ir heteroseksualių porų, valstybės A-22% B-12% C-7% D-17%</p>	<p>homoseksualai yra mažuma, o jų poreikiai yra mažumos poreikiai, taigi, įteisinus jų santuokas nepadidės gėjų bei lesbiečių skaičius nei pasaulyje nei Lietuvoje. Todėl vienalytės santuokos nekelia grėsmės visuomenės išlikimui A-27% B-35% C-21% D-25%</p>
Homoseksualios poros santuoka:			
<p>yra nereikalinga kitiems visuomenės nariams, nes neatlieka žmonių bendrijai išlikti reikalingos dauginimosi funkcijos – nėra galimybės pastoti natūraliu būdu esant poroje dviems tos pačios lyties asmenims A-41% B-50% C-47% D-70%</p>	<p>gali atlikti šią funkciją dirbtinio apvaisinimo būdu arba moteris/vyras, bendru sutarimu su savo sutuoktine/sutuoktiniu, gali susilaukti vaiko už santuokos ribų A-13% B-8% C-15% D-20%</p>	<p>ši funkcija ne visada įgyvendinama ir heteroseksualiose šeimose, žmogus gali nenorėti turėti vaikų, gali negalėti jų turėti dėl ligos, amžiaus ar kitų priežasčių (pavyzdžiui pastarieji du Lietuvos prezidentai), taigi, visuomenės išlikimo funkcija negali būti svarbiausia sudarant santuoką, nes tai pažeistų minėtų žmonių teisėtus lūkesčius A-46% B-42% C-38% D-10%</p>	
Vienalytės šeimos poveikis į vaikintam ar biologiniam vaikui nėra pakankamai ištirtas ir			

moksliskai argumentuotas. Jūsų nuomone, vaikų auginimas homoseksualioje šeimoje:			
man nepriimtinas, nes vaikas augtų jo orumą pažeidžiančioje bei psichologiškai deformuojančioje aplinkoje; nevalia šitaip eksperimentuoti su vaiku A-61% B-57% C-70% D-64%	turint omenyje heteroseksualias santuokas, bei sutuoktinių skiriamą itin menką laiką tarpą savo vaikui (Lietuvoje apie 7min. per parą) bei smurtą šeimose, geriau vaikas augtų homoseksualioje šeimoje, bet juo būtų deramai rūpinamasi A-15% B-19% C-6% D-7%	vaiko asmenybei formuotis būtinas deramas vaiko auklėjimas bei priežiūra, laisva jo saviraiška, nesvarbu heteroseksualioje ar homoseksualioje šeimoje A-24% B-24% C-24% D-29%	
Jūsų nuomone, kas įtakoja gėjų ir lesbiečių seksualinę orientaciją?			
jie gimsta su tokia seksualine orientacija A-30% B-23% C-36% D-31%	priklauso nuo to, kas ir kaip juos augina bei auklėja A-29% B-32% C-36% D-50%	tai yra suaugusio žmogaus teisė bei pasirinkimas vesti tokį gyvenimą A-25% B-28% C-23% D-13%	homoseksualumas yra liga, kurią reikia gydyti A-16% B-17% C-5% D-6%
Jei vienalyčių porų santuoka ar civilinė partnerystė būtų teisiškai pripažinta, ar pritartumėte leidimui tokioms šeimoms įsivaikinti vaikų?			
Taip A-25% B-21% C-5% D-18%	Iš dalies A-3% B-18% C-38% D-9%	Ne A-69% B-58% C-52% D-73%	Neturiu nuomonės A-3% B-3% C-5% D-0%
Sakoma, kad vienalyčių porų santuoka yra grėsmė tradicinei santuokai tarp vyro ir moters. Ar Jūs sutinkate su šiuo teiginiu?			
Taip A-12% B-26% C-29% D-55%	Iš dalies A-43% B-39% C-29% D-18%	Ne A-39% B-29% C-42% D-27%	Neturiu nuomonės A-6% B-6% C-0% D-0%
Ar manote, kad teisinis vienalyčių santuokų pripažinimas neigiamai įtakotų tradicinės šeimos vertybes?			
Taip A-21% B-38% C-38% D-38%	Iš dalies A-36% B-21% C-25% D-23%	Ne A-37% B-35% C-31% D-31%	Neturiu nuomonės A-6% B-6% C-6% D-8%
Ar pritartumėte įstatymui, leidžiančiam vienalytėms poroms sudaryti santuoką?			
Taip A-40% B-24% C-14% D-18%	Iš dalies A-20% B-21% C-29% D-27%	Ne A-40% B-49% C-57% D-55%	Neturiu nuomonės A-0% B-6% C-0% D-0%
Ar pritartumėte įstatymui, leidžiančiui vienalytėms poroms įregistruoti civilinę partnerystę?			
Taip A-41% B-44% C-38% D-36%	Iš dalies A-24% B-15% C-31% D-18%	Ne A-35% B-32% C-31% D-37%	Neturiu nuomonės A-0% B-9% C-0% D-9%
Ar įregistravusios civilinę partnerystę vienalytėms poroms turėtų būti suteikiamos teisės ir pareigos, kylančios iš santuokos sudarymo?			
Taip A-41% B-29% C-15% D-27%	Iš dalies A-29% B-28% C-31% D-9%	Ne A-24% B-36% C-54% D-64%	Neturiu nuomonės A-6% B-6% C-0% D-0%
Sakoma, kad teisiškai neleisti tuoktis vienalytėms poroms yra jų diskriminacija. Ar Jūs sutinkate su šiuo teiginiu?			
Taip A-34% B-18% C-8% D-18%	Iš dalies A-38% B-32% C-51% D-27%	Ne A-25% B-47% C-33% D-55%	Neturiu nuomonės A-3% B-3% C-8% D-0%

Jei vienalytė pora susituokė valstybėje, kurioje vienalytės santuokos yra teisiškai pripažintos, ar tokai porai atvykus / grįžus į Lietuvą, jų santuoka turėtų teisiškai galioti?			
Taip A-58% B-29% C-38% D-27%	Iš dalies A-9% B-18% C-23% D-10%	Ne A-27% B-41% C-39% D-55%	Neturiu nuomonės A-6% B-12% C-0% D-8%
Įsivaizduokite, Jums suteikta teisė nuspręsti, ar Lietuvoje reikia teisiškai pripažinti vienalytes santuokas, duoti tik du galimi atsakymai, kurį Jūs rinktumėtės?			
Taip A-50% B-35% C-27% D-14%		Ne A-50% B-65% C-73% D-86%	

Kiekybinio tyrimo „Tos pačios lyties asmenų santuokos teisinis pripažinimas Lietuvoje“
rezultatų apibendrinimas

Teisinis vienalyčių sąjungų pripažinimas: homo / heteroseksuali aplinka

T – Gyvenantys homoseksualioje aplinkoje

N – Gyvenantys heteroseksualioje aplinkoje

Kaip reaguotumėte sužinoję, kad jūsų draugas (-ė), artimas pažįstamas yra homoseksualus?			
priimčiau jį tokį, koks jis yra T - 88%; N - 56%	atsisakyčiau su juo bendrauti T - 4%; N - 9%	mėginčiau jį pakeisti T - 8%; N - 35%	
Kaip reaguotumėte sužinoję, kad Jūsų dukra ar sūnus yra homoseksualus? Jei vaikų neturite, pabandykite įsivaizduoti.			
priimčiau jį tokį, koks jis yra T - 72%; N - 43%	atsisakyčiau su juo bendrauti T - 0%; N - 1%	mėginčiau jį pakeisti T - 28%; N - 56%	
Kaip Jūs suprantate santuoką?			
laisva ir savanoriška vienas kitą mylinčių tik vyro ir moters sąjunga T - 43%; N - 66%		laisva ir savanoriška dviejų, vienas kitą mylinčių asmenų sąjunga, nepriklausomai nuo jų lyties T - 57%; N - 34%	
Kokia, Jūsų nuomone, svarbiausia santuokos paskirtis? Dėl ko Jūs tuokėtės arba tuoktumėtės?			
vaikų gimdymas, auginimas ir išiprasminimas istorijoje, gyvybės tąša T - 20%; N - 23%	reikalingas partneris, kuris padėtų rūpesčiuose, senatvėje būtų linksmiau gyventi dviese T - 18%; N - 11%	meilės išraiška, emocijų bei seksualinių interesų tenkinimas T - 22%; N - 19%	dviejų žmonių asmeninis susitarimas kartu gyventi, vienas kitą globoti, savo nuožiūra spręsti bei planuoti šeimos apimtį T - 40%; N - 47%
Sakoma, kad santuoka turi savo istorinį-prasminį elementą – šeimą, kurios nariai susituokdami išipareigoja valstybei bei visuomenei ir taip gali tikėtis tam tikrų teisinių, socialinių bei ekonominių gerovę užtikrinančių garantijų (pavyzdžiui, paveldėti sutuoktinio turtą po jo mirties, neliudyti teisme prieš sutuoktinį...). Kai Jūs tuokėtės, arba kai/jei planuojate tuoktis, jums svarbiausias santuokos sudarymo pagrindas buvo/bus:			
meilės ryšys ir iš jo išplaukiantys emocinis, dvasinis bei seksualinis pasitenkinimas T - 47%; N - 54%	norėjau/noriu išipareigoti valstybei bei visuomenei, o vykdydamas iš santuokos išplaukiančias pareigas (pvz., augindamas vaikus, deramai jais rūpindamasis ir auklėdamas) tikėjau/tikėsiuosi gauti teisinių, socialinių bei ekonominių garantijų,	vaikas (-ai), kuriuos dera auginti tik heteroseksualioje santuokinėje šeimoje T - 17%; N - 9%	mano moraliniu įsitikinimu, mano santuoka atneštų naudos ne tik mano šeimai, bet ir visai visuomenei, nes šeima yra visuomenės bei valstybės pagrindas, žmonijos išlikimas T - 19%; N - 31%

	užtikrinančių mano šeimos gerovę T - 17%; N - 6%		
Koks Jūsų požiūris į homoseksualias poras?			
nederėtų tokių santykių viešinti, reikėtų pasistengti juos užgožti ir užmaskuoti, man jie trukdo T - 20%; N - 31%	nederėtų tokių santykių slėpti, nes toks maskavimas neišsprendžia socialinių problemų, o tik dar labiau jas paaštrina, man asmeniškai tokie santykiai netrukdo T - 17%; N - 20%	reikėtų organizuoti socialinį dialogą, iškelti problemą ir gal referendumo būdu pritarti arba nepritarti homoseksualioms santuokoms Lietuvoje T - 31%; N - 17%	gyvendami demokratinėje visuomenėje, turėtume priimti seksualines mažumas lygiai taip pat, kaip ir vienodai gerbti bei nepaisyti žmogaus skirtumų dėl rasės, lyties, kultūros, pažiūrų ir pan. T - 32%; N - 32%
Homoseksualios santuokos:			
sužlugdytų tradicinės santuokos vertybes, žmonijos išlikimo prioritetus T - 18%; N - 22%	tai būtų pati didžiausia žmonijos socialinė degradacija, pasipriešinimas gamtos dėsniams T - 11%; N - 30%	padėtų išsklaidyti dabar tvyrančią įtampą, judėjimus tarp homoseksualių ir heteroseksualių porų, valstybės T - 21%; N - 14%	homoseksualai yra mažuma, o jų poreikiai yra mažumos poreikiai, taigi, įteisinus jų santuokas nepadidės gėjų bei lesbiečių skaičius nei pasaulyje nei Lietuvoje. Todėl vienalytės santuokos nekelia grėsmės visuomenės išlikimui T - 50%; N - 34%
Homoseksualios poros santuoka:			
yra nereikalinga kitiems visuomenės nariams, nes neatlieka žmonių bendrijai išlikti reikalingos dauginimosi funkcijos – nėra galimybės pastoti natūraliu būdu esant poroje dviems tos pačios lyties asmenims T - 29%; N - 56%	gali atlikti šią funkciją dirbtinio apvaisinimo būdu arba moteris/vyras, bendru sutarimu su savo sutuoktine/sutuoktiniu, gali susilaukti vaiko už santuokos ribų T - 8%; N - 12%	ši funkcija ne visada įgyvendinama ir heteroseksualiose šeimose, žmogus gali nenorėti turėti vaikų, gali negalėti jų turėti dėl ligos, amžiaus ar kitų priežasčių (pavyzdžiui pastarieji du Lietuvos prezidentai), taigi, visuomenės išlikimo funkcija negali būti svarbiausia sudarant santuoką, nes tai pažeistų minėtų žmonių teisėtus lūkesčius T - 63%; N - 32%	
Vienalytės šeimos poveikis įvaikintam ar biologiniam vaikui nėra pakankamai ištirtas ir mokliškai argumentuotas. Jūsų nuomone, vaikų auginimas homoseksualioje šeimoje:			
man nepriimtinas, nes vaikas augtų jo orumą pažeidžiančioje bei psichologiškai deformuojančioje aplinkoje; nevalia šitaip eksperimentuoti	turint omenyje heteroseksualias santuokas, bei sutuoktinių skiriamą itin menką laiką tarpą savo vaikui (Lietuvoje apie 7min. per parą) bei smurtą šeimose, geriau	vaiko asmenybei formotis būtinas deramas vaiko auklėjimas bei priežiūra, laisva jo saviraiška, nesvarbu heteroseksualioje ar homoseksualioje šeimoje	

su vaiku T - 37%; N - 74%	vaikas augtų homoseksualioje šeimoje, bet juo būtų deramai rūpinamasi T - 26%; N - 7%	vaikas auga T - 37%; N - 19%	
Jūsų nuomone, kas įtakoja gėjų ir lesbiečių seksualinę orientaciją?			
jie gimsta su tokia seksualine orientacija T - 29%; N - 28%	priklauso nuo to, kas ir kaip juos augina bei auklėja T - 30%; N - 36%	tai yra suaugusio žmogaus teisė bei pasirinkimas vesti tokį gyvenimą T - 31%; N - 22%	homoseksualumas yra liga, kurią reikia gydyti T - 10%; N - 14%
Jei vienalyčių porų santuoka ar civilinė partnerystė būtų teisiškai pripažinta, ar pritartumėte leidimui tokioms šeimoms įsivaikinti vaikų?			
Taip T - 33%; N - 13%	Iš dalies T - 25%; N - 9%	Ne T - 38%; N - 77%	Neturiu nuomonės T - 4%; N - 1%
Sakoma, kad vienalyčių porų santuoka yra grėsmė tradicinei santuokai tarp vyro ir moters. Ar Jūs sutinkate su šiuo teiginiu?			
Taip T - 22%; N - 26%	Iš dalies T - 22%; N - 41%	Ne T - 52%; N - 29%	Neturiu nuomonės T - 4%; N - 4%
Ar manote, kad teisinis vienalyčių santuokų pripažinimas neigiamai įtakotų tradicinės šeimos vertybes?			
Taip T - 28%; N - 34%	Iš dalies T - 20%; N - 31%	Ne T - 48%; N - 31%	Neturiu nuomonės T - 4%; N - 4%
Ar pritartumėte įstatymui, leidžiančiam vienalytėms poroms sudaryti santuoką?			
Taip T - 48%; N - 29%	Iš dalies T - 15%; N - 38%	Ne T - 33%; N - 31%	Neturiu nuomonės T - 4%; N - 2%
Ar pritartumėte įstatymui, leidžiančiui vienalytėms poroms įregistruoti civilinę partnerystę?			
Taip T - 62%; N - 32%	Iš dalies T - 13%; N - 24%	Ne T - 17%; N - 40%	Neturiu nuomonės T - 8%; N - 4%
Ar įregistravusios civilinę partnerystę vienalytėms poroms turėtų būti suteikiamos teisės ir pareigos, kylančios iš santuokos sudarymo?			
Taip T - 42%; N - 23%	Iš dalies T - 29%; N - 26%	Ne T - 21%; N - 43%	Neturiu nuomonės T - 8%; N - 8%
Sakoma, kad teisiškai neleisti tuoktis vienalytėms poroms yra jų diskriminacija. Ar Jūs sutinkate su šiuo teiginiu?			
Taip T - 38%; N - 16%	Iš dalies T - 29%; N - 40%	Ne T - 29%; N - 41%	Neturiu nuomonės T - 4%; N - 3%
Sakoma, kad liautis diskriminavus gėjus bei lesbietes šiandien yra taip pat svarbu, kaip buvo liautis diskriminavus juodaodžius XX a. antrojoje pusėje. Ar sutinkate su šiuo teiginiu?			
Taip T - 36%; N - 16%	Iš dalies T - 20%; N - 25%	Ne T - 40%; N - 56%	Neturiu nuomonės T - 4%; N - 3%
Jei vienalytė pora susituokė valstybėje, kurioje vienalytės santuokos yra teisiškai pripažintos, ar tokai porai atvykus / grįžus į Lietuvą, jų santuoka turėtų teisiškai galioti?			
Taip T - 63%; N - 33%	Iš dalies T - 4%; N - 18%	Ne T - 25%; N - 42%	Neturiu nuomonės T - 8%; N - 7%
Įsivaizduokite, Jums suteikta teisė nuspręsti, ar Lietuvoje reikia teisiškai pripažinti vienalytes santuokas, duoti tik du galimi atsakymai, kurį Jūs rinktumėtės?			
Taip T - 60%; N - 28%	Ne T - 40%; N - 72%		

Kiekybinio tyrimo „Tos pačios lyties asmenų santuokos teisinis pripažinimas Lietuvoje“ rezultatų apibendrinimas

Teisinis vienalyčių sąjungų pripažinimas: kaimo ir miesto demografinė aplinka

K – Gyvenantys kaimo vietovėse

M – Gyvenantys miesto vietovėse

Kaip reaguotumėte sužinoję, kad jūsų draugas (-ė), artimas pažįstamas yra homoseksualus?			
priimčiau jį tokį, koks jis yra K - 50%; M - 79%	atsisakyčiau su juo bendrauti K - 10%; M - 6%	mėginčiau jį pakeisti K - 40%; M - 15%	
Kaip reaguotumėte sužinoję, kad Jūsų dukra ar sūnus yra homoseksualus? Jei vaikų neturite, pabandykite įsivaizduoti.			
priimčiau jį tokį, koks jis yra K - 46%; M - 56%	atsisakyčiau su juo bendrauti K - 0%; M - 2%	mėginčiau jį pakeisti K - 54%; M - 42%	
Kaip Jūs suprantate santuoką?			
laisva ir savanoriška vienas kitą mylinčių tik vyro ir moters sąjunga K - 54%; M - 66%		laisva ir savanoriška dviejų, vienas kitą mylinčių asmenų sąjunga, nepriklausomai nuo jų lyties K - 46%; M - 34%	
Kokia, Jūsų nuomone, svarbiausia santuokos paskirtis? Dėl ko Jūs tuokėtės arba tuoktumėtės?			
vaikų gimdymas, auginimas ir išiprasminimas istorijoje, gyvybės tąša K - 22%; M - 22%	reikalingas partneris, kuris padėtų rūpesčiuose, senatvėje būtų linksmiau gyventi dviese K - 12%; M - 14%	meilės išraiška, emocinių bei seksualinių interesų tenkinimas K - 23%; M - 18%	dviejų žmonių asmeninis susitarimas kartu gyventi, vienas kitą globoti, savo nuožiūra spręsti bei planuoti šeimos apimtį K - 43%; M - 46%
Sakoma, kad santuoka turi savo istorinį-prasminį elementą – šeimą, kurios nariai susituokdami išipareigoja valstybei bei visuomenei ir taip gali tikėtis tam tikrų teisinių, socialinių bei ekonominių gerovę užtikrinančių garantijų (pavyzdžiui, paveldėti sutuoktinio turtą po jo mirties, neliudyti teisme prieš sutuoktinį...). Kai Jūs tuokėtės, arba kai/jei planuojate tuoktis, jums svarbiausias santuokos sudarymo pagrindas buvo/bus:			
meilės ryšys ir iš jo išplaukiantys emocinis, dvasinis bei seksualinis pasitenkinimas K - 55%; M - 49%	norėjau/noriu išipareigoti valstybei bei visuomenei, o vykdydamas iš santuokos išplaukiančias pareigas (pvz., augindamas vaikus, deramai jais rūpindamasis ir auklėdamas) tikėjau/tikėsiuosi gauti teisinių, socialinių bei ekonominių garantijų,	vaikas (-ai), kuriuos dera auginti tik heteroseksualioje santuokinėje šeimoje K - 10%; M- 13%	mano moraliniu įsitikinimu, mano santuoka atneštų naudos ne tik mano šeimai, bet ir visai visuomenei, nes šeima yra visuomenės bei valstybės pagrindas, žmonijos išlikimas K - 29%; M - 25%

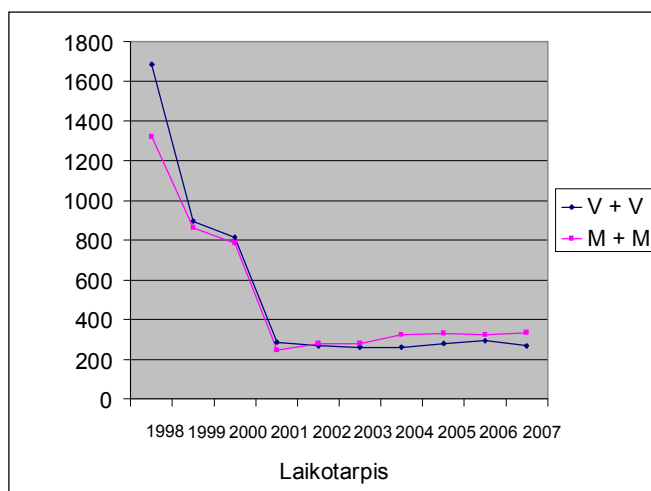
	užtikrinančių mano šeimos gerovę K - 6%; M - 13%		
Koks Jūsų požiūris į homoseksualias poras?			
nederėtų tokių santykių viešinti, reikėtų pasistengti juos užgožti ir užmaskuoti, man jie trukdo K - 36%; M - 21%	nederėtų tokių santykių slėpti, nes toks maskavimas neišsprendžia socialinių problemų, o tik dar labiau jas paaštrina, man asmeniškai tokie santykiai netrukdo K - 14%; M - 23%	reikėtų organizuoti socialinį dialogą, iškelti problemą ir gal referendumo būdu pritarti arba nepritarti homoseksualioms santuokoms Lietuvoje K - 20%; M - 23%	gyvendami demokratinėje visuomenėje, turėtume priimti seksualines mažumas lygiai taip pat, kaip ir vienodai gerbti bei nepaisyti žmogaus skirtumų dėl rasės, lyties, kultūros, pažiūrų ir pan. K - 30%; M - 33%
Homoseksualios santuokos:			
sužlugdytų tradicinės santuokos vertybes, žmonijos išlikimo prioritetus K - 25%; M - 27%	tai būtų pati didžiausia žmonijos socialinė degradacija, pasipriešinimas gamtos dėsniams K - 32%; M - 25%	padėtų išsklaidyti dabar tvyrančią įtampą, judėjimus tarp homoseksualių ir heteroseksualių porų, valstybės K - 14%; M - 18%	homoseksualai yra mažuma, o jų poreikiai yra mažumos poreikiai, taigi, įteisinus jų santuokas nepadidės gėjų bei lesbiečių skaičius nei pasaulyje nei Lietuvoje. Todėl vienalytės santuokos nekelia grėsmės visuomenės išlikimui K - 29%; M - 30%
Homoseksualios poros santuoka:			
yra nereikalinga kitiems visuomenės nariams, nes neatlieka žmonių bendrijai išlikti reikalingos dauginimosi funkcijos – nėra galimybės pastoti natūraliu būdu esant poroje dviems tos pačios lyties asmenims K - 58%; M - 40%	gali atlikti šią funkciją dirbtinio apvaisinimo būdu arba moteris/vyras, bendru sutarimu su savo sutuoktine/sutuoktiniu, gali susilaukti vaiko už santuokos ribų K - 13%; M - 9%	ši funkcija ne visada įgyvendinama ir heteroseksualiose šeimose, žmogus gali nenorėti turėti vaikų, gali negalėti jų turėti dėl ligos, amžiaus ar kitų priežasčių (pavyzdžiui pastarieji du Lietuvos prezidentai), taigi, visuomenės išlikimo funkcija negali būti svarbiausia sudarant santuoką, nes tai pažeistų minėtų žmonių teisėtus lūkesčius K - 29%; M - 51%	
Vienalytės šeimos poveikis įvaikintam ar biologiniam vaikui nėra pakankamai ištirtas ir mokslškai argumentuotas. Jūsų nuomone, vaikų auginimas homoseksualioje šeimoje:			
man nepriimtinas, nes vaikas augtų jo orumą pažeidžiančioje bei psichologiškai deformuojančioje aplinkoje; nevalia šitaip eksperimentuoti	turint omenyje heteroseksualias santuokas, bei sutuoktinių skiriamą itin menką laiką tarpą savo vaikui (Lietuvoje apie 7min. per parą) bei smurtą šeimose, geriau	vaiko asmenybei formotis būtinas deramas vaiko auklėjimas bei priežiūra, laisva jo saviraiška, nesvarbu heteroseksualioje ar homoseksualioje šeimoje	

su vaiku T - 37%; N - 74%	vaikas augtų homoseksualioje šeimoje, bet juo būtų deramai rūpinamasi T - 26%; N - 7%	vaikas auga T - 37%; N - 19%	
Jūsų nuomone, kas įtakoja gėjų ir lesbiečių seksualinę orientaciją?			
jie gimsta su tokia seksualine orientacija K - 20%; M - 34%	priklauso nuo to, kas ir kaip juos augina bei auklėja K - 38%; M - 32%	tai yra suaugusio žmogaus teisė bei pasirinkimas vesti tokį gyvenimą K - 31%; M - 20%	homoseksualumas yra liga, kurią reikia gydyti K - 11%; M - 14%
Jei vienalyčių porų santuoka ar civilinė partnerystė būtų teisiškai pripažinta, ar pritartumėte leidimui tokioms šeimoms įsivaikinti vaikų?			
Taip K - 13%; M - 24%	Iš dalies K - 16%; M - 11%	Ne K - 69%; M - 63%	Neturiu nuomonės K - 2%; M - 2%
Sakoma, kad vienalyčių porų santuoka yra grėsmė tradicinei santuokai tarp vyro ir moters. Ar Jūs sutinkate su šiuo teiginiu?			
Taip K - 18%; M - 32%	Iš dalies K - 45%; M - 28%	Ne K - 33%; M - 36%	Neturiu nuomonės K - 4%; M - 4%
Ar manote, kad teisinis vienalyčių santuokų pripažinimas neigiamai įtakotų tradicinės šeimos vertybes?			
Taip K - 27%; M - 36%	Iš dalies K - 31%; M - 26%	Ne K - 35%; M - 36%	Neturiu nuomonės K - 7%; M - 2%
Ar pritartumėte įstatymui, leidžiančiam vienalytėms poroms sudaryti santuoką?			
Taip K - 22%; M - 31%	Iš dalies K - 36%; M - 8%	Ne K - 38%; M - 59%	Neturiu nuomonės K - 4%; M - 2%
Ar pritartumėte įstatymui, leidžiančiui vienalytėms poroms įregistruoti civilinę partnerystę?			
Taip K - 32%; M - 48%	Iš dalies K - 25%; M - 17%	Ne K - 36%; M - 31%	Neturiu nuomonės K - 7%; M - 4%
Ar įregistravusios civilinę partnerystę vienalytėms poroms turėtų būti suteikiamos teisės ir pareigos, kylančios iš santuokos sudarymo?			
Taip K - 21%; M - 27%	Iš dalies K - 28%; M - 41%	Ne K - 39%; M - 29%	Neturiu nuomonės K - 12%; M - 3%
Sakoma, kad teisiškai neleisti tuoktis vienalytėms poroms yra jų diskriminacija. Ar Jūs sutinkate su šiuo teiginiu?			
Taip K - 16%; M - 27%	Iš dalies K - 45%; M - 30%	Ne K - 32%; M - 43%	Neturiu nuomonės K - 7%; M - 0%
Jei vienalytė pora susituokė valstybėje, kurioje vienalytės santuokos yra teisiškai pripažintos, ar tokai porai atvykus / grįžus į Lietuvą, jų santuoka turėtų teisiškai galioti?			
Taip K - 44%; M - 37%	Iš dalies K - 16%; M - 13%	Ne K - 31%; M - 43%	Neturiu nuomonės K - 9%; M - 7%
Įsivaizduokite, Jums suteikta teisė nuspręsti, ar Lietuvoje reikia teisiškai pripažinti vienalytes santuokas, duoti tik du galimi atsakymai, kurį Jūs rinktumėtės?			
Taip K - 36%; M - 38%		Ne K - 64%; M - 62%	

Santuokų ir registruotų partnerysčių sudarymo statistika Nyderlanduose

Laikotarpis	SANTUOKOS				REGISTRUOTOS PARTNERYSTĖS			
	Viso santuokų	Tarp vyro ir moters	Tarp vyrų	Tarp moterų	Viso partnerysčių	Tarp vyro ir moters	Tarp vyrų	Tarp moterų
1950	83 110	83 110						
1960	89 100	89 100						
1970	123 631	123 631						
1980	90 182	90 182						
1990	95 649	95 649						
1991	94 932	94 932						
1992	93 638	93 638						
1993	88 273	88 273						
1994	82 982	82 982						
1995	81 469	81 469						
1996	85 140	85 140						
1997	85 059	85 059						
1998	86 956	86 956			4 626	1 616	1 686	1 324
1999	89 428	89 428			3 257	1 500	894	863
2000	88 074	88 074			2 922	1 322	815	785
2001	82 091	79 677	1 339	1 075	3 377	2 847	285	245
2002	85 808	83 970	935	903	8 321	7 774	269	278
2003	80 427	78 928	735	764	10 119	9 577	262	280
2004	73 441	72 231	579	631	11 156	10 573	261	322
2005	72 263	71 113	570	580	11 307	10 699	279	329
2006	72 369	71 157	579	633	10 801	10 182	295	324
2007	72 485	71 114	663	708	10 550	9 945	269	336
2008	75 438	74 030	656	752	10 842	10 231	298	313

Šaltinis: Statistics Netherlands (<http://statline.cbs.nl>) 2009-09-23

PRIEDAS NR. 7

Gyvų kūdikių gimimo skaičius tenkantis 1000 gyventojų Europos šalyse

LAIKAS	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
ŠALIS																		
Belgija	123.6	125.4	124.2	119.8	115.4	114.2	115.2	115.9	114.3	113.5	114.9	114.0	111.2	112.1	115.6	118.0	121.4	120.7
Čekija	130.6	129.4	121.7	121.0	106.6	96.1	90.4	90.7	90.5	89.5	90.9	90.7	92.8	93.7	97.7	102.2	105.8	114.6
Danija	63.4	64.4	67.7	67.4	69.7	69.8	68.0	67.6	66.2	66.2	67.1	65.5	64.1	64.7	64.6	64.3	65.0	64.1
Vokietija	776.9	829.8	809.1	798.6	769.6	765.2	796.0	813.4	785.0	770.7	:	:	:	706.7	705.6	685.8	672.7	:
Estija	22.2	19.4	18.0	15.2	14.2	13.5	13.1	12.5	12.1	12.5	13.1	12.6	12.9	13.0	13.9	14.4	14.9	15.8
Airija	53.0	52.7	51.6	49.5	47.3	48.5	50.4	52.3	53.4	53.4	54.2	57.9	:	:	61.7	61.0	:	70.6
Graikija	102.2	102.6	104.1	101.8	103.8	101.5	100.7	102.0	100.9	100.6	103.3	102.3	103.6	104.4	105.7	107.5	112.0	111.9
Ispanija	401.1	395.7	390.3	385.7	363.5	359.9	358.9	361.8	361.9	377.8	395.8	405.3	416.5	439.9	453.2	464.8	483.0	491.1
Prancūzija	792.3	789.3	773.9	740.8	:	:	:	:	764.7	775.1	806.8	802.4	792.0	792.4	798.8	806.2	828.6	817.9
Italija	580.8	556.2	575.2	552.6	536.7	526.1	536.7	540.0	532.8	537.2	543.0	535.3	538.2	544.1	562.6	554.0	560.0	563.9
Latvija	38.0	34.6	31.7	26.7	24.3	21.6	19.8	18.7	18.4	19.4	20.3	19.6	20.1	21.0	20.3	21.5	22.3	23.3
Lietuva	56.9	56.2	53.6	46.7	41.2	41.2	39.2	37.8	37.0	36.4	34.1	31.6	30.1	30.7	30.5	30.5	31.3	32.4
Vengrija	125.7	127.2	121.7	117.0	115.6	112.1	105.3	100.4	97.3	94.6	97.6	97.0	96.8	94.6	95.1	97.5	99.9	97.6
Nyderlandai	198.0	198.7	196.7	195.7	195.6	190.5	189.5	188.9	199.4	200.4	206.6	202.6	202.1	200.3	194.0	187.9	185.1	181.3
Austrija	90.5	94.6	95.3	95.2	92.4	88.7	88.8	84.0	81.2	78.1	78.3	75.5	78.4	76.9	79.0	78.2	77.9	76.3
Lenkija	547.7	:	:	:	:	433.1	428.2	412.6	395.6	382.0	378.3	368.2	353.8	351.1	356.1	366.1	:	:
Portugalija	116.4	116.4	115.0	114.0	109.2	107.2	110.4	112.9	113.4	116.0	120.0	112.8	114.4	112.5	109.3	109.4	105.5	102.5
Slovėnija	22.4	21.6	20.0	19.8	19.5	19.0	18.8	18.2	17.9	17.5	18.2	17.4	17.5	17.3	17.9	18.2	18.9	19.8
Slovakija	80.0	78.6	74.6	73.3	66.4	:	60.1	59.1	57.6	56.2	55.2	51.1	50.8	51.7	53.8	54.4	53.9	54.4
Suomija	65.5	65.4	66.7	64.8	65.2	63.1	60.7	59.3	57.1	57.6	56.7	56.2	55.6	56.6	57.8	57.7	58.8	58.7
Švedija	123.9	123.7	122.8	118.0	112.3	103.4	95.3	90.5	89.0	88.2	90.4	91.5	95.8	99.2	100.9	101.3	105.9	107.4
D.Britanija	798.6	792.2	780.7	761.3	750.3	732.0	749.2	725.4	716.9	699.7	:	669.1	668.8	695.5	:	:	:	:
Kroatija	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	40.1	39.7	40.3	42.5	41.5	41.9
Turkija	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Islandija	4.8	4.5	4.6	4.6	4.4	4.3	4.3	4.2	4.2	4.1	4.3	4.1	4.1	4.1	4.2	4.3	4.4	4.6
Norvegija	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	59.5	56.7	55.4	56.5	57.0	56.8	58.5	:

Šaltinis: Eurostat // <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps00018&plugin=1>

- Po teisinio vienalyčių santuokų pripažinimo
- Po teisinio vienalyčių registruotų partnersyčių pripažinimo
- Teisiškai nepripažintos nei vienalytės santuokos, nei registruotos partnerystės

Skyrybų skaičius / 1000 gyv. Europoje

PRIEDAS NR. 8

Laikotarpis	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Belgija	2.6	2.6	2.6	2.6	2.8	3.0	3.0	3.0	2.9	2.8	2.8	2.8
Bulgarija	1.1	1.3	1.2	1.3	1.3	1.3	1.5	1.9	1.9	1.9	2.1	1.9
Čekija	3.2	3.1	2.3	2.9	3.1	3.1	3.8	3.2	3.1	3.1	3.0	3.0
Danija	2.4	2.5	2.5	2.7	2.7	2.8	2.9	2.9	2.8	2.6	2.6	2.7
Vokietija	2.3	2.3	2.3	2.4	2.4	2.5	2.6	2.6	2.4	2.3	2.3	2.3
Estija	3.8	3.2	3.3	3.1	3.2	3.0	2.9	3.1	3.0	2.8	2.8	2.6
Airija	0.0	0.4	0.6	0.7	0.7	0.7	0.7	0.8	0.8	:	0.8	:
Graikija	0.9	0.7	0.9	1.0	1.1	1.0	1.1	1.1	1.2	1.3	1.2	:
Ispanija	0.9	0.9	0.9	0.9	1.0	1.0	1.1	1.2	1.7	:	2.8	:
Prancūzija	2.0	2.0	2.0	1.9	1.9	1.9	2.1	2.2	2.5	2.2	:	:
Italija	0.6	0.6	0.6	0.7	0.7	0.7	0.8	0.8	0.8	:	0.8	0.9
Kipras	1.3	1.3	1.7	1.7	1.7	1.9	2.0	2.2	2.0	2.3	2.1	:
Latvija	2.5	2.6	2.5	2.6	2.4	2.5	2.1	2.3	2.8	3.2	3.3	2.7
Lietuva	3.2	3.3	3.2	3.1	3.2	3.0	3.1	3.2	3.3	3.3	3.4	3.1
Liuksemburgas	2.4	2.4	2.4	2.4	2.3	2.4	2.3	2.3	2.3	2.5	2.3	2.0
Vengrija	2.4	2.5	2.5	2.3	2.4	2.5	2.5	2.4	2.5	2.5	2.5	2.5
Nyderlandai	2.2	2.1	2.1	2.2	2.3	2.1	1.9	1.9	2.0	1.9	2.0	2.0
Austrija	2.3	2.2	2.3	2.4	2.6	2.4	2.3	2.4	2.4	2.5	2.5	:
Lenkija	1.1	1.2	1.1	1.1	1.2	1.2	1.3	1.5	1.8	1.9	1.7	1.7
Portugalija	1.4	1.5	1.7	1.9	1.8	2.7	2.2	2.2	2.2	2.3	2.4	:
Slovėnija	1.0	1.0	1.0	1.1	1.1	1.2	1.2	1.2	1.3	1.2	1.3	1.1
Slovakija	1.7	1.7	1.8	1.7	1.8	2.0	2.0	2.0	2.1	2.4	2.3	2.3
Suomija	2.6	2.7	2.7	2.7	2.6	2.6	2.6	2.5	2.6	2.5	2.5	2.5
Švedija	2.4	2.3	2.4	2.4	2.4	2.4	2.4	2.2	2.2	2.2	2.3	2.3
Jungtinė Karalystė	2.8	2.7	2.7	2.6	2.7	2.7	2.8	2.8	2.6	:	2.4	:
Kroatija	0.9	0.9	0.8	1.0	1.1	1.0	1.1	1.1	1.1	1.1	1.1	1.1
Turkija	:	:	:	:	:	:	0.7	1.3	1.3	1.3	1.3	1.4
Islandija	1.9	1.8	1.7	1.9	1.9	1.8	1.8	1.9	1.9	1.6	1.7	1.7
Norvegija	2.3	2.1	2.0	2.2	2.3	2.3	2.4	2.4	2.4	2.3	2.2	2.1
Šveicarija	2.4	2.5	2.9	1.5	2.2	2.2	2.3	2.4	2.9	2.8	2.6	2.6

 Šaltinis: Eurostat // <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps00013&plugin=1>

